

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ФРОЛОВА ГАННА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 353.824.11:711.8(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КОМУНАЛЬНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування»
281 «Публічне управління та адміністрування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Г.О. Фролова

Науковий керівник – Чикаренко Ірина Аркадіївна, д.держ.упр., професор

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Фролова Г.О. Публічне управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Міністерство освіти і науки України, Дніпро, 2025.

Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою, в якій наведено розв’язання актуального наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні комплексу наукових положень, підходів, інструментів і моделей публічного управління розвитком комунальної інфраструктури (у частині водопостачання та водовідведення) та розробленні методико-технологічного забезпечення її стійкого функціонування на регіональному рівні.

Досліджено теоретичні, нормативно-правові та організаційні засади публічного управління розвитком комунальної інфраструктури як частини житлово-комунального господарства. Показано, що окрім проблем, які існували в житлово-комунальній сфері до війни, з’явилася значна кількість нових проблем, виникнення яких безпосередньо пов’язано із початком повномасштабної збройної агресії РФ (до таких проблем, насамперед, віднесено руйнування критичної інфраструктури та інших найважливіших інфраструктурних об’єктів унаслідок бойових дій, масованих ракетних й артилерійських обстрілів). Зазначені проблеми мають негативний вплив на організацію процесів виробництва, постачання й споживання електроенергії, питної води, газу, тепла, що, у свою чергу, вимагає відбудови й забезпечення стабільної роботи об’єктів комунальної інфраструктури, а також відповідних комунальних служб як таких, що забезпечують виконання життєво важливих функцій, зокрема з надання комунальних послуг по всій території країни.

Проаналізовано понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, здійснено обґрунтування та розмежування сутності понять «міська інфраструктура» і «комунальна інфраструктура», надано авторську дефініцію поняття «регіональна комунальна інфраструктура» (системоутворююча інтегрована складова житлово-комунального господарства регіону, яка представлена сукупністю галузевих комунальних об'єктів і служб, розташованих на його території, що забезпечують реалізацію організаційно-управлінських функцій та інженерно-технічних рішень щодо створення умов для підтримки належного рівня життєзабезпечення населення і реалізації соціальних, виробничих та інших процесів у регіоні шляхом стабільного надання якісних комунальних послуг).

Здійснено узагальнення принципів публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні, до яких, зокрема, віднесено: наскрізний та, водночас, багатогалузевий характер регіонального управління комунальною інфраструктурою; забезпечення керованості та спільної відповідальності органів публічного управління на території за стійкий (резильєнтний) розвиток галузі; запровадження інноваційних рішень і новітніх технологій з урахуванням їх екологічної безпеки й економічної доцільності тощо.

Підходи до вдосконалення публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні досліджено на прикладі галузі водопостачання та водовідведення, яка, згідно з Законом України «Про критичну інфраструктуру», є її критичною складовою. Проаналізовано сучасний стан та особливості державного регулювання в галузі, унаслідок чого визначено принципи формування та реалізації державної політики у зазначеній сфері, до яких запропоновано додати: забезпечення стійкості регіональних систем водопостачання і водовідведення до зовнішніх загроз і викликів; сприяння налагодженню конструктивної взаємодії з інноваційно-орієнтованим технологічним бізнесом з питань цифровізації діяльності

комунальних підприємств щодо контролю, запобігання та попередження аварійних ситуацій тощо.

Показано, що забезпечення стійкого функціонування водопостачальної галузі належить до проблемних питань у більшості країн світу. Разом із тим, в країнах ЄС публічне управління водним господарством є найбільш досконалим, тому за основу дослідження взято досвід європейських країн (Франція, Німеччина, Великобританія, Швейцарія, Ірландія, Австрія, Фінляндія, Норвегія, Німеччина, Нідерланди, Греція, Бельгія). Здійснено інтерпретацію результатів європейського досвіду та його систематизацію за критеріями «основні ознаки», «переваги» та «недоліки». Показано, що для вітчизняних реалій найбільш прийнятним є досвід Німеччини та Польщі.

Досліджено особливості публічного управління водопостачальною галуззю України в умовах воєнного стану. Показано, що з початком повномасштабного вторгнення РФ значно підвищилась ймовірність виникнення ризиків і загроз для водних об'єктів країни, найбільш критичними з яких є погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень, зниження якості води не лише в східній частині країни, а й в південних та центральних областях. Тому пріоритетним завданням органів публічного управління є впровадження антикризових заходів запобіжного характеру щодо охорони джерел і систем централізованого водопостачання та водовідведення, наближення технологій виробництва питної води та нормативів щодо очищення стічних вод до прийнятих у ЄС.

У якості антикризових заходів та адаптації до умов воєнного стану фінансово-економічного механізму державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення запропоновано дотримуватися таких вимог та правил, як покриття збитків, що вже існують унаслідок невідповідності тарифів реальній собівартості послуг за рахунок бюджетних коштів; підтримка першочергових заходів щодо зменшення втрат питної води та підвищення енергоефективності замість фінансування за остаточним

принципом; тарифоутворення зі збереженням цільового спрямування інвестиційної складової; захист соціально вразливих верств населення в умовах підвищення тарифів. Також мають працювати механізми швидкого забезпечення постраждалих територій питною водою; компенсації та державної допомоги підприємствам, які зазнали економічних втрат під час війни, із відшкодуванням шкоди, завданої унаслідок бойових дій тощо. Зазначене підвищить ефективність діяльності органів публічного управління з організації процесів надання послуг централізованого водопостачання та водовідведення на регіональному та місцевому рівнях, а також буде сприяти створенню доступних та безпечних умов їх отримання.

Обґрунтовано роль програмно-цільового інструментарію в управлінні водопостачальною галуззю, проаналізовано відповідні програмні документи. Показано, що їх виконання було малоефективним, що обумовлено регулярним недофінансуванням запланованого обсягу витрат з державного та місцевих бюджетів. Для забезпечення успішності реалізації зазначених документів і належного фінансування галузі запропоновано використовувати проєктний підхід, реалізація якого дозволяє оцінити ефективність та якість діяльності як підприємств, задіяних у процесах виробництва та надання послуг з централізованого водопостачання й водовідведення, так і органів публічного управління (у частині задоволення потреб споживачів у цих послугах), а також залучити додаткові кошти, що стає можливим із використанням інструментів міжнародного співробітництва, грантової діяльності, налагодження ефективної взаємодії державної влади з органами місцевого самоврядування та іншими стейкхолдерами галузі.

Для розроблення методико-технологічного забезпечення розвитку сфери водопостачання та водовідведення на регіональному рівні здійснено структурування проблем, притаманних галузі, з подальшим моделюванням «простору проблем», який є результатом здійснення стратегічного аналізу і має стати основою для формування відповідних стратегій, програм і проєктів. Для цього виокремлено проблеми, які існували ще за мирних часів,

та проблеми, що безпосередньо пов'язані з наслідками повномасштабної збройної агресії рф. Для оцінювання зазначених проблем за ознаками їх впливу на процеси надання водопостачальних послуг запропоновано використовувати кількісні та якісні показники, які відображають ефективність і результативність стратегічної діяльності в галузі.

Для формування моделі простору проблем використано математичний апарат (елементи векторної алгебри), у результаті чого обґрунтовано вибір системи координат, за якою вимірюється проблемне поле зазначеної сфери. Для оцінювання проблематики поточного стану галузі обрано універсальну шкалу. Аналіз проблем запропоновано здійснювати за такими ознаками: техніко-технологічними; фінансовими; організаційно-інституційними. Інтерпретацію результатів проведеного аналізу відображено у формі векторів в системі координат TFM (technology – finance – management), де проєкція вектору проблем Р на вісь Т характеризує силу впливу техніко-технологічних факторів; на вісь F – проблематику фінансових показників діяльності суб'єктів господарювання в галузі, на вісь М – недосконалість та неефективність системи управління цією сферою. Ураховуючи, що водопостачальна галузь регіону представляє собою розгалужену систему, що складається з господарських комплексів територіальних громад області, а також об'єктів водозабірної / водовідвідної інфраструктури різного підпорядкування, сума векторів Р, що характеризує стан кожного з цих об'єктів, визначає у кількісному вимірі проблемне поле галузі водопостачання та водовідведення регіону в цілому.

На основі розробленої моделі простору проблем обґрунтовано дескриптивну модель стратегічної діяльності органів публічного управління з розвитку водопостачальної галузі, для чого здійснено подальший стратегічний синтез, кінцевою метою якого є формування регіонального портфелю програм та проєктів розвитку водопостачальної галузі з визначенням потреби у матеріальних, фінансових, людських, адміністративних та інших ресурсах, яку представлено у вигляді векторної

моделі управлінських рішень у базисі TFM. Показником успішності стратегічної діяльності органів публічного управління буде відповідність двох сумарних векторів: сумарного вектору програми стратегічного розвитку (SPD) – сумарному векторові проблем (WSD). Таким чином, побудована на основі пропонованої моделі система програмно-цільового управління галуззю дозволить зробити стратегічну діяльність органів публічного управління регіону максимально ефективною.

Для підвищення результативності цієї діяльності обґрунтовано доцільність використання інструментів публічноуправлінської взаємодії і міжнародного співробітництва. Показано, що провідну роль у забезпеченні результативного стратегічного розвитку галузі відіграє чітка координація діяльності впливових зацікавлених сторін (стейкхолдерів) водопостачальної галузі, а також ефективне управління фінансовим забезпеченням портфелів програм та проєктів стратегічного розвитку. Перше передбачає створення такої системи взаємодії між ключовими стейкхолдерами (суб'єктами управління галуззю), яка б, з одного боку, дозволила максимально задовольнити їх потреби та очікування, а з іншого боку – повною мірою використати потенціал та можливості кожного на користь досягнення головної мети – розвитку водопостачальної галузі регіону.

Визначено основних стейкхолдерів галузі на різних рівнях публічного управління. Проаналізовано їх цілі, інтереси та роль, яку вони відіграють у забезпеченні розвитку водопостачальної галузі регіону, а також їх впливи на прийняття управлінських рішень. Визначено їх стратегічну позицію (за методом SWOT-аналізу), запропоновано стратегію взаємодії з ними. За результатами аналізу здійснено структурування основних груп стейкхолдерів та побудовано модель їх взаємодії та впливів на галузь водопостачання та водовідведення з урахуванням потреб фінансового забезпечення її розвитку.

Сформульовано основні принципи такої взаємодії, зокрема: забезпечення раціонального управління водними ресурсами та організації процесів надання послуг централізованого водопостачання й водовідведення

з урахуванням інтересів усіх стейкхолдерів; впровадження інноваційних підходів до вирішення проблем; розширення та поглиблення партнерства з усіма зацікавленими сторонами; створення єдиного інформаційно-комунікаційного простору для взаємодії стейкхолдерів на основі цифровізації процесів управління.

Проаналізовано широке коло інструментів фінансування програм та проєктів розвитку галузі, розглянуто особливості залучення різних джерел фінансування, акцентовано на важливості зміцнення міжнародного співробітництва, залучення іноземних інвесторів, партнерів, благодійних фондів для вирішення найбільш гострих проблем розвитку житлово-комунального господарства та комунальної інфраструктури регіону.

Обґрунтовано роль цифровізації у підвищенні ефективності управлінської діяльності в галузі водопостачання та водовідведення. Показано, що пріоритетним завданням в контексті її стратегічного розвитку є розробка та впровадження у найближчий плановий період портфелю проєктів з цифровізації процесів управління галуззю. Запропоновано склад регіонального портфелю проєктів з цифровізації управлінської діяльності, реалізація якого дозволить створити технологічний базис для стратегічного розвитку, забезпечити конкурентоспроможність водогосподарського комплексу та отримати переваги для залучення інвестицій у повоєнне відновлення економіки України. Підготовлено (на прикладі Дніпропетровської області) рекомендації щодо практичного впровадження цифрових інструментів в управління галуззю централізованого водопостачання та водовідведення.

Виконання завдань дисертаційного дослідження надало можливість отримати наступні результати, які містять елементи наукової новизни:

уперше: обґрунтовано комплекс наукових положень, підходів, інструментів і моделей, системне використання яких методологічно забезпечує результативність публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні (у частині водопостачання й

водовідведення) і буде сприяти підвищенню ефективності стратегічної діяльності в галузі шляхом структуризації та моделювання простору проблем (як основи для формування пріоритетних проєктів розвитку зазначеної сфери), упорядкування й формалізації взаємозв'язків і впливів між ключовими стейкхолдерами водогосподарського комплексу на основі дотримання запропонованих принципів їх взаємодії, міжнародного співробітництва та цифровізації процесів управління галуззю;

удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, а саме: здійснено обґрунтування та розмежування сутності понять «міська інфраструктура» та «комунальна інфраструктура»; надано авторську дефініцію поняття «регіональна комунальна інфраструктура», яка в контексті дослідження розглядається як системоутворююча інтегрована складова житлово-комунального господарства регіону;

- підхід до інтерпретації результатів аналізу зарубіжного досвіду та кращих практик у сфері публічного управління розвитком галузі водопостачання та водовідведення, що дозволило виокремити ключові напрями та можливості імплементації цього досвіду до вітчизняної системи публічного управління розвитком водогосподарського комплексу, зокрема, в умовах дії правового режиму воєнного стану;

дістали подальшого розвитку:

- формалізація принципів публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні, до яких, зокрема, віднесено: наскрізний та, водночас, багатогалузевий характер регіонального управління комунальною інфраструктурою; забезпечення керованості та спільної відповідальності органів публічного управління на території за стійкий (резильєнтний) розвиток галузі; запровадження інноваційних рішень та новітніх технологій з урахуванням їх екологічної безпеки й економічної доцільності; комплексність, стабільність, доступність та повномасштабність охоплення території для використання кожною категорією споживачів;

– підхід до обґрунтування принципів формування та реалізації державної політики у сфері водопостачання та водовідведення, що дозволило їх систематизувати з урахуванням особливостей та закономірностей сучасного стану в галузі, а також додати ще такі принципи, як: забезпечення стійкості регіональних підсистем водопостачання і водовідведення до зовнішніх загроз і викликів; сприяння налагодженню конструктивної взаємодії з інноваційно-орієнтованим технологічним бізнесом з питань цифровізації діяльності комунальних підприємств щодо контролю, запобігання та попередження аварійних ситуацій; раціональна централізація та децентралізація в галузі водопостачання та водовідведення тощо;

– систематизація та обґрунтування комплексу дієвих і продуктивних для сфери публічного управління розвитком комунальної інфраструктури підходів та інструментів, які доцільно застосовувати у галузі централізованого водопостачання й водовідведення на регіональному рівні, на основі чого здійснено моделювання «простору проблем» та побудовано дескриптивну модель стратегічної діяльності органів публічного управління з розвитку галузі, що дозволить зробити цю діяльність максимально ефективною; підготовлено відповідні пропозиції регіональним органам державної влади щодо їх використання, зокрема під час формування регіонального портфелю проєктів з водопостачання та водовідведення на основі цифровізації процесів управління галуззю.

Ключові слова: публічне управління та адміністрування; житлово-комунальне господарство; якість послуг; комунальна інфраструктура; галузь водопостачання та водовідведення; соціально-економічний розвиток регіону; органи влади; місцеве самоврядування; територіальна громада; війна та повоєнна відбудова територій; цифровізація; організаційно-управлінське забезпечення; інструменти стратегічного управління та планування; стратегії, програми та проєкти; показники оцінювання результативності діяльності.

ABSTRACT

Frolova H.O. Public management of municipal infrastructure development at the regional level. – A qualifying research work a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 281 “Public Administration and Management”. Dnipro University of Technology, Ministry of Education and Science of Ukraine, Dnipro, 2025.

The dissertation is a completed research work that presents a solution to an urgent scientific task, involving the substantiation of a set of scientific provisions, approaches, tools and models of public administration of the development of municipal infrastructure (in water supply and sewerage) and the development of methodological and technological support for its sustainable functioning at the regional level.

The research investigates the theoretical, regulatory and organisational foundations of public administration of communal infrastructure development as part of housing and communal services. It is shown that in addition to the problems existing in the housing and communal sector before the war, a significant number of new problems have arisen, the emergence of which is directly related to the beginning of the full-scale armed aggression of the Russian Federation (such problems primarily include the destruction of critical infrastructure and other major infrastructure facilities as a result of hostilities, massive rocket and artillery attacks).

These problems have a negative impact on the organisation of production, supply and consumption of electricity, drinking water, gas and heat, which in turn requires the reconstruction and stable operation of utility infrastructure facilities and relevant utilities as vital infrastructure, including the provision of public services throughout the country.

The author analyses the conceptual and categorical apparatus of the research area, substantiates and differentiates the essence of the concepts of “urban infrastructure” and “communal infrastructure”. The paper provides the author's

definition of the concept of “regional communal infrastructure” (a system-forming integrated component of the housing and communal services of a region, represented by a set of sectoral communal facilities and services located on its territory. They ensure the implementation of organisational and managerial functions and engineering and technical solutions to create conditions for maintaining a proper level of life support for the population and implementation of social, production and other processes in the region through the stable providing of quality communal services).

The author generalises the principles of public administration of the communal infrastructure development at the regional level, which include, in particular, the cross-cutting and, at the same time, multisectoral nature of regional management of communal infrastructure; ensuring controllability and joint responsibility of public authorities in the territory for sustainable (resilient) development of the industry; introduction of innovative solutions and the latest technologies, taking into account their environmental safety and economic feasibility, etc.

Approaches to improving public administration of the municipal infrastructure development at the regional level are studied on the example of the water supply and sewerage sector, which, according to the Law of Ukraine “On Critical Infrastructure”, is its critical component. The author analyses the current state and peculiarities of the State regulation in this sector, and thus identifies the principles of formation and implementation of the State policy in this area. They are the following: ensuring the stability of regional water supply and sewerage systems to external threats and challenges; promoting constructive interaction with the innovation-oriented technology business on the digitalisation of utilities' activities in controlling and preventing emergencies, etc.

It is proved that ensuring the sustainable functioning of the water supply industry is a problematic issue in most countries of the world. At the same time, in the EU countries, public water management is the most advanced, so the study is based on the experience of European countries (France, Germany, Great Britain,

Switzerland, Ireland, Austria, Finland, Norway, Germany, the Netherlands, Greece, Belgium). The results of the European experience are interpreted and systematised by the criteria of “main features”, “advantages” and “disadvantages”. It is shown that the experience of Germany and Poland is the most relevant for domestic realities.

The article examines the features of public administration of the water supply industry in Ukraine under martial law. It is shown that with the beginning of the full-scale invasion of Russia, the probability of risks and threats to the country's water bodies has significantly increased, the most critical of which are the deterioration of the ecological state of water basins, the aggravation of the problem of transboundary pollution, and the decline in water quality not only in the eastern part of the country, but also in the southern and central regions. Therefore, the priority task of public authorities is to implement anti-crisis measures to protect sources and systems of centralised water supply and sewage, to bring drinking water production technologies and wastewater treatment standards closer to those adopted in the EU.

As anti-crisis measures and adaptation to the conditions of martial law, the financial and economic mechanism of state regulation of the water supply and sewerage sector is proposed to comply with the following requirements and rules: covering the losses that already exist due to the mismatch of tariffs with the real cost of services at the expense of budgetary funds; support for priority measures to reduce drinking water losses and increase energy efficiency instead of financing on a final basis; tariff setting with preservation of the targeted direction of investment. There should also be mechanisms for the rapid supply of drinking water to the affected areas; compensation and state aid to enterprises that suffered economic losses during the war, including compensation for damage caused by hostilities, etc. This will increase the effectiveness of public authorities in providing centralised water supply and sewerage services at the regional and local levels, and will help create available and safe conditions for their use.

The study substantiates the role of programme-targeted tools in the management of the water supply industry and analyses the relevant programme documents. It is demonstrated that their implementation was ineffective due to regular underfunding of the planned amount of expenditures from the state and local budgets. To ensure the successful implementation of these documents and proper financing of the industry, it is proposed to use a project approach, the implementation of which allows assessing the efficiency and quality of activities of both enterprises involved in the production and provision of centralised water supply and sewerage services and public authorities (in meeting the needs of consumers for these services), as well as attracting additional funds. This is made possible through the use of international cooperation instruments, grant activities, and the establishment of effective interaction between the state authorities, local governments and other industry stakeholders.

To design methodological and technological support for the development of the water supply and sewerage sector at the regional level, the problems specific to the industry are structured, followed by modelling the “problem space”, which is the result of a strategic analysis and should become the basis for the development of relevant strategies, programmes and projects. For this purpose, the problems that existed in peacetime and the problems that are directly related to the consequences of the full-scale armed aggression of the Russian Federation are identified. To assess these problems by their impact on the processes of water supply services, it is suggested to use quantitative and qualitative indicators that reflect the effectiveness and efficiency of strategic activities in the industry.

The mathematical apparatus (elements of vector algebra) is used to form a model of the problem space, which substantiates the choice of the coordinate system by which the problem is measured. To assess the problems of the current state of the industry, a universal scale is chosen. The analysis of problems is proposed to be carried out according to the following criteria: technical and technological; financial; organisational and institutional. The interpretation of the results of the analysis is reflected in the form of vectors in the TFM (technology –

finance – management) coordinate system, where the projection of the problem vector P onto the T characterises the strength of the influence of technical and technological factors; the F indicates the problems of financial performance of business entities in the industry, and the M shows the imperfection and inefficiency of the management system in this area. Since the water supply industry of the region is a branched system consisting of economic complexes of territorial communities of the region, as well as water intake/wastewater infrastructure facilities of different subordination, the sum of vectors P , characterising the state of each of these facilities, quantifies the problem in the water supply and sewerage industry of the region as a whole.

On the basis of the designed model of the problem space, a descriptive model of the strategic activities of public authorities for the development of the water supply industry is substantiated. A further strategic synthesis is carried out, aimed at forming a regional portfolio of programmes and projects for the development of the water supply industry with the determination of the need for material, financial, human, administrative and other resources, which is presented in the form of a vector model of management decisions in the TFM framework. The indicator of the success of the strategic activity of public authorities will be the compliance of two total vectors: the total vector of the strategic development programme (SPD) for the total vector of problems (WSD). Thus, the system of programme-targeted management of the industry built on the basis of the offered model will make the strategic activity of public authorities of the region as efficient as possible.

To increase the effectiveness of this activity, the expediency of using the instruments of public administration interaction and international cooperation is grounded. It is shown that the leading role in ensuring the effective strategic development of the industry is played by clear coordination of activities of influential stakeholders in the water supply industry, as well as effective management of financial support for portfolios of strategic development programmes and projects. The first involves the creation of a system of interaction

between key stakeholders (industry management entities) that would, on the one hand, allow them to meet their needs and expectations to the fullest extent possible, and, on the other hand, make full use of the potential and capabilities of each to achieve the main goal of developing the region's water supply industry.

The key stakeholders of the industry at different levels of public administration are identified. Their goals, interests and the role they play in ensuring the development of the water supply industry in the region, as well as their influence on management decision-making, are analysed. Their strategic position (using the SWOT-analysis method) is determined, and a strategy of interaction with them is proposed. Based on the analysis results, the main groups of stakeholders are structured and a model of their interaction and influence on the water supply and sewerage industry is built, considering the need for financial support for its development.

The author formulates the main principles of such interaction, in particular: providing rational management of water resources and ensuring the organisation of centralised water supply and sewerage services, taking into account the interests of all stakeholders; introducing innovative approaches to problem solving; expanding and deepening partnerships with all stakeholders; creating a single information and communication space for stakeholder interaction based on digitalisation of management processes.

The research analyses a wide range of instruments for financing programmes and projects for the development of the industry, considers the specifics of attracting various sources of funding, and emphasises the importance of strengthening international cooperation, attracting foreign investors, partners, and charitable foundations to address the most pressing problems of the development of housing and communal infrastructure in the region.

The role of digitalisation in improving the efficiency of management activities in the water supply and sewerage is substantiated. It is shown that a priority task in the context of its strategic development is the creation and implementation of a portfolio of projects for the digitalisation of the industry

management processes in the nearest planning period. The composition of the regional portfolio of projects for the digitalisation of management activities is proposed. Its implementation will create a technological basis for strategic development, ensure the competitiveness of the water sector and gain advantages for attracting investment in the post-war economic recovery of Ukraine. Recommendations on the practical implementation of digital tools in the management of the centralised water supply and sewerage sector are prepared (based on the example of Dnipro region).

The completion of the dissertation research tasks resulted in findings that demonstrate elements of scientific novelty.:

for the first time: a set of scientific provisions, approaches, tools and models is substantiated. Their systematic use methodologically ensures the effectiveness of public administration of the development of municipal infrastructure at the regional level (in the area of water supply and sewerage) and will contribute to improving the efficiency of strategic activities in the industry by structuring and modelling the problem space (as a basis for the formation of priority projects for the development of this area), streamlining and formalising the relationships and influences between key stakeholders in the water sector based on the proposed principles of their interaction, international cooperation and digitalisation of the sector's management processes;

improved:

- the conceptual and categorical apparatus of the research area, namely: the essence of the concepts of “urban infrastructure” and “municipal infrastructure” is substantiated and differentiated; the author's definition of the concept of “regional municipal infrastructure”, which in the study context is considered as a system-forming integrated component of the housing and communal services of the region, is provided;

- the approach to interpreting the analysis of foreign experience and best practices in the public administration of water supply and sewerage sector development, which made it possible to identify key areas and opportunities for

implementing this experience in the national system of public administration of water sector development, in particular under the martial law regime;

further developed:

- formalisation of the principles of public administration of the development of communal infrastructure at the regional level, in particular: the cross-cutting and, at the same time, multisectoral nature of regional management of communal infrastructure; ensuring the manageability and joint responsibility of public authorities in the territory for the sustainable (resilient) development of the industry; implementation of innovative solutions and the latest technologies, taking into account their environmental safety and economic feasibility; complexity, stability, accessibility and full-scale coverage of the territory for use by each category of consumers;

- the approach to substantiating the principles of formation and implementation of the state policy in the field of water supply and sanitation, which allowed them to be systematised taking into account the peculiarities and patterns of the current state of the industry, and to add such principles as: ensuring the resilience of regional water supply and sanitation subsystems to external threats and challenges; promoting constructive cooperation with innovation-oriented technology businesses on the digitalisation of utilities' activities to control, prevent and respond to emergencies; rational centralisation and decentralisation in the water supply and sewerage sector, etc;

- systematisation and justification of a set of effective and productive approaches and tools for public administration of communal infrastructure development that should be applied in the field of centralised water supply and sewerage at the regional level, based on which the “problem space” is modelled and a descriptive model of the strategic activities of public authorities for the development of the industry is built, which will make this activity as effective as possible; relevant proposals are prepared for regional public authorities to use them, in particular in the formation of a regional portfolio of water supply and

wastewater projects based on the digitalisation of industry administration processes.

Keywords: public management and administration; housing and communal services; quality of services; municipal infrastructure; water supply and sewerage; socio-economic development; authorities; local self-government; territorial community; war and post-war reconstruction of territories; digitalisation; organisational and managerial support; strategic management and planning tools; strategies, programmes and projects; performance evaluation indicators.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Фролова Г.О., Чикаренко І.А. (2023). Забезпечення водопостачання територій та громад як пріоритетний напрям взаємодії державної влади та місцевого самоврядування. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, № 2. 91–98.

URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/320>

DOI: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-2-12>

Особистий внесок здобувача: запропоновано підхід до організації ефективної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час реалізації антикризових заходів щодо забезпечення водопостачання населення в умовах мирного часу та правового режиму воєнного стану.

2. Фролова Г.О. (2023). Дослідження релевантності міжнародної співпраці у відновленні водопостачальної галузі. *Публічне управління та адміністрування в Україні*, № 38. 139-143.

URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/38-2023/25.pdf>.

DOI: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.38.25>

3. Фролова Г.О., Чикаренко І.А. (2024). Європейський досвід публічного управління розвитком об'єктів житлово-комунального господарства. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, № 1. 75–79.

URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/569/517>

DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.1.12>

Особистий внесок здобувача: проаналізовано досвід європейських країн щодо публічного управління розвитком житлово-комунального господарства та об'єктів його інфраструктури, зокрема в галузі водопостачання та водовідведення, визначено напрями імплементації досвіду ФРН та Польщі до вітчизняних умов та реалій.

4. Фролова Г.О. (2024). Публічне управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні: теоретичні та організаційно-правові засади. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, № 2. 70–76.

URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/594/542>

DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.2.12>

5. Фролова Г.О. (2024). Підходи та інструменти підвищення якості надання послуг з водопостачання та водовідведення на регіональному рівні *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, № 8. 136–147.

URL: <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/147>

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-8-136-147>

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації (у зарубіжних наукових журналах):

6. Frolova H. (2022). Features of public administration of water supply enterprises under martial law. *Zeszyty Naukowe*. Tom 21, rocznik XI. Sucha Beskidzka, Wyższa Szkoła Turystyki i Ekologii, № 1/2022. 43–50. (Indeksacja w bazach czasopism naukowych: IC Journals Master List).

URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/Publ_postgrad/ZN21.pdf

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації (у вітчизняних виданнях):

7. Фролова Г.О. (2022). Житлово-комунальне господарство як об'єкт публічного управління. *Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку територій та громад: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 4 березня 2022 р. / за заг. ред. І.А. Чикаренко., Т.В. Маматової. Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка». 196–199. URL: <https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165113>.*

8. Фролова Г.О. (2022). Особливості водозабезпечення населення в умовах воєнного стану в Україні. *Міжнародні економічні відносини. Сталий розвиток України в умовах глобалізації та європейської економічної інтеграції: проблеми, перспективи, ефективність. Фенікс-2022: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 31 травня 2022 р. / за заг. ред. І.М. Посохова, Н.С. Краснокутської, П.Г. Перерви, С.М. Ілляшенко, В.Г. Дюжева. Харків: НТУ «Харківський політехнічний інститут». 150-152. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/d26ab396-9521-40ef-ac62-252b5c8fb53c/content>.*

9. Фролова Г.О. (2023). Забезпечення фінансової стабільності водоканалів (на прикладі Дніпропетровської області). *«Наукова весна» 2023 : матеріали XIII Міжнар. наук.-техн. конференції аспірантів та молодих вчених, 1–3 берез. 2023 року, м. Дніпро. Дніпро, НТУ «Дніпровська політехніка». 341–343. URL: https://rmv.nmu.org.ua/ua/arkhiv-zbirok-konferentsiy/naukova-vesna-2023/Scientific_Spring_2023.pdf.*

10. Фролова Г.О., Чикаренко І.А. (2023). Особливості публічного управління водопостачальною галуззю в умовах правового режиму воєнного стану: антикризовий контекст. *Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні: наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 4 трав. 2023 р. Дніпро. Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка». 215–221. URL: <https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/konf/ConfDUMS-040523-270623.pdf>.*

Особистий внесок здобувача: на основі визначених особливостей публічного управління водопостачальною галуззю в умовах правового режиму воєнного стану запропоновано антикризові заходи зі стабілізації ситуації в цій сфері.

11. Фролова Г.О. (2023). Дослідження релевантності міжнародної співпраці напрямом розвитку водопостачальної галузі. *Молодь: наука та інновації : XI Міжнар. наук.-техн. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених*, 22–24 лист. 2023 р., Дніпро. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. Т. 2. С. 221–222. URL: <https://is.gd/Cg0mOB>.

12. Фролова Г.О. (2024). Зарубіжний досвід публічного управління житлово-комунальним господарством: ключові аспекти розвитку. *«Наукова весна» 2024: XIV міжнар. наук.-техн. конф. аспірантів та молодих вчених*, 27–29 берез. 2024 р., Дніпро. Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка». 340–341. URL: https://rmv.nmu.org.ua/ua/arkhiv-zbirok-konferentsiy/naukova-vesna-2024/Scientific_Spring_2024.pdf.

13. Фролова Г.О. (2024). Публічне управління водним господарством у країнах Європейського Союзу. *Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : XXI наук.-практ. конф.*, 9 трав. 2024 р., м. Дніпро / за заг. ред. О. М. Рудіка. Дніпро: НТУ ДП, 2024. 26 – 27. URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/konf/Збірник_Євроинтеграц_09_05_2024.pdf.

ЗМІСТ

ВСТУП	25
РОЗДІЛ 1	
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КОМУНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ	40
1.1. Комунальна інфраструктура як об’єкт публічного управління житлово-комунальним господарством	40
1.2. Нормативно-правове забезпечення публічного управління розвитком житлово-комунального господарства	60
1.3. Галузь водопостачання та водовідведення як складова комунальної інфраструктури регіону: сучасний стан та особливості державного регулювання	82
Висновки до розділу 1	100
Список використаних джерел до розділу 1	103
РОЗДІЛ 2	
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГАЛУЗІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: ДОСВІД ТА ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	128
2.1. Аналіз зарубіжного досвіду публічного управління водопостачальною галуззю	128
2.2. Особливості публічного управління водопостачальною галуззю України в умовах правового режиму воєнного стану: антикризовий контекст	150
2.3. Підходи та інструменти підвищення якості надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення на регіональному рівні	167
Висновки до розділу 2	184
Список використаних джерел до розділу 2	189

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ ГАЛУЗІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	206
3.1. Моделювання простору проблем водопостачання та водовідведення як основа ефективного стратегічного управління галуззю на регіональному рівні	206
3.2. Інструменти публічноуправлінської взаємодії і міжнародного співробітництва та їх роль у підвищенні результативності стратегічної діяльності з розвитку водопостачальної галузі регіону	219
3.3. Формування портфелю регіональних проєктів розвитку водопостачальної галузі на основі цифровізації процесів управління	243
Висновки до розділу 3	256
Список використаних джерел до розділу 3	261
ВИСНОВКИ.....	266
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	277
ДОДАТКИ.....	315

ВСТУП

Суспільні відносини, що виникають під час публічного управління процесами реформування та розвитку житлово-комунального господарства у будь-якій країні світу, завжди є відповіддю на зміни й виклики внутрішнього та зовнішнього середовища як самої житлово-комунальної галузі, так і економіки країни в цілому. Страшні події останнього часу, пов'язані з повномасштабною війною РФ на території нашої держави, довели, що всі загрози та ризики, притаманні цьому періоду (переважно соціального, економічного, екологічного, техногенного та політичного характеру), певною мірою існували і до війни, але ж були такими, що заздалегідь можна було визначити ймовірність їх виникнення та передбачити адекватні реакції на події, пов'язані із негативним впливом того чи іншого потенційно можливого ризикового фактору, а саме: зменшити цей вплив або взагалі попередити його. Сьогодні, ураховуючи підступність ворога, ці ризики стали майже непередбачуваними, реально вийшли на перший план і створюють вкрай небезпечну ситуацію як для довкілля та життєдіяльності людей майже на всіх територіях України, так і для інфраструктури сіл, селищ, міст, районів, регіонів, яка забезпечує потреби населення та бізнесу на їх територіях в отриманні якісних житлово-комунальних, транспортних, освітніх, медичних, логістичних, інформаційно-комунікаційних, безпекових та інших послуг.

На тлі необхідності стабілізації соціально-економічного та політичного становища в Україні все більшої важливості набуває роль публічного управління в організації процесів надання публічних послуг, зокрема, у житлово-комунальній сфері, що вимагає, у свою чергу, модернізації, відновлення (ревіталізації) та розвитку комунальної інфраструктури (зокрема, у сфері водопостачання та водовідведення, тепло-, газо-, енергопостачання тощо), яка найбільш постраждала під час війни, а також запровадження нових підходів та інструментів у публічне управління

галуззю житлово-комунального господарства в цілому для підвищення ефективності та результативності її функціонування.

У цьому контексті відзначимо, що житлово-комунальне господарство є надзвичайно важливою галуззю національної економіки, яка має забезпечувати зручне, безпечне та комфортне проживання громадян, що, у свою чергу, є одним із пріоритетних завдань публічного управління у цій сфері. Разом із тим, успішність публічного управління розвитком житлово-комунального господарства залежить, насамперед, від стану його комунальної інфраструктури, а також від дотримання органами державного управління та органами місцевого самоврядування таких ключових принципів, як забезпечення якості надання житлово-комунальних послуг, їх доступності для кожної категорії населення, своєчасності та комплексності, а також від ефективності й результативності публічноуправлінської діяльності в цілому.

Слід зазначити, що проблеми у сфері житлово-комунального господарства дісталися нам в спадок ще від колишнього радянського союзу, і не зважаючи на те, що Україна вже понад 30 років є незалежною, країні і досі не вдається їх повною мірою подолати. До таких «перманентних» проблем житлово-комунальної сфери можна віднести зношеність, моральну застарілість, неефективність та енергомісткість використовуваного обладнання, конструкцій, споруд та інженерних мереж, що, у свою чергу, знижує комфортність проживання та загрожує безпеці мешканців; монополізацію окремих видів житлово-комунальних послуг (зокрема, з водопостачання та водовідведення), яка заважає розвитку конкуренції та цьому ринку; аварійний технічний стан певної частки житлового фонду; слабке й не завжди ефективне керівництво житлово-комунальною сферою та відсутність стратегічного мислення в окремих управлінців, відповідальних за належний стан та розвиток галузі, що уповільнює процеси її оновлення та модернізації і має відбиток на якість надання житлово-комунальних послуг та безпечність умов проживання мешканців територіальних громад;

недостатня прозорість бюджетного фінансування, регулярна дотаційність разом із непоодинокими випадками нецільового використання бюджетних коштів, що знижує довіру населення до дій влади в цій складній та життєво необхідній галузі.

Втім, в останні три роки з'явилася значна кількість нових проблем, що стосуються, насамперед, інфраструктури житлово-комунального господарства, яка втратила можливості виконувати повною мірою свої функції щодо забезпечення належного рівня та якості життя громадян. Переважно це стосується енергетики, водопостачальної, газо- та теплопостачальної галузей. Виникнення цих проблем безпосередньо пов'язано із початком повномасштабної збройної агресії росії та вимушеним введенням в Україні правового режиму воєнного стану. До таких проблем, насамперед, можна віднести: руйнування критичної інфраструктури та інших інфраструктурних об'єктів унаслідок воєнних дій, ракетних й артилерійських обстрілів, керованих авіаційних бомбардувань тощо; пошкодження адміністративних, виробничих та інших господарських будівель і споруд; знищення транспортних і логістичних маршрутів, обладнання й техніки; втрата людьми житла та роботи, і, водночас, потреба у кваліфікованих працівниках комунальних підприємств на заміну тих, кого мобілізували або які пішли на фронт добровільно; інші негативні та вкрай небезпечні чинники, що тягне за собою війна, і які стосуються не тільки тимчасово окупованих територій та прифронтових регіонів, а й усієї країни. Так, за даними Державного агентства водних ресурсів України, станом на початок 2024 р. рф захопила 337 об'єктів нерухомого майна в галузі водного господарства, знищила 84 об'єкти, пошкодила 339 об'єктів. Також постраждали об'єкти рухомого майна: 215 752 одиниць захоплено, 7 895 одиниць знищено, 415 одиниць пошкоджено. Загальна вартість знищених активів склала 511,8 млн грн, захоплених ворогом – 178,7 млн грн.

Зазначені проблеми мають безпосередній вплив на організацію процесів стабільного виробництва, постачання й споживання електроенергії,

питної води, газу, тепла, що, у свою чергу, вимагає відбудови та / або модернізації об'єктів комунальної інфраструктури (інженерних мереж, гідротехнічних та інших систем, споруд, обладнання у галузі водопостачання та водовідведення, електроенергетики, газо- й теплопостачання, транспорту, зв'язку, поводження з твердими побутовими відходами тощо), а також належної роботи відповідних служб як таких, що забезпечують виконання важливих для населення функцій, зокрема з надання житлово-комунальних послуг, по всій території країни у реальному масштабі часу. Тому можна стверджувати, що потреба у підвищенні ефективності публічного управління розвитком комунальної інфраструктури територій та громад України висунута часом та є невідворотною. Вона обумовлюється необхідністю забезпечення стабільного та якісного надання житлово-комунальних послуг, які, у свою чергу, є продуктом діяльності комунальних підприємств, і споживаються як домогосподарствами країни, так і бізнесом й іншими організаціями, підприємствами, установами різних форм власності. Житлово-комунальна сфера повинна розвиватися масштабно та невідкладно, і це стає можливим завдяки вивченню досвіду й кращих практик публічного управління її розвитком, запровадженню новітніх підходів, механізмів, інструментів та моделей, які доцільно використовувати для вдосконалення публічноуправлінської діяльності у галузі в цілому.

Для виконання дослідження нами було вивчено, проаналізовано та узагальнено широке коло нормативних, наукових, аналітичних та інших джерел, які акумулюють інформацію щодо теоретико-методологічних та організаційно-правових засад публічного управління розвитком як житлово-комунального господарства в цілому, так і його інфраструктури, на підставі чого було зроблено висновок про доцільність та своєчасність подальшого наукового розроблення даної проблематики, що обумовлено недостатністю її науково-теоретичного висвітлення, зокрема у регіональному контексті та з акцентом на критичну інфраструктуру (у частині водопостачання та водовідведення), а також недостатньої інструментальної та методико-

технологічної підтримки процесів реалізації заходів щодо усунення проблем у цій сфері.

Так, дослідженню проблем публічного управління у сфері реформування житлово-комунального господарства, зокрема, в умовах децентралізації; питанням формування та реалізації відповідної житлово-комунальної політики та її нормативно-правового забезпечення; пошуку ефективних інструментів підвищення якості надання житлово-комунальних послуг; іншим аспектам розвитку житлово-комунальної сфери та її інфраструктури, у тому числі, на регіональному рівні, присвячені праці таких науковців і практиків, як В. Бабаєв, О. Базарна, В. Безус, Г. Бережна, Д. Бізониц, А. Бровдій, П. Бубенко, Ю. Голодник, Н. Гончарук, О. Димченко, А. Домбровська, Л. Дружнікова, І. Килимник, І. Китайгора, Т. Коляда, Д. Котелевець, А. Лазар, О. Максименко, Е. Монастирська, О. Оболенський, В. Польова, В. Полуянов, Н. Попович, Ю. Самойлик, Д. Синяк, І. Хожило, І. Чикаренко, О. Шевська та інші.

Запровадженню сучасних підходів, інструментів та механізмів щодо забезпечення належного функціонування, модернізації та розвитку комунальної інфраструктури, зокрема її критичної складової (енергопостачання, водопостачання та водовідведення, тощо); правовим, економічним, соціальним та ресурсним аспектам функціонування водогосподарського комплексу; питанням управління комунальною власністю та діяльністю комунальних підприємств водопровідно-каналізаційного господарства, особливостям проведення інвентаризації їх технічного стану та оцінки їх активів; розв'язанню проблем відбудови зруйнованих об'єктів та мереж під час бойових дій та забезпеченню техногенної безпеки в нових умовах господарювання присвячені праці таких авторів, як Р. Августин, І. Бабаніна, В. Безус, Д. Бізониц, О. Бондар, А. Васіна, А. Голішевська, О. Дудкін, В. Єсіна, Д. Загірняк, Н. Закорчевна, Н. Кравченко, В. Козак, О. Козлюк, І. Крилова, Н. Матвєєва,

Г. Монастирський, В. Склярів, О. Славута, В. Сороковський, В. Стасюк, В. Шадура, М. Шкільняк тощо.

Аналізу стану та проблем комунальної інфраструктури зарубіжних країн, зокрема у галузі водопостачання та водовідведення, зарубіжному досвіду та кращим практикам публічного управління водопостачальною галуззю та житлово-комунальним господарством в цілому (з акцентом на місцевий та регіональний рівні) приділено увагу у працях таких науковців і практиків, як: П. Бриль, Р. Кириша, І. Крилова, Н. Обіюх, К. Рябець, Д. Танасів, М. Ткачук, О. Шевська, З. Яремак, G. Gautam, K. Dahal, R. Satyapriya та інші.

Разом із тим, деяким питанням, зокрема, щодо пошуку та науково-практичного обґрунтування доцільності запровадження сучасних управлінських підходів, механізмів, інноваційних та інвестиційних інструментів, а також передового зарубіжного та вітчизняного досвіду у практику публічноуправлінської діяльності щодо організації та підтримки процесів модернізації, відбудови та розвитку комунальної інфраструктури як основи належного функціонування житлово-комунального господарства (насамперед, його критичної складової – інженерних мереж, систем та споруд газо-, водо-, тепло-, енергопостачання та енергозбереження, водовідведення тощо, які, як ми зазначали вище, найбільше страждають під час війни), а також забезпеченню її стабільної роботи з метою надання якісних житлово-комунальних та інших послуг населенню країни, зокрема, на регіональному рівні, приділено недостатньо уваги.

Отже, сьогодні питання публічного управління розвитком комунальної інфраструктури регіонів України набувають особливого значення. Актуальність дисертаційної роботи зумовлена наявністю проблеми, яка характеризується протиріччям між нагальною потребою у впровадженні наукових положень, а також сучасних підходів та управлінського інструментарію, які довели свою ефективність у світі, до сфери публічного управління розвитком комунальної інфраструктури регіонів України, та

недостатністю концептуального й методико-технологічного забезпечення цих процесів. Вирішення цієї проблеми дозволить підвищити ефективність та результативність публічноуправлінської діяльності як органів державної виконавчої влади й органів місцевого самоврядування на територіях, так і комунальних та інших підприємств різних форм власності, діяльність яких має бути спрямована на ефективне виробництво та належне постачання комунальних послуг на рівні кращих європейських стандартів, вимог, правил та практик.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до визначених Урядом пріоритетів діяльності, спрямованої на перемогу, безпеку та оборону, впровадження реформ, забезпечення макроекономічної стійкості, готовність до вступу в ЄС, відновлення економіки і країни в цілому. До таких пріоритетів, зокрема, віднесено діяльність за напрямками «Енергетична незалежність», «Ефективна цифрова держава» та «Відбудова зруйнованого» (портал Офісу реформ, <https://rdo.in.ua/direction/priorytety-uryadu>). У рамках останнього пріоритету Офісом реформ передбачено у 2024 році реалізацію низки стратегічних цілей, серед яких: 1. Відновлення житла; 2. Відновлення критичної інфраструктури; 3. Відбудова соціальної інфраструктури; 4. Комплексна відбудова – пілотні проєкти.

Також написання дисертації здійснювалося з урахуванням стратегічних ініціатив Національної ради з відновлення України від наслідків війни та відповідно до проєкту Плану відновлення України (<https://recovery.gov.ua/>), спрямованого на прискорення стійкого економічного зростання, а саме, в рамках виконання Національної програми «Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів», до складу якої входять проєкти з будівництва нових мереж водопостачання та водовідведення, будівництва нових очисних споруд, відновлення функціонування пошкоджених та зруйнованих систем централізованого водопостачання й водовідведення, забезпечення релокованих підприємств централізованим водопостачанням і

водовідведенням, встановлення ефективних систем централізованого охолодження, а також теплових насосів для потреб централізованого і індивідуального опалення (<https://recovery.gov.ua/project/program/recovery-and-upgrade-of-housing-and-regions-infrastructure>).

Для проведення досліджень та підготовки дисертації взято участь у науково-дослідних роботах за такими темами: «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (№ державної реєстрації 0122U002375, 2022–2024 рр.); «Цифрова трансформація публічного управління» (№ державної реєстрації 0122U002236, 2022–2024 рр.), «Дослідження стану та динаміки соціально-економічного розвитку Губиниської територіальної громади Дніпропетровської області: стратегічний аналіз» (за договором № 110101-23 від 01.03.2023, 2023 р.), що виконувалися на кафедрі державного управління і місцевого самоврядування навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (довідка про участь в НДР див. у додатку А). Матеріали досліджень представлені відповідними підрозділами у проміжних та заключних звітах з НДР та увійшли до наукових публікацій, що, зокрема, готувалися за результатами виконання наукових тем.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є наукове обґрунтування комплексу наукових положень, підходів, інструментів і моделей публічного управління розвитком комунальної інфраструктури (у частині водопостачання та водовідведення) та розроблення методико-технологічного забезпечення її стійкого функціонування на регіональному рівні. Для досягнення зазначеної мети в дисертації були визначені такі наукові завдання:

- дослідити теоретичні, нормативно-правові та організаційні засади публічного управління розвитком комунальної інфраструктури як частини житлово-комунального господарства;

- проаналізувати зарубіжний та вітчизняний досвід публічного управління розвитком житлово-комунального господарства та комунальної інфраструктури на регіональному рівні, зокрема, у сфері централізованого водопостачання та водовідведення;

- визначити проблеми та особливості публічного управління водопостачальною галуззю в умовах правового режиму воєнного стану та запропонувати антикризовий механізм щодо стабілізації ситуацій в цій сфері;

- дослідити підходи та інструменти підвищення якості надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення на регіональному рівні;

- розробити методико-технологічне забезпечення розвитку галузі водопостачання та водовідведення на регіональному рівні, для чого здійснити моделювання простору проблем та обґрунтувати доцільність запровадження сучасних інструментів міжнародного співробітництва та взаємодії органів публічного управління з ключовими стейкхолдерами галузі;

- обґрунтувати доцільність запровадження цифрових інструментів у публічноуправлінську діяльність щодо забезпечення стійкого водопостачання та водовідведення для всіх територіальних громад регіону;

- підготувати рекомендації органам публічного управління щодо використання зазначеного інструментарію і формування регіонального портфелю проєктів розвитку водопостачальної галузі на основі цифровізації процесів управління нею.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час публічного управління процесами функціонування та розвитку житлово-комунального господарства та комунальної інфраструктури.

Предметом дослідження є удосконалення публічного управління розвитком комунальної інфраструктури (у частині водопостачання та водовідведення) на регіональному рівні в Україні.

Методи дослідження. Досягнення мети наукового дослідження та реалізація поставлених у дисертаційній роботі завдань здійснювалося із

застосуванням комплексу загальнонаукових теоретичних та емпіричних методів дослідження, основними з яких є системний підхід, методи аналізу й синтезу, індукції та дедукції, порівняння, аналогії, абстрагування й узагальнення, сегментування, структуризації та проєктування, математичного моделювання й оцінювання. Методологічною основою всієї дисертаційної роботи є системний підхід, який було застосовано для вирішення усього спектру завдань дослідження. Застосування методів аналізу й синтезу дозволило визначити коло проблемних питань, сформулювати об'єкт і предмет дослідження, розвинути понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, здійснити систематизацію підходів, механізмів та інструментів управління розвитком комунальної інфраструктури регіону, зокрема, у частині централізованого водопостачання та водовідведення. Метод контент-аналізу й системно-аналітичний метод використано під час аналізування релевантної нормативно-правової бази. Метод узагальнення було використано під час вивчення наявних та розроблення власних концептуальних положень щодо розвитку інструментів управління галуззю водопостачання та водовідведення на регіональному рівні та формулювання висновків дисертаційного дослідження на основі опрацьованих матеріалів. Методи структуризації, сегментування, моделювання, проєктування та оцінювання були використані під час розроблення методико-технологічного забезпечення процесів управління розвитком регіонального водопостачання та водовідведення, зокрема для моделювання «простору проблем» в галузі, який є основою ефективного стратегічного управління житлово-комунальною сферою; обґрунтування інструментів взаємодії суб'єктів управління в галузі водопостачання й водовідведення через розподіл їх на групи ключових стейкхолдерів на основі відповідної моделі, що базується на відмінностях в їх потребах та впливах на розвиток галузі; підготовки пропозицій щодо подальшої цифровізації процесів управління галуззю для забезпеченні стійкого водопостачання та водовідведення через реалізацію запропонованого нами регіонального

портфелю проєктів, а також відновлення та розвитку комунальної інфраструктури регіону в цілому.

Джерельною базою для дослідження теоретико-методологічних засад публічного управління розвитком комунальної інфраструктури стали роботи українських учених у сфері публічного управління процесами реформування та розвитку житлово-комунального господарства та комунальної інфраструктури, зокрема, на рівні регіону. Нормативно-правову основу дослідження склали: Конституція України, укази Президента України, закони України, постанови Уряду, інші нормативно-правові акти та організаційно-розпорядчі документи, зокрема, зі сфери власної професійної діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена тим, що в роботі здійснено наукове обґрунтування комплексу наукових положень, підходів, інструментів та моделей публічного управління розвитком комунальної інфраструктури (у частині водопостачання та водовідведення) та розроблено методико-технологічне забезпечення її стійкого функціонування на регіональному рівні. Основні результати, що характеризують елементи наукової новизни, полягають у тому, що:

у перше:

– обґрунтовано комплекс наукових положень, підходів, інструментів та моделей, системне використання яких методологічно забезпечує результативність публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні (у частині водопостачання й водовідведення) і буде сприяти підвищенню ефективності стратегічної діяльності в галузі шляхом структуризації та моделювання простору проблем (як основи для формування пріоритетних проєктів розвитку зазначеної сфери), упорядкування й формалізації взаємозв'язків і впливів між ключовими стейкхолдерами водогосподарського комплексу на основі дотримання запропонованих принципів їх взаємодії, міжнародного співробітництва та цифровізації процесів управління галуззю;

удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, а саме: здійснено обґрунтування та розмежування сутності понять «міська інфраструктура» та «комунальна інфраструктура»; надано авторську дефініцію поняття «регіональна комунальна інфраструктура», яка в контексті дослідження розглядається як системоутворююча інтегрована складова житлово-комунального господарства регіону;

- підхід до інтерпретації результатів аналізу зарубіжного досвіду та кращих практик у сфері публічного управління розвитком галузі водопостачання та водовідведення, що дозволило виокремити ключові напрями та можливості імплементації цього досвіду до вітчизняної системи публічного управління розвитком водогосподарського комплексу, зокрема, в умовах дії правового режиму воєнного стану;

дістали подальшого розвитку:

- формалізація принципів публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні, до яких, зокрема, віднесено: наскрізний та, водночас, багатогалузевий характер регіонального управління комунальною інфраструктурою; забезпечення керованості та спільної відповідальності органів публічного управління на території за стійкий (резильєнтний) розвиток галузі; запровадження інноваційних рішень та новітніх технологій з урахуванням їх екологічної безпеки й економічної доцільності; комплексність, стабільність, доступність та повномасштабність охоплення території для використання кожною категорією споживачів;

- підхід до обґрунтування принципів формування та реалізації державної політики у сфері водопостачання та водовідведення, що дозволило їх систематизувати з урахуванням особливостей та закономірностей сучасного стану в галузі, а також додати ще такі принципи, як: забезпечення стійкості регіональних підсистем водопостачання і водовідведення до зовнішніх загроз і викликів; сприяння налагодженню конструктивної взаємодії з інноваційно-орієнтованим технологічним бізнесом з питань

цифровізації діяльності комунальних підприємств щодо контролю, запобігання та попередження аварійних ситуацій; раціональна централізація та децентралізація в галузі водопостачання та водовідведення тощо;

– систематизація та обґрунтування комплексу дієвих і продуктивних для сфери публічного управління розвитком комунальної інфраструктури підходів та інструментів, які доцільно застосовувати у галузі централізованого водопостачання й водовідведення на регіональному рівні, на основі чого здійснено моделювання «простору проблем» та побудовано описативну модель стратегічної діяльності органів публічного управління з розвитку галузі, що дозволить зробити цю діяльність максимально ефективною; підготовлено відповідні пропозиції регіональним органам державної влади щодо їх використання, зокрема під час формування регіонального портфелю проєктів з водопостачання та водовідведення на основі цифровізації процесів управління галуззю.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні концептуальні та практичні положення доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані в процесі публічного управління розвитком комунальної інфраструктури регіону, зокрема, під час розроблення та реалізації документів програмно-цільового характеру, що стосуються функціонування та розвитку галузі централізованого водопостачання та водовідведення як в умовах воєнного стану, так і у повоєнний період, а також для підвищення ефективності та результативності публічноуправлінської діяльності в комунальній сфері в цілому.

Висновки та рекомендації наукового дослідження використані у діяльності (додаток Б):

– Дніпропетровської обласної ради (Управління стратегічного планування та комунальної власності виконавчого апарату ДОР) задля забезпечення стійкого функціонування підприємств з надання послуг централізованого водопостачання та водовідведення на основі пропонованого у роботі підходу до визначення «простору проблем» в галузі,

а також для розробки планових показників бюджетного фінансування критичної інфраструктури регіону на 2025 рік в рамках регіональної міжгалузевої Програми щодо надання підтримки комунальним підприємствам (установам), що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст Дніпропетровської області (довідка про впровадження від 12.22.2024 №2983/0/2-24);

– Дніпропетровської обласної державної адміністрації (Департамент цифрової трансформації, інформаційних технологій та електронного урядування) під час розгляду пропонувань у роботі напрямів запровадження цифрових інструментів в управлінні галуззю централізованого водопостачання та водовідведення з метою подальшого розроблення регіонального портфелю проєктів розвитку комунальної інфраструктури (довідка про впровадження від 26.01.2024 №107/1/46-24);

– Губиниської селищної ради Дніпропетровської області під час виконання завдань зі стратегічного аналізу житлово-комунального напрямку розвитку територіальної громади (у рамках спільної науково-дослідної роботи, довідка про впровадження від 12.12.2024 №3169);

– Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» у процесі підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (удосконалення та актуалізація змісту робочих програм з дисциплін спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» для другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти) (довідка про впровадження від 11.12.2024 № 12-34/173).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною самостійною науковою працею. Усі сформульовані в ній наукові положення та висновки ґрунтуються на особистих дослідженнях авторки. Внесок авторки в опубліковані у співавторстві праці [1; 4; 10] конкретизовано в списку публікацій (див. додаток В).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження, висновки і рекомендації оприлюднено та обговорено на таких науково-комунікативних заходах: «Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку територій та громад» (Дніпро, 2022); «Міжнародні економічні відносини. Сталий розвиток України в умовах глобалізації та європейської економічної інтеграції: проблеми, перспективи, ефективність. Фенікс-2022» (Харків, 2022); «Наукова весна» (Дніпро, 2023, 2024); «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (Дніпро, 2023); «Молодь: наука та інновації» (Дніпро, 2023), «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України» (Дніпро, 2024).

Публікації. Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані в 13 наукових працях, із них: 5 статей у наукових фахових виданнях України (із них 2 – у співавторстві), 1 стаття у зарубіжному науковому журналі, 7 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій (із них 1 – у співавторстві).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 324 сторінки, з них 269 – основний текст, 5 таблиць, 8 рисунків, 3 додатки, список використаних джерел становить 275 найменувань, з них 15 – англійською мовою.

РОЗДІЛ 1

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КОМУНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

1.1. Комунальна інфраструктура як об'єкт публічного управління житлово-комунальним господарством

Житлово-комунальне господарство є важливою галуззю національної економіки, яка має забезпечувати безпечне й комфортне проживання громадян, що, у свою чергу, є одним із пріоритетних завдань публічного управління у цій сфері. Разом із тим, успішність публічного управління розвитком житлово-комунального господарства залежить, насамперед, від стану його комунальної інфраструктури, а також від дотримання органами державного управління та органами місцевого самоврядування таких ключових принципів, як забезпечення якості житлово-комунальних послуг, їх доступності для кожної категорії споживачів, стабільності, своєчасності й комплексності надання, а також «повномасштабності охоплення усього масиву житлової території» [19].

Житлово-комунальна сфера завжди була складною та проблемною: моральна застарілість та технічна зношеність основних фондів підприємств, низька енергоефективність та висока енергомісткість виробництва та постачання житлово-комунальних послуг знижує комфортність проживання та іноді навіть загрожує безпеці мешканців; монополізація окремих видів житлово-комунальних послуг (зокрема, з централізованого водопостачання та водовідведення) заважає розвитку здорової конкуренції; певна частина житлового фонду за своїм технічним станом фактично наближається або є аварійною, а процес офіційного визнання цього факту залишається занадто забюрократизованим; неефективне керівництво та відсутність стратегічного мислення в окремих управлінців, відповідальних за належний стан та

розвиток галузі, уповільнює процеси її оновлення та модернізації і має відбиток на якості житлово-комунальних послуг, а, отже, і на комфортності та безпеці умов проживання громадян; недостатня прозорість бюджетного фінансування, нерегулярна дотаційність та непоодинокі випадки нецільового використання коштів державного та місцевих бюджетів знижують довіру населення до дій влади в цій складній життєзабезпечувальній галузі.

Втім, окрім проблем у житлово-комунальній сфері, які існували ще до введення в дію правового режиму воєнного стану в Україні [120], з'явилася значна кількість нових проблем, що стосуються саме комунальної інфраструктури, виникнення яких безпосередньо пов'язано із повномасштабною збройною агресією рф. До таких проблем можна віднести:

- руйнування критичної інфраструктури, зокрема централізованого водопостачання та водовідведення, унаслідок воєнних дій, ракетних й артилерійських обстрілів та бомбардувань;
- пошкодження адміністративних, виробничих та інших будівель і споруд, обладнання та техніки, знищення транспортної логістики;
- втрата людьми житла та роботи, і, водночас, потреба комунальних підприємств у кваліфікованих працівниках на заміну мобілізованих до лав Збройних сил України, а також тих, хто загинув або покинув територію країни;
- інші негативні та вкрай небезпечні чинники, які тягне за собою війна, і які стосуються не тільки тимчасово окупованих територій та прифронтових регіонів, а й усієї країни.

Зазначені проблеми мають безпосередній вплив на організацію процесів належного (безперервного, у «реальному масштабі часу» [19]) виробництва, постачання й споживання електроенергії, питної води, газу, тепла, вивозу твердих побутових відходів тощо, що, у свою чергу, вимагає відновлення (відбудови та / або модернізації) і забезпечення стабільної роботи об'єктів комунальної інфраструктури (будівель, споруд, інженерно-технічних мереж та обладнання), а також відповідних аварійних комунальних

служб як таких, що забезпечують виконання важливих функцій, зокрема з оперативного відновлення процесів надання комунальних послуг. Тому можна стверджувати, що потреба в ефективному публічному управлінні розвитком комунальної інфраструктури територій та громад України висунута часом, є актуальною та невідворотною. Вона обумовлюється необхідністю забезпечення безперервного та якісного надання житлово-комунальних послуг, які безпосередньо є продуктом діяльності комунальних підприємств і споживаються як населенням країни, так і іншими підприємствами, установами, організаціями різних форм власності. Житлово-комунальна сфера «повинна розвиватися масштабно та невідкладно» [68], що також стає можливим завдяки вивченню досвіду та кращих практик публічного управління, запровадженню новітніх підходів, механізмів, інструментів та моделей, які доцільно використовувати для вдосконалення публічноуправлінської діяльності в цій галузі.

Дослідженню проблем публічного управління в період реформування житлово-комунального господарства, зокрема, в умовах децентралізації, питанням формування та реалізації відповідної житлово-комунальної політики та її нормативно-правового забезпечення, пошуку ефективних інструментів підвищення якості надання житлово-комунальних послуг, іншим аспектам розвитку житлово-комунальної сфери та її інфраструктури та її ролі в розвитку економіки, у тому числі, на регіональному рівні, присвячені праці таких науковців і практиків, як В. Бабаєв [2], О. Базарна [4], В. Безус [5; 8], Г. Бережна [10], Д. Бізониц [11; 12], А. Бровдій [16; 17], П. Бубенко [19], Ю. Голодник [27], Н. Гончарук [28], О. Димченко [19], А. Домбровська [42], Л. Дружнікова [17], І. Килимник [42], І. Китайгора [10], Т. Коляда [42], Д. Котелевець [47; 48], А. Лазар [56], О. Максименко [57], Е. Монастирська [60], О. Оболенський [64], В. Полуянов [67], В. Польова [68], Н. Попович [67], Ю. Самойлик [140], Д. Синяк [143], М. Сусак [145], І. Хожило [152], І. Чикаренко [9], О. Шевська [155; 156] та інші.

Запровадженню сучасних підходів, інструментів та механізмів щодо забезпечення належного функціонування, модернізації та розвитку комунальної інфраструктури, зокрема її критичної складової (енергопостачання, водопостачання та водовідведення, тощо); правовим, економічним, соціальним та ресурсним аспектам функціонування водогосподарського комплексу; питанням управління комунальною власністю та діяльністю комунальних підприємств водопровідно-каналізаційного господарства, особливостям проведення інвентаризації їх технічного стану та оцінки їх активів; розв'язанню проблем відбудови зруйнованих об'єктів та інженерних мереж під час бойових дій та забезпеченню техногенної безпеки в нових умовах господарювання присвячені праці таких авторів, як Р. Августин [158], І. Бабаніна [3], В. Безус [6; 7; 9], Д. Бізонич [13], О. Бондар [14], А. Васіна [158], А. Голішевська [25], О. Дудкіна [158], В. Єсіна [35], Д. Загірняк [37], Н. Закорчевна [14], Н. Кравченко [154], В. Козак [43], О. Козлюк [43; 44], І. Крилова [14; 50–54], Н. Матвеєва [35], Г. Монастирський [158], В. Склярів [44], О. Славута [35], В. Сороковського [142], В. Стасюк [144], В. Шадур [154], М. Шкільняк [158].

Аналізу стану та проблем комунальної інфраструктури зарубіжних країн, зокрема у галузі централізованого водопостачання та водовідведення, зарубіжному досвіду та кращим практикам публічного управління водопостачальною галуззю та житлово-комунальним господарством в цілому (з акцентом на місцевий та регіональний рівні) приділено увагу у працях таких науковців і практиків, як: П. Бриль [15], Р. Кириша [146], І. Крилова [49], Н. Обіюх [63], К. Рябець [139], Д. Танасів [146], М. Ткачук [146], О. Шевська [157], З. Яремак [159], G. Gautam [160], K. Dahal [160], R. Satyapriya [161] та інші.

Разом із тим, деяким питанням, зокрема, щодо пошуку та науково-практичного обґрунтування доцільності запровадження сучасних управлінських підходів, механізмів, інноваційних та інвестиційних

інструментів, а також передового зарубіжного та вітчизняного досвіду у практику публічноуправлінської діяльності щодо організації та підтримки процесів модернізації, відбудови та розвитку комунальної інфраструктури як основи належного функціонування житлово-комунального господарства (насамперед, його критичної складової – інженерних мереж, систем та споруд газо-, водо-, тепло-, енергопостачання та енергозбереження, водовідведення тощо, які, як ми зазначали вище, найбільше страждають під час війни), а також забезпеченню її стабільної роботи з метою надання якісних житлово-комунальних та інших послуг населенню країни, зокрема, на регіональному рівні, приділено недостатньо уваги.

Голова Профспілки працівників житлово-комунального господарства, місцевої промисловості, побутового обслуговування населення України О. Романюк ототожнює житлово-комунальну сферу зі сферою життєзабезпечення [138] і відмічає важливість розроблення державної стратегії з її розвитку. Він зазначає, що розроблений Мінрегіоном за ініціативи Президента України та Прем'єр-міністра України у 2021 році проєкт нової Стратегії розвитку житлово-комунального господарства на 2022-2027 роки був довгоочікуваним документом для керівників майже всіх комунальних підприємств та служб. Втім, нажаль, війна змінили всі плани та пріоритети, тому цей документ так і не увійшов в дію, і ми сподіваємося, що з часом його буде переглянуто та оновлено.

Разом із тим, у реаліях сьогодення вже з'явилися чіткі виклики для відновлення та радикального реформування житлово-комунального господарства, ревіталізації його галузевих інфраструктурних об'єктів, що обумовлено необхідністю забезпечення стійкості та розвитку житлово-комунальної сфери як в окремих регіонах або територіальних громадах, так і в країні в цілому.

Для розкриття теоретико-методологічних основ публічного управління розвитком житлово-комунального господарства, зокрема його комунальної інфраструктури, здійснимо дослідження стану наукового опрацювання

проблеми, для чого проаналізуємо змістовне навантаження поняття «комунальна інфраструктура», виходячи із трактувань та дефініцій, наданих різними авторами.

Слід зазначити, що поняття «комунальна інфраструктура» не належить до окремо визначених у нормативно-правовій базі термінів. У перекладі з латинської мови слово «інфраструктура» (лат. – «*infrastructura*»), ураховуючи його етимологію, дослівно означає «нижчебудова» або «підструктура» («*infra*» перекладається як «нижче», або як прийменник «під», а «*structura*» – як «будова», «структура», «розташування»). Як зазначають автори праць [8; 18; 40; 48; 56], уперше цей термін почали застосовувати у 50-ті роки минулого століття для окреслення комплексу об'єктів і споруд, а також певних галузей господарювання, спрямованих на забезпечення належного функціонування та розвитку виробництва окремих продуктів, технологій або послуг з метою задоволення потреб населення, тому вживане поняття «комунальна інфраструктура» розуміється нами як одна зі складових місцевої інфраструктури (тобто інфраструктури конкретної території – села, селища, міста, району, регіону), і має аналогічне змістовне навантаження.

Взагалі, термін «інфраструктура» вживають тоді, коли є необхідність позначити комплекс (або масштаб) певної господарської сфери, для чого і застосовується поняття її виду або типу (наприклад, за видами – транспортна, соціальна, освітня, виробнича, інформаційно-комунікаційна тощо; за масштабами (або територіальною ознакою) – міська, муніципальна, регіональна тощо; за житлово-комунальною спрямованістю – водопостачання, водовідведення, теплопостачання тощо) [8; 25; 40; 56]. Є і інші підходи або критерії класифікації інфраструктури. Так, наприклад, автор праці [25] поділяє інфраструктуру на цивільну, військову та критичну, кожна з яких представлена своїми видами, підвидами, типами та службами. У будь-якому разі, мова йде про певні системні елементи (або складові), необхідні для функціонування різних галузей матеріального виробництва та життєзабезпечення населення.

Найважливіше місце у складі інфраструктури, зокрема, на регіональному або місцевому рівні, відведено критичній інфраструктурі, яка, по суті, є ключовою (життєзабезпечувальною) для населення певної території, тобто такою, що згідно зі Законом України «Про критичну інфраструктуру» [109], виконує життєво важливі функції. У статті 9 (п. 4) зазначеного закону визначено перелік таких «життєво важливих функцій та / або послуг, порушення яких призводить до негативних наслідків для національної безпеки України» [109]. Зокрема, вони стосуються енергозабезпечення, постачання теплової енергії, водопостачання та водовідведення, тобто того, без чого неможливо обійтися як у повсякденному житті, так і під час війни, тому саме критична комунальна інфраструктура зазнає найбільших руйнувань від окупантів.

Проведені дослідження дозволили зробити висновок, що в науковій літературі по різному трактують як саме поняття комунальної інфраструктури, так і склад її об'єктів. Так, у праці [8] В. Безус досліджує теоретико-концептуальні та нормативно-організаційні аспекти розвитку житлово-комунального господарства та його інфраструктури, для чого аналізує підходи до визначення сутності останньої, її змісту та ролі, яку інфраструктура відіграє у розвитку міста, у результаті чого розподіляє об'єкти міської інфраструктури за їх приналежністю до певного виду господарської діяльності.

Так, зокрема, до ринково-економічної сфери автор відносить «комплекс різних галузей, об'єктів, видів діяльності, організаційно-правових норм, призначених для обслуговування виробництва і господарства, забезпечення безперервного руху послуг і товарів, цінних паперів, грошей і валюти, робочої сили тощо» [8].

У свою чергу, до житлово-комунальної сфери В. Безусом віднесено «організації та підприємства, що надають відповідні послуги для функціонального забезпечення належного рівня життя населення – водопостачання та водовідведення, тепло-, енерго- та газопостачання,

збирання та вивезення сміття, підтримка в належному стані прибудинкових територій, ліфтового господарство тощо» [8].

До транспортної сфери автором публікації віднесено «величезний комплекс служб та об'єктів, що включає всі види транспорту, транспортні підприємства, організації та їх підрозділи, що надають транспортно-логістичні та інші послуги, зокрема, з автомобільних і вантажних перевезень, громадського транспорту, забезпечують швидке і вільне пересування пасажирів і вантажів, а також підтримку в належному стані всіх пов'язаних з цим галузей» [8].

Також автор публікації зазначає, що до міської інфраструктури слід віднести інфраструктуру сфери охорони здоров'я, освіти, соціально-культурної та інформаційно-комунікаційної сфери, а також окремо – інженерні мережі та комунікації.

Зазначимо, що в цілому нам імпонує такий підхід до систематизації об'єктів міської інфраструктури, втім, вважаємо, що відокремлення сфери інженерних мереж та комунікацій, до якої автор статті пропонує віднести «сукупність установ і систем інженерно-технічного забезпечення різних галузей та видів діяльності» [8], від житлово-комунальної сфери, не є доцільним, тому як саме інженерні мережі та комунікації є ключовими об'єктами комунальної інфраструктури. Тим більш, що далі автор підкреслює, що «саме інженерні мережі та комунікації відіграють значну роль у розвитку житлово-комунальної сфери – це об'єкти водопостачання та водовідведення, тепло-, енерго- та газопостачання тощо» [8].

Ураховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що майже усі об'єкти міської інфраструктури тим чи іншим чином пов'язані із житлово-комунальною сферою, зокрема, через задіяння у процесах виробництва, надання та / або споживання послуг з енерго-, тепло-, газо-, водопостачання та водовідведення, поводження з твердими побутовими відходами тощо. Тобто, ці процеси інкорпоровано до діяльності майже всіх господарських суб'єктів на рівні території або певного населеного пункту, і реалізуються

вони службами, що несуть відповідальність за їх безперебійну роботу, із застосуванням інженерних мереж, споруд та систем, засобів зв'язку та комунікацій, специфічного обладнання та техніки тощо. Тому можна стверджувати, що поняття «міська інфраструктура», про яку йдеться у праці [8], є більш широким поняттям, ніж «комунальна інфраструктура», адже остання стосується саме аспектів виробництва, постачання та споживання відповідних житлово-комунальних послуг, які, згідно зі ст. 1, п. 5 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» від 09.11.2017 № 2189-VIII [80], є результатом «господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та/або перебування осіб у житлових і нежитлових приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил, що здійснюється на підставі відповідних договорів про надання житлово-комунальних послуг» [80].

Тієї ж думки дотримуються й інші автори публікацій. Наприклад, у статті [40] зазначається, що міська інфраструктура являє собою «комплекс установ і підприємств, що відповідають за своєчасне і належне надання послуг населенню у сфері комунальних служб (каналізація та водопостачання, теплопостачання, електропостачання, транспорт і дороги, інженерні комунікації тощо), а також туристичному, розважальному і торговому секторам» [40].

У статті [145] зазначається, що «під міською інфраструктурою слід розуміти сукупність споруд, систем та служб, необхідних для забезпечення життєдіяльності, добробуту, якості, доступності та стабільності життя населення, відвідувачів, громад та установ міста» [145].

Авторка публікації [145], здійснивши комплексний аналіз ключових елементів, які закладені в поняття «міської інфраструктури», розглядає її на системному рівні, та пропонує критерії її класифікації. Так, зокрема, вона пропонує виділити поряд із системами транспортної інфраструктури, соціальної інфраструктури, адміністративної та рекреаційної інфраструктури, окрему систему комунальної інфраструктури, яка відіграє найголовнішу роль

у забезпеченні комфортності проживання серед жителів та відвідувачів міста. До такої системи комунальної інфраструктури авторка відносить [145]:

– «комунальні послуги (об'єкти та мережі водопостачання та водовідведення; теплопостачання; енергетичне споживання; газопостачання; зв'язок; збір, вивезення, утилізація, знищення, переробка та захоронення твердих та рідких відходів; каналізація; зовнішнє освітлення; благоустрій міста (озеленення, санітарне очищення тощо); дорожнє господарство;

– управління, утримання та ремонт житлових будинків та споруд, прибудинкових територій» [145].

Вважаємо, що такий підхід до розкриття сутності поняття комунальної інфраструктури через «комунальні послуги..» та «управління...» не зовсім вдалий, тому як послуги самі по собі не можуть бути «...об'єктами та мережами...» [145], вони являють собою результат (а точніше – продукт) діяльності в певній сфері. Також ми не погоджуємося з М. Сусак щодо її тлумачення «комунальних послуг» через віднесення авторкою до цієї категорії «дорожнього господарства», яке варто було б бачити у системі транспортної інфраструктури, тому як відповідні дорожні служби мають на балансі та обслуговують саме автомобільні дороги, тротуари, пішохідні зони, парковки тощо. Також «зв'язок», за нашою думкою, у запропонованому авторкою варіанті класифікації міської інфраструктури слід віднести до системи адміністративної інфраструктури, тому що функція зв'язку – це у першу чергу комунікація, зокрема з органами управління містом та службами порятунку (пожежною частиною, поліцією, швидкою допомогою).

Поряд із широким колом наукових дискусій та досліджень щодо визначення сутності та розмежування понять міської та комунальної інфраструктури, розглянемо останню за територіальною ознакою, а саме – в проєкції на регіональний рівень, і спробуємо надати власну дефініцію цього поняття. У цьому контексті слід зазначити, що поняття «регіон» (лат. «region» – територія, місцевість, область) стало предметом наукових досліджень відносно давно. Перші концепції регіональної економіки

з'явилися майже 70 років тому. Авторка публікації С. Тульчинська [148] зазначає, що як наукове поняття термін «регіон» використовувався тоді, коли йшлося про окреслення певної території для якісного й ефективного вирішення проблем загальнодержавного або міжтериторіального (міжрегіонального) характеру.

Також авторка звертає увагу на те, що в контексті різноманіття наукових поглядів, більшість авторів до основних ознак регіону відносить його просторову (соціально-економічну) цілісність, якій притаманні власна структура виробництва, демографічний потенціал, наявність та фактична кількість робочих місць, забезпечення умов для розвитку соціальної та духовної складової життя людини з розрахунку «на одиницю простору і часу» [148], а також органи публічного управління, що відповідають за створення комфортних умов для проживання (житло й довкілля) та ведення бізнесу на ввіреній («підконтрольній») їм території.

Ураховуючи, що область (як одиниця адміністративно-територіального поділу не тільки в Україні, а й в деяких інших країнах) у своєму складі містить сукупність територіальних (муніципальних) утворень базового (первинного) рівня (сіл, селищ, міст), кожне з яких має своє функціональне призначення, яке, з точки зору його мешканців, також виражається через так звану тріаду – «робота, житло, довкілля», можна зробити висновок, що регіональна комунальна інфраструктура – це системоутворююча інтегрована складова житлово-комунального господарства регіону, яка представлена сукупністю галузевих комунальних об'єктів та служб, розташованих на його території, що забезпечують реалізацію організаційно-управлінських функцій та інженерно-технічних рішень щодо створення умов для підтримки належного рівня життєзабезпечення населення і реалізації соціальних, виробничих та інших процесів у регіоні шляхом стабільного надання якісних комунальних послуг.

Слід зазначити, що у Законі України «Про житлово-комунальні послуги» [80], про який ми згадували вище, і який є одним із ключових

законодавчих актів у сфері житлово-комунального господарства, окрім поняття «житлово-комунальні послуги» надано окремі дефініції понять «житлові послуги» та «комунальні послуги». Так, у законі зазначено, що житлово-комунальні послуги є невід'ємною складовою житлово-комунального господарства, і до них належать [80]:

- «житлові послуги – послуги з управління багатоквартирним будинком» (розд. 1, ст. 5, п. 1 [80]);

- «комунальні послуги – послуги з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії, постачання теплової енергії, постачання гарячої води, централізованого водопостачання, централізованого водовідведення, управління побутовими відходами» (розд. 1, ст. 5, п. 2 [80]).

Саме друге визначення дозволило нам надати власну дефініцію поняття «комунальна інфраструктура», і можливість з упевненістю стверджувати, що від ступеня розвитку комунальної інфраструктури та якості надання комунальних послуг залежить не тільки рівень задоволення населення комфортністю свого проживання, довкілля та професійною діяльністю, а й рівень зростання економіки як окремо взятого населеного пункту або регіону, так і країни в цілому.

З метою подальшого дослідження поняття комунальної інфраструктури як об'єкту публічного управління, розглянемо, коли та з якою метою почалися процеси реформування житлово-комунального господарства та демонополізації ринку надання житлово-комунальних послуг.

Так, головною метою реформування житлово-комунального господарства України було впровадження конкурентних відносин в його підгалузях, яке розпочалося в Україні вже понад 20 років тому та активізувалися у 2015 році під час започаткування реформи децентралізації. Сьогодні в Україні створено ринок природного газу та електричної енергії. Паралельно, у рамках децентралізації, процеси реформування сфери житлово-комунального господарства супроводжувались наданням органам

місцевого самоврядування більшій самостійності. І в цьому контексті, для України, яка обрала шлях до європейської інтеграції, і вже є кандидатом на вступ до ЄС, корисним буде досвід зарубіжних країн, які реалізували успішні програми реформування публічного управління житлово-комунальним господарством [15].

Окрім визначених вище основних цілей публічного управління розвитком житлово-комунального господарства, зокрема, щодо підвищення якості та надійності надання житлово-комунальних послуг, виокремлюють ще такі цілі, як залучення інвесторів у дану сферу та соціальний захист малозабезпечених верств населення [68]. У цьому контексті знов таки набувають особливої актуальності питання покращення (відновлення, модернізації) комунальної інфраструктури, без якої неможливо повною мірою забезпечити реалізацію зазначених цілей. Ці питання активно обговорюються як у наукових колах, так і в сучасному інформаційному просторі [39]. І хоча деякі науковці та практики вважають сферу житлово-комунального господарства важливішою «інфраструктурною складовою» системи публічного управління та адміністрування, втім її інвестування до останнього часу здійснювалося «за залишковим принципом» [10], що також є однією із ключових проблем гальмування реформ у цій сфері, зношеності та моральної застарілості об'єктів комунальної інфраструктури.

Також однією з проблем публічного управління на етапі реформування житлово-комунального господарства О. Шевська вважає запровадження так званого «делегованого управління» як нової форми управління житлово-комунальним господарством на рівні територіальних громад, а також «упровадження системи договірних відносин, зумовлених появою в цій сфері господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм» [156].

Є. Гавриличенко у своїй праці [24] підкреслює, що в Україні підвищується інтерес до проблем регіонального управління житлово-комунальним господарством, «вирішення яких неможливо без аналізу рівня розвитку галузі в розрізі регіонів», і зазначає, що «це обумовлено низкою

таких чинників, як дискретність простору, відмінності регіонів у природних, кліматичних, економічних умовах розвитку» [24].

Слід відмітити, що суттєво сповільнив процеси впровадження реформ в Україні, зокрема, у сфері житлово-комунального господарства, спалах нової вірусної інфекції – COVID-19. Поширення пандемії обумовило збільшення кількості летальних випадків та тяжких наслідків для здоров'я населення, що вимагало термінового перерозподілу фінансових, організаційних та інших ресурсів на заходи, пов'язані із протистоянням розповсюдженню гострого респіраторного синдрому короновіруса (SARS-CoV-2). Втім, сьогодні більшість об'єктів, зокрема у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, знаходяться у державній власності та власності територіальних громад, тобто безпосередньо у сфері управління органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Отже, питання, пов'язані з їх функціонуванням та розвитком, вирішуються за допомогою фінансування з бюджетів різних рівнів.

На регіональному рівні об'єктами публічного управління розвитком житлово-комунального господарства та його інфраструктури є підприємства різних форм власності, які виконують функції з утримання багатоквартирних будинків; надання послуг з постачання енергоносіїв, питної води та водовідведення; поводження з твердими побутовими відходами (сортування, вивезення, перероблення сміття, утримання відповідних полігонів); благоустрій територій (озеленення, освітлення, утримання комунальних пляжів, притулків для безпритульних тварин, кладовищ) тощо. Важливу роль в організації цієї діяльності відіграє система взаємодії (побудова мережі взаємозв'язків та взаємовідносин) між підприємствами та споживачами послуг у процесі їх надання.

Зазначимо, що комунальні підприємства, які виконують функції з виробництва й постачання комунальних послуг, мають суттєві відмінності, пов'язані як з «масштабом» територій (сільські, селищні, міські), так з відносинами між державним (муніципальним) та приватним секторами [140].

Головною проблемою комунальних підприємств є нестійкий фінансовий стан, обумовлений здебільшого заборгованістю в оплаті послуг з боку підприємств, бюджетних організацій і, насамперед, населення (рівень оплати послуг у грудні 2021 року населенням Дніпропетровської області за даними держстату становив 66,9 %) [26]. Система фінансування житлово-комунального господарства переважно зорієнтована на використанні традиційних форм фінансування (бюджетне, самоокупність, кредитування тощо) та обмежує можливості залучення альтернативних видів фінансування, зокрема шляхом розроблення та реалізації проєктів, державно-приватного партнерства, місцевих запозичень, концесії майна комунальної власності тощо [13]. Втім, важливим, і таким, що характерно майже для всіх підприємств цієї сфери, є питання оновлення основних засобів та модернізація потужностей, що під час дії правового режиму воєнного стану [120] дуже складно вирішити у зв'язку зі змінами пріоритетів фінансування майже всіх галузей господарського комплексу країни на користь Силам оборони України.

Отже, ураховуючи сучасний стан та проблеми функціонування та розвитку комунальної інфраструктури та житлово-комунального господарства України в цілому, можна стверджувати, що першочерговим завданням для здійснення змін у системі публічного управління цією сферою є приведення у відповідність до вимог часу релевантної нормативно-правової бази, яка має ґрунтуватися на певних принципах (правилах, положеннях та нормах), яких мають дотримуватися суб'єкти управління житлово-комунальною сферою, зокрема, в умовах правового режиму воєнного стану.

Так, успішне публічне управління розвитком комунальної інфраструктури та житлово-комунальної сфери в цілому, насамперед може відбутися за умови відповідності таким ключовим принципам, як його наскрізний та, водночас, багатогалузевий характер, дієвість, ефективність та керованість. Що стосується поняття «наскрізного характеру», зазначимо, що автор праці [58] так пояснює цей термін: наскрізність характеру певного виду

діяльності проявляється в обов'язковій наявності традиційних управлінських функцій, таких як аналіз, планування, організація, контроль та коригування, які застосовуються під час виконання певних завдань на всіх етапах управління. Автор зазначає, що «може змінюватись обсяг виду діяльності, але об'єктивно незмінним залишається цільове призначення функції. Універсальність управлінського циклу полягає саме в тому, що всі види робіт необхідно здійснювати за його допомогою. Вилучення певної функції відразу знижує ефективність діяльності. Що б не робив керівник, але кожна функція управлінського циклу більшою чи меншою мірою повинна бути присутньою» [58]. Погоджуючись з думкою О. Мармази, зазначимо, що під час публічного управління розвитком будь-якої сфери діяльності, у тому числі, і житлово-комунальної, також виконуються зазначені вище управлінській функції, тому запропонований нами принцип наскрізного характеру управління житлово-комунальною сферою вважаємо одним із ключових, дотримання якого є обов'язковим.

У праці В. Рибачука розглядаються «принципи стійкого розвитку механізмів державного управління сферою житлово-комунальних послуг» [137], до яких він відносить:

- екологічну безпеку (мінімізацію негативного впливу на природне середовище та дотримання встановлених нормативів на викиди забруднюючих речовин);
- екологічну доцільність (застосування поновлюваних та інших нетрадиційних джерел енергії, якщо це економічно вигідно);
- раціональне споживання енергетичних ресурсів (впровадження ресурсозберігаючих технологій (наприклад, «поквартирних витратомірів» [137]) та заохочення населення шляхом введення «двоставкових тарифів» [137], застосування інноваційного енергозберігаючого обладнання;
- відповідальність за прийняття управлінських рішень (наприклад, керівники мають відповідати за економічні наслідки, обумовлені неналежним виконанням або взагалі невиконанням «зобов'язань у житлово-комунальній

сфері як для споживачів (власників приміщень, які несвоєчасно оплачують комунальні послуги або утримують у неналежному стані нерухомість), так для підприємств-постачальників житлово-комунальних послуг» [137];

– підтримку участі громадськості у прийнятті управлінських рішень, забезпечення їх прозорості та відкритості, проведення просвітницько-роз'яснювальної кампанії з мешканцями територіальних громад щодо їх ролі у розвитку житлово-комунальної сфери та діючих соціальних програмах на території [137].

У назві своєї публікації В. Рибачук майже декларує, що він розглядає ці принципи в контексті *стійкого розвитку механізмів державного управління* (виділено нами) сферою житлово-комунальних послуг [137]. Втім, на наш погляд, це не зовсім відповідає задекларованому – про механізми в статті майже не йдеться. А що стосується сфери послуг, то як зазначається у Законі України «Про житлово-комунальні послуги», «житлово-комунальні послуги – результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та / або перебування осіб у житлових і нежитлових приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил, що здійснюється на підставі відповідних договорів про надання житлово-комунальних послуг» [80]. І тому, як ми зазначали вище, до таких принципів, насамперед, було б доцільно віднести доступність таких послуг для кожної категорії споживачів; стабільність, своєчасність і комплексність їх надання; наскрізність та багатогалузевість; повноту охоплення послугами населення певної території (повномасштабність) тощо. Зазначене обумовлено тим, що житлово-комунальні послуги по суті є продуктом діяльності багатьох так званих підгалузей сфери житлово-комунального господарства – як монополій, так і конкурентних підгалузей, зокрема комунальних підприємств, і споживаються як населенням країни, так і бізнесом й іншими організаціями, підприємствами, установами різних форм власності. Тому визначені автором принципи скоріше можна віднести до житлово-комунальної сфери в цілому,

складовою якої є безпосередньо її інфраструктура, а також взагалі до інших сфер публічноуправлінської діяльності (нагадаємо, це – принципи екологічної безпеки; екологічної доцільності (тут ми не погоджуємося з автором [137] – не екологічної, а скоріше економічної доцільності); раціонального споживання енергетичних ресурсів; відповідальності за прийняття управлінських рішень та забезпечення їх прозорості).

У праці [150] також характеризуються «принципи державного управління в галузі житлово-комунального господарства», серед яких явно простежуються принципи, які належать скоріше до формування державної політики в цій сфері (зокрема, такі принципи, як: визначення відповідальності держави за ефективність функціонування житлово-комунального господарства; формування державних соціальних стандартів, норм, нормативів щодо житлового фонду та його обслуговування; створення належних умов для прозорого й незалежного державного регулювання процесів надання житлово-комунальних послуг, захисту прав споживачів, встановлення економічно обґрунтованих цін і тарифів, налагодження зворотного зв'язку з суспільством тощо) [150].

Разом із тим, у цьому переліку є також принципи, що стосуються стану галузі житлово-комунального господарства в його підгалузях, наприклад, енерго-, газо-, водопостачання та водовідведення, технічного переоснащення комунальних інфраструктурних об'єктів тощо, і які, на наш погляд, вже стосуються не стільки формування державної політики у цій сфері, а саме управління ходом її реалізації, кінцевим результатом якого має бути стійкий, збалансований розвиток житлово-комунального сектору на рівні територій та громад. Більш детальний аналіз цих принципів дозволив прийти до висновку, що це не є власною розробкою автора публікації, а є витягом із відповідного Закону України «Про внесення змін до Закону України від 11.06.2009 № 1511-VI «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки» [73], на який автор надає посилання далі. Цей документ розташовано на сайті Верховної Ради

України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1511-17#Text>), і він досі є чинним. Отже, у цьому Законі України задекларовано «основні принципи державної політики реформування житлово-комунального господарства» (розд. II, п. 3 [73]), і ніяк не «принципи державного управління в галузі житлово-комунального господарства», як пише автор праці [150]. Виходячи з цього, формалізуємо наше уявлення щодо принципів публічного управління в житлово-комунальній сфері (з проєкцією саме на комунальну інфраструктуру), дотримання яких є необхідною і достатньою умовою розвитку як самої комунальної інфраструктури певної території (зокрема, на регіональному рівні), так і вдосконалення процесів надання житлово-комунальних послуг, які є продуктом її функціонування, і виконують життєзабезпечувальну функцію.

Так, до принципів публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні віднесено:

- наскрізний та, водночас, багатогалузевий характер регіонального управління комунальною інфраструктурою та житлово-комунальною сферою у цілому;
- забезпечення керованості (упорядкування відносин власності у житлово-комунальній сфері) та спільної відповідальності органів державної влади на території та органів місцевого самоврядування за стійкий (резильєнтний) розвиток галузі;
- дієвість, результативність та ефективність управлінської діяльності щодо забезпечення надійності функціонування комунальної інфраструктури на регіональному рівні;
- імплементація зарубіжного досвіду та кращих практик реформування та розвитку галузі з дотриманням державних соціальних стандартів, інших нормативних положень, норм та правил, у тому числі, з якості;

- модернізація й технічне переоснащення інфраструктурних об'єктів, запровадження новітніх технологій та інноваційних рішень з урахуванням їх економічної доцільності та норм екологічної безпеки;
- комплексність, стабільність і доступність об'єктів комунальної інфраструктури до кожної категорії споживачів регіону;
- повномасштабність (охоплення 100% населення певної території), зручність та своєчасність отримання житлово-комунальних послуг у всіх територіальних громадах регіону;
- забезпечення гласності та прозорості під час вирішення питань модернізації та розвитку комунальної інфраструктури та житлово-комунального господарства в цілому на регіональному рівні, сприяння активній участі мешканців територіальних громад у прийнятті публічноуправлінських рішень щодо розроблення регіональних стратегій, програм, проєктів з вирішення житлово-комунальних проблем населення регіону та отримання якісних комунальних послуг.

Отже, сучасні процеси вдосконалення публічного управління на всіх рівнях та в усіх сферах господарської діяльності, у тому числі, у житлово-комунальній, необхідність забезпечення сучасних та комфортних умов проживання та обслуговування населення, потребують подальшого системного розгляду, а також здійснення наукового пошуку, обґрунтування та впровадження новітніх публічноуправлінських підходів, інструментів та моделей щодо модернізації та розвитку комунальної інфраструктури як невід'ємної складової житлово-комунального господарства, зокрема, на регіональному рівні, й розроблення пропозицій щодо її стабільного та ефективного функціонування.

1.2. Нормативно-правове забезпечення публічного управління розвитком житлово-комунального господарства

У спадок від радянського союзу Україна отримала «вбиту» комунальну інфраструктуру – це невідворотний факт. Тому місією (або головною метою) функціонування інститутів публічного управління розвитком житлово-комунального господарства сучасної України є створення сприятливих умов задля забезпечення безпечного та гармонійного соціально-економічного й просторового розвитку територій і громад (як складової сталого розвитку суспільства), що, у свою чергу, потребує реалізації ефективної державної політики в сфері житлово-комунального господарства та відповідної нормативно-правової бази.

Характеризуючи державну житлово-комунальну політику, необхідно зауважити, що вона має комплексний характер і повинна враховувати соціальні аспекти, відповідати економічним реаліям та базуватися на сучасних науково-технічних досягненнях. Безумовно, ця політика повинна мати належне правове підґрунтя.

Автор публікації [55] так визначає поняття державної політики в сфері житлово-комунального господарства: це – «невід’ємна складова внутрішньої політики держави, що обумовлена конкретними цілями і ґрунтується на певних принципах, визначає зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері житлово-комунального господарства, має чітке правове оформлення і потребує відповідного економічного, науково-технічного та правового забезпечення» [55].

У свою чергу, О. Буханевич також підкреслює, що «житлово-комунальне господарство належить до сфери управління органів державної влади та місцевого самоврядування. При цьому, участь держави полягає в нормативному регулюванні, координації, контролі й забезпеченні прав й законних інтересів суб’єктів управління, визначенні пріоритетів в структурній політиці, ліцензуванні, реєстрації тощо. Являючись об’єктом

правового регулювання, житлово-комунальне господарство складається з комплексу галузей й видів діяльності, що забезпечують життєво необхідні потреби споживачів» [20].

Взагалі, в українському суспільстві склалася думка щодо неефективного публічного управління житлово-комунальним господарством через архаїчні управлінські підходи, що призвело до майже критичного рівня зношеності основних фондів, низької якості надаваних послуг та інших негативних наслідків. Тому, як нами зазначалося вище, вже багато років увага як фахівців, так і широкого загалу, зосереджена на реформуванні цієї життєзабезпечувальної галузі.

Дискусія щодо реформування житлово-комунальної сфери відбувається на фоні перманентного погіршення її технічного і фінансового стану та неспроможності значної частини населення сплачувати за спожиті житлово-комунальні послуги, зокрема соціально незахищеними верствами населення, серед яких і внутрішньо-переміщені особи, які були змушені покинути власні домівки й орендувати житло, подекуди за підвищену плату.

Поштовхом для розвитку житлово-комунального господарства може стати суттєве коригування доктринальних засад проголошеної вже багато років тому відповідної реформи з урахуванням особливої соціальної ролі і комплексного характеру послуг, що надаються населенню, наявності відповідного регуляторного поля, економічної обґрунтованості вартості житлово-комунальних послуг, розбудови ефективної системи соціальних гарантій і захисту.

Проаналізуємо еволюцію розвитку нормативно-правової бази у житлово-комунальній сфері, для чого розглянемо, які документи регламентують діяльність на цей час, і як відбувається державне регулювання в галузі у цілому.

Перше, на що звертаємо увагу – це те, що прийняття у 2017 році Закону України «Про житлово-комунальні послуги» [80] (на сьогодні – ключового інтегруючого документу, що регулює відносини, які виникають у процесі

надання та споживання житлово-комунальних послуг) – дало можливість виявити юридичні колізії в означеній сфері.

Так, Законом України «Про житлово-комунальні послуги» (далі – Закон) [80] визначено основні засади організаційних та господарських відносин між виробниками й споживачами житлово-комунальних послуг (індивідуальними або колективними), а також їхні права та обов'язки. Також у Законі зазначено, що житлово-комунальні послуги є невід'ємною складовою житлово-комунального господарства та, як ми зазначали у попередньому підрозділі, уперше дано визначення по-суті:

– «житлові послуги – послуги з управління багатоквартирним будинком» (розд. I, ст. 5, п. 1 [80]);

– «комунальні послуги – послуги з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії, постачання теплової енергії, постачання гарячої води, централізованого водопостачання, централізованого водовідведення, управління побутовими відходами» (розд. I, ст. 5, п. 2 [80]).

Водночас до позитивних рис Закону [80] слід віднести більш чітке визначення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері житлово-комунального обслуговування населення порівняно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [111].

Максимально враховано у Законі України «Про житлово-комунальні послуги» інтереси виробників послуг, оскільки не допускається встановлення тарифів нижче «економічно обґрунтованих» (розд. I, ст. 3, п. 1, пп. 3 [80]).

Одним із засобів забезпечення виконання положень Закону є встановлення відповідальності за їх порушення, у даному випадку – відповідальність сторін за порушення договору про надання житлово-комунальної послуги (розд. V, ст. 26). Слід зауважити, що для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців досі діє прийнятий з 01 липня 1999 року Закон України «Про відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності

за несвоєчасне внесення плати за спожиті комунальні послуги та утримання прибудинкових територій» [70].

Окрім того, на центральний орган державної виконавчої влади та Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, покладаються контрольні повноваження [80]. Однак, у Законі не передбачено механізм здійснення контролю, а також чітко не окреслено повноваження органів влади при виявленні порушень і не обумовлено можливість накладання відповідних штрафів або санкцій. При цьому Кабінет Міністрів України 06 лютого 2024 року затвердив Постанову № 127 «Деякі питання здійснення перерахунку вартості комунальних послуг за період їх ненадання, надання не в повному обсязі або невідповідної якості» [30], замість затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 року № 151 Порядку проведення перерахунків розміру плати за надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення в разі ненадання їх або надання не в повному обсязі, зниження якості [97], а також додав зміни до Порядку проведення перевірки відповідності якості надання деяких комунальних послуг та послуг з управління багатоквартирним будинком параметрам, передбаченим договором про надання відповідних послуг (ПКМУ від 27 грудня 2018 р. № 1145) [96], тим самим прагнучи удосконалити механізм захисту порушених прав споживачів житлово-комунальних послуг.

Створення та регулювання державою соціально-економічних умов життя суспільства з метою підвищення добробуту населення та забезпечення соціальної справедливості визначено Законом [80] у статті 3 п. 5, а саме: «забезпечення рівних можливостей доступу до отримання мінімальних норм житлово-комунальних послуг для споживачів незалежно від соціального, майнового стану, віку споживача, місцезнаходження та форми власності юридичних осіб тощо» [80].

Слід зазначити, що питання соціальної доступності комунальних послуг в Україні вперше виникло, коли населення зіткнулося з труднощами

щодо їх оплати. Тоді Урядом було прийнято програму надання населенню безготівкових субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, скрапленого газу та тверде паливо (Постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.1995 № 89, втрата чинності 25.08.2004) [112]. Також під час переходу до нового ринку електроенергії було запроваджено перехресне субсидування населення за рахунок промислових споживачів, що, у свою чергу, призвело до необґрунтованого субсидування заможних верств населення, суттєво обмежувало можливості бюджету підтримувати малозабезпечених споживачів. Тоді для вирішення проблеми крос-субсидіювання, що стало тягарем для побутових споживачів, Уряд поклав спеціальні обов'язки з компенсації різниці тарифів для населення на державну компанію «Енергоатом» [151]. Серед інших засобів державного регулювання задля захисту малозабезпечених споживачів у зв'язку з невиконанням державою зобов'язань з виплати заробітної плати, пенсій, стипендій тощо можна зазначити введення мораторію на нарахування за розрахунками та стягування з громадян України пені за несвоєчасне внесення квартирної плати та за житлово-комунальні послуги, який діяв з 01 жовтня 1996 року до 01 січня 2011 року [130]; встановлення плати за житло і комунальні послуги на рівні не більше 15% фактично отриманого сукупного доходу сім'ї, а також пряму заборону на відключення жилих приміщень від енерго-, тепло-, водо- і газопостачання у разі невнесення громадянами плати за житлово-комунальні послуги у зв'язку зі значним падінням життєвого рівня населення в результаті підвищення цін на споживчі товари, зростанням заборгованості по заробітній платі, невикплатою пенсій і не призначенням субсидій [115]; тимчасову заборону підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги громадського транспорту, що надаються громадянам України, передбачену відповідним законодавчим актом [129], який потім було визнано неконституційним [136].

Згідно з рішенням Конституційного суду України від 02 лютого 1999 р. у справі № 1-18/99 [136], приймаючи Закон України «Про тимчасову

заборону підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги громадського транспорту, що надаються громадянам України» [129], Верховна Рада України вийшла за межі повноважень, визначених Конституцією України, і втрутилась у повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, чим порушила статті 6 та 19 Конституції України [45].

Уряд України повернувся до додаткового соціального захисту населення після введення в країні правового режиму воєнного стану. Було впроваджено заходи, що здійснюються державою для впорядкування, контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів господарювання, що надають комунальні послуги, з метою стабілізації і пристосування суспільства до сьогодення. Так, наприклад, Кабінет Міністрів України постановою від 05 березня 2022 року № 206 «Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану» [31] установив, що до припинення чи скасування воєнного стану в Україні у відношенні до населення діє так званий «мораторій на неустойки, штрафи, пені», але обмежив його територіально в «громадах, що розташовані на територіях, на яких ведуться бойові дії (територіях можливих бойових дій, активних бойових дій, активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси) або тимчасово окупованих російською федерацією, відповідно до переліку, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій (до дати припинення можливості бойових дій, завершення бойових дій, завершення тимчасової окупації)» [72].

Також держава додатково підтримує внутрішньо переміщених осіб, надаючи допомогу на проживання згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 26 січня 2024 року № 94 «Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб» [33] та компенсує комунальні витрати для українців – власників жилих приміщень, які безкоштовно прихистили у себе людей з тимчасово окупованих територій

та з територій, де ведуться бойові дії (Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 2022 року № 333 [91]).

Таким чином, вищезазначеними документами держава намагається врегулювати відносини, які виникають у процесі надання та споживання житлово-комунальних послуг, використовуючи справедливую споживчо-орієнтовану модель публічного управління, що, з одного боку, запобігло різкому зростанню «безнадійної» дебіторської заборгованості підприємств – постачальників житлово-комунальних послуг, а з іншого, дозволило приглушити «соціальний вибух» після підвищення тарифу на електричну енергію у червні 2023 року на 54,5 % та через рік ще на 69,7 %, який міг перерости в політичну кризу, недовіру людей до Верховної Ради України та Уряду. Тобто своїми діями у цьому напрямку держава продемонструвала прагнення займатися вирішенням нагальних проблем в сфері житлово-комунального господарства.

Що стосується нормативно-правової бази, яка діяла у мирний час та продовжує вдосконалюватися зараз, зазначимо, що загалом система нормативно-правових актів в житлово-комунальній сфері, як і в інших секторах національної економіки, ґрунтується на положеннях Конституції України та конкретизуються в нормах Житлового та Цивільного Кодексів України.

Житловий Кодекс України [36] було прийнято 30 червня 1983 року і протягом терміну його дії затверджено майже чотири десятка змін та доповнень до нього. Він є визначальним серед законодавчих актів, якими регулюються житлові відносини, зокрема, пов'язані з житловими приміщеннями та їх використанням, з правами громадян на житло.

Статтею 177 Глави 12 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [153] визначено об'єкти цивільних прав, зокрема майнові права, роботи та послуги. Глава 28 ЦК України визначає право власності на житло. Окремо Глава 63 ЦК України присвячена характеристиці категорії «послуги»: «Послуги. Загальні положення».

Конституція України [45] від 28 червня 1996 року визначила право на житло серед основних соціально-економічних прав і свобод громадянина (ст. 47). До об'єктів права власності Українського народу віднесено «землю, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони» (ст. 13) [45].

Набуття житла у власність відбувається різними шляхами. У 1992 році в Україні розпочалась масова приватизація житла відповідно до Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» [121]. Відтоді мешканцям не доводиться відшкодовувати державі вартість приватизованої нерухомості, вона є безкоштовною.

З активізацією житлового будівництва набуло поширення придбання житла у власність за цивільно-правовими правочинами, зокрема: купівлі-продажу (гл. 54 ЦК України), дарування (гл. 55 ЦК України), успадкування (гл. 84-90 ЦК України) тощо.

Законодавець у 2004 році врегулював відносини, що виникають у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, і спрямував відповідний Закон [78] на забезпечення визнання та захисту державою таких прав.

Не можливо оминути увагою прискоренні темпи реформування житлового сектору з переходом на нову модель управління багатоквартирними будинками, де більшість квартир вже є у приватній власності. Починаючи з радянських часів та за роки незалежності України функція управління багатоповерхівками та обслуговування внутрішньо-будинкових мереж залишалась за житлово-експлуатаційними конторами (ЖЕК,) які перебували у комунальній власності територіальних громад.

З прийняттям 29 листопада 2001 року Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» [114] з'явився так званий різновид самоорганізації населення – ОСББ – задля здійснення функцій, що «забезпечують реалізацію прав співвласників на володіння та користування

спільним майном співвласників, належне утримання багатоквартирного будинку та прибудинкової території, сприяння співвласникам в отриманні житлово-комунальних послуг та інших послуг належної якості за обґрунтованими цінами та виконання ними своїх зобов'язань, пов'язаних з діяльністю об'єднання» [114]. Тобто можна стверджувати, що цим законодавчим актом визначено інституційно-правові засади створення, функціонування, реорганізації та ліквідації об'єднань власників жилих і нежилих приміщень багатоквартирного будинку, захисту їхніх прав, а також виконання обов'язків щодо спільного утримання багатоквартирного будинку.

Спочатку, ще при розгляді Верховною Радою України проекту цього Закону у першому читанні, було зауважено, що його потрібно було приймати у той час, коли розпочалася приватизація житла, і через наявність правових колізій у повсякденній діяльності існуючих об'єднань співвласників багатоквартирних будинків було запропоновано вважати цей Закон перехідним законодавчим актом до прийняття нового Житлового кодексу України [141].

За думкою авторів [141] концептуальна спрямованість закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» «зачіпає багато верств населення, а його ліберальний потенціал важко прогнозується і може мати масштабні згубні наслідки. Роль держави мінімізується, незалежно від віку будинку та соціальної належності мешканців. Весь тягар утримання житла фактично явочним порядком перекладається на жителів, які «повинні» об'єднуватися із створенням юридичної особи, що у ринкових відносинах є необхідним, але в перехідний період потребує відповідних механізмів і виваженості у часі» [141]. У процесі реформування має бути диференційований підхід, до застосування закону, оскільки мешканці будинків залишаються, за певних умов, наприклад, при неякісному менеджменті, під загрозою банкрутства об'єднання і втрати «власної» структури за рішенням суду [141].

Погоджуючись з виваженим підходом до створення ОСББ, вважаємо доцільним об'єднання співвласників лише у новозбудованих будинках, чи після здійснення капітального ремонту у «старому» житловому фонді. Також слід звертати увагу на наявність заборгованості за спожиті житлово-комунальні послуги, що свідчить про фінансову дисципліну платників, а подекуди і про заможність мешканців. При цьому лише через 14 років на законодавчому рівні було визначено особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку.

Правові, організаційні та економічні відносини, пов'язані з реалізацією прав та виконанням обов'язків співвласників багатоквартирного будинку щодо його утримання та управління відтепер регулюються Законом України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» [116]. У результаті мешканці багатоквартирних будинків отримали право самостійно обирати з-поміж наступних трьох форм управління багатоквартирним житловим будинком, зокрема [147]:

- створення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (що спонукає мешканців цього будинку брати на себе відповідальність за його утримання);

- залучення на договірних засадах до управління будинком управителя, якого співвласники обирають самостійно (у разі неприйняття рішення про форму управління управителя на конкурсній основі призначає орган місцевого самоврядування. Тим самим місцева влада була формально інкорпорована в систему управління житловими об'єктами, обмежуючі можливість вибору управлінських послуг за вигідною для співвласників квартир вартістю [65];

- самостійне управління багатоквартирним будинком, не створюючи ОСББ, та не залучаючи управителя.

Таким чином, для масового залучення населення до житлово-комунальної реформи з метою спільного вирішення проблем життєдіяльності багатоквартирних будинків мешканцям будинків запропоновано об'єднатися,

але на практиці вони не завжди хочуть брати на себе персональну відповідальність за ухвалення управлінських рішень, тому стають «клієнтами» для ринку житлово управлінських послуг.

У зв'язку з попитом на послуги з управління та з метою залучення професійних управителів багатоквартирними будинками Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України наказом від 13.06.2016 № 150 було затверджено Порядок проведення конкурсу з призначення управителя багатоквартирного будинку [95]. Уряд також передбачив процедуру здійснення професійної атестації фізичних осіб на відповідність кваліфікаційним вимогам професії «менеджер (управитель) житлового будинку (групи будинків)» (Постанова КМУ від 28.11.2018 № 1010) [32].

Отже, на ринку послуг з'явився новий учасник – управитель багатоквартирного будинку, в якому не створено об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, співвласники якого не прийняли рішення про форму управління багатоквартирним будинком.

ОСББ стали також найбільшими агентами у впроваджені програм енергоефективності, які запровадила держава як на національному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Якісною складовою реформи житлово-комунального господарства щодо підвищення рівня енергетичної ефективності будівель та енергозбереження, зокрема у житловому секторі, стало прийняття законів України «Про Фонд енергоефективності» від 08.06.2017 № 2095-VIII [131] та «Про енергетичну ефективність» від 21.10.2021 №1818-IX [79].

Перевагою для ОСББ залишається те, що вони можуть брати участь у різних державних і місцевих програмах на умовах співфінансування, що дає можливість поліпшити умови проживання зі зменшеними витратами з боку мешканців. Однією з таких програм є програма Фонду енергоефективності «Енергодім» [76]. Скориставшись нею, можна отримати відшкодування на термомодернізацію будинку від 40% до 70%.

Слід також зазначити, що Уряд реалізує державну політику у сфері захисту прав споживачів житлово-комунальних послуг з урахуванням загальних засад Закону України «Про захист прав споживачів» [107], прийнявши ряд документів:

- Постанову Кабінету Міністрів України від 21.07.2005 № 631 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з надання житлово-комунальних послуг» [94], яка визначає «процедуру підготовки та проведення конкурсу з надання житлово-комунальних послуг, крім газо- та електропостачання, послуги з управління побутовими відходами, у житлових будинках державної та комунальної власності» [94];

- Постанову Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 № 712 «Про затвердження Правил надання послуги з управління багатоквартирним будинком та Типового договору про надання послуги з управління багатоквартирним будинком» [101]. Цими Правилами визначено порядок надання послуги з управління багатоквартирним будинком, що здійснюється управителем на підставі відповідного договору, укладеного згідно зі Законами України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» [116] та «Про житлово-комунальні послуги» [80];

- Постанову Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 № 1145 «Про затвердження Порядку проведення перевірки відповідності якості надання деяких комунальних послуг та послуг з управління багатоквартирним будинком параметрам, передбаченим договором про надання відповідних послуг» [96]. Цей Порядок визначає механізми проведення перевірок відповідності якості надання послуг з постачання теплової енергії, гарячої води, централізованого водопостачання та водовідведення, управління побутовими відходами в частині здійснення операцій збирання та перевезення побутових відходів та послуг з управління багатоквартирним будинком параметрам, передбаченим договором про надання комунальних послуг, з метою оцінювання їх відповідності основним вимогам щодо

кількості та якості, а також вжиття заходів щодо забезпечення надійності та безпеки під час надання комунальних послуг та послуг з управління багатоквартирним будинком;

– Постанову Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 № 482 «Про затвердження Порядку здійснення перерахунку вартості послуги з управління багатоквартирним будинком за період її ненадання, надання невідповідної якості» [90]. Дія цього Порядку поширюється на управителів багатоквартирних будинків, співвласників багатоквартирних будинків, яким надається послуга згідно з договором про надання послуги з управління багатоквартирним будинком.

Чинним залишається Закон України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» [83], якому передували «Концепція розвитку житлово-комунального господарства в Україні», затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 27.02.1995 № 150 [108], «Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002-2005 роки і на період до 2010 року» (втрата чинності ПКМУ від 14.02.2002 № 139 відбулась 07.02.2007) [127]. Цим нормативно-правовим актом передбачена необхідність формування державної житлової політики та реалізації низки цілеспрямованих заходів, зокрема утримання і ремонт приміщень, будинків, споруд і прибудинкових територій, у тому числі проведення реконструкції застарілого житлового фонду; надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення, виробництва, транспортування, постачання теплової енергії та гарячої води, у тому числі з використанням альтернативних джерел енергії та видів палива; благоустрою населених пунктів.

Інституціональне забезпечення виконання завдань Програми [127] включає, зокрема, визначення функцій та відповідальності центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо виконання програм забезпечення населення житлом, модернізації

житлово-комунальної інфраструктури, здійснення державного регулювання, гарантування надійності, ефективності, високої якості та економічно обґрунтованої вартості житлово-комунальних послуг. Тобто, крім профільних міністерств та відомств, цим законодавчим актом конкретизуються повноваження та обов'язки регіональних та місцевих органів влади в управлінні житлово-комунальним господарством.

За Президентською ініціативою на той час було визначено напрямки та пріоритети розвитку України на період до 2020 року. Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 дав черговий імпульс до поступового реформування житлово-комунального господарства [126], і в 2021 році, знов таки за ініціативи Президента та Прем'єр-міністра України, Міністерством розвитку громад та територій України було розроблено проєкт Стратегії розвитку житлово-комунального господарства на 2022-2027 роки (див. п. 1.1). О. Романюк зазначає, що реалізація такої Стратегії потребує «зміни та розроблення багатьох законодавчих та нормативних актів як на національному, так й на територіальному рівнях. Обласним державним адміністраціям необхідно буде привести свої регіональні стратегії розвитку житлово-комунального господарства у відповідність зі Стратегією» [138].

Сьогодні в Україні діє Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки [85], яка була розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 [133].

Після оновлення, у цьому програмно-цільовому документі, прийнятому на вищому виконавчому рівні державної влади, згідно з визначеними Урядом пріоритетами щодо відбудови зруйнованого [21], акцентується увага на відновленні та повоєнній відбудові території України. Зміни, які відбулись в редакції Державної стратегії (остання редакція від 22 серпня 2024 року) [85], пов'язані, з одного боку, з наслідками повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України та їх впливу на територіальні громади і регіони, а з іншого – з набуттям Україною статусу кандидата на членство в

Європейському Союзу, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами та переходом до початку переговорів про вступ України до ЄС. Ось деякі з них, які набрали актуалізації у житлово-комунальному секторі:

- грошова компенсація за зруйноване або пошкоджене внаслідок агресії РФ житло;
- створення умов для управління будівельними відходами, що утворилися у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків, за підходами циркулярної економіки;
- розвиток розподіленої генерації електроенергії, зокрема з відновлюваних джерел, та застосування установок зберігання енергії в системах централізованого водопостачання та водовідведення в територіальних громадах;
- виробництво біогазу на базі потужностей з очищення стічних вод та осаду та розвиток енергетичних кластерів.

Особливе місце в системі правового регулювання відносин з надання житлово-комунальних послуг займає Закон України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» [77]. Органом державного регулювання у сфері комунальних послуг визначено національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, порядок організації діяльності якої передбачається Законом України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» [113]. Регулятор здійснює державне регулювання з метою досягнення балансу інтересів держави, суб'єктів господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, та споживачів для забезпечення енергетичної безпеки, європейської інтеграції ринків електричної енергії та природного газу України, шляхом:

- нормативно-правового регулювання;
- ліцензування діяльності у сферах енергетики та комунальних послуг, формування цінової і тарифної політики;
- державного контролю та застосування заходів впливу.

Окрім Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, повноваження щодо встановлення тарифів згідно з Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [111] мають:

1. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад (Глава 2), а саме:

- «встановлювати в порядку і межах, визначених законодавством, тарифи на теплову енергію (у тому числі її виробництво, транспортування та постачання), тарифи на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення, на інші комунальні послуги (крім тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, тарифів на комунальні послуги, які встановлюються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг), побутові, транспортні та інші послуги» (ст. 28, п.2) [111];

- «встановлення тарифів на послугу з управління побутовими відходами та тарифів на збирання, перевезення, відновлення та видалення побутових відходів як окремих його складових» (ст. 30, п. 29) [111];

2. Районні і обласні ради (Глава 4), а саме:

- «встановлювати тарифи на житлово-комунальні послуги, що надаються підприємствами, які перебувають у спільній власності територіальних громад, представництво інтересів яких здійснює відповідна районна чи обласна рада, а також суб'єктами господарювання, що здійснюють управління (експлуатацію) цілісними майновими комплексами таких підприємств» (ст. 43, п.37) [111].

Ще одним із галузевих нормативно-правових документів у сфері житлово-комунального господарства є Постанова Кабінету Міністрів

України від 01 червня 2011 року № 869 «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги» [81], впровадження якого має забезпечувати самоокупність діяльності суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках. Документом було затверджено наступне:

1. Порядок формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з постачання теплової енергії і постачання гарячої води [81].

Цей Порядок визначає «механізм формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з постачання теплової енергії і постачання гарячої води для суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках, які провадять або мають намір провадити господарську діяльність з виробництва теплової енергії, її транспортування магістральними і місцевими (розподільними) тепловими мережами та постачання, надання послуг з постачання теплової енергії і постачання гарячої води» [81]. Він застосовується під час встановлення органами місцевого самоврядування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з постачання теплової енергії і постачання гарячої води для суб'єктів природних монополій, а також для суб'єктів господарювання на суміжних ринках та поширюється на таких суб'єктів під час розрахунку зазначених тарифів.

2. Порядок формування тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення [81].

Цей Порядок застосовується під час встановлення органами місцевого самоврядування тарифів на централізоване водопостачання та/або централізоване водовідведення для суб'єктів природних монополій та поширюється на таких суб'єктів під час розрахунку зазначених тарифів.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері комунальних послуг» від 16.07.2015 № 626-VIII [71] спрямований на

забезпечення встановлення економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги з метою уникнення навантаження на державний бюджет у частині відшкодування великих обсягів заборгованості у різниці в тарифах. Стосовно тарифів на теплопостачання крім повного забезпечення собівартості послуг стало обов'язковим врахування рентабельності суб'єкта господарювання.

Діюча державна регуляторна система поширюється на суб'єктів господарювання, які мають намір провадити діяльність на ринку електричної енергії (виробництво, передачу, розподіл, постачання споживачу тощо), на ринку природного газу, виробництва, транспортування та постачання теплової енергії, централізованого водопостачання та водовідведення. Тобто у сферах енергетики та комунальних послуг на право провадження діяльності отримується ліцензія відповідно до Порядку ліцензування видів господарської діяльності, державне регулювання яких здійснює НКРЕКП – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (Постанова НКРЕКП від 03.03.2020 № 548 [92]).

Окрім Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, ліцензування господарської діяльності з централізованого водопостачання та / або централізованого водовідведення здійснюють обласні та Київська міська державна адміністрація, а саме для суб'єктів господарювання, що не підпадають під критерії регулювання НКРЕКП (Постанова НКРЕКП [92] та Закон України «Про ліцензування господарської діяльності» [110]).

Окрім визначених вище нормативних-правових актів галузевого спрямування законодавча база в житлово-комунальній сфері містить у своєму складі значну кількість документів, які мають безпосереднє відношення до комунальної інфраструктури, і регулюють відносини у сфері енерго- та теплозабезпечення, централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, управління відходами тощо. Це – Закони України «Про

ринок електричної енергії» [123], «Про ринок природного газу» [124], «Про теплопостачання» [128], «Про питну воду та питне водопостачання» [118], «Про водовідведення та очищення стічних вод» [75], «Про управління відходами» [132] та інші.

З прийняттям Законів України «Про ринок електричної енергії» та «Про ринок природного газу» фактично було створено сучасний енергетичний ринок в Україні. Ці Закони стали важливим кроком в напрямку імплементації актів законодавства Енергетичного Співтовариства у сфері енергетики. Вони визначають правові засади функціонування ринку електричної енергії та природного газу України, заснованого на принципах вільної конкуренції, належного захисту прав споживачів та безпеки постачання енергоносіїв, а також здатного до інтеграції з ринками держав – сторін Енергетичного Співтовариства.

Головна ідея, яка простежується як у європейських нормах та правилах, так і в українському законодавстві – це розділення монополій за видами діяльності, щоб одна й та сама компанія не могла видобувати, транспортувати і продавати свій продукт (наприклад, газ). Таким чином, за думкою експерта – керівника програм аналітичного центру Dixi Group Р. Ніщовича [38], перерозподілити свої функції повинні і АТ «НАК «Нафтогаз України», і регіональні представництва – облгази. Комітет Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг, у рамках виконання контрольної функції, за сприяння та підтримки Вестмінстерської фундації за демократію, провів аналіз ефективності та реалізації Закону України «Про ринок природного газу» [124] та зробив висновки, що «державне регулювання діяльності суб'єктів ринку природного газу на сьогодні є на достатньому рівні. Разом із тим, потребує посилення контроль та нагляд за діяльністю учасників ринку природного газу, посилення відповідальності учасників ринку за порушення вимог законодавства, яке регулює діяльність на ринку природного газу та

забезпечення більш якісного захисту прав споживачів природного газу» [149].

Нова модель ринку електроенергії базується на принципах прозорості, конкурентності та вільного доступу виробників, постачальників та непобутових споживачів до інформації щодо цін на електричну енергію. Оновлена система відносин у сфері купівлі-продажу електроенергії зазнає постійних якісних змін. Зокрема у 2021 році Кабінет Міністрів України ухвалив рішення про обов'язкову реалізацію електроенергії через електронні аукціони [74], що створює рівні умови для всіх учасників ринку. Власне купівля-продаж електричної енергії здійснюється через торгову систему Української енергетичної біржі.

Відповідно до організаційних засад цих законодавчих актів, у деяких випадках передбачено заміну енергопостачальника на постачальника останньої надії (ПОН). Роль ПОН на ринку електричної енергії у 2024 році виконує Державне підприємство зовнішньоекономічної діяльності «Укрінтеренерго», природного газу – ТОВ «ГК «Нафтогаз України». Відповідно до тлумачення, «постачальником останньої надії» призначається постачальник, який не має права відмовити в укладенні договору постачання електричної енергії або природного газу на обмежений період часу [123; 124].

Вважаємо, що прийняття цих законів є фундаментом, який дозволить Україні інтегруватися до Єдиного енергетичного простору із країнами ЄС, та в часи повоєнного відновлення стати законодавчою підставою для створення привабливого інвестиційного клімату. При цьому, відповідно до Закону України «Про природні монополії» [122] держава залишає за собою контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції у сферах природних монополій створивши Антимонопольний комітет України [69].

Особливе місце в системі правового регулювання відносин у житлово-комунальній сфері, зокрема тих, що стосуються її інфраструктури, належить Закону України «Про питну воду та питне водопостачання» [118]. У цьому

Законі закріплено організаційно-правові засади функціонування системи питного водопостачання, націленої на гарантоване забезпечення населення якісною та безпечною для здоров'я людини питною водою. Детальніше про регулювання державою відносин, які виникають у сфері питного водопостачання, буде розглянуто далі у роботі. Також далі приділимо більше уваги Закону України «Про водовідведення та очищення стічних вод» [75], тому що ця послуга прямо залежить від водоспоживання. Широка база нормативно-правових актів у сфері водопостачання та водовідведення потребує системного, порівняно-аналітичного аналізу у рамках цього дослідження.

Закон України «Про теплопостачання» [128] визначає «основні правові, економічні та організаційні засади діяльності на об'єктах сфери теплопостачання та регулює відносини, що пов'язані з виробництвом, транспортуванням, постачанням і використанням теплової енергії з метою забезпечення енергетичної безпеки України, підвищення енергоефективності функціонування систем теплопостачання, створення й удосконалення ринку теплової енергії та захисту прав споживачів і працівників сфери теплопостачання» [128].

У Законі України «Про відходи» [132] визначено «правові, організаційні та економічні засади здійснення діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів, їх збиранням, перевезенням, зберіганням, сортуванням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням і захороненням, а також з відверненням негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини на території України» [132].

Крім основоположних нормативно-правових актів, регулюючих відносини у сфері житлово-комунального господарства є:

- Постанова Верховної ради України від 18.03.1999 № 512-XIV «Про оплату житлово-комунальних послуг населенням України» [115];

– постанови Кабінету Міністрів України, що регулюють ту чи іншу частину суспільних відносин у сфері житлово-комунального господарства країни, акти центральних органів виконавчої влади, зокрема Міністерства енергетики України та Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, галузеві норми та правила, а також відомчі накази Комітету Верховної ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг тощо.

Таким чином бачимо, що і в умовах воєнного часу продовжуються процеси удосконалення та розвитку нормативно-правової бази у житлово-комунальній сфері, у складі якої є як документи, що стосуються системи надання житлово-комунальних послуг, формування тарифів на них тощо, так і ті документи, що безпосередньо регламентують діяльність об'єктів комунального господарства та його інфраструктури. Разом із тим, наразі можна зробити висновок, що існуюче нормативне забезпечення не задовольняє повною мірою потреби розв'язання завдань саме реформування та розвитку галузі в цілому, що виражається у відсутності належного законодавчого закріплення щодо фінансового та організаційно-управлінського забезпечення цих процесів. Також фактично залишаються невизначеними механізми та самі процедури реформування і розвитку житлово-комунальної сфери в майбутньому, про що свідчить і вимушене відкладання на так званий «задній план» Стратегії розвитку житлово-комунальної сфери на 2022 – 2027 роки, яка була розроблена за декілька місяців до війни, і яку, на наш погляд, слід переглянути, доопрацювати та негайно почати виконувати. Нагальною потребою залишається створення належних умов для здійснення громадського контролю за діяльністю органів публічного управління регіонального та місцевого рівнів щодо забезпечення належного функціонування житлово-комунального господарства та його інфраструктури, зокрема у частині централізованого водопостачання та водовідведення.

1.3. Галузь водопостачання та водовідведення як складова комунальної інфраструктури регіону: сучасний стан та особливості державного регулювання

Як зазначалося вище (див. п. 1.1), сучасні процеси вдосконалення публічного управління на всіх рівнях та в усіх сферах господарської діяльності, зокрема, у житлово-комунальній, забезпечення сучасних та комфортних умов проживання та обслуговування населення потребують системного розгляду, а також здійснення наукового пошуку, обґрунтування та впровадження новітніх публічноуправлінських підходів та механізмів щодо модернізації та розвитку житлово-комунального господарства та його комунальної інфраструктури, до якої, у тому числі, віднесено галузь централізованого водопостачання та водовідведення.

Формування нового господарського механізму в житлово-комунальному комплексі (частиною якого і є сектор централізованого водопостачання та водовідведення) було зорієнтовано на радикальні зміни у формах власності, на розвиток ринкових відносин та відповідних інститутів із переданням ним деяких функцій, які раніше належали державним органам управління. Водопостачальна галузь як основа життєзабезпечення населення потребувала системного та якісного підходу в рамках соціально-економічного розвитку держави. Можна навіть стверджувати, що процес становлення державного управління у сфері питного водопостачання, формування відповідної державної політики триває з моменту незалежності країни [52].

Що стосується безпосередньо питного водопостачання, слід зазначити, що діяльність у цій сфері регламентується Законом України «Про питну воду та питне водопостачання» [118], який визначає «правові, економічні та організаційні засади функціонування системи питного водопостачання, спрямовані на гарантоване забезпечення населення якісною та безпечною для здоров'я людини питною водою» [118]. У законі вказано, що система питного

водопостачання являє собою «сукупність технічних засобів, включаючи мережі, споруди, устаткування (пристрої), для централізованого та нецентралізованого питного водопостачання» [118] та по суті є частиною комунальної інфраструктури або її фізичними об'єктами для провадження «господарської діяльності із забезпечення споживачів питною водою за допомогою комплексу об'єктів, споруд, розподільних водопровідних мереж, пов'язаних єдиним технологічним процесом виробництва та транспортування питної води» [118].

Розглянемо, на яких принципах має базуватися державна політика та, відповідно, публічне управління розвитком інфраструктури водопостачання та водовідведення, яка згідно із Законом України «Про критичну інфраструктуру» [109] відноситься «до життєво важливих функцій та (або) послуг, порушення яких призводить до негативних наслідків для національної безпеки України» [109].

Так, одна з небагатьох вітчизняних дослідниць проблем державного управління водопостачальною галуззю С. Антонова визначає такі основні напрямки державної політики в галузі водозабезпечення населення [1]:

- удосконалення підходу до управління водопостачальними підприємствами, розвиток та запровадження різних форм власності суб'єктів господарювання у галузі, впровадження ринкових відносин у цій сфері;
- забезпечення беззбиткової діяльності підприємств галузі при прозорому економічно обґрунтованому розрахунку рівня тарифів на послуги централізованого водопостачання та водовідведення;
- впровадження ефективного використання енергетичних та матеріальних ресурсів;
- підвищення якості послуг централізованого водопостачання та водовідведення до рівня, визначеного Європейським союзом.

Інша відома дослідниця у сфері водопостачання та водовідведення – І. Крилова – обґрунтовує низку принципів формування та реалізації

державної політики у галузі питної води й питного водопостачання, до яких, зокрема, відносить наступні принципи [54]:

- державне управління та регулювання відносин у галузі;
- пріоритетність централізованого постачання питної води та її раціональне використання;
- наукове обґрунтування нормативів щодо якості питної води (держстандартів), а також економічно обґрунтована та прозора процедура формування тарифів на надання послуг централізованого водопостачання й централізованого водовідведення;
- наближення чинних положень, норм, стандартів і правил, закріплених у національних стандартах щодо питного водопостачання та централізованого водовідведення, до європейських, а також їх дотримання усіма суб'єктами відносин у зазначеній сфері;
- забезпечення належного очищення стічних вод, використання сучасних технологій та методів вимірювання та оцінювання, прийнятих в Європейському Союзі, зокрема, щодо визначення впливу стічних вод на навколишнє середовище;
- забезпечення охорони та збереження джерел питного водопостачання (поверхневих та підземних);
- сприяння доступу споживачів питної води до інформації про її якість, а також стан системи централізованого водопостачання й водовідведення в цілому;
- ліцензування діяльності щодо централізованого водопостачання й централізованого водовідведення, відповідальність за порушення чинного законодавства та відшкодування державі завданих збитків;
- захист від відключення об'єктів постачання питної води від систем постачання енергії, тепла, газу як об'єктів критичної інфраструктури, що мають стратегічне значення [54].

У цілому погоджуючись із визначеними авторкою публікації [54] принципами, відзначимо певний дискусійний момент, який, на нашу думку,

стосується першого з представленого вченою переліку принципів – «державне управління та регулювання відносин у галузі». Для цього, насамперед, звернемося до трактування самого поняття «принципи». Так, у праці [29] зазначається, що «принципи як поняття теорії відображають сутність і реальність процесів державного управління, підпорядковуючись певним законам» [29]. Також автори цього підручника зазначають, що якщо ми розглядаємо принципи управління у певній сфері, то їх можна класифікувати за двома ключовими ознаками: належністю до позитивних закономірностей, відомих науці та практиці, та так званою «зафіксованістю» у відповідних поняттях [29]. Тому, на наш погляд, перший принцип, який визначає авторка праці [54] у контексті формування та реалізації державної політики у сфері питної води та питного водопостачання, а саме – державного управління та регулювання відносин – не можна вважати принципом. Взагалі, державне управління – це сукупність всіх форм реалізації державної влади, або самостійний вид публічноуправлінської діяльності з реалізації функцій та завдань держави щодо регулювання різних сфер життєдіяльності суспільства. Тому виокремлене як принцип поняття «державне управління і регулювання» являє собою, скоріше, необхідну та достатню умову систематизації та / або формалізації всіх інших діючих норм, правил, особливостей та закономірностей, що створюють підґрунтя для розвитку інституційного середовища (англ. – institutional environment) щодо реалізації діяльності у певній сфері, яке, у свою чергу, характеризується сукупністю засадничих «політичних, соціальних, юридичних і економічних правил, що визначають рамки людської поведінки й утворюють базис для виробництва, обміну і розподілу» [59]. Таким чином, згідно з наведеними науково-теоретичними положеннями, принцип «державного управління і регулювання відносин», який, як ми зрозуміли з контексту, авторка праці [54] вважає пріоритетним для формування та реалізації державної політики у сфері питної води та питного водопостачання, не віддзеркалює якісь особливості та / або закономірності, притаманні саме цій сфері. По суті, він

знаходиться на «нульовому рівні» дерева цілей реалізації державної політики, і за своїм змістовним навантаженням є категорією, іншою за призначенням та вищою за ієрархією, ніж решта, на наш погляд, достатньо вдало обґрунтованих І. Криловою принципів. Його основне функціональне призначення у досліджуваній нами галузі – це здійснення організаційно-управлінського та регулюючого впливу на систему централізованого водопостачання та водовідведення з метою підвищення якості надання відповідних послуг та задоволення потреб споживачів. У свою чергу, державне регулювання відносин у водопостачальній галузі має бути спрямовано на забезпечення прозорості, законодавчо врегульованої, ефективної та результативної діяльності органів публічного управління у зазначеній сфері. Тому, з метою подальшої систематизації та формалізації принципів формування та реалізації державної політики у сфері водопостачання та водовідведення на регіональному рівні, вважаємо за доцільне спиратися на пропонований авторкою [54] перелік принципів, а також на визначені нами вище (див. п. 1.1) принципи публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні, та додати до цього переліку ще такі принципи, як:

- забезпечення стійкості регіональної системи водопостачання і водовідведення до зовнішніх загроз і викликів, підтримка надійності її функціонування, зокрема, у сучасних умовах дії правового режиму воєнного стану;
- сприяння налагодженню конструктивної взаємодії з інноваційно-орієнтованим технологічним бізнесом з питань цифровізації (автоматизації) діяльності підприємств водогосподарського сектору щодо контролю, запобігання та / або попередження аварійних ситуацій;
- раціональна централізація та децентралізація діяльності у галузі водопостачання та водовідведення на території регіону;
- підвищення інвестиційної привабливості галузі.

Стосовно принципу щодо збільшення інвестування, зазначимо, що капіталовкладення в галузь постійно зменшувались, а в останні роки вони фактично повністю зупинилися. І якщо так буде продовжуватися і далі, то якість води буде лише погіршуватися, що, насамперед, може позначитися на здоров'ї населення та скороченні тривалості життя, розповсюдженні хвороб, а ситуація у водопостачальній галузі, яка вже зараз є майже критичною, може стати фатальною.

Дійсно лунає багато звернень від населення та заяв екологів, що питна вода в Україні не відповідає стандартам Євросоюзу: з кранів тече так звана технічна вода [66]. Разом із тим, у листопаді 2024 року заступниця Міністра охорони здоров'я М. Слободніченко зазначила, що «якщо споживач користується технічною водою, то він має сплачувати за неї меншу вартість. Впадуть тарифи на воду, а значить будуть ненадходження до бюджету. Щоб привести у відповідність до європейських ці стандарти, потрібно не просто написати їх на папері, а реалізувати в країні» [66].

Також посадовиця підкреслила, що на рівні держави водопостачальна галузь «отримує критично недостатню увагу» [66], і для дотримання європейських стандартів якості потрібно суттєво збільшити фінансування галузі, щоб «забезпечити належну якість води для громадян у майбутньому» [66]. Основною проблемою М. Слободніченко вважає те, що в Україні немає чіткого стратегічного бачення про те, коли та як саме має розвиватися водопостачальна галузь, і якщо Україна обрала євроінтеграційний шлях, то має дотримуватися вимог Водних директив Європейського Союзу [66].

Нагадаємо, що водні відносини, починаючи з 1995 року, регулюються Водним кодексом України [23] з метою «забезпечення збереження, науково обґрунтованого, раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони

прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування» [22].

Право людини на питну воду (в нормативно-правовому аспекті) можна визначити як «юридичну можливість особи використовувати доступні запаси води питної якості для задоволення особистих потреб; при цьому таке право повинно охоронятися і захищатися державою на рівні з основними конституційними правами» [62].

Ураховуючи надбання фахівців та науковців у сфері водопостачання та водовідведення, маємо також звернутися до нормативно-правового забезпечення, а саме до того, як у законах та підзаконних нормативно-правових актах трактується це поняття.

Зазначимо, що у Законі України «Про питну воду та питне водопостачання» (далі – Закон) [118], вказано, що: питна вода – це «вода, призначена для споживання людиною (водопровідна, фасована, з бюветів, пунктів розливу, шахтних колодязів та каптажів джерел), для використання споживачами для задоволення фізіологічних, санітарно-гігієнічних, побутових та господарських потреб, а також для виробництва продукції, що потребує її використання, склад якої за органолептичними, мікробіологічними, паразитологічними, хімічними, фізичними та радіаційними показниками відповідає гігієнічним вимогам» [118].

Цим Законом у статті 7 визначено, що «держава гарантує захист прав споживачів у сфері питної води та питного водопостачання шляхом забезпечення кожної людини питною водою нормативної якості в межах науково обґрунтованих нормативів питного водопостачання залежно від району та умов проживання» [118]. Втім, слід зазначити, що даний Закон «гарантує право людини на питну воду як право споживача, а не як природне благо, котре належить кожній людині від народження» [62].

Цей Закон як спеціальний нормативно-правовий акт [51], визначає державну політику та повноваження центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів АРК, обласних, Київської і Севастопольської міських

державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування у сфері питного водопостачання, стандартизацію та нормування, моніторинг та облік, контроль та інші аспекти, важливі для належного функціонування галузі.

У даному документі наведено визначення термінів, які є ключовими (або базовими) для формулювання основних положень Закону, і стосуються питного водопостачання [118]:

- «питне водопостачання – діяльність, пов’язана з виробництвом, транспортуванням та постачанням питної води споживачам питної води, охороною джерел та систем питного водопостачання» [118];

- «централізоване питне водопостачання – господарська діяльність із забезпечення споживачів питною водою за допомогою комплексу об’єктів, споруд, розподільних водопровідних мереж, пов’язаних єдиним технологічним процесом виробництва та транспортування питної води» [118].

Сфера дії цього Закону [118] поширюється на всіх суб’єктів господарювання, що виробляють питну воду, забезпечують міста та інші населені пункти питною водою шляхом централізованого питного водопостачання або використання пунктів розливу води (в тому числі мобільних), установок (пристроїв) та (або) інших засобів нецентралізованого водопостачання, а також на органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що здійснюють моніторинг, регулювання, нагляд і контроль за якістю питної води, станом джерел водозабору, систем питного водопостачання, а також споживачів питної води (стаття 2 Закону).

При цьому законодавець чітко визначив суб’єктів цих відносин та об’єкти правового регулювання в цій сфері. Так, згідно зі статтею 4 Закону [118] суб’єктами відносин у сфері питної води, питного водопостачання є:

- «органи державної влади, до сфери управління яких належать об’єкти питного водопостачання;

- органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать об’єкти питного водопостачання;

- підприємства питного водопостачання;
- споживачі питної води» [118].

Об'єктами правового регулювання у сфері питної води та питного водопостачання є «суспільні відносини з питань: господарської діяльності з централізованого та нецентралізованого водопостачання; формування тарифів на послуги централізованого водопостачання; нормування та ліцензування; моніторингу, обліку і контролю; інформування населення щодо якості питної води та питного водопостачання; охорони джерел і систем питного водопостачання та пов'язаних з ними природних комплексів; забезпечення прав споживачів питної води (стаття 5 Закону [118]).

Треба пам'ятати, що Закон прийнято у 2002 році та ним не вперше здійснено регулювання відносин, що виникають у сфері питного водопостачання. Здійснимо порівняльний аналіз основних положень цього Закону з іншими нормативними документами (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Порівняльна характеристика основних положень Закону України
«Про питну воду та питне водопостачання» з іншими нормативно-
правовими актами, що регулюють діяльність у галузі централізованого
водозабезпечення**

Назва нормативного документу	Визначення терміну та / або зміст статті для порівняння	Закон України «Про питну воду та питне водопостачання»	Ступінь відповідності
Водний Кодекс України	Якість води - характеристика складу і властивостей води, яка визначає її придатність для конкретних цілей використання	Встановлює особливі вимоги до якості питної води, організації водопостачання, а також охорони джерел питного водопостачання	Закон деталізує положення Водного кодексу в частині, що стосується питного водопостачання
Закон України «Про захист навколишнього середовища»	Громадські інспектори з охорони довкілля проводять перевірки і складають протоколи про порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища і подають їх органам державного контролю в галузі	Громадський контроль у сфері питної води та питного водопостачання здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»	Закон не конкретизує вимоги щодо охорони джерел питного водопостачання від забруднення та не встановлює відповідальність за порушення цих

	охорони навколишнього природного середовища та правоохоронним органам для притягнення винних до відповідальності		вимог
Закон України «Про житлово-комунальні послуги»	Надання житлово-комунальних послуг здійснюється виключно на договірних засадах. Закон «Про житлово-комунальні послуги» детально регулює договірні відносини між споживачами та надавачами послуг, включаючи порядок укладення договорів, права та обов'язки сторін, відповідальність за порушення умов договору	Регулює відносини між споживачами та надавачами житлово-комунальних послуг на підставі договору про надання послуг з питного водопостачання, який укладається безпосередньо між підприємством питного водопостачання або уповноваженою ним юридичною чи фізичною особою і споживачем	Закон менше уваги приділяє договірним відносинам, зосереджуючись на технічних та екологічних аспектах водопостачання
Закон України «Про систему громадського здоров'я»	Повноваження місцевих органів виконавчої влади у сфері громадського здоров'я забезпечують дотримання основних принципів системи громадського здоров'я і санітарного законодавства на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.	Закон детально регламентує вимоги та визначає повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення щодо контролю за якістю питної води.	Закон встановлює санітарно-гігієнічні вимоги до якості питної води та організації питного водопостачання.
Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»	Надає органам місцевого самоврядування повноваження з управління об'єктами водопостачання, що перебувають у комунальній власності.	Органи місцевого самоврядування наділені повноваженнями обмежувати або забороняти використання промисловими підприємствами питної води для промислових потреб	Закон деталізує повноваження органів місцевого самоврядування у сфері водопостачання.
Закон України «Про державні адміністрації»	Державні адміністрації є інструментом для реалізації державної політики, у тому числі в сфері питної води.	Місцеві державні адміністрації, у відповідності до обох законів, беруть участь у плануванні та здійснюють контроль за якістю питної води та станом водопровідних мереж	Закон конкретизує повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері водопостачання.

Статтею 23 Закону [118] визначено право підприємств питного водопостачання «у разі внесення споживачем не в повному обсязі плати за використану питну воду обмежити його водопостачання до рівня екологічної броні питного водопостачання». При цьому відповідним Порядком обмеження питного водопостачання до рівня екологічної броні, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 08 лютого 2006 року № 119 [93] не передбачено обмеження питного водопостачання для населення.

Варто зазначити, що стан мереж водопостачання в частині єдиної конструкції внутрішньо будинкових мереж у більшості випадків унеможлиблює відключення окремих неплатників. У цих умовах підприємства-водопостачальники в якості примусового заходу з метою подальшої сплати боргів за надані послуги або їх реструктуризації використовують для боржників обмеження можливостей користування каналізацією (без доступу до квартири представника водоканалу та без наслідків для інших мешканців будинку, які вчасно розраховуються за послуги).

Слід зауважити, що галузь централізованого водопостачання та водовідведення є стійкою природною монополією, діяльність якої регулюється державою в правовому полі Закону України «Про природні монополії» (далі – Закон) [122].

Статтею 8 даного Закону [122] визначено, що предметом державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій є:

- «ціни (тарифи) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- доступ споживачів до товарів, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- інші умови здійснення підприємницької діяльності у випадках, передбачених законодавством» [122], зокрема дотримання ліцензійних умов провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та

централізованого водовідведення (Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, від 22.03.2017 № 307) [86], порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459 (Постанова КМУ від 13 березня 2002 р. № 321) [88], а також на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду (Постанова КМУ від 10 серпня 1992 р. № 459) [119]. Тобто, ураховуючи, що послуги з централізованого водопостачання та водовідведення віднесено до соціально значущих, держава постійно проводитиме моніторинг тарифів на споживчому ринку регіонів. Іншими словами, держава визначила соціальні межі природної монополії у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, де через «економію на масштабі виробництва при субадитивності витрат» [41] обмежена конкуренція, а тарифи мають бути регульованими державою.

Отже, в економічній теорії явище, коли за умови надання послуг лише одним підприємством досягають більшої економії витрат, аніж при двох і більше суб'єктах господарювання, відоме як «ефект від масштабу виробництва». Априорі наявність такого ефекту є причиною виникнення природної монополії [41]. Так, до беззаперечних переваг можна віднести те, що при нарощуванні масштабів діяльності підприємства середні витрати виробництва знижуються. Натомість при цьому виникають недоліки. По-перше, тарифи на послуги природних монополістів формуються за витратним методом. Відтак, у процесі тарифоутворення є можливість необґрунтовано завищувати витрати діяльності, а також використовувати дискримінаційні ціни, а саме через використання перехресного субсидування споживачів завдяки встановленню занижених тарифів для однієї групи споживачів та завищених для іншої з метою компенсації недоотриманого обсягу доходу [41].

В Україні формування тарифів на послуги природних монополістів здійснюється за методом «витрати плюс» (встановлення граничної норми рентабельності), який передбачає розрахунок тарифу як суми витрат і

прибутку. При цьому розмір останнього визначається множенням собівартості на встановлену регулюючим органом норму рентабельності. Це передбачає створення умов для безбиткової діяльності підприємств. Разом із тим, для вітчизняних підприємств централізованого водопостачання та водовідведення, які належать до державної та комунальної власності, у структурі тарифу рентабельність або прибутковість не закладалась вже багато років.

Водночас наголошуємо, що тариф на послуги з централізованого водопостачання та водовідведення має бути економічно обґрунтованим і покривати всі витрати підприємства.

За висновками В. Єсіної, О. Славути та Н. Матвєєвої за весь час становлення державної політики у водопостачальній галузі тарифи не покривали витрат підприємств [35], що є прямим порушенням ряду нормативно-правових актів щодо формування тарифів на послуги централізованого водопостачання та водовідведення, а саме:

- Закону України «Про ціни та ціноутворення» від 21.06.2012 № 5007-VI (розділ II ст. 4, п. 6) [134];

- Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення», затвердженого постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 10.03.2016 № 302 [98];

- Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення на принципах стимулюючого регулювання, затвердженої постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 14.09.2017 № 1132 [99; 106].

Як свідчить історичний досвід, постійне зростання тарифів та субсидіювання населення не виправили ситуацію у сфері централізованого водопостачання та водовідведення. Підприємства отримували компенсації, дотації, різницю в тарифах тощо, але цих коштів не вистачало на оновлення основних фондів.

Про незадовільний технічний стан основних засобів водопровідно-каналізаційного господарства в регіонах України свідчать відомості із оприлюдненої Національної доповіді про якість питної води за 2023 рік [61].

У 2023 році показник охоплення міст централізованим водопостачанням порівняно з 2022 роком знизився до 97,2 %. Відсутнє централізоване водопостачання у 5 містах Донецької області (м. Сіверськ, м. Святогірськ, м. Новгородівка, м. Торецьк, м. Залізне); м. Гуляйполе, Запорізької області; м. Судова Вишня та м. Турка Львівської області, м. Копичинці Тернопільської області, м. Вашківці Чернівецької області. У цих населених пунктах забезпечення водою здійснюється зі свердловин та колодязів, крім м. Сіверськ, де послуги з централізованого водопостачання та водовідведення відновити неможливо, та м. Святогірськ, де послуги після деокупації території ще не відновлено [61].

Охоплення селищ міського типу централізованим водопостачанням в цілому по країні у 2023 році знизилось порівняно із даними 2022 року з 571 смт до 508 смт (89 %). Централізоване водопостачання у 2023 році було відсутнє у 63 смт 15 областей (Волинська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська). Для сіл показник охоплення населених пунктів централізованим водопостачанням зріс до 26,2 %. 18 048 сіл не мали доступу до централізованого водопостачання [61].

Показник охоплення населених пунктів послугами з централізованого водовідведення у 2023 році знизився: з 357 міст до 339 міст або до 95 %. У 18 містах – м. Сіверськ, м. Святогірськ, м. Торецьк, м. Залізне Донецької області; м. Гуляйполе Запорізької області; м. Берестечко, м. Устилуг Волинської області; м. Благовіщенське Кіровоградської області; м. Турка, м. Угнів, м. Белз, м. Добромилі, м. Глиняни Львівської області; м. Копичинці Тернопільської області; м. Шпола Черкаської області; м. Вашківці, м. Герца Чернівецької області; м. Батурин Чернігівської області централізоване

водовідведення відсутнє. Охоплення смт централізованим водовідведенням у 2023 році практично не змінилось: 381 (66,7 %) із 571 смт. Централізоване водовідведення було відсутнє у 190 смт в усіх областях, крім Миколаївської. Для сіл показник охоплення населених пунктів послугами з централізованого водовідведенням практично не змінився: 429 (1,8 %) із 24 447 сіл. 24 018 сіл не мали доступу до централізованого водопостачання [61].

Крім цього вплив війни на галузь водопостачання за розрахунками Світового банку в рамках RDNA2 [135] сягав 8,9 млрд дол. США. З останнього швидкого оцінювання загальних потреб у відбудові та відновленні пройшов майже 1 рік.

Держводагентством України вжито організаційно-розпорядчих дій з метою виконання державного моніторингу поверхневих вод в умовах воєнного часу. Із деокупацією території та відновленням безпечного доступу до водних об'єктів відбір проб води проводився оперативно. На сьогодні моніторингом спостережень якості води охоплено 84 % джерел водозабору (у басейні річок Приазов'я моніторинг не виконується через окупацію, частково р. Дніпро та р. Дон – через воєнні дії) [135].

Моніторинг якісного стану водних об'єктів України здійснюється відповідно до Програми державного моніторингу вод (у частині діагностичного та операційного моніторингу поверхневих вод), затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05 січня 2022 р. № 1 [105].

Особливе місце в водному законодавстві належить питанням якості питної води. Характерним для правовідносин щодо безпеки питної води, яка подається в житлові будинки, є встановлення в Україні Державних санітарних правил і норм «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4-171-10), згідно з якими вода повинна бути безпечна в епідемічному відношенні, мати нешкідливий хімічний стан, сприятливі органолептичні властивості та відповідати нормам радіаційної безпеки [84].

Якість надання послуг централізованого водопостачання та водовідведення, зокрема вимоги до якості питної води, регламентуються Законом України «Про систему громадського здоров'я» [125] замість Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [82], який втратив чинність. Органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані забезпечити жителів міст та інших населених пунктів питною водою, кількість та якість якої повинні відповідати вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10. Виробничий контроль за якістю питної води в процесі її добування, обробки та у розподільних мережах здійснюють підприємства водопостачання відповідно до Правил технічної експлуатації систем водопостачання та каналізації населених пунктів України, затверджених наказом Державного комітету України по житлово-комунальному господарству від 05 липня 1995 року № 30 [104], та Правил користування системами централізованого питного водопостачання та централізованого водовідведення в населених пунктах України (наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 27.06.2008 № 190) [102].

Постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2019 № 690 затверджено «Правила надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення і типових договорів про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення» [100], якими серед іншого визначаються параметри та критерії щодо якості надання послуг. Отже, послуга водопостачання повинна забезпечуватися безперервно з гарантованим рівнем безпеки та тиску, параметри якості питної води повинні відповідати вимогам державних санітарних норм та правил. Критерієм якості послуг з централізованого водовідведення є безперешкодне приймання стічних вод у мережі виконавця з мереж споживача.

Законодавство у сфері водовідведення складається з Закону України «Про водовідведення та очищення стічних вод» [75] прийнятого 12 січня 2023 року в рамках імплементації Директиви Ради 91/271/ЄЕС «Про очистку

міських стічних вод» [34], Водного кодексу України [23], законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» [117], «Про житлово-комунальні послуги» [80] та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у цій сфері.

Відомчим міністерством, керуючись принципом «забруднювач платить», затверджено Правила приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення та Порядок визначення розміру плати, що справляється за понаднормативні скиди стічних вод до систем централізованого водовідведення (наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01.12.2017 № 316) [103].

Окремої уваги потребує питання нецентралізованого водопостачання та водовідведення, яке, в основному, поширене в сільській місцевості. Проблема водопостачання сільського населення вже тривалий час є однією з найскладніших соціальних проблем в Україні. Якщо у містах централізованим водопостачанням забезпечено майже 100 % їх мешканців, то у селах та селищах тільки кожен четвертий має можливість споживати якісну питну воду з крану. Тільки кожне п'яте від їх загальної кількості мають питні водопроводи господарсько-побутового призначення. Більше половини проб питної води з підземних джерел у сільській місцевості не відповідають чинним стандартам та нормативам [50].

Періодичний контроль безпечності та якості питної води нецентралізованих систем водопостачання здійснюється власниками бюветів, колодязів та каптажів джерел.

Облік артезіанських свердловин та інші питання у цій сфері регламентуються Порядком державного обліку артезіанських свердловин, облаштування їх засобами вимірювання об'єму видобутку підземних вод (ПКМУ від 08.10.2012 № 963) [89].

Разом з тим, нецентралізоване водопостачання та водовідведення є характерним і для присадибних ділянок у містах, коли жителі населених

пунктів користуються криницями без контролю якості води. При цьому велику роль відіграє низька санітарно-гігієнічна культура та культура землеробства. Традиційно для ділянок приватної забудови характерна ситуація, коли за декілька метрів від джерела питної води знаходяться вигрібні ями, які отруюють воду нітратами та хвороботворними бактеріями. Свій внесок у забруднення питної води з підземних джерел нітратами вносить також і сільське господарство, в якому не обґрунтовано використовуються добрива, а також засоби захисту рослин, які використовуються зокрема при обробці фруктових садів, городів проти шкідників, хвороб та небажаної рослинності [50].

Ураховуючи вищенаведене, погоджуємось із думкою І. Крилової, що державне регулювання в галузі має бути спрямоване на досягнення цілей відповідної державної політики, серед яких в природно-монопольних сферах найголовнішими є: економічна ефективність, надійність постачання, соціальні цілі (справедливість, рівність), охорона навколишнього середовища [53].

У той же час, слід відмітити, що вітчизняна модель публічного управління у сфері централізованого водопостачання та водовідведення є гібридною, адже відрізняється від тих класичних моделей, які функціонують за кордоном (далі, у п. 2.1 про це буде йти більш детально). Власне кажучи, модель публічного управління у водопостачальній галузі в Україні представляє собою систему економічних відносин між виробником послуг з централізованого водопостачання та водовідведення, а також їхнім (послуг) споживачем. Ці відносини виникають у процесі купівлі-продажу, що дає змогу визначити їх як форму вияву ринку відповідних послуг [46].

Отже, результати проведеного аналізу державного регулювання в галузі централізованого водопостачання та водовідведення, віднесеної до критичної комунальної інфраструктури, свідчать, що у цілому, існуючі закони, норми та правила діють тільки у сфері централізованого водопостачання та відведення стічних вод. Водночас нецентралізована сфера

водозабезпечення та каналізації (або вивіз рідких побутових відходів) є недостатньо врегульованою державою і вимагає подальшої інституціоналізації.

Висновки до розділу 1

Досліджено теоретичні, нормативно-правові та організаційні засади публічного управління розвитком комунальної інфраструктури як частини житлово-комунального господарства.

Показано, що окрім проблем, які існували у житлово-комунальній сфері ще до введення в дію правового режиму воєнного стану в Україні, з'явилася значна кількість нових проблем, які стосуються саме комунальної інфраструктури, виникнення яких безпосередньо пов'язано із початком повномасштабної збройної агресії РФ, зокрема: руйнування критичної інфраструктури та інших найважливіших інфраструктурних об'єктів та житла унаслідок бойових дій, масованих ракетних й артилерійських обстрілів та бомбардувань; пошкодження адміністративних, виробничих та інших будівель і споруд; знищення транспортних та логістичних маршрутів, обладнання й техніки; втрата людьми житла та роботи, і, водночас, потреба у кваліфікованих працівниках комунальних підприємств на заміну мобілізованих або тих, що загинули або покинули країну; інші негативні та вкрай небезпечні чинники, які тягне за собою війна, і які стосуються не тільки тимчасово окупованих та прифронтових територій і прикордонних регіонів, а й усієї країни загалом.

Зазначені проблеми мають негативний вплив на організацію процесів виробництва, постачання й споживання електроенергії, питної води, газу, тепла, що, у свою чергу, вимагає відновлення (відбудови) й забезпечення стабільної роботи об'єктів комунальної інфраструктури (інженерних мереж, гідротехнічних та інших систем, споруд, обладнання у галузях водопостачання та водовідведення, електроенергетики, газо- й теплопостачання, транспорту, зв'язку, поводження з твердими побутовими

відходами тощо), а також відповідних комунальних служб як таких, що забезпечують виконання важливих для населення функцій, зокрема з надання комунальних послуг по всій території країни.

Проаналізовано понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, що дозволило здійснити обґрунтування та розмежування сутності понять «міська інфраструктура» й «комунальна інфраструктура» та надати авторську дефініцію терміну «регіональна комунальна інфраструктура» (системоутворююча інтегрована складова житлово-комунального господарства регіону, яка представлена сукупністю галузевих комунальних об'єктів та служб, розташованих на його території, що забезпечують реалізацію організаційно-управлінських функцій та інженерно-технічних рішень щодо створення умов для підтримки належного рівня життєзабезпечення населення і реалізації соціальних, виробничих та інших процесів у регіоні шляхом стабільного надання якісних комунальних послуг).

Здійснено формалізацію принципів публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні, до яких, зокрема, віднесено: наскрізний та, водночас, багатогалузевий характер регіонального управління комунальною інфраструктурою; забезпечення керованості та спільної відповідальності органів публічного управління на території за стійкий (резильєнтний) розвиток галузі; запровадження інноваційних рішень та новітніх технологій з урахуванням їх екологічної безпеки й економічної доцільності; комплексність, стабільність, доступність об'єктів комунальної інфраструктури, повномасштабність охоплення території регіону для отримання комунальних послуг кожною категорією населення на належному якісному рівні.

Проаналізовано еволюцію розвитку нормативно-правової бази в житлово-комунальній сфері, у результаті чого конкретизовано, які документи регламентують діяльність з розвитку комунальної інфраструктури та її підгалузей на цей час, як відбувається державне регулювання в житлово-комунальній сфері в цілому, як ураховуються європейські норми та правила

під час створення нових нормативних документів та / або внесення певних змін до чинного законодавчого акту із затвердженням його нової редакції.

На основі проведеного аналізу джерельної та нормативно-правової бази та спираючись на надане у Законі України «Про житлово-комунальні послуги» визначення поняття «комунальні послуги», зроблено висновок, що від ступеня розвитку комунальної інфраструктури та якості надання комунальних послуг залежить не тільки рівень задоволення населення комфортністю свого проживання, довкілля та професійною діяльністю, а й рівень зростання економіки як окремого регіону, так і країни в цілому.

Разом із тим, доведено, що чинне нормативно-правове поле у житлово-комунальній сфері не задовольняє повною мірою потреби розв'язання завдань реформування та розвитку галузі в цілому, що обумовлено відсутністю належного законодавчого закріплення щодо фінансового та організаційно-управлінського забезпечення цих процесів. Також, сьогодні не вистачає чітко визначеного стратегічного курсу розвитку комунальної інфраструктури та житлово-комунальної сфери України в цілому, фактично залишаються невизначеними механізми та самі процедури реформування і розвитку житлово-комунальної сфери в майбутньому, про що свідчить і вимушене відкладання рішення про затвердження Стратегії розвитку житлово-комунальної сфери на 2022 – 2027 роки, яка була розроблена за декілька місяців до війни, і яку, на наш погляд слід переглянути, суттєво доопрацювати, оприлюднити громадськості, і після проходження процедури затвердження – виконувати. Нагальною потребою залишається створення належних умов для здійснення громадського контролю за діяльністю органів публічного управління регіонального та місцевого рівнів щодо забезпечення належного функціонування житлово-комунального господарства та його комунальної інфраструктури, зокрема у частині централізованого водопостачання та водовідведення.

Для обґрунтування принципів формування та реалізації державної політики у зазначеній сфері, проаналізовано сучасний стан та особливості

державного регулювання водопостачальної галузі як критичної складової комунальної інфраструктури, унаслідок чого запропоновано додати ще такі принципи, як: забезпечення стійкості регіональних систем водопостачання і водовідведення до зовнішніх загроз і викликів; сприяння налагодженню конструктивної взаємодії з інноваційно-орієнтованим технологічним бізнесом з питань цифровізації діяльності комунальних підприємств щодо контролю, запобігання та попередження аварійних ситуацій; раціональна централізація та децентралізація діяльності у галузі водопостачання та водовідведення тощо. Такий підхід до обґрунтування принципів публічного управління у досліджуваній сфері дозволив їх систематизувати та формалізувати з акцентом на специфіку реалізації публічноуправлінської діяльності на різних рівнях та в різних галузях управління розвитком комунальної інфраструктури – від формування та реалізації державної політики, і до конкретних дій щодо її впровадження на регіональному рівні.

Результати проведеного аналізу державного регулювання в галузі водопостачання та водовідведення, віднесеної до критичної комунальної інфраструктури, свідчать, що у цілому, існуючі закони, норми та правила діють тільки в сфері централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, а сфера нецентралізованого водопостачання та водовідведення, яка призначена переважно для забезпечення питною водою окремих приватних будинків або їх невеликих груп, наразі є недостатньо врегульованою, і у роботі майже не розглядається.

Основні результати, отримані в розділі 1, опубліковані в працях [4; 6; 7].

Список використаних джерел до розділу 1

1. Антонова С. Є. Організаційно-правове забезпечення в сфері державного управління водозабезпечення населення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=718>.

2. Бабаєв В. М. Якісний розвиток системи ЖКГ: системний підхід. Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 26–28 трав. 2015 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. С. 3–4. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/40157/>.

3. Бабаніна І. Зруйнована інфраструктура водопостачання та водовідведення на Сході та Півдні України: Аналітична записка. *Екологія. Право. Людина* / за наук. ред. О. Кравченко. Львів : Компанія «Манускрипт», 2023. 68 с. URL: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/EPL_Ruined_water_UA.pdf.

4. Базарна О. В. Житлово-комунальне господарство регіону як об'єкт публічного управління. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 97–105. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4311&i=17>.

5. Безус В.О. Енергетичний менеджмент як інструмент підвищення ефективності функціонування господарського комплексу міста. *Стратегія сучасного розвитку України: синтез правових, освітніх та економічних механізмів* : колективна монографія / за заг. ред. професора Старченка Г. В. Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. С. 50–66. URL: <https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-12-2022-01-04/monograph-12-2022-01-04>.

6. Безус В.О. Кластерний підхід як інструмент управління розвитком житлово-комунальної сфери міста. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 6. С. 33–42. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/318/278>

7. Безус В.О. Оцінювання ефективності діяльності з управління стратегічним розвитком житлово-комунального господарства міста. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 1. С. 35–41. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/issue/view/15/16>.

8. Безус В.О., Чикаренко І.А. Розвиток житлово-комунального господарства та інфраструктури міста: теоретико-концептуальний аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 2. С. 137–141. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/dums_2018_2_21-4.pdf.

9. Безус В.О., Чикаренко І.А. Управління житлово-комунальним господарством: програмно-цільові підходи та інструменти. *Modern Transformation in Economics and Management: III International Scientific Conference*, March 29th, 2019. Klaipeda, Lithuania: Baltija Publishing, 2019. P. 19–22. URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/Publ_postgrad/Безус_Клайпеда_Березень_2019.pdf.

10. Бережна Г.В., Китайгора І.О. Забезпечення розвитку житлово-комунального господарства в територіальній громаді. *Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. Київ. 2021. С. 398-401. URL: <https://philarchive.org/archive/МАК-14>.*

11. Бізони́ч Д. В. Інституції державного управління розвитком житлово-комунального господарства сучасної України: сутнісні та нормативно-правові засади. *Державне управління: удосконалення та розвиток : електронне наук. фах. видання*. 2021. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2027>.

12. Бізони́ч Д.В. Результативність реформ у сфері енергоефективності та енергозбереження у межах галузі житлово-комунального господарства сучасної України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 6. С. 85-92. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/ipd_2021_6_16.pdf.

13. Бізони́ч Д.В. Фінансові ресурси підприємств житлово-комунального господарства в умовах децентралізації сучасної України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 11. С. 90-97. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2021/17.pdf.

14. Бондар О.І. Закорчевна Н.Б., Крилова І.І. Фінансування сталого розвитку сфери водопостачання та водовідведення в Україні. *Екологічні науки : наук.-практ. журнал*. 2021. № 6 (39). С. 31–36.

15. Бриль П.О. Дослідження зарубіжного досвіду публічного управління житлово-комунальним господарством. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 4. С. 142-146. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5957&i=25>.

16. Бровдій А.М. Правові аспекти державної політики у сфері житлово-комунальних послуг. *Інтернет-конференція ХНУМГ ім. О. М. Бекетова*, 31 берез. 2019. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2199/2083>.

17. Бровдій А.М., Дружнікова Л.О. Основні проблеми житлово-комунального господарства та шляхи їх вирішення. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2016. URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/download/1146/1078/2218>.

18. Брунець Б.Р. Сутність означення поняття інфраструктура. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.5. С. 372-377. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2012_22.5_65.

19. Бубенко П.Т., Димченко О.В. Принципи аналізу якості житлово-комунального господарства як системи. *Харківська національна академія міського господарства*. Харків, 2019. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/32019/1/10.pdf>

20. Буханевич О.М. Адміністративно-правове забезпечення житлово-комунального господарства в Україні: *автореф. дис. канд. юридичних наук*. Київ. 2009. 23с. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=o_EzFGYAAAAJ&citation_for_view=o_EzFGYAAAAJ:u5HHmVD_uO8C.

21. Відбудова зруйнованого: Пріоритети Уряду. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/priorytety-uriadu/vidbudova-zruinovanoho>.

22. Водний кодекс України. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: <https://is.gd/BjvzF5>.

23. Водний кодекс України від 06 червня 1995 року № 213/95-ВР. Редакція від 15.11.2024, підстава – 4017-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

24. Гавриличенко Є.В. Кластеризація регіонів України за рівнем розвитку житлово-комунального комплексу. *Науково-технічний збірник*. 2013. №108. С. 18-25. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/32112/1/18-25%20%D0%93%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%84%D0%92.pdf>.

25. Голішевська А. Що таке інфраструктура: чим цивільна відрізняється від критичної. *Факти*. 01.11.2022. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20221101-shho-take-infrastruktura-chym-cyvilna-vidriznyayetsya-vid-krytychnoyi/>.

26. Головне управління статистики у Дніпропетровській області. *Офіційний вебсайт*. URL: <http://www.dnprstat.gov.ua/>.

27. Голодник Ю.А. Адміністративно-правове регулювання житлово-комунального господарства: новели законодавства та аспекти вдосконалення. *Юридичний бюлетень*. Випуск 8. 2018. С. 157-163 URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/8_2018/24.pdf.

28. Гончарук Н.Т. Удосконалення управління розвитком житлово-комунального господарства українських міст в умовах децентралізації. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Державне управління» : науковий журнал*. 2023. № 3(9). С. 194–207. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/4006/4028>.

29. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, М. М. Білинська, О. С. Ігнатенко, М. М. Іжа, В. І. Луговий, В. С. Загорський, В. А. Ландсман, А. А. Попок, О. О. Рафальський,

С. М. Серьогін, І. В. Валентюк. Київ ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с. URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/DERZHAVNE-UPRAVLINNYA-2012.pdf>.

30. Деякі питання здійснення перерахунку вартості комунальних послуг за період їх ненадання, надання не в повному обсязі або невідповідної якості: постанова Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2024 року № 127 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2024-%D0%BF#Text>.

31. Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 05 березня 2022 року № 206. Редакція від 30.12.2023, підстава - 1405-2023-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206-2022-%D0%BF#Text>.

32. Деякі питання професійної атестації за професією «менеджер (управитель) житлового будинку (групи будинків)»: постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2018 № 1010. Редакція від 22.02.2025, підстава – 181-2025-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1010-2018-%D0%BF#Text>.

33. Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 2024 року № 94. Редакція від 28.03.2024, підстава - 331-2024-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2024-%D0%BF#Text>.

34. Директива Ради 91/271/ЄЕС «Про очистку міських стічних вод» від 21 травня 1991 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_911#Text.

35. Єсіна В.О., Славута О.І., Матвєєва Н.М. Сфера водопостачання та водовідведення як складова якості життя населення: економічні та соціальні аспекти розвитку. Причорноморські економічні студії. 2020. № 53. С. 69 – 74. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/53_2020/12.pdf.

36. Житловий Кодекс України від 30 червня 1983 року № 5464-X. Редакція від 19.11.2022; підстава – 2010-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10/print>.

37. Загірняк Д. М. Діяльність комунальних підприємств і їх фінансове забезпечення в умовах децентралізації. *Ефективна економіка : електронне наук. фахове видання*. 2021. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8528>.

38. Зануда А. Закон про ринок газу: що він змінить і коли? *BBC Україна* від 10 квітня 2015 року. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2015/04/150410_gas_market_law_az.

39. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації: *Аналітичне дослідження*. ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд ім. Фрідріха Еберта. Київ, 2017. 108 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/13246.pdf>.

40. Інфраструктура – це комплекс взаємопов’язаних обслуговуючих структур чи об’єктів. *Преса*. URL: <https://presa.com.ua/aktualne/infrastruktura-tse-kompleks-vzaemopov-yazanikh-obslugovuyuchikh-struktur-abo-ob-ektiv.html>.

41. Квасовський О., Перевознюк В. Підприємства водопостачання та водовідведення в світлі теорії природних монополій: політекономічний та фінансовий аспекти. *Світ фінансів*. 2010. № 4. С. 168 URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/admin,+167-178+%D0%9A%D0%92%D0%90%D0%A1%D0%9E%D0%92%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%99.pdf>

42. Килимник І.І., Коляда Т.А., Домбровська А.В. та ін. Правове регулювання державно-приватного партнерства в галузі житлово-комунального господарства України: монографія. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2015. 131 с. URL: <https://is.gd/HbWmEr>.

43. Козак В.І., Козлюк О.О. Розробка галузевих стратегій та програм водопостачання, водовідведення та санітарії в об’єднаних територіальних громадах : метод. посіб. Київ : DESPRO, 2019. 62 с.

44. Козлюк О.О., Склярів В.А., Козак В.І. Особливості проведення інвентаризації технічного стану та оцінки активів комунальних підприємств водопровідно-каналізаційного господарства із використанням програмного продукту QGIS : практ. посіб. / за заг. ред. О.О. Козлюк. Київ : DESPRO, 2019. 72 с.

45. Конституція України. Поточна редакція – від 01 січня 2020 року, підстава – 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

46. Кордиш Д.Є. Проблеми функціонування правового й організаційного механізмів публічного управління якістю послуг водопостачання та водовідведення міста в Україні. *Вісник ХНТУ*. 2022. № 3. С. 133. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/81/76.

47. Котелевець Д.О. Інфраструктура цифрової економіки: теоретико-методологічні та прикладні аспекти державного регулювання : монографія / Д. О. Котелевець; МНТУ ім. академіка Юрія Бугая. Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. 204 с. URL: <https://reicst.com.ua/asp/issue/view/monograph-03-2023-kotelevets/monograph-04-2023>.

48. Котелевець Д.О. Сутність інфраструктури та її вплив на розвиток економічних систем. *Трансформаційні процеси в умовах війни та післявоєнного періоду: збірн. матер. Всеукр. міждисциплінарної наук.-практ. конф.*, м. Чернігів, 10 черв. 2022 р. Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. С. 35-37. URL: <https://reicst.com.ua/asp/article/view/205/180>.

49. Крилова І.І. Управління у сфері водопостачання та водовідведення: світовий досвід. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. № 9. 2019. с. 44–52. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2019/9-2019/10.pdf>.

50. Крилова І.І. Аналіз сучасного стану сфери водопостачання та водовідведення в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23 С. 123-124. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2018/23.pdf.

51. Крилова І.І. Система нормативно-правових актів у сфері водопостачання та водовідведення. Ефективність та реалізація. *Аспекти публічного управління*. 2019. Том 7. № 1-2. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/912177>.

52. Крилова І.І. Соціально-економічні аспекти становлення державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. № 1, 2019. С. 52-58 URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2019/12.pdf.

53. Крилова І.І. Сфера водопостачання та водовідведення як об'єкт державного регулювання. *Аспекти публічного управління*. 2018. Том 6. № 9. С. 5 – 15. URL: file:///Users/serj/Desktop/aplup_2018_6_9_3.pdf.

54. Крилова І.І. Ефективність управління у сфері водопостачання та водовідведення. Основні принципи. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 8. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/8_2019/26.pdf.

55. Куш О.Є. Державна політика в сфері житлово-комунального господарства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С.210. URL: http://lsej.org.ua/6_2017/62.pdf.

56. Лазар А. Інфраструктура – це комплекс взаємопов'язаних обслуговуючих структур чи об'єктів. *Порадимо: сайт консультацій*. 2015. URL: <http://poradumo.com.ua/50365-infrastryktyra-ce-kompleks-vzayemopoviazanih-obslygovyuchih-stryktyr-chi-obyektiv>.

57. Максименко О.С. Реформування житлово-комунального господарства України: орієнтація на енергозбереження. *Економіка і регіон*. 2015. №1. С. 43–49. URL: <https://is.gd/MuqJOx>.

58. Мармаза О.І. Основи теорії менеджменту : навч.-метод. посіб. Харків: ТОВ «Планета-принт», 2015. С. 59-60. URL:

<https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/88574e53-7a10-4c8d-8176-d5058330d512/content>.

59. Мельник А.Ф. 6.2. Інституціональне середовище розвитку економіки. *Національна економіка: підручники для студентів WESTUDENTS.ед.* URL: https://westudents.com.ua/glavy/22133-62-nstitutsonalne-seredovische-rozvitku-ekonomki.html#google_vignette.

60. Монастирська Е. Програмно-цільові підходи у реалізації природоохоронної діяльності підприємства як інструмент удосконалення інвестиційного механізму забезпечення такої діяльності. *Галицький економічний вісник.* 2012. №1(34). С. 56-66. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/2126/1/GEB_2012_v34_No1-E_Monastyraska-Software-targeted_approaches_in_the_implementation_56.pdf.

61. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання та водовідведення в Україні у 2023 році: *вебсайт Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України.* URL: <https://mindev.gov.ua/searchresult?key=%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C>.

62. Обіюх Н.М. Право людини на питну воду: тенденції розвитку та гарантії реалізації. *Вчені записки Творчого національного університету ім. В.І. Вернадського Серія «Юридичні науки». Том 26(65).* 2013. № 2-2. С. 174-179. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/2-2_2013/27.pdf.

63. Обіюх Н.М. Забезпечення права людини на питну воду в міжнародно-правовій доктрині. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 8. С. 571–575. URL: http://lsej.org.ua/8_2022/130.pdf.

64. Оболенський О.Ю., Базарна О.В. Організаційно-економічний механізм регіонального публічного управління житлово-комунальним господарством. *Institutional Repository of Vadym Hetman Kyiv National Economic University.* URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/b51b7023-aa49-4f88-954f-24cb5a32398d>.

65. Осипчук М. Чи може управитель багатоквартирника бути призначеним в результаті конкурсу? *Управбуд. Професійне управління будинком*. 2019. URL: <https://upravbud.info/upravlinnya-zhytlom/yurydychni-pytannya/chy-mozhe-upravytel-bagatokvartyrnyka-buty-pryznacheny-m-v-rezultati-konkursu/>.

66. Питна вода в Україні не відповідає стандартам Євросоюзу: з кранів тече «технічна». *Економічні новини*. 03.12.2024. URL: https://enovosty.com/uk/news-ukr/news_economy-ukr/full/pitna-voda-v-ukraini-ne-vidpovidaye-standartam-yevrosoyuzu-z-kraniv-teche-texnichna.

67. Полуянов В.П., Попович Н.С. Питання підвищення якості житлово-комунальних послуг як резерву врегулювання обсягів дебіторської заборгованості галузі. *Вісн. Хмельницького нац. ун-ту*, 2011. № 2. Т. 1. С. 227 – 234. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_1/227-234.pdf.

68. Польова В.І. Публічне управління розвитком житлово-комунальної інфраструктури. *Інновації в управлінні публічним сектором економіки: Науковий інтернет портал*. URL: <https://conferencekneu.wordpress.com/2018/04/22/польова-в-публічне-управління-розвит/>.

69. Про Антимонопольний комітет України: закон України від 26 листопада 1993р. № 3659-XII. Редакція від 15.11.2024, підстава – 4017-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>.

70. Про відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності за несвоєчасне внесення плати за спожиті комунальні послуги та утримання прибудинкових територій: закон України від 20 травня 1999 року № 686-XIV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/686-14#Text>.

71. Про внесення змін до деяких законів України у сфері комунальних послуг: закон України від 16 липня 2015 р. № 626-VIII. Редакція від 10.06.2018, підстава - 2189-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/626-19#Text>.

72. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо оплати житлово-комунальних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 року № 1405 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1405-2023-%D0%BF#Text>.

73. Про внесення змін до Закону України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки» : закон України від 11.06.2009 № 1511-VI / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1511-17#Text>.

74. Про внесення змін до Порядку проведення електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами: постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2021 р. № 791 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791-2021-%D0%BF#Text>.

75. Про водовідведення та очищення стічних вод: закон України від 12 січня 2023 року № 2887-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2887-20#Text>.

76. Програма підтримки енергомодернізації багатоквартирних будинків «ЕНЕРГОДИМ» (версія №1/2019 в редакції від 01 листопада 2024 року) / *Фонд енергоефективності*. URL: <https://eefund.org.ua/documents/programa-pidtrymky-energomodernizacziyi-bagatokvartyrnyh-budynkiv-energodim-versiya-%e2%84%961-2019-vid-1-lystopada-2024-roku/>.

77. Про державне регулювання у сфері комунальних послуг: закон України від 9 липня 2010 №2479-VI. Редакція від 31.03.2023, підстава – 2849-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-17#Text>.

78. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: закон України від 01 липня 2004 року № 1952-IV. Редакція від 01.01.2025, підстава 3586-IX, 3985-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>.

79. Про енергетичну ефективність: закон України від 21.10.2021 № 1818-IX. Редакція від 01.01.2025, підстава – 4059-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#n436>.

80. Про житлово-комунальні послуги : закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII. Редакція від 09.07.2023, підстава – 2320-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text>.

81. Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на комунальні послуги: постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2011 року № 869. Редакція від 03.10.2023, підстава – 1031-2023-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF#Text>.

82. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року. Втрата чинності від 01.10.2023, підстава – 2573-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#top>.

83. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки: закон України від 24 червня 2004 року № 1869-IV. Редакція від 17.11.2012, підстава – 5469 – VI / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1869-15#Text>.

84. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 № 400. Редакція від 17.01.2025, підстава – z1916-24 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10#Text>.

85. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 695. Редакція від 22 серпня 2024 року, підстава – 940-2024-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

86. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 22.03.2017 № 307. Редакція від 28.02.2025, підстава – v2385874-24 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0307874-17#Text>.

87. Про затвердження Правил приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення та Порядку визначення розміру плати, що справляється за понаднормативні скиди стічних вод до систем централізованого водовідведення: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01.12.2017 № 316. Редакція від 23.02.2024, підстава – z0169-24 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0056-18#Text>.

88. Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459: постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 321. Редакція від 02.04.2024, підстава – 344-2024-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-%D0%BF#Text>.

89. Про затвердження Порядку державного обліку артезіанських свердловин, облаштування їх засобами вимірювальної техніки об'єму видобутих підземних вод: постанова Кабінету міністрів України від 08 жовтня 2012 року № 963. Редакція від 13.07.2023, підстава – 703-2023-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2012-%D0%BF#Text>.

90. Про затвердження Порядку здійснення перерахунку вартості послуги з управління багатоквартирним будинком за період її ненадання, надання невідповідної якості: постанова Кабінету Міністрів України від 05 червня 2019 року № 482 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2019-%D0%BF#Text>.

91. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 2023 року № 333. Редакція від 01.01.2025, підстава – 1544-2024-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text>.

92. Про затвердження Порядку ліцензування видів господарської діяльності, державне регулювання яких здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 03.03.2020 № 548. Редакція від 07.11.2024, підстава – v1872874-24 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0548874-20#Text>.

93. Про затвердження Порядку обмеження питного водопостачання до рівня екологічної броні: постанова Кабінету Міністрів України від 08 лютого 2006 року № 119. Редакція від 24.12.2019, підстава – 1065-2019-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2006-%D0%BF#Text>.

94. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з надання житлово-комунальних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2005 року № 631. Редакція від 21 липня 2023 року, підстава – 733-2023-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-2005-%D0%BF#Text>.

95. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з призначення управителя багатоквартирного будинку: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 13.06.2016 № 150. Редакція від 19.10.2021, підстава - z1285-21 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-16#Text>.

96. Про затвердження Порядку проведення перевірки відповідності якості надання деяких комунальних послуг та послуг з управління багатоквартирним будинком параметрам, передбаченим договором про

надання відповідних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 року № 1145. Редакція від 10.09.2024, підстава - 1039-2024-п / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145-2018-%D0%BF#Text>.

97. Про затвердження Порядку проведення перерахунків розміру плати за надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення в разі ненадання їх або надання не в повному обсязі, зниження якості: постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 року № 151. Втрата чинності від 10.02.2024, підстава – 127-2024-п / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/151-2010-%D0%BF#Text>.

98. Про затвердження Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 10.03.2016 № 302. Редакція від 17.08.2023, підстава – v1496874-23 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-16#Text>.

99. Про затвердження Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення на принципах стимулюючого регулювання: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 14.09.2017 № 1132/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1132874-17#Text>.

100. Про затвердження Правил надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення і типових договорів про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення: постанова Кабінету Міністрів України від 05 липня 2019 року № 690. Редакція від 10.09.2024, підстава – 1039-2024-п / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2019-%D0%BF#Text>.

101. Про затвердження Правил надання послуги з управління багатоквартирним будинком та Типового договору про надання послуги з управління багатоквартирним будинком: постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2018 року № 712. Редакція від 27 листопада 2024 року, підстава – 1336-2024-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-2018-%D0%BF#Text>.

102. Про затвердження Правил користування системами централізованого комунального водопостачання та водовідведення в населених пунктах України: наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 27.06.2009 р. № 190. Редакція від 13.07.2021, підстава – z0839-21 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-08#Text>.

103. Про затвердження Правил приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення та Порядку визначення розміру плати, що справляється за понаднормативні скиди стічних вод до систем централізованого водовідведення: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01.12.2017 № 316. Редакція від 23.02.2024, підстава – z0169-24 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0056-18#Text>.

104. Про затвердження Правил технічної експлуатації систем водопостачання населених пунктів України: наказ Державного комітету України по житлово-комунальному господарству від 05.07.1995р. № 30. Редакція від 22.03.2016, підстава – z0162-16 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-95#Text>.

105. Про затвердження Програми державного моніторингу вод: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.01.2022 № 1 / *Верховна Рада України*. URL: <https://mepr.gov.ua/nakaz-mindovkilliya-1-vid-05-01-2020/>.

106. Про затвердження Процедури встановлення тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення на принципах

стимулюючого регулювання: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.09.2017 р. № 1133 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1133874-17#Text>.

107. Про захист прав споживачів: закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. Редакція від 24.12.2024, підстава – 3484-IX. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

108. Про Концепцію розвитку житлово – комунального господарства в Україні: постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1995 року № 150. Редакція від 30.11.2004, підстава – 1607-2004-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-95-%D0%BF#Text>.

109. Про критичну інфраструктуру : закон України від 16.11.2021 №1882-IX. Редакція від 21.09.2024, підстава – 3931-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>.

110. Про ліцензування видів господарської діяльності: закон України від 02 березня 2015 р. № 222-VIII. Редакція від 05.01.2025, підстава - 4116-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#top>

111. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. Редакція від 05.03.2025, підстава - 4080-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

112. Про надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу та твердого палива: постанова Кабінету Міністрів України від 04 лютого 1995 року № 89. Втрата чинності від 25.08.2004, підстава – 1109-2004-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/89-95-%D0%BF#Text>.

113. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: закон України від 22.09.2016 р. № 1540-VIII. Редакція від 09.02.2025, підстава - 4213-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#top>.

114. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: закон України від 29 листопада 2001 року № 2866-III. Редакція від 10.11.2023, підстава -3270-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text>.

115. Про оплату житлово – комунальних послуг населенням України: постанова Верховної Ради України від 18 березня 1999 року № 512-XIV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512-XIV#Text>.

116. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : закон України від 14.05.2015 № 417-VIII. Редакція від 10.11.2023, підстава – 3270-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text>.

117. Про охорону навколишнього природного середовища: закон України від 25 червня 1991р. № 1264-XII. Редакція від 15.11.2024, підстава – 4017-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

118. Про питну воду та питне водопостачання: закон України від 10 січня 2002 року № 2918-III. Редакція від 01.10.2023, підстава - 2573-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>.

119. Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення: постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992р. № 459. Редакція від 14.11.2019, підстава – 916-2019-п / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-92-%D0%BF#Text>.

120. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Редакція від 21.09.2024, підстава – 3931-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

121. Про приватизацію державного житлового фонду: закон України від 19 червня 1992 року № 2482-XII. Редакція від 25.07.2018, підстава - 2443-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12#Text>.

122. Про природні монополії: закон України від 20 квітня 2000р. № 1682-III. Редакція від 09.02.2025 , підстава – 2849-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14#Text>.

123. Про ринок електричної енергії: закон України від 13 квітня 2017 р. № 2019-VIII. Редакція від 09.02.2025, підстава - 4213-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#top>.

124. Про ринок природного газу: закон України від 9 квітня 2015 р. № 329-VIII. Редакція від 09.02.2025, підстава – 4017-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>.

125. Про систему громадського здоров'я: закон України від 06.09.2022 р. № 2573-IX. Редакція від 18.12.2024, підстава – 3911-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#top>.

126. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>.

127. Про схвалення Програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002-2005 роки та на період до 2010 року: постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2002 року № 139 (втрата чинності від 07.02.2007, підстава – 158-2007-п) / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139-2002-%D0%BF#Text>.

128. Про теплопостачання: закон України від 2 червня 2005 р. № 2633-IV. Редакція від 30.06.2024, підстава – 3764-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2633-15#Text>.

129. Про тимчасову заборону підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги громадського транспорту, що надаються громадянам України: закон України від 23 липня 1998 року № 51-XIV (втрата

чинності Закону, як такого що не відповідає Конституції України (є неконституційним) / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51-14#Text>.

130. Про тимчасову заборону стягнення з громадян України пені за несвоєчасне внесення плати за житлово-комунальні послуги: закон України від 13 листопада 1996 року № 486/96-ВР (втрата чинності 24.12.2010, підстава – 2795-VI) / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

131. Про Фонд енергоефективності : закон України від 08.06.2017 № 2095-VIII. Редакція від 03.08.2022, підстава – 2392-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2095-19#Text>.

132. Про управління відходами: закон України від 20 червня 2022р. № 2320-IX. Редакція від 15.11.2024, підстава – 4017-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.

133. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: указ Президента України від 30 вересня 2019 № 722/2019. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

134. Про ціни та ціноутворення: закон України від 21 червня 2012 р. № 5007-VI. Редакція від 01.07.2024, підстава – 3706-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>.

135. Публічний звіт про результати діяльності Держводагентства у 2023 році. *Державне агентство водних ресурсів*. URL: <https://davr.gov.ua/fls18/publicreport2023.pdf>.

136. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасову заборону підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги громадського транспорту, що надаються громадянам України» (справа про комунальні послуги) від 02 березня 1999 року справа N 1-18/99 /

Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-99#Text>.

137. Рибачук В.Л. Принципи стійкого розвитку механізмів державного управління сферою житлово-комунальних послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=485>.

138. Романюк О. Стратегія розвитку сфери життєзабезпечення. Профспілка працівників житлово-комунального господарства, місцевої промисловості, побутового обслуговування населення України: офіційний сайт. 09.08.2021. URL: <https://zhkgprof.com.ua/novyny/2910-oleksij-romanyuk-strategiya-rozvitku-sferi-zhittezabezpechennya.html>.

139. Рябець К.А. Зарубіжний політико-правовий досвід публічного управління у галузі водного господарства (на прикладі окремих країн Європейського Союзу). *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 2. С. 114-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2018_2_19.

140. Самойлик Ю.В. Організаційно-економічні передумови реформування житлово-комунального господарства: *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ*: збірник тез IV Всеукр. наук.-практ. конференції, 25 берез. 2020 р. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2020. С. 159 – 161. URL: <https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%9F%D0%A3%D0%90%2025%20%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D1%8F%202020%20%D1%80..pdf>

141. Сергієнко В. І., Торкатюк В. І., Шутенко Л.М., Олещенко О. М. Законодавчі аспекти регулювання відносин в житлово-комунальному господарстві. Харків: ХНАМГ, 2007. 262 с. С. 44 – 45. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/5774/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0>

%B1%D0%B8%D0%B5%D0%93%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE.pdf.

142. Сільське питне водопостачання: від ідеї – до реалізації. Як створити централізовану систему водопостачання децентралізованих способом : метод. посіб. / за заг. ред. В.Є. Сороковського ; Швейцарсько-український проєкт «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : DESPRO, 2016. 170 с.

143. Синяк Д. Управління водою. Експертна дискусія. Децентралізація. 12.04.2024. URL: <https://decentralization.ua/news/13408>.

144. Стасюк В.М. Комунальна інфраструктура: техногенна безпека в нових умовах господарювання. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 497–501. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/85.pdf.

145. Сусак М. С. Визначення сутності поняття, критеріїв класифікації та механізмів модернізації міської інфраструктури. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 184-189. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/3/29.pdf>.

146. Танасів Д.О., Кириша Р.О., Ткачук М.М. Управління водними ресурсами у Франції. *Вісн. нац. ун-ту водного госп-ва та прородокористування*. 2014. № 1(65). URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/1385/1/Vt652.pdf>.

147. Терехов А.У. Мінрегіоні нагадали, які існують форми управління багатоквартирним будинком. *DIM.RIA*. URL: <https://dom.ria.com/uk/news/authors/549/>.

148. Тульчинська С.О. Підходи до визначення поняття «регіон» в сучасних умовах. *Ефективна економіка*, 2012. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1201>.

149. Узагальнення результатів дослідження оцінки ефективності застосування положень закону України «Про ринок природного газу»: Вестмінстерська фундація за демократію. Київ. 2024. URL: <https://kompek.rada.gov.ua/uploads/documents/31251.pdf>.

150. Управління сферою житлово-комунального господарства. *Мего-Інфо – Юридичний портал №1*. URL: <https://is.gd/eGHWcH>.

151. Уряд обрав найкращий варіант захисту населення під час переходу до нового ринку електроенергії, - Плачков : *інтернет видання LB.ua*. URL: https://lb.ua/economics/2019/05/27/427963_pravitelstvo_vibralo_luchshiy.html.

152. Хожило І. І. Житлова політика як пріоритет розвитку територіальних громад України в умовах війни та післявоєнної відбудови. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 1. С. 52–57. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/359-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-746-1-10-20230413.pdf>

153. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Редакція від 10.01.2025, підстава – 4174-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

154. Шадура В.О., Кравченко Н.В. Водопостачання та водовідведення: навч. посіб. Рівне : НУБГП, 2018. 343 с. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/11369/1/%D0%92%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%B%D1%8F%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

155. Шевська О. І. Удосконалення механізмів державного регулювання житлово-комунального господарства. *Теорія та практика державного управління*. 2008. № 4. С. 1: URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Tpdu_2008_4_53

156. Шевська О. І. Особливості регіонального управління житлово-комунальним господарством. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С. 109-111. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/ecde_2008_11_35-1.pdf

157. Шевська О. І. Досвід зарубіжних країн в сфері державного регулювання житлово-комунального господарства. Децентралізація державного управління та розвиток місцевого самоврядування в контексті європейської практики : міжнародна науково-практична конференція, м. Луцьк, 10 жовтня 2008 р. Луцьк, 2008. С. 144–145.

158. Шкільняк М., Васіна А., Монастирський Г., Августин Р., Дудкіна О. Управління комунальною власністю об'єднаних територіальних громад в умовах нових викликів реформування місцевого самоврядування :аналітична записка. Вісник Тернопільського національного економічного університету, 2020. № 4. С. 210–215. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/admin,+17.pdf>.

159. Яремак З. К. Державне управління водними ресурсами України та Польщі: порівняльний аналіз. *Юридичний вісник Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника*. PolUkr польсько – український портал. Дата звернення: 12.12.2024. URL: <https://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/derzavne-upravlinja-vodnymi-resursami-ukraini-ta-polszczi/>.

160. Gunjan Gautam, Khet Raj Dahal. Issues and Problems of Community Water Supply Schemes with Special Reference to Nepal. *Journal of Civil Construction and Environmental Engineering*. 2020. Vol. 5. pp. 114-125.

161. Rout Satyapriya. Rural Water Supply and Sanitation in South Asia: Problems, prospects and policy changes. In Saifuddin Soz and R. N. Srivastava (Ed.) *SAARC: Emerging Challenges*, New Delhi: Foundation for Peace and Sustainable Development. 2010. 26 p. URL: https://www.academia.edu/2545990/Rural_Water_Supply_and_Sanitation_in_South_Asia_Problems_Prospects_and_Policy_Changes.

РОЗДІЛ 2

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГАЛУЗІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: ДОСВІД ТА ІНСТРУМЕНТАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. Аналіз зарубіжного досвіду публічного управління водопостачальною галуззю

Забезпечення стійкого функціонування галузі водопостачання та водовідведення належить до проблемних питань у більшості країн світу. Організація надання послуг у цій сфері ґрунтується на використанні природних водних ресурсів, і найчастіше це – річки або підземні води. У світі існує понад 70 найбільших річок, навколо яких щільно розташовані населені пункти. Нажаль, хибне визначення водних ресурсів як «багатих та невичерпаних» призвело до проблемного обміління річок унаслідок нераціональної промислової, сільськогосподарської та інших видів економічної діяльності. Рівень готовності країн до відсутності питної води (або взагалі – посухи), впливи на політичну стабільність і відповідні дії та рішення урядів, ступінь та результативність співпраці органів державного управління та органів місцевого самоврядування з іншими стейкхолдерами галузі, регуляторне забезпечення, соціально-економічні втрати та наслідки для бюджетів усіх рівнів – значно відрізняються в різних країнах, тому надзвичайно важливим у міжнародному контексті є вивчення зарубіжного досвіду публічного управління розвитком комунальної інфраструктури, обмін інформацією, знаннями, практиками, ідеями та технологіями, тим більш, у такій складній галузі, як водопостачання та водовідведення.

Слід зазначити, що проблемам стійкого функціонування та розвитку систем життєзабезпечення територій та громад (до яких віднесено і водопостачальну галузь), питанням галузевого управління, зокрема управління комунальною власністю, запровадженню сучасних програмно-

цільових підходів та інструментів розвитку житлово-комунальної сфери, забезпеченню якості надаваних послуг в умовах воєнного стану та з урахуванням необхідності відбудови й повоєнного відновлення регіонів України, вивченню досвіду реформування галузі житлово-комунального господарства в цілому приділяється неабияка увага науковців. У цьому контексті слід знов згадати праці О. Баштанник [106], В. Безуса [2], Д. Бізоница [108], О. Бобровської [5; 106], Є. Бородіна [114], Н. Гончарук [14; 111], А. Григоровича [15], В. Молоканової [114], О. Пархоменко-Куцевіл [43; 44], В. Рибачука [90], Т. Тарасенко [114], І. Хожило [98; 113], О. Шевської [102], М. Шкільняка [103; 116] та інших вітчизняних авторів. Разом із тим, можна відмітити, що у сфері водопостачання та водовідведення кількість наукових досліджень не є достатньою.

Так, питанням забезпечення якісного водопостачання, удосконаленню діяльності у цій сфері, визначенню пріоритетів та інструментів формування та реалізації відповідної політики, вивченню відповідного зарубіжного досвіду, виявленню першопричин кризового стану підприємств водопостачальної галузі та розробленню системи заходів, що забезпечать її стійке функціонування й розвиток, а також окремим аспектам фінансування галузі тощо приділено увагу у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: Д. Бізониц [3; 4], П. Бриль [9], О. Бондар [6], А. Бровдій [10], В. Єсіна [25], Н. Закорчевна [6], І. Крилова [6; 31–34], Н. Матвєєва [25], К. Рябець [91], Д. Синяк [93], О. Славута [25], G. Gautam [112], K. Dahal [112], R. Satyapriya [115] та інші. Отже, дослідження джерельної бази дозволило дійти до висновку, що питання наукового обґрунтування підходів, інструментів та моделей удосконалення публічноуправлінської діяльності з розвитку комунальної інфраструктури (у частині водопостачання та водовідведення), зокрема, на регіональному рівні, є відносно новим для освітньо-наукової галузі «Публічне управління та адміністрування», і тому спрямовуємо наші зусилля саме на науковий пошук у цій сфері.

Про зарубіжний досвід вирішення проблем забезпечення безпечного водопостачання та покращення санітарних умов на рівні територій і громад, зокрема, сільських, йдеться у працях іноземних науковців [112; 115]. Автори цих публікацій (Gunjan Gautam, Khet Raj Dahal, Rout Satyapriya) зазначають, що ці проблеми є серйозним викликом національним урядам усього світу, втім якнайбільше стосуються тих країн, що розвиваються (йдеться про Південну Азію, який і приділені дані дослідження). Вчені вважають, що наразі поряд зі створенням системи захисту існуючої інфраструктури у водному секторі, необхідним є побудова нової інфраструктури в галузі, а також слід проваджувати відповідну політику, яка базується на врахуванні зростаючих вимог населення до безпечної води та санітарії, що дійсно є дуже важливим для азіатських країн. Відповідно, національні уряди в регіонах Південної Азії мають реалізовувати політичні реформи, які базуються на фундаментальних вимогах щодо забезпечення вільного доступу кожного мешканця до означених послуг. Такі країни, як Бангладеш, Непал, Індія, Пакистан тощо вже мають власну політику і програми, спрямовані на забезпечення безперебійного доступу населення сільських територій до безпечної води та санітарних послуг, які мають доступну вартість. Тому автори публікацій [112; 115] акцентують на важливості поширення досвіду та кращих практик цих країн на всі території Південної Азії, і пропонують розв'язувати ці проблеми програмно-цільовим методом та з якомога більшим залученням громадськості (активних та небайдужих мешканців) до вирішення цих проблем, що, на наш погляд, є безперечно актуальним і для нашої країни.

Що стосується охорони водних ресурсів та їх раціонального використання, слід згадати Глобальне водне партнерство (GWP), засноване в 1998 році, яке налічує понад 3000 партнерських організацій у 180 країнах світу [110; 119], і виконує важливі функції з покращення діяльності щодо управління у водному секторі. Інший приклад – Дорадча рада Генерального секретаря ООН з питань води та санітарії (UNSGAB) – розробила концепцію

та сприяла створенню Глобального партнерства ООН НАВІТАТ з питань водопостачання, метою якого є удосконалення процесів надання комунальних послуг з обґрунтованими тарифами, у результаті чого громадяни мають отримувати безпечну та якісну воду [3]. У свою чергу, Україна також увійшла до міжнародної мережі GWP SEE (разом із Болгарією, Чехією, Естонією, Угорщиною, Латвією, Литвою, Молдовою, Польщею, Румунією, Словаччиною та Словенією), що відбулося з метою системного удосконалення процесів водопостачання та водовідведення як важливого ресурсу для життєзабезпечення населення країни.

Слід зазначити, що побудова системи водопостачання та водовідведення, а також вибір моделі управління та регулювання в галузі є результатом історичних і культурних факторів, що відображають різноманітність та специфічні особливості різних країн світу [31, с. 66]. Можна стверджувати, що галузь водопостачання та водовідведення також має певні особливості, які відрізняють її від інших галузей комунальної інфраструктури. Найважливіша особливість (або ознака), як наголошувалось і раніше, полягає в тому, що діяльність із водопостачання та водовідведення є природною монополією, тому для однієї зони обслуговування можна побудувати тільки одну систему постачання води та відведення стоків.

Зарубіжні дослідники визначають й інші особливості галузі водопостачання та водовідведення, і обґрунтовують необхідність удосконалення та розвитку процесів її регулювання. Серед таких особливостей можна виокремити наступні [31, с. 66-67]:

- «надмірні» прибутки при доступі до джерел водопостачання з низькою вартістю;
- існуюча вартість послуги може не відображати справжню вартість для суспільства;
- неможливість забезпечити соціально бажаний рівень безперервності та доступності надаваних послуг через певні обставини, яких неможна «обійти»;

– централізоване постачання питної води є «громадською послугою» в тому сенсі, що її споживання призводить до спільних вигід, тому вони можуть регулюватися з метою зменшення потенційних небезпек, із якими стикається громадськість [31, с. 66-67].

Проведені нами дослідження свідчать, що у світі існує багато різних моделей публічного управління водним господарством, втім основні завдання публічного управління у цій сфері полягають у такому [11]:

- задоволення потреб споживачів (населення, бізнесу), а також галузей економіки у якісному й достатньому за своїм обсягом водопостачанні;
- регулювання, відтворення та охорона всіх видів водних ресурсів, моніторинг і контроль їх раціонального та збалансованого використання;
- розроблення та реалізація стратегій, програм, проєктів, окремих заходів щодо використання поверхневих і підземних вод для забезпечення стійкого функціонування різних галузей економіки.

Більшість зарубіжних країн вже успішно реалізували програми розвитку у сфері житлово-комунального господарства, зокрема щодо водопостачання та водовідведення, та підводять підсумки проведених реформ, тому Україна може врахувати цю позитивну практику та уникнути небажаних негативних наслідків. І саме європейський досвід для України, яка вже майже як три роки, як отримала статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, дійсно буде корисним [9, с. 142], що, насамперед, обумовлено потребою у підвищенні ефективності та якості вітчизняної публічноуправлінської діяльності з удосконалення комунальної інфраструктури в цілому.

З метою отримання можливості імплементації кращих практик та зарубіжного досвіду організації процесів надання послуг водопостачання та водовідведення на регіональному рівні розглянемо три, найбільш поширені в Європі, моделі публічного управління у цій сфері: англійську (або англосаксонську), французьку та німецьку.

Як правило, підприємства галузі водопостачання та водовідведення промислово розвинутих країн світу відрізняються між собою за формами власності, і тому у процесі управління такими підприємствами можна виокремити такі чотири категорії (або типи) управління [35, с. 62]:

- пряме державне управління;
- довірче (або делеговане) державне управління;
- довірче (або делеговане) приватне управління;
- пряме приватне управління.

При будь-яких обставинах, європейські країни обирають власні підходи і моделі публічного управління розвитком комунальної інфраструктури. Головне в цих підходах – забезпечити найефективніший, економічно доцільний спосіб досягнення поставлених цілей розвитку галузей, що і обумовлює потребу дослідження можливостей імплементації отриманих результатів та кращих практик у вітчизняну публічноуправлінську діяльність у цій сфері.

Вважається, що в країнах Європейського Союзу публічне управління у водному господарстві є найбільш досконалим [91, с. 115] – про це, зокрема, свідчить і проведений нами аналіз наукових та аналітичних джерел у цій сфері. Слід зазначити, що публічне управління у водному господарстві регламентується низкою нормативно-правових актів ЄС, зокрема, фундаментальною засадою водного господарства країн ЄС є правове положення Водної Рамкової Директиви ЄС (Директива 2000/60/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року [20]), яка встановила основні (рамкові) положення для досягнення країнами ЄС доброї якості води у їхніх водних об'єктах, та визначила воду (на відміну від будь-якого комерційного продукту) природною спадщиною, яку необхідно охороняти, захищати та відповідно бережливо з нею поводитися.

Послуги у водному секторі країн ЄС на 80 % забезпечуються державним (муніципальним) сектором. Зважаючи на життєву потребу та

невід'ємність (або залежність) людини від водних ресурсів, зосередження повноважень щодо надання зазначених послуг знаходиться у компетенції державних та муніципальних органів, і яскраво підкреслює особливу цінність життя та здоров'я громадян у європейських країнах.

Публічне управління у водному господарстві країн Євросоюзу має певну специфіку. У науковій літературі відзначають, що серед країн ЄС французька система управління водними ресурсами є однією з найкращих [91, с. 115]. Новий закон Франції про воду був прийнятий 30 грудня 2006 року. Не відміняючи закони від 1964, 1984 і 1992 років, які забезпечують основу водогосподарської політики, у новому законодавчому акті представлені механізми, які дозволяють Франції виконувати європейські вимоги, і тим самим досягнути належного стану водойм і водного середовища в цілому [94].

Система управління водними ресурсами у Франції забезпечує прийняття та виконання збалансованих і обґрунтованих управлінських рішень завдяки представництву усіх зацікавлених сторін на всіх рівнях управління (стейкхолдерів галузі). Попри децентралізацію на рівні гідрографічних басейнів, чіткий розподіл обов'язків між органами публічного управління та адміністрування дозволяє реалізувати якісну водну політику на національному рівні. Окрім того, така система дозволяє повною мірою реалізувати так званий «екосистемний» підхід, за умов застосування якого основною задачею стає приведення природно-технічних середовищ (гідрографічних басейнів) до належного екологічного стану.

Розроблення та реалізацію державної політики у галузі водних ресурсів покладено на відповідне міністерство при французькому уряді. На регіональному та місцевому рівні зазначене міністерство делегує свої повноваження спочатку на рівень гідрографічних басейнів (яких налічується сім) – префектам-координаторам, а далі, по кожному регіону – органам регіонального управління, і потім кожному департаменту (у рамках так званого «департаментного управління» територіями) [94].

Відповідальність за організацію постачання питної води і водовідведення в рамках політики децентралізації, що провадиться з 1982 року у Франції, несуть комуни. У рамках останніх можуть створюватися міжмуніципальні об'єднання публічного права з метою спільного використання коштів.

Гнучкість французької системи полягає у великій кількості так званих проміжних форм між прямим і делегованим управлінням. Муніципалітет може у рамках договору делегувати управління частиною послуг, і при цьому безпосередньо керувати другою їх частиною, іншими словами «здійснює управління самостійно або передає в управління приватному бізнесу на підставі договорів» [9, с. 144]. Отже, як зазначає авторка праці [33], система управління підприємствами водопостачання та водовідведення Франції являє собою класичну модель державно-приватного партнерства – так званий концесійний договір «на свій страх та ризик» [33].

Згідно з таким договором, концесієдавець доручає концесіонеру управління та забезпечення функціонування комунальної служби своїм коштом, і на свій ризик, а взамін отримує різні права та пільги, у тому числі, право збирання платежів зі споживачів. Іншим видом договірних відносин є оренда підприємства, за якої здійснюється лише оновлення основних фондів. Третій тип договорів – договір управління з оплатою за результатами, коли оператор не має права збирати платежі зі споживачів, а отримує кошти з місцевого бюджету. Це – три найбільш розповсюджені варіанти участі приватних підприємств в управлінні галуззю водопостачання та водовідведення, які досліджувалися на прикладі Франції.

Разом із тим, слід відзначити, що у Франції існують приватні водопровідні компанії (Veolia Water, Suez Environnement і менші компанії, такі як Saur), які контролюють 60 % водного ринку країни. Veolia та Suez є найбільшими у світі приватними міжнародними компаніями водопостачання та водовідведення [49].

Що стосується таких принципів управління водними ресурсами у Франції, як «забруднювач платить» і «користувач платить», про які йдеться у праці [91, с. 116], зазначимо, що українська дослідниця-економіст Н. Качан [29] так характеризує ці поняття: кошти надходять до бюджетів Водних агентств Франції із податків на використання водних ресурсів і скидів забруднених вод від усіх користувачів, які можуть певним чином впливати на якість води або зміну водного режиму. Метою податків за споживання водних ресурсів є стимулювання економії води. Величина платежів залежить від обсягу забору води протягом року. Відсоткова ставка змінюється залежно від економічної цінності води, від цілі її використання (зрошення, питна вода, промислове охолодження, живлення каналу і т.д.), а також відповідно до дефіциту водних ресурсів. Що стосується податків на скиди забруднених вод, вони стимулюють збереження якості води і залежать від обсягів забруднених вод, що скидаються. Для промисловості податки розраховуються у залежності від річного обсягу [29, с. 126].

П. Бріль у своїй праці [9, с. 144] також детально розглядає французьку модель реформування житлово-комунальної сфери, і відзначає її ключову ознаку – приватизація об'єктів комунальної інфраструктури муніципалітетом (комуною), який, у свою чергу, здійснює управління самостійно або передає в управління приватному бізнесу на підставі довгострокових договорів (або концесії). При цьому комуни несуть політичну відповідальність за належне утримання та управління об'єктами житлово-комунального комплексу, у тому числі за організацію постачання питної води і водовідведення. Отже, комуни зберігають контроль і право власності на муніципальне майно та несуть повну відповідальність перед споживачами.

На наш погляд, такий підхід є доцільним з огляду на те, що міське господарство у Франції підпорядковано комуні, яка є найменшою та найстабільнішою адміністративною одиницею в країні.

Д. Бізоніч [3] вважає ключовою ознакою французької моделі публічного управління політику міжмуніципальної співпраці, реформування

якої регулювалось відповідними законодавчими актами. Автор відмічає, що закон 1992 року зробив міжмуніципальну співпрацю (SIVU) важливим інструментом державної політики щодо організації та управління територіальними відносинами; Закон Chevenement 1999 року затвердив нові форми співробітництва комун за принципом чисельності мешканців населених пунктів: урбанізовані (понад 500 000 осіб), агломераційні (понад 50 000 осіб) та сільські, які вже фінансувались не за рахунок бюджетів муніципалітетів-учасників, а безпосередньо через місцеве оподаткування [3, с. 53].

Вищевикладені положення дають можливість зробити висновок, що публічне управління водним господарством Франції сформовано на досить високому рівні. Державна водна політика Франції визначає передумови залучення державних та муніципальних органів, а також зацікавленої громадськості до управлінської діяльності у досліджуваній галузі. Окрім того, вона спрямована на ощадливе використання водних ресурсів. Досягається це, насамперед, за рахунок встановлення оплати за використання води залежно від обсягу її забору, а не від встановленого тарифу за норму споживання [91, с. 116].

Що стосується України, то вирішення питань водопостачання та водовідведення також віднесено до муніципального рівня, але крім міських, селищних та сільських рад, а також обласних рад як об'єднань територіальних громад, держава залишає за собою повноваження щодо регулювання, управління та контролю у водному господарстві. Тому в контексті децентралізації, а отже передачі фінансування на місцевий рівень, Україна орієнтується саме на польський досвід.

Слід зазначити, що у свою чергу, під час реформування галузі житлово-комунального господарства в цілому Республіка Польща обрала німецьку модель, основна ознака якої – приватизація підприємств, при цьому більша частина прав власності залишилась муніципалітетам (органам місцевого самоврядування базового рівня) [3, с. 54].

У результаті вивчення польського досвіду, можна зробити висновок, що перевагою організації процесів надання комунальних послуг, у тому числі, з водопостачання та водовідведення, є їх багатоваріантність [3, с. 54]. Гміна (по суті, як і територіальна громада) може заснувати власну організацію діяльності у цій сфері, за умов якої передає повноваження щодо утримання системи водопостачання й водовідведення, а також може створити її спільно з іншою гміною, або приєднатися до організації оператора послуги, що вже створена іншою гміною, або взагалі передати водопостачальні мережі іншій організації-оператору, наприклад, приватній. Невеликі гміни самостійно надають послуги постачання води та водовідведення, забезпечують утримання й обслуговування водних мереж, а в разі виникнення аварійних випадків, можуть залучати фірм-підрядників за допомогою механізму аутсорсингу. Більші за кількістю населення гміни створюють власні комунальні підприємства, де орган місцевого самоврядування виступає основним акціонером (засновником). Є приклади утворювання спільного підприємства, яке надає послуги водопостачання та водовідведення громадам таких гмін-засновників [3, с. 54].

Погоджуємось з думкою Д. Бізонича, що такий підхід до організації системи надання комунальних послуг, у тому числі в Україні, надає більше можливостей громадянам для обрання зручного способу отримання різних типів послуг [3, с. 54], він є доцільним з огляду на простоту інкорпорування до сучасних вітчизняних умов і реалій, які обумовлюють необхідність не тільки подальшого утримання систем водозабезпечення та водовідведення, а й забезпечення їх стійкого функціонування та подальшого розвитку в умовах відбудови та повоєнного відновлення нашої країни.

Другим важливим чинником управління галуззю водопостачання і водовідведення є фінансове забезпечення. Для розбудови та утримання водних систем та дотримання відповідних стандартів якості питної води та екологічних вимог польські гміни отримують кошти через спеціально створену структуру – Воєводський фонд охорони навколишнього середовища

та водного господарства. Цей фонд здійснює відбір проектів щодо водопостачання та водозабезпечення і віддає перевагу тим, де існують можливості для повернення коштів до 75 %. Коли ці гроші повертаються, фонд вкладає їх у наступні проекти та ініціативи. Решта коштів (як правило, це 25 %) є безповоротною позикою для гміни [13]. Таким чином, громади отримують не тільки фінансовий ресурс, а й необхідність побудувати систему управління таким чином, щоб якнайкраще налаштувати надання комунальної послуги та сприяти подальшому розвитку та утриманню системи водозабезпечення та водовідведення у перспективі. Тобто з позицій трьох цілей: для забезпечення ефективності управління, утримання системи й отримання фінансування, щоб повернути позику Фонду.

Слід також звернути увагу на особливість політики формування тарифу у сфері водопостачання в Польщі. До 2018 року тариф на послуги з водопостачання затверджувався на рівні органів місцевого самоврядування. На початку 2018 року відбулися зміни – тарифи на водопостачання і водовідведення всі без винятку оператори галузі повинні погоджувати на три наступні роки з національним суб'єктом регулювання у сфері водопостачання та водовідведення Wody Polskie [3]. Змінити тариф протягом наступних трьох років насправді важко, оскільки необхідно подати спеціальну заявку щодо його економічного обґрунтування, а також пройти спеціальну процедуру перевірки й узгодження.

На підставі проведеного порівняльного аналізу водного законодавства України та Польщі З. Яремак [105] робить висновок про подібність положень правового регулювання щодо організації державного управління водними ресурсами (так званий «басейновий» принцип управління; системи органів державної влади загальної і спеціальної компетенції; завдання та функції держави щодо управління галуззю тощо). Водночас Україні варто перейняти позитивний досвід Польщі щодо повномасштабного застосування «басейного» принципу управління водними ресурсами, а також економічної

моделі цільового фінансування заходів, спрямованих на раціональне використання, охорону вод і відтворення водних ресурсів.

Слід зазначити, що публічне управління розвитком і реформуванням житлово-комунального господарства у Федеративній Республіці Німеччина базувалося на формуванні ринку житлово-комунальних послуг на принципах конкурентності. Основою реформи стали трансформаційні зміни системи органів муніципального самоуправління. Такі зміни були зумовлені приватизацією об'єктів житлово-комунального господарства та передачею управлінських функцій приватним компаніям. Отже, на базі державних були створені приватні підприємства та комунальні компанії у формі акціонерних товариств, на яких було покладено функції управління житловим фондом і забезпечення якісного надання житлово-комунальних послуг.

На ринку комунальних послуг Німеччини представлені як великі холдинги, так і значна кількість малих и середніх підприємств. Так, управління водоканалами здійснюють акціонерні товариства, контрольний пакет акцій яких належить муніципалітету. Муніципальна влада на основі такої схеми контролює зазначену сферу і управляє майном через ринкові інститути [91, с. 117].

Статистика розподілу підприємств водопостачання та водовідведення за формами власності у Німеччині свідчить, що у 2021 році на частку підприємств державного сектору припадало 40 %, тоді як частка приватних підприємств становила 60 % [35, с. 64].

Погоджуючись з думкою науковців, висловленою у працях [3; 9], можна зробити висновок, що саме принцип конкурентності має стати ключовим при формуванні в Україні ринку житлово-комунальних послуг. Передача на конкурентних засадах функції управління житловим фондом і забезпечення надання житлово-комунальних послуг приватним компаніям у Німеччині є показовим досвідом для України, оскільки дає можливість отримати якісні житлово-комунальні послуги за вигідними тарифами.

Отже, для України найбільш доцільною моделлю публічного управління житлово-комунальним господарством є німецька модель, а якщо розглядати найбільш прийнятний досвід для імплементації до вітчизняних умов та реалій – це знов-таки досвід Республіки Польщі. Узагальнення європейського досвіду публічного управління водопостачальною галуззю наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Узагальнення європейського досвіду публічного управління
водопостачальною галуззю**

Модель публічного управління водопостачальною галуззю	Основні ознаки	Приклади	Переваги	Недоліки
Модель державної власності	Держава володіє та управляє всіма або більшістю активів водопостачання та водовідведення	Франція, Іспанія, Португалія	Забезпечується контроль над тарифами та якістю послуг Є можливість мобілізувати значні ресурси для інвестицій	Ризик бюрократизації та політичного втручання
Модель приватного володіння	Приватні компанії володіють та управляють всіма або більшістю активів	Англія, Уельс, США	Приваблива для інноваційних інвестицій	Ризик монополізації ринку послуг та необґрунтованого зростання тарифів та зниження якості послуг
Модель державно-приватного партнерства	Держава та приватні компанії спільно володіють та управляють активами	Польща, Німеччина, Нідерланди, Австралія	Можливість залучення до розвитку державних та приватних інвестицій	Ризик виникнення конфлікту інтересів
Модель самоврядування	Територіальні громади управляють активами	Швейцарія, Австрія, Данія	Багаторівневий контроль: держави від встановлення національних стандартів якості води та захисту водних ресурсів до стягнення сплати зі споживачів на муніципальному	Регіональні відмінності у доступі до ресурсів та досвіду управління, що може призвести до нерівності в доступі та якості послуг

Продовж. табл. 2.1

			Децентралізоване управління. Забезпечує участь та відповідальність громадян у вирішенні проблем місцевих громад	
--	--	--	---	--

[Складено авторкою]

У праці [31, с. 67] розглядається англійська (або англо-саксонська) модель публічного управління у водопостачальній галузі, яка характеризується централізацією та акцентом на державну політику без втручання муніципалітетів.

Реформування у сфері водопостачання та водовідведення, як і в житлово-комунальному господарстві в цілому, полягає у повній (не частковій, і не за бажанням муніципалітету) приватизації його об'єктів. У Великій Британії всі об'єкти житлово-комунального комплексу приватизовані, а муніципальні підприємства об'єднані за своєю специфікою та галуззю [9, с. 143]. Зокрема, в Англії послуги з водопостачання та каналізації надаються 10 приватними регіональними водопровідними та каналізаційними компаніями, а контроль за якістю та забрудненням навколишнього середовища здійснюється на місцевому рівні. Тобто, не зважаючи на володіння більшістю активів приватними компаніями (що стимулює інвестиції та, відповідно, забезпечує ефективність діяльності), їх діяльність жорстко регулюється державою. Завдяки такій організації діяльності у галузі Англія відрізняється високим рівнем якості послуг та захистом інтересів споживачів, які оплачують достатньо значні рахунки за водокористування.

В Уельсі контроль за управлінням системою водопостачання та водовідведення здійснює держава за допомогою представницького Агентства з охорони навколишнього середовища Уельсу. У регіонах керує некомерційна компанія Welsh Water. Управління водопостачанням на місцях у даному випадку здійснюється децентралізовано, що дозволяє краще

відповідати потребам місцевих громад. Держава залишає за собою лише такі функції, як ціноутворення та інвестування. Саме такий принцип зробив послуги водопостачання та водовідведення Уельсу одними з найякісніших та доступніших за своїми тарифами для всіх громадян.

У Шотландії послуги з водопостачання й каналізації надаються однією публічною компанією Scottish Water, яка належить та керується шотландським урядом, а у Північній Ірландії – державним підприємством «Northern Ireland Water» (NI Water). Акценти в публічному управлінні водогосподарською галуззю тут споріднені. Шотландія прагне досягти сталого управління водними ресурсами, а Північна Ірландія через справедливе регулювання тарифів – якісних послуг з водопостачання та водовідведення, зокрема шляхом залучення громад до прийняття відповідних рішень [9].

І. Крилова [33] вважає приклад Англії й Уельсу унікальним тим, що жодна інша країна світу не приватизувала цілком свій водний сектор. Мережі водопостачання залишаються під жорстким контролем незалежного регулятора Органу з регулювання водних послуг (OFWAT) [118].

Узагальнюючи вищенаведене, ще раз підкреслимо, що послуги у водному секторі країн ЄС на 80% забезпечуються державним (муніципальним) сектором. Зважаючи на життєву потребу та невід’ємність людини від водних ресурсів, зосередження повноважень щодо надання зазначених послуг знаходиться у компетенції державних і муніципальних органів, та яскраво підкреслює особливу цінність життя й здоров’я громадян у європейських країнах.

Слід зауважити, що Україна як член міжнародного співтовариства також дотримується міжнародних стандартів та рекомендацій щодо розвитку комунальної інфраструктури та її окремих галузей. Важливими документами в цій сфері є:

- Конвенції ООН: стосуються охорони довкілля, забезпечення доступу до питної води та санітарії тощо;

– Директиви ЄС: визначають стандарти якості комунальних послуг, управління відходами та інші аспекти.

Усвідомлюючи, що вода необхідна для підтримання життя (тобто наявність води відповідної кількості й відповідної якості необхідна для задоволення первинних (фізіологічних) потреб кожної людини), належне функціонування галузі водопостачання та водовідведення слід віднести до однієї з обов'язкових передумов як зміцнення здоров'я, так і забезпечення сталого розвитку територій і країни в цілому [41]. Тому Законом України від 09.07.2003 № 1066-IV [79] було ратифіковано Протокол про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року [87].

Проаналізуємо стан виконання завдань та заходів у рамках зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а саме у контексті їх імплементації. Для цього знов повернемося до низки таких документів:

– Директива 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС [20];

– Директиви 98/83/ЄС від 05 грудня 1998 року про якість води, призначеної для споживання людиною зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 і Регламентом (ЄС) 596/2009 [22];

– Директиви Ради 91/271/ЄЕС від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод [21].

Важливим досягненням в напрямку впровадження кращих європейських практик у публічне управління вітчизняною водопостачальною галуззю став перехід до моніторингу якості воді за стандартами ЄС [9]. Як зазначалося вище, фундаментальною засадою водного господарства країн Європейського Союзу є правове положення Водної Рамкової Директиви ЄС (Директива 2000/60/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про

встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23.10.2000 року [20]), яка встановила основні (рамкові) положення для досягнення країнами ЄС належної якості води у їхніх водних об'єктах, і декларує воду (на відміну від комерційного продукту) спадщиною.

У 2016 році Верховна рада України також запровадила басейновий принцип управління водними ресурсами, відповідно до Водної Рамкової Директиви ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Таким чином, в Україні виділили дев'ять районів річкових басейнів: Дніпра, Дністра, Дунаю, Південного Бугу, Дону, Вісли, а також річок Криму, Причорномор'я та Приазов'я. До 2024 року Україна мала розробити дев'ять планів управління зазначеними районами.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18.05.2017 № 336 «Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном» [73], плани управління річковими басейнами розробляються Держводагентством разом з Держгеонадра, центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, іншими заінтересованими сторонами з урахуванням рішень відповідних басейнових рад. Організаційні заходи щодо розроблення планів управління річковими басейнами та їх виконання здійснюються Міндовкілля та Держводагентством [73].

Директива 98/83/ЄС Ради ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною, зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) 1882/2003 і Регламентом (ЄС) 596/2009 [22], яка мала бути імплементована відповідно до Угоди про асоціацію [95], уже декілька разів зазнала суттєвих змін. У 2020 році було прийнято перероблену Директиву (ЄС) 2020/2184 Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2020 року про якість води, призначеної для споживання людиною (перероблена) (далі – Директива 2020/2184 [109]), яка регулює якість води, призначеної для споживання в Європейському Союзі, і є основним правовим актом ЄС щодо питної води [1].

Вимоги цієї директиви застосовуються до питної води з розподільної мережі (водопровідної), пляшок, цистерн, контейнерів, індивідуальних джерел продуктивністю 10 м³/добу та більше, або таких, що обслуговують 50 осіб та більше (для менш продуктивних, якщо вода надходить в комерційну або громадську мережу), а також для виробництва продукції на промислових підприємствах, що потребує використання води, яка має питну якість.

Основним правовим актом ЄС, спрямованим на захист здоров'я людини та навколишнього природного середовища від впливу неочищених міських стічних вод, є Директива Ради від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод (91/271/ЄЕС) [21], яка пов'язана із вирішенням проблем забезпечення належного санітарного стану й благополуччя шляхом обов'язкового каналізування та очищення стічних вод усіх населених пунктів з населенням кількістю понад 2000 осіб і промислових об'єктів. Директива встановлює високі стандарти очищення стічних вод (первинної, вторинної та третинної очистки) перед їх скиданням у водні об'єкти, з урахуванням розмірів населених пунктів та уразливих зон для скидів очищених стоків. Очищені стічні води та осад, що утворюється під час очищення стічних вод, бажано повторно використовувати (за умов доцільності цього процесу). Це має відбуватися таким чином, щоб мінімізувати їх негативний вплив на навколишнє природне середовище [21].

Директиви 2020/2184 ЄС щодо якості води, призначеної до споживання людиною [109] та 91/271/ЄЕС «Про очистку міських стічних вод» [21], регулюють екологічні й гігієнічні стандарти на рівні ЄС, та імплементовані в національне законодавство країн-членів. Так, зокрема, згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управління водними ресурсами за басейновим принципом» від 04 жовтня 2016 року № 1641-VIII [51] було запроваджено новий порядок здійснення державного моніторингу вод (поверхневих, підземних, морських) (Постанова Кабінету Міністрів України

від 19.09.2018 № 758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод» [72]).

Організація процесів надання послуг з водопостачання та водовідведення (з вибором найбільш прийнятної моделі управління) є предметом субсидіарності (Протокол 26 Договору про функціонування Європейського Союзу), а також є компетенцією держав-членів Євросоюзу. Інституції ЄС є нейтральними щодо вибору моделей управління [50].

2010 рік ознаменувався прийняттям Генеральною Асамблеєю ООН резолюції 64/292 «Право людини на воду та санітарію» [117], яка визначила «право на безпечну та чисту питну воду та санітарію як право людини, що має істотно важливе значення для повноцінного життя та повного здійснення всіх прав людини» [117]. Пізніше, у тому ж самому році, Радою ООН з прав людини було прийнято ще одну резолюцію (15/9), яка базувалася на першій (64/292), і акцентувала на правах кожної людини мати доступ до безпечної питної води [41].

Ще через п'ять років Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято резолюцію 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [45], яка далі стала відома під назвою «Agenda-2030». Як зазначає Н. Обіюх, цією резолюцією було засвідчено «зміну парадигми, в якій плани по досягненню цілей сталого розвитку мають відображати універсальність, неподільність і взаємозалежність усіх прав людини» [41].

Слід зазначити, що Порядок денний, проголошений резолюцією 70/1, став безпрецедентним за своїм масштабом і амбітністю. Цей Порядок передбачає реалізацію 17 цілей сталого розвитку (ЦСР) та 169 завдань, які є універсальними, та такими, що «охоплюють увесь світ: як розвинені країни, так і країни, що розвиваються» [45]. Позитивним є те, що зазначені цілі та завдання носять комплексний та амбітний характер та спрямовані на інтеграцію ключових напрямів сталого розвитку – економіка, екологія, соціальна сфера. Також у документі наголошувалося, що однією з

глобальних проблем світу, до яких насамперед віднесено бідність і голод, є зміни клімату, які мають негативний вплив на екологію. І саме у цьому контексті в документі було акцентовано на необхідності збереження і відновлення водних ресурсів [41]. Так, однією з пріоритетних цілей, проголошених в резолюції, є забезпечення доступу та сталого використання води й засобів санітарії для всіх [45].

Питання відшкодування збитків особам, постраждалим унаслідок війни, збройного конфлікту, порушення норм міжнародного гуманітарного права тощо, регулюються ще однією резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (60/147), прийнятою у 2005 році [107]. Документом підкреслюється особлива цінність життя та здоров'я громадян європейських країн, акцентовано на дотриманні принципу охорони й всебічного захисту водних ресурсів, їх раціонального й бережливого використання.

Слід зазначати, що дослідження європейського досвіду управління водними ресурсами неможливо без вивчення питань забезпечення якості надання відповідних комунальних послуг. Автор праці [36] О. Кузьмак досліджує механізми підвищення якості надання комунальних послуг у контексті європейських вимог, і ще раз акцентує увагу на тому, що «теоретико-методологічні вимоги до якості продукції комунальної сфери подані в системі управління якістю ISO 9000:2000» [36]. Дійсно, системи менеджменту якості, засновані на застосуванні міжнародних стандартів ISO 9000, є одними із загальновизнаних в усьому світі інструментами поліпшення якості та підвищення конкурентоспроможності у різних сферах діяльності. Згідно із цими міжнародними нормами (стандартами), якість певної послуги визначається як своєрідна «інтегральна характеристика» або «узагальнююча сукупність можливостей виконувати вимоги (реалізовувати потреби) замовників та інших зацікавлених сторін. Відповідно до цієї концепції основу якості функціонування комунальної сфери має становити система контрактів на всіх етапах відтворювального циклу між виробниками і споживачами послуг для ефективного функціонування ринкового механізму в галузі» [36].

Що стосується забезпечення якості таких комунальних послуг, як водопостачання та водовідведення, зазначимо, що управління цим процесом являє собою систему державного і внутрішньо виробничого контролю за безпекою, надійністю й відповідністю технічним і санітарним вимогам послуг, що надаються споживачам. В умовах ринкової економіки якість будь-якого продукту (послуги) є основним критерієм у створенні та розвитку конкурентного середовища на ринку, у тому числі, це стосується і комунальних послуг. Тому провадження єдиної політики в галузі розвитку системи якості надання таких послуг має здійснюватися, ґрунтуючись на державному регулюванні через системи їх стандартизації.

Отже, як свідчать результати аналізу європейського досвіду, удосконалення публічного управління функціонуванням та розвитком комунальної інфраструктури України, зокрема, її критичної складової, до якої віднесено сферу централізованого водопостачання та водовідведення, буде сприяти забезпеченню її стійкості та якості надання відповідних послуг, що є надзвичайно важливим в умовах дії правового режиму воєнного стану та подальшого повоєнного відновлення. І найбільш прийнятним досвідом поводження та використання об'єктів комунальної інфраструктури для імплементації до вітчизняних умов та реалій є досвід Федеративної Республіки Німеччини та Республіки Польщі.

Для України, яка сьогодні виконує вимоги щодо набуття повноправного членства в Європейському Союзі, досліджувані нами вище підходи, моделі та кращі практики публічноуправлінської діяльності з розвитку комунальної інфраструктури та житлово-комунальної сфери в цілому є актуальними та такими, що доцільно взяти за основу для їх впровадження з адаптацією до сучасних вітчизняних умов та реалій. Втім, слід відзначити, що в Україні споживачі комунальних послуг, незважаючи на тривалий час реформування галузі, під час захисту своїх інтересів досі покладаються самі на себе, та не мають дієвого впливу на підвищення їх якості.

2.2. Особливості публічного управління водопостачальною галуззю України в умовах правового режиму воєнного стану: антикризовий контекст

Питання водозабезпечення та водної безпеки стали вкрай актуальними для України в умовах боротьби з російським агресором та наразі вже вийшли на новий рівень національної безпеки.

Результати аналізу зарубіжного досвіду (див. п. 2.1) свідчать, що основними викликами, з якими стикаються країни під час воєнних дій на своїй території, є: руйнування усталених механізмів управління державою, різка зміна структури економіки, втрата значної частини бюджетних надходжень, загострення соціальних і демографічних проблем, посилення бідності, висока інфляція, а також зниження інвестиційної активності бізнесу [8].

Не обійшло це і Україну. Війна, яку росія розпочала проти нашої країни ще у 2014 році, справила найбільший вплив саме на ті регіони, де і до війни ситуація з водозабезпеченням була найгіршою. Зокрема це стосується й Автономної Республіки Крим, яка отримувала воду переважно з материка – у середньому це складало близько 85 % [27].

Через окупацію Криму російськими військами постачання води на територію Північно-Кримським каналом було припинено, адже міжнародне гуманітарне право, яке захищає громадянське населення під час війни, зобов'язує саме окупанта забезпечувати потреби людей на цих територіях.

З початком повномасштабного вторгнення рф в Україну значно підвищилась ймовірність виникнення ризиків та загроз для водних об'єктів країни, найбільш критичними з яких є погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень, зниження якості води не лише в східній частині країни, а й в Запорізькій, Дніпропетровській, Харківській, Сумській, Київській, Миколаївській та Одеській областях.

Унаслідок воєнних дій відбулося та продовжує відбуватися забруднення води залишками військової техніки, різними боєприпасами, які окислюються та розтікаються (спостерігаються витoki паливно-мастильних матеріалів). У результаті у водах фіксуються перевищення концентрації міді, цинку, марганцю, літію, а також до 8,5 разів доходить перевищення нафтопродуктів і ртуті [88].

Фактично всі територіальні громади країни зіштовхнулися тією чи іншою мірою з проблемами забезпечення безпеки об'єктів водопостачання та водовідведення, які існували майже десять років на територіях Донецької та Луганської областей. Зокрема, унаслідок військового конфлікту 2014 року, на Донбасі було зруйновано водну інфраструктуру (трубопроводи, станції очищення води, насосні станції, забруднено водні джерела тощо), що ускладнило доступ населення до надійних водних джерел, засобів гігієни та санітарії. Приблизно один млн людей був позбавлений доступу до питної води та санітарії [34].

Прикладом такої важкої ситуації стало місто Миколаїв та Миколаївська область. Унаслідок ворожих обстрілів 12 квітня 2022 року була пошкоджена ділянка водогону Дніпро-Миколаїв, яка розташована на тимчасово окупованій території Херсонської області, поблизу кордону з Миколаївською областю.

Перспективи виконання найближчим часом відновлювального ремонту цієї пошкодженої ділянки одразу неможливо було спрогнозувати. На той момент місцевою владою було прийнято рішення буріння нових та відновлення існуючих артезіанських свердловин у цьому районі, що надало би можливість транспортувати видобуту воду у резервуари і далі, по існуючим мережам водопроводу, до міста, тобто відновити водопостачання хоча б лише по годинам за окремим графіком. Однак, користування водою з артезіанських свердловин можливе лише після оформлення та отримання двох дозвільних документів: дозволу на спеціальне водокористування з цих

джерел (свердловин) та спеціального дозволу на користування надрами (підземними водами).

Підготовка, оформлення та видача цих дозволів відповідно до встановлених порядків їх отримання відбувається протягом досить тривалого часу. З метою «вирішення проблеми термінового відновлення централізованого водопостачання з використанням води з нових та відновлених існуючих артезіанських свердловин шляхом встановлення можливості користування водними ресурсами без дозвільних документів для задоволення потреб населення в порядку централізованого водопостачання у період воєнного стану» з'явився законопроект від 07.06.2022 № 7440 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо користування водними ресурсами протягом дії воєнного стану в Україні» [56], яким передбачалось звільнити від відповідальності за водокористування без дозвільних документів задля задоволення потреб населення в порядку централізованого водопостачання, та звільнення від оподаткування за понадлімітне використання водних ресурсів (без дозвільних документів), у разі виникнення ситуації, аналогічної як це відбулося у місті Миколаєві.

На наш погляд, прийняття цього законопроекту [56] мало сприяти подоланню бюрократичної рутини, переорієнтувати публічне управління зі здійснення самого процесу дотримання дозвільних процедур і затверджених правил на досягнення позитивного кінцевого результату, що означає забезпечення питним водопостачанням постраждалих територій. Втім, на жаль, цей законопроект залишається і досі на стадії отримання науково-експертного висновку відповідного управління апарату Верховної ради України.

Важливо зазначити, що концентрація води на штучних водосховищах несе загрози і в мирний час. В умовах збройної агресії РФ проти України вони дедалі частіше стають мішенями нападів або ж самі використовуються як засоби ведення війни. Унаслідок підриву дамби Каховської

гідроелектростанції на підконтрольних Україні територіях загинули 33 людини, 28 – отримали поранення. Ще понад 40 людей досі вважають зниклими безвісти [85]. За словами заступника генсека ООН із гуманітарних питань Мартіна Гріффітса, окрім постраждалих від затоплення, без доступу до джерел води опинилося близько 700 тис. мешканців Херсонської, Запорізької та Дніпропетровської областей. З проблемою відсутності централізованого водопостачання зіткнулись споживачі м. Кривого Рогу, м. Нікополя м. Марганця, м. Покров, а також прилеглих до них населених пунктів [84].

Водопостачання є однією з основних послуг критичної інфраструктури держави. Уповноваженим органом державної влади, відповідальним за даний сектор є Міністерство розвитку громад та територій України, яке спільно з підприємствами, установами, організаціями будь-якої форми власності, юридичними та /або фізичними особами, яким на правах оренди або інших законних підставах належать об'єкти критичної інфраструктури, забезпечує відповідальний стан їх захищеності, функціональність, безперервність роботи та можливість надання комунальних послуг.

Слід зазначити, що Закон України «Про критичну інфраструктуру», який визначає правові та організаційні засади створення й функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури, є складовою законодавства у сфері національної безпеки [75]. Згідно зі статтею 9 цього Закону, до критичної інфраструктури віднесено такі об'єкти, які виконують життєво важливі функції та (або) послуги, порушення яких призводить до негативних наслідків для національної безпеки України, зокрема у сфері водопостачання та водовідведення [75].

Статтею 7 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання» [77] передбачено, що держава надає гарантії щодо захисту прав споживачів у сфері питної води, питного водопостачання та водовідведення шляхом забезпечення кожної людини питною водою належної якості в межах науково обґрунтованих нормативів питного водопостачання, які залежать від

місця і умов проживання. Але в період воєнного стану додержання встановлених нормативів щодо якості питної води та безперебійного її постачання стає проблематичним, при цьому мова не йде про населенні пункти на тимчасово окупованих територіях нашої країни. Тому Уряд затвердив порядок, спрямований на підвищення рівня якості надання комунальних послуг, а саме встановив механізм здійснення забору проб та проведення їх дослідження щодо послуг із централізованого водопостачання, централізованого постачання гарячої води та послуг з постачання природного газу [71]. Цей Порядок визначає, зокрема, право споживача, якщо його не влаштовує якість отриманих послуг, заявити про це, а також механізм отримання компенсації витрат споживачам на оплату проведених досліджень проб за їх власні кошти, якщо за результатами дослідження буде встановлено, що послуги надаються неналежної якості.

Найбільш раціональним варіантом розв'язання проблем, пов'язаних із якістю послуг, у мирний час була б реалізація державної політики у сфері питного водозабезпечення, у тому числі впровадження заходів запобіжного характеру щодо охорони джерел і систем питного водопостачання, наближення технологій виробництва питної води та нормативів щодо очищення стічних вод до прийнятих у Європейському Союзі.

Втім, публічне управління водопостачальною галуззю (або галуззю водопровідно-каналізаційного господарства) в умовах воєнного стану має свої характерні особливості, які потребують окремих наукових досліджень задля вироблення дієвих пропозицій щодо визначення пріоритетів і напрямів підвищення ефективності управління під час протистояння зовнішній агресії.

Потрібно зазначити, що до початку воєнних дій сфера централізованого водопостачання та водовідведення України, як, у принципі, і вся житлово-комунальна галузь, характеризувалась такими особливостями:

- суттєва зношеність основних фондів систем внаслідок постійного недофінансування галузі;
- невідповідність тарифів реальній собівартості послуг;

– якість продукту (зокрема питної води) не завжди відповідала встановленим нормативним вимогам (ДСанПіН 2.2.1-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» [68]).

Ще влітку 2021 року, беручи до уваги високий рівень ризиків для водних об'єктів, зумовлений значним забрудненням та виснаженістю, недостатністю адаптаційних можливостей водопостачальної галузі до негативних процесів зміни клімату, незадовільним технічним станом, зношеністю систем централізованого водопостачання та водовідведення, застарілістю технологій підготовки води до споживання тощо, для забезпечення населення України якісною питною водою, Рада національної безпеки і оборони України приймає рішення «Про стан водних ресурсів України», яке введено в дію Указом Президента України від 13 серпня 2021 року № 357/2021 [81]. Кабінету Міністрів України, разом із місцевими органами виконавчої влади та за участю органів місцевого самоврядування, необхідно було опрацювати питання щодо вдосконалення нормативно-правових актів з питань забезпечення безпеки та якості питної води, призначеної для споживання людиною, та вжити невідкладних заходів щодо підготовки й реалізації проектів альтернативних джерел водозабезпечення населених пунктів, залучення коштів, зокрема міжнародних фінансових організацій, для забезпечення модернізації систем централізованого (питного) водопостачання та централізованого водовідведення.

Для оперативного реагування у разі застосування зброї масового ураження та забруднення питної води, Міністерство охорони здоров'я України наказом від 22 квітня 2022 року № 683 зобов'язало водоканали здійснювати виробничий контроль безпечності та якості питної води в системах централізованого водопостачання за Державними санітарними нормами і правилами «Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру» [69], які застосовуються на окремій території протягом визначеного періоду часу за рішенням відповідної регіональної або місцевої

комісії з питань техногенно-екологічної безпеки й надзвичайних ситуацій. Але необхідно звернути увагу на готовність лабораторій водоканалів здійснювати аналіз води на наявність компонентів чи залишків зброї масового ураження, і насамперед, на наявність підготовленого персоналу, засобів індивідуального захисту для роботи з небезпечними (отруйними) речовинами, спеціальних приладів та обладнання.

З метою забезпечення безпечних умов водокористування, попередження та усунення забруднення поверхневих вод (що може спричиняти порушення здоров'я населення, розвиток інфекційних та неінфекційних захворювань), а також погіршення водокористування населення, було затверджено Гігієнічні нормативи якості води водних об'єктів для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення (наказ МОЗ від 02.05.2022 р. № 721) [68], про які ми вже згадували вище.

Слід зазначити, що на початку повномасштабного вторгнення певних змін зазнали окремі нормативно-правові акти, зокрема ті, що регулюють податкову та митну діяльність у сфері надання комунальних послуг, зокрема щодо централізованого водопостачання і централізованого водовідведення. Ці зміни носили антикризовий характер та мали зіграти важливу роль як для стабілізації економіки, так і для задоволення потреб населення у комунальних послугах.

Так, важливим напрямком роботи після введення в країні правового режиму воєнного стану стало подальше напрацювання термінових змін до податкової та митної нормативної бази (як приклад – Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період воєнного стану», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>). У цьому контексті була введена спрощена процедура постачання критичного імпорту, у тому числі для галузі водопостачання. Також парламент знижував ПДВ на пальне з 20%

до 7%, а акциз до 0. Втім, на жаль, уникнути зростання цін на бензин та дизель так і не вдалось.

Проте слід розуміти, що лібералізація податків під час війни є вимушеним тимчасовим антикризовим заходом. Вже у вересні 2023 року було прийнято Закон України від 21.09.2022 № 2618-IX «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового Кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану» [55] про повернення акцизу на пальне. А з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації положень актів права Європейського Союзу щодо акцизного податку» від 18.07.2024 № № 3878-IX [58] з 01 вересня 2024 року набули чинності нові ставки акцизного податку на пальне. Підвищення акцизного податку на нафтопродукти – бензин, дизельне паливо й автогаз законодавець пояснює двома причинами: по-перше, необхідністю наближення українського законодавства до законодавства Європейського Союзу; по-друге, потребою у збільшенні надходжень до бюджету на тлі зростання видатків на безпеку та оборону. У результаті очікується зростання вартості бензину на 1,5 грн, дизельного палива на 2 грн, LPG – на 5 грн [46].

Відповідно до Закону України від 21.06.2022 № 2325-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування» [57], мито та оподаткування ПДВ на імпортні товари теж було повернуто.

Низка заходів антикризового регулювання була спрямована на внесення змін до нормативно-правових актів, які безпосередньо регулюють діяльність у сфері надання житлово-комунальних послуг, зокрема щодо централізованого водопостачання та централізованого водовідведення.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 05 березня 2022 року № 206 «Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану» до припинення чи скасування воєнного стану в Україні заборонялось [16]:

- нарахування та стягнення неустойки (штрафів, пені), інфляційних нарахувань, процентів річних, нарахованих на заборгованість, утворену за несвоєчасне та (або) неповне внесення мешканцями плати за житлово-комунальні послуги;
- припинення (або призупинення) надання житлово-комунальних послуг населенню у разі їх несплату або оплати не в повному обсязі;
- стягнення заборгованості за житлово-комунальні послуги, утвореної після 24 лютого 2022 року, з дати початку по дату завершення бойових дій або тимчасової окупації територій, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих агресором [16].

Втім, 29 грудня 2023 року постановою № 1405 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо оплати житлово-комунальних послуг» [53] уряд скорегував раніше прийняту заборону, визначивши дію обмежень – у «територіальних громадах, що розташовані на територіях, на яких ведуться бойові дії (територіях можливих бойових дій, активних бойових дій, активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси) або тимчасово окупованих російською федерацією, відповідно до переліку, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій» [53].

З метою стабілізації ситуації у зв'язку зі зменшенням майже на 35% рівня оплати населенням за спожиті комунальні послуги Міністерством розвитку громад та територій України 26 березня 2022 року наказом № 61 [54] розроблено зміни до Методики розподілу між споживачами обсягів спожитих у будівлі комунальних послуг, які передбачають під час дії воєнного стану застосування коригуючого коефіцієнта для запобігання надмірних нарахувань за централізоване водопостачання з урахуванням зменшення обсягу постачання послуг у порівнянні з довоєнним періодом [54]. Втім, ця методика базувалася на тому, що нарахування послуг централізованого водопостачання й централізованого водовідведення буде здійснюватися з урахуванням коригуючого коефіцієнту для тих споживачів,

які не передавали показники лічильників води, або у яких такі лічильники відсутні, і тому виявилась нераціональною [48].

Додатково, ураховуючи соціальну складову, Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 року № 502 «Деякі питання регулювання діяльності у сфері комунальних послуг у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану» [17] було вказано, що органам, які уповноважені встановлювати тарифи, рекомендовано не підвищувати тарифи населенню на централізоване водопостачання й водовідведення, і залишити їх на рівні, що був станом на 24 лютого 2022 року.

19 серпня 2022 року вступив в дію Закон України № 2479-IX «Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування» [78], яким держава забороняє протягом дії правового режиму воєнного стану, а також ще шість місяців по його закінченні, збільшувати тарифи на послуги з розподілу природного газу й теплової енергії (а саме її виробництво та транспортування) і послуги щодо постачання теплової енергії і гарячої води. При цьому, цим Законом визначено гарантії для суб'єктів господарювання, зокрема передбачено державну компенсацію різниці в чинних тарифах.

Зазначені нормативно-правові акти органи державної влади до певного часу позиціонували як «мораторій, що вкрай необхідний для підтримки всіх громадян» [24]. При цьому за діючими, на той час вже «збитковими» тарифами, продовжували сплачувати за воду та її стоки бізнес структури, бюджетні установи та заклади, громадські організації усіх видів діяльності та форм власності. Разом із тим, через майже рік – 29 травня 2023 року – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП) [76] прийняла рішення щодо перегляду ліцензіатам тарифів на послуги централізованого водопостачання і водовідведення у зв'язку зі зростанням собівартості послуг через підвищення цін на електроенергію, зміну гарантованого державою

мінімального рівня оплати праці, значного зростання вартості палива, реагентів, матеріалів та робіт. А ще через тиждень на офіційному порталі НКРЕКП з'явилося повідомлення, що під час свого позачергового засідання Комісія скасувала рішення від 29 червня 2023 року щодо коригування тарифів на централізоване водопостачання й водовідведення [40]. Зокрема, Голова НКРЕКП К. Ущатовський тоді зазначив: «Верховний Головнокомандувач в період воєнного стану висловився проти рішення про перегляд тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення, що є самодостатньою підставою для скасування прийнятого Регулятором рішення» [40].

Таке «штучне замороження» тарифів на послуги централізованого водопостачання та централізованого водовідведення продовжувалось до червня 2024 року, коли НКРЕКП запровадила досвід окремих територіальних громад, які приймали політично непопулярні рішення щодо підвищення тарифів продовж 2023 року, посиляючись на рекомендаційний характер Постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 року № 502 «Деякі питання регулювання діяльності у сфері комунальних послуг у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану» [17] і неспроможність місцевих бюджетів здійснювати покриття різниці між фактичною собівартістю послуг і діючими тарифами, тобто самостійно повертати підприємствам-постачальникам послуг ці кошти.

Отже, останніми постановами НКРЕКП від 28-29 червня 2024 року встановлено економічно обґрунтовані тарифи на послуги централізованого водопостачання та централізованого водовідведення для споживачів усіх категорій, окрім населення [40]. Як приклад, зазначимо, що Дніпропетровська обласна рада теж розглянула розраховані водоканалами, що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст регіону, тарифи на послуги централізованого водопостачання та централізованого водовідведення та також визначила їх економічно обґрунтованими, проте залишила без змін вартість послуг для населення

(рішення ДОР «Про деякі питання управління майном, що належить до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Дніпропетровської області» від 13.03.2024 № 379-19/VIII) [63]. Ураховуючи, що частка населення у загальному обсязі реалізації послуг складає понад 80 %, поточне зростання тарифів майже не змінить кризовий фінансово-економічний стан комунальних підприємств Дніпропетровської обласної ради – постачальників послуг.

На наш погляд, єдиним дієвим на сьогодні механізмом підтримки водопостачальної галузі є дофінансування з бюджету та / або співпраця з донорами в рамках Закону України «Про гуманітарну допомогу» [61]. Втім, згідно із вимогами законодавства України, вантажі (товари) визнавались гуманітарною допомогою тільки після ухвалення відповідного рішення державними органами з питань гуманітарної допомоги.

В умовах воєнного стану на території України Уряд значно спростив порядок ввезення гуманітарної допомоги. Питання безперешкодного ввезення та розподілу гуманітарної допомоги є важливими як для населення і військових, так і для держави, яка знаходиться в умовах воєнного стану, тому зміни до законодавства про гуманітарну допомогу продовжують вноситися, механізми не є остаточно усталеними та закріпленими, що підтверджується, зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо ввезення, обліку, розподілу гуманітарної допомоги, особливостей оподаткування відповідних операцій та подання звітності» від 08 листопада 2023 року № 3448-IX [52].

Разом із тим, для стійкої та надійної роботи сфери водопостачання та водовідведення у будь-який час, на державному рівні має бути запроваджений системний підхід до вирішення галузевих проблем і забезпечено дієвий системний захист критичної інфраструктури (а саме, стратегічних об'єктів, життєво важливих для розвитку економіки та забезпечення безпеки держави й суспільства, пошкодження або порушення функціонування яких створює загрозу національним інтересам України) [97].

Створення такої державної системи захисту критичної інфраструктури передбачає вжиття комплексу організаційних, нормативно-правових, інженерно-технічних, наукових та інших заходів, спрямованих на забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури.

Так, зокрема, на законодавчому рівні мають бути регламентовані базові питання захисту критичної інфраструктури, як-то: визначення термінів «стійкості» та «надійності» критичної інфраструктури; формування критеріїв її стійкості та надійності; планування ризиків щодо діяльності критичних підприємств, у тому числі централізованого водопостачання й водовідведення, розроблення системи управління ризиками; формування планів реагування на ризики, загрози та надзвичайні ситуації; підтримка в належному стані альтернативних джерел питного водопостачання в територіальних громадах. На виконавчому рівні мають бути запроваджені механізми швидкого забезпечення постраждалих територіальних громад питною водою; оцінювання активів підприємств із відшкодуванням шкоди та збитків, завданих унаслідок бойових уражень; компенсації (державної допомоги) підприємствам, які зазнали економічних втрат унаслідок війни; забезпечення хімічними речовинами процесів очищення води та стоків тощо [34].

Слід зазначити, що під час дії правового режиму воєнного стану значно загострилися ті проблеми, з якими і раніше стикалися надавачі послуг, а також розширився їх перелік за рахунок появи нових проблем. Так, до критичних проблем, з якими потенційно можуть стикнутися надавачі послуги, слід віднести такі:

- знищення джерела водопостачання (руйнування насосної станції, втрата контролю над джерелом через окупацію тощо);
- відсутність електроживлення протягом тривалого періоду часу;
- руйнування трубопроводних мереж;
- нерегулярне (або відсутність) постачання паливно-мастильних матеріалів, необхідного обладнання, матеріалів для експлуатації та ремонту;

- недостатність та / або неможливість фінансування закупівлі обладнання, матеріалів, виконання пакетів робіт;
- втрата можливості керування системою та реагування на аварійні ситуації;
- нестача кваліфікованих кадрів, втрата можливості залучення сторонніх профільних організацій.

Експерти Програми USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) розробили рекомендації щодо передбачення та підготовки до надзвичайних ситуацій, визначили алгоритми вирішення проблемних питань, які можуть бути корисними у роботі працівників підрозділів органів місцевого самоврядування з питань житлово-комунальних господарства, цивільного захисту населення, а також для керівного складу та працівників підприємств водопостачання [28]. Даними методичними рекомендаціями передбачено низку організаційних заходів щодо підвищення надійності систем водопостачання та підготовки до можливих надзвичайних ситуацій, серед яких окремо виділимо наступні [28]:

- формування планів оперативних дій у випадку виникнення надзвичайної ситуації;
- розроблення загальних правил користування питною водою при виникненні надзвичайної ситуації з фокусом на забезпечення її раціонального споживання;
- забезпечення доступу населення до природного чи нещодавно відкритого джерела питної води, створення обладнаних місць для її отримання, підготовка до автономної роботи без залучення зовнішніх ресурсів;
- укомплектування резервними засобами очищення й знезараження води тощо [28].

Ще раз підкреслимо, що сьогодні, під час війни, страждає не тільки населення. Через обстріли об'єктів енергетики страждають і підприємства централізованого водопостачання й водовідведення – водоканали – вони

також потребують допомоги від держави. Так, Комунальне підприємство Дніпропетровської обласної ради «Аульський водовід» у результаті знеструмлення через масовий ракетний обстріл енергосистеми на декілька годин призупиняв водопостачання у бік обласного центру, в якому мешкає майже один млн містян та внутрішньо переміщених осіб, а також м. Кам'янське та м. Верхньодніпровськ.

Дніпропетровською обласною радою спільно з керівниками водоканалів, які їй підпорядковані, у випадку тимчасового відключення електропостачання або повного блекауту опрацьовано варіанти використання альтернативних джерел, які б забезпечили живлення електричного насосного обладнання на водозаборах або резервуарах запасів питної води. Але така технічна можливість на сьогодні відсутня для оптового постачальника питної води – КП ДОР «Аульський водовід» через велику потужність насосних агрегатів (3,25 мВт та 1,5 мВт на насосних станціях, до 0,5 мВт на очисних спорудах). У даному випадку слід розглянути альтернативу – можливість встановлення сонячних панелей, або задіяти газорозподільчу систему для газогенераторів.

Паралельно надзвичайно актуалізувалася проблема високої енергоємності насосного обладнання, ураховуючи 40-45 відсоткову долю в структурі собівартості послуг за електроенергією, та той факт, що за останні 2,5 роки тарифи на енергоносії переглядались лише у бік подорожчання декілька разів.

На жаль, зараз можливість самофінансування водоканалами заходів, пов'язаних з генерацією електричної енергії на основі традиційних видів палива, є вкрай обмеженою через значне здороження бензину та дизельного палива.

Із середини травня 2024 року в Україні введено графіки стабілізаційних відключень електроенергії. До початку 2025 року їх практично щодня запроваджували в усіх областях через втрату значної частини маневрової генерації. З цього часу в країні діє Порядок визначення та застосування

граничних величин споживання електричної потужності, який Кабінет Міністрів України затвердив постановою від 24 травня 2024 року № 600 [70], та зміни до нього, які Уряд затвердив через місяць після впровадження цього Порядку (постанова КМУ від 25 липня 2024 року № 856) [59]. Мета цього документу – визначити критично важливі об’єкти, яким повинно бути забезпечено пріоритетне електропостачання відповідно до встановленого мінімального навантаження, та ті, по відношенню до яких не застосовуються графіки погодинного відключення світла (серед них – населені пункти, які розташовані в двадцяти кілометровій зоні вздовж державного кордону з республікою білорусь, рф, та вздовж територій проведення активних бойових дій) [59]. Переліки критично важливих об’єктів, яким має бути забезпечено пріоритетне електропостачання відповідно до встановленого мінімального навантаження, готуються й затверджуються обласними та Київською міською державними (або військовими) адміністраціями. Також однією з вимог є те, що якщо певні об’єкти регіональної інфраструктури віднесені до переліку Реєстру об’єктів критичної інфраструктури, то споживачі, які користуються послугами, що залежать від стану функціонування цих об’єктів, мають бути забезпечені резервними джерелами живлення для можливості роботи в автономному режимі не менш ніж протягом 24 годин.

До 06 грудня 2023 року наказом Міністерства енергетики України від 13 квітня 2022 року № 148 [60] було врегульовано особливості постачання електричної енергії споживачам та розрахунків між учасниками роздрібного ринку електричної енергії у період дії в Україні воєнного стану (втрата чинності на підставі наказу Міністерства енергетики України 10 жовтня 2023 року № 307) [60]. На той час об’єкти, що забезпечують тепло-, газо-, енерго- та водопостачання відключались від електропостачання тільки після погодження відповідною військовою адміністрацією на адміністративній території розташування об’єкта споживача.

У контексті заходів антикризового характеру ще раз підкреслимо роль гуманітарної допомоги, в якій з 24 лютого 2022 року виникла тотальна

потреба. Відтоді, і вже понад трьох років, ланцюг процесів увезення, обліку, зберігання й розподілення гуманітарних вантажів є значним викликом для донорів, перевізників, організаторів та отримувачів гуманітарної допомоги. Як зазначалося вище, питання безперешкодного ввезення та розподілу гуманітарної допомоги на цей час є надзвичайно важливим як для населення і військових, так і для держави, тому порядок її ввезення, який регулюється відповідним законодавчим актом [61], було значно спрощено.

Підсумовуючи вище вказане, можна зробити висновок, що зазначені зміни нормативно-правової бази та охарактеризовані нами організаційно-управлінські заходи носять антикризовий характер і мають забезпечувати відносну стійкість водопостачальної галузі в умовах воєнного стану. Ураховуючи особливості публічного управління водопостачальною галуззю, в якості антикризових заходів та адаптації до умов воєнного стану фінансово-економічного механізму державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення, насамперед, слід дотримуватися таких вимог, норм та правил, як покриття збитків, що вже існують унаслідок невідповідності тарифів реальній собівартості послуг за рахунок бюджетних коштів; підтримка першочергових заходів щодо зменшення втрат питної води та підвищення енергоефективності замість фінансування за остаточним принципом; тарифоутворення зі збереженням цільового спрямування інвестиційної складової; захист соціально вразливих верств населення в умовах підвищення тарифів. Дотримання досліджених та узагальнених нами вимог, пропозицій та рекомендацій органами публічного управління дозволить підвищити ефективність їх діяльності з організації процесів надання послуг централізованого водопостачання та централізованого водовідведення на регіональному та місцевому рівнях, а також буде сприяти створенню доступних та безпечних умов отримання цих послуг споживачами.

2.3. Підходи та інструменти підвищення якості надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення на регіональному рівні

Питання підвищення якості житлово-комунальних послуг, зокрема з централізованого водопостачання та водовідведення, виступає основним критерієм ефективного публічного управління галуззю та має на меті досягнення високих соціальних стандартів життєзабезпечення для кожного громадянина України.

Як і відмічалось раніше, сучасний стан сфери централізованого водопостачання та централізованого водовідведення України є таким, що вимагає негайного вжиття різнопланових заходів для забезпечення (відновлення) процесів безперервного та якісного надання послуг. Насамперед, це обумовлено такими факторами:

- прогресуюча тенденція щодо погіршення рівня якості послуг або взагалі припинення їх надання через знеструмлення об'єктів централізованого водопостачання та водовідведення у результаті пошкодження (руйнування) російським агресором електростанцій, а також цілеспрямованих ракетних ударів по дамбам, гідротехнічним спорудам тощо;
- підвищення аварійності насосних агрегатів, інженерно-технічних мереж тощо через зношеність та значну обмеженість фінансування на придбання нового обладнання, виконання робіт з реконструкції та капітальних ремонтів трубопроводів та споруд;
- важкий фінансово-економічний стан підприємств у результаті дії протягом останніх років економічно необґрунтованих тарифів на послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, низької платоспроможності населення та ліквідації бізнесу, який споживав воду у великих обсягах у виробничих та господарських цілях.

Отже, реформи, які проводяться на державному рівні, поки ще не дають очікуваного результату, а саме – поліпшення якості комунальних

послуг. Тому дієвими можуть стати підходи та інструменти, якими вже частково користуються місцеві органи влади та управління (переважно в інших сферах діяльності), але запровадження їх потрібно розглядати разом із іншими суб'єктами господарювання. За участю міжнародних «донорів» та інших стейкхолдерів має бути сформований специфічний інструментарій «перезапуску» процесу публічного управління у сфері централізованого водопостачання та водовідведення з метою створення умов для збалансованості інтересів учасників ринку комунальних послуг з урахуванням захисту прав споживачів щодо безперебійного отримання якісних послуг за економічно обґрунтованими та доступними для населення тарифами [32, с. 7]. Зазначене підтверджує актуальність розв'язання визначеного у вступі завдання дослідження щодо пошуку та наукового обґрунтування підходів та інструментів підвищення якості надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення на регіональному рівні.

Слід зазначити, що значна кількість досліджень, присвячених функціонуванню комунальної інфраструктури, і представлених у вітчизняних наукових працях, має переважно технічне та економічне спрямування (В. Єсіна [25], Д. Загірняк [26], Н. Кравченко [101], Н. Матвеєва [25], В. Полуянов [47], Н. Попович [47], О. Славута [25], В. Шадура [101] та інші автори), а проблематика комунальної інфраструктури з точки зору публічного управління її розвитком та якості надання комунальних послуг ще не отримала повноти свого висвітлення у наукових працях і потребує комплексного дослідження та аналізу. Різноманітні підходи щодо підвищення якості комунальних послуг, зокрема з централізованого водопостачання та водовідведення, не привели до чіткого формування стратегічного бачення того, яким чином Україна, що обрала курс євроінтеграції, здатна досягти європейських стандартів у цій сфері.

Дослідженням питань публічного управління розвитком водопостачальної галузі, зокрема, у контексті її державного регулювання та розроблення галузевих стратегій та програм водопостачання та

водовідведення, забезпеченню якості надаваних послуг займалися науковці В. Діденко [18; 19], В. Козак [30], О. Козлюк [30], І. Крилова [31–34] та інші автори. Науковому розробленню інструментарію та методико-технологічного забезпечення процесу публічного управління житлово-комунальним господарством на місцевому рівні присвятив свої публікації В. Безус, зокрема його стаття [2]. Вивчення цих та інших джерел надало поштовх проведенню подальших досліджень у сфері розвитку комунальної інфраструктури та її складової – водопостачальній галузі, з метою пошуку найбільш ефективних інструментів та механізмів для забезпечення її стійкості та розвитку.

Аналіз нормативно-правових джерел (Водний кодекс України, Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» [12], Закон України «Про житлово-комунальні послуги» [64], Правила надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення і типових договорів про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2019 № 690 [74]), дали можливість ще раз підкреслити, що якість послуг з централізованого водопостачання – це своєчасне задоволення потреб споживачів у воді необхідної кількості та складу відповідно до Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4-171-10) [68], а надання цих послуг відповідає вимогам збалансованого водокористування, має бути екологічно безпечним та зберігати стабільний стан водних ресурсів, придатних для використання людьми [19, с. 102]. Вищенаведений огляд не є вичерпаним, а лише визначає основні аспекти регулювання певних питань функціонування сфери централізованого водопостачання та водовідведення.

Майже очевидно, що саме технічний стан комунальної інфраструктури в регіоні має вплив на якість надаваних послуг, і насамперед це стосується галузі централізованого водопостачання та централізованого водовідведення.

Зазначене обумовлено тим, що критерії якості води, яка подається у територіальні громади, мають відповідати чинним нормативним вимогам, втім технічне обладнання та інженерні мережі, що використовуються під час виробництва та постачання питної води, через свою зношеність та моральну застарілість не забезпечують безперервність надання послуг централізованого водопостачання і не гарантують епідемічну безпеку при споживанні води «з крану». При цьому умови воєнного стану (ракетні та артилерійські обстріли, шахеди, інші бойові дії) безпосередньо впливають на діяльність водопостачальних підприємств у регіонах, порушуючи стабільність надання відповідних послуг.

Разом із тим, у Законі України «Про житлово-комунальні послуги» [64] задекларовано, що «виконавець послуги з централізованого водопостачання повинен забезпечити її постачання безперервно, з гарантованим рівнем безпеки та величини тиску» (ст. 23, п. 2 [64]). Також у законі визначено, що «критерієм якості послуги з централізованого водовідведення є безперешкодне приймання стічних вод у мережі виконавця з мереж споживача, за умови справності мереж споживача» (ст. 24, п. 2 [64]). Таким чином ми бачимо, що саме належний стан інженерно-технічних систем, мережевого обладнання, водозабірних та інших споруд має бути передумовою надання якісних послуг з водопостачання та водовідведення в регіоні, що, у свою чергу, також є необхідною умовою для забезпечення всіх територіальних громад водою, яка за своїми характеристиками якості, обсягами постачання та величиною тиску буде задовольняти потреби населення цієї території.

Отже, ще раз підкреслимо, що якості комунальних послуг приділяється значна увага на законодавчому рівні. Як зазначалося вище, якісні характеристики послуг з централізованого водопостачання та водовідведення визначає саме НКРЕКП [104], і ці показники засновуються як раз на положеннях Закону України «Про житлово-комунальні послуги» [64].

НКРЕКП підкреслює, що обов'язки щодо забезпечення належного рівня якості комунальних послуг відповідно до встановлених законодавством вимог мають покладатися на виконавців цих послуг [104], які, згідно з Законом «Про житлово-комунальні послуги» [64], зобов'язані «забезпечувати своєчасність надання, безперервність і відповідну якість комунальних послуг ..., у тому числі шляхом створення системи управління якістю відповідно до національних або міжнародних стандартів» (ст. 5, част. 2, п. 1 [64]). Разом із тим, такі вимоги, як своєчасність та безперервність (або стабільність) надання послуг, насамперед залежать від стану комунальної інфраструктури в галузі, її стійкості до зовнішніх викликів та загроз.

Вимоги щодо забезпечення «безпечного та безперервного постачання питної води споживачу, якість та тиск якої повинні відповідати вимогам законодавства та умовам договору» та «критерії якості послуги з централізованого водовідведення» також закріплені Правилами надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2019 № 690 (п. 7 [74]). У зазначеному документі підкреслюється, що параметри якості питної води повинні відповідати вимогам державних санітарних норм і правил на питну воду, а величина тиску питної води має відповідати параметрам, встановленим державними будівельними нормами (ДБН) [74].

Слід зазначити, що у складі нормативно-правової бази є окремі положення, що стосуються не тільки систем централізованого водопостачання, а й нецентралізованого. Втім, у цьому дослідженні ми переважно зосереджуємось на централізованих водопровідних мережах як таких, що є пріоритетними для життєзабезпечення і створення комфортних умов праці та проживання на всіх територіях, а також достатньо поширеними за масштабом охоплення споживачів.

Так, у ключовому документі у цій сфері – Водному кодексі України [12] – зазначається, що «під час здійснення спеціального водокористування

для задоволення питних і побутових потреб населення в порядку централізованого водопостачання підприємства, установи та організації, у віданні яких перебувають питні та господарсько-побутові водопроводи, здійснюють забір води безпосередньо з водних об'єктів відповідно до затверджених у встановленому порядку проектів водозабірних споруд, нормативів якості води і дозволів на спеціальне водокористування» (ст. 59 [12]). Це також означає, що обов'язки у сфері охорони навколишнього природного середовища несуть саме ці підприємства (установи, організації, служби, відомства) шляхом постійного спостереження за якістю води в об'єктах водопостачання, а також підтримки в належному стані зони санітарної охорони водозабору. Окрім того, саме вони мають попереджувати центральні органи виконавчої влади (центри контролю й профілактики захворювань, органи державного нагляду (контролю) та інші органи публічного управління, які відповідальні за формування та реалізацію відповідних державних політик у сфері охорони здоров'я, навколишнього середовища, водного господарства тощо) та органи місцевого самоврядування про відхилення фактичних показників якості води від встановлених нормативів та плану [12].

Що стосується нецентралізованого водопостачання, то стисло зауважимо, що у ст. 60 Водного кодексу України [12] зазначено, що «під час використання води для питних і господарсько-побутових потреб ... юридичні і фізичні особи здійснюють її забір ... у порядку загального і спеціального водокористування. Періодичний контроль за якістю води, що використовується для нецентралізованого водопостачання населення, здійснюється підприємствами, установами, організаціями, акредитованими Національним агентством з акредитації України» [12]. Тож, зазначені організації належать до органів з оцінки відповідності, і у випадку нецентралізованого водопостачання вони здійснюють свою діяльність з контролю та оцінювання якості питної води за рахунок водокористувачів – споживачів питної води.

До складу нормативних документів, що встановлюють вимоги до якості й безпечного споживання питної води, а також правила, що стосуються виробничого контролю та державного санітарно-епідеміологічного нагляду щодо процесів її як централізованого, так і нецентралізованого постачання, віднесено і Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», які були затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 № 400 [68; 104], а також гігієнічні нормативи якості води [67]. У частині нецентралізованого питного водопостачання населенню зазначеним документом також передбачено здійснення періодичного контролю за безпечністю та якістю питної води з різних джерел – бюветів, колодязів, каптажів тощо (розд. V [68]).

Отже, у результаті вивчення положень зазначених документів, що стосуються якості надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення, можна зробити висновок, що основним критерієм якості визначається безперебійне постачання води населенню та підприємствам, установам, організаціям в умовах великої кількості водних ресурсів, а збільшення обсягів піднятої/поданої води розглядається як поліпшення добробуту споживачів, то на сучасному етапі при обмежених водних ресурсах та в умовах дії правового режиму воєнного стану, крім безперебійності постачання води належної якості та в достатній кількості, найвагомішим має бути її раціональне споживання при мінімальних втратах життєво необхідного продукту – питної води [19, с. 103].

Охарактеризуємо, які, на наш погляд, підходи та інструменти публічного управління розвитком комунальної інфраструктури, зокрема, у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, вже застосовуються, і які доцільно застосовувати на регіональному рівні з метою підвищення якості надання послуг з водопостачання та водовідведення територіальним громадам. Для цього, насамперед, розглянемо інструментарій програмно-цільового управління, який вже довів свою ефективність у світі.

Як зазначає авторка праці [39], до програмно-цільових підходів в управлінні розвитком системи будь-якого рівня та складності можна віднести підходи, які передбачають «трансформацію програмування в інструмент науково обґрунтованих управлінських рішень, які приймаються суб'єктами господарювання задля досягнення ними еколого-економічних і соціальних цілей функціонування й розвитку» [39, с. 57], що цілком відповідає концепції сталого розвитку та, на наш погляд, адекватно відображає сенс і мету їх застосування.

У цьому контексті автори публікації [2] В. Безус та І. Чикаренко також обґрунтовують доцільність використання програмно-цільових підходів, зокрема, у сфері публічного управління розвитком житлово-комунального господарства [2, с. 21]. Вони зауважують, що запровадження програмно-цільових підходів у публічне управління зазначеною сферою має базуватися на застосуванні конкретних інструментів й методів, до яких відносять: стратегічне планування, програмування й прогнозування; метод сценаріїв; проектну та кластерну діяльність; маркетингові та інші методи й інструменти, що «узгоджують ієрархічні цілі та шляхи й засоби (ресурси) їх реалізації і можуть забезпечити підвищення ефективності, результативності та якості надання житлово-комунальних послуг населенню» [2, с. 21].

Цілком погоджуючись з даними висновками, підкреслимо, що застосування програмно-цільових підходів до управління розвитком соціально-економічних систем відбувається в країні вже понад 20 років (про що свідчить значна кількість нормативних документів програмно-цільового характеру, де одними із перших можна вважати Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [62] та Постанову Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації державного бюджету» [80]). Тобто,

публічноуправлінська діяльність постійно (хоча може й не так швидко, як хотілося б) удосконалюється: вивчається передовий зарубіжний досвід та кращі практики у відповідній сфері або галузі діяльності, здійснюється науковий пошук, за результатами якого пропонуються для впровадження нові інструменти, моделі, методи та методики програмно-цільового управління, приймаються нові стандарти, правила, норми, оновлюється законодавство, розроблюються відповідні політики, стратегії, програми, проєкти. Втім, ключова мета такої діяльності залишається та ж сама – підвищення ефективності та результативності публічного управління розвитком певної сфери (галузі) діяльності або території (країни, регіону, міста, селища, села тощо) із використанням так званого декомпозиційного переходу від стратегічних цілей (або пріоритетів) розвитку до конкретних завдань і засобів задля її досягнення та отримання певного (суспільно значущого) продукту / технології / послуги.

Як ми вже зазначали вище, наслідки військових дій РФ проти України призвели до посилення проблем у галузі житлово-комунального господарства, зокрема в результаті руйнування або знищення критичної інфраструктури у галузі централізованого водопостачання та водовідведення, а також до високого ризику забруднення водних об'єктів. На підставі поточного стану та обґрунтування необхідності розв'язання виявлених проблем, з метою забезпечення рівного доступу до безпечної для здоров'я людини питної води, Кабінетом Міністрів України було схвалено Водну стратегію України на період до 2050 року та затверджено операційний план її реалізації у 2022-2024 роках [82]. Цим документом уряд визначив стратегічні цілі, перелік завдань, спрямованих на їх досягнення, етапи їх виконання, очікувані результати та орієнтовний обсяг необхідних фінансових, матеріально-технічних, людських та інших ресурсів. Центральні та місцеві органи виконавчої влади, що беруть участь у реалізації цієї Стратегії, повинні проводити моніторинг та оцінювання виконання завдань для

подальшого контролю з боку Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України [82].

Одним із останніх програмно-цільових документів є Державна цільова економічна програма енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року [83], схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.11.2023 № 1082-р.

Слід зазначити, що сфера централізованого водопостачання й водовідведення є однією з найбільш енерговитратних галузей вітчизняної економіки, яка в цілому характеризується дуже високим рівнем енергоємності валового внутрішнього продукту. До цього часу витрати на електроенергію у сегменті водопостачання та водовідведення складали майже 40 % собівартості відповідних послуг, і в останні п'ять років питоме енергоспоживання у зазначеній сфері значно зросло [83]. Зазначене обумовлено, насамперед, низькою енергоефективністю галузі централізованого водопостачання та водовідведення, і спричиняє «зменшення конкурентоспроможності продукції галузей національної економіки на внутрішньому та зовнішньому ринках» [83].

У концепції вказаної вище Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення визначено причини виникнення даної проблеми та обґрунтовано доцільність її розв'язання саме «програмним методом» [83]. Причому, показовим є те, що аналіз причин здійснювався з двох боків, а саме, з огляду на майже повну взаємозалежність та незворотність процесів водо- та енерго- постачання. У результаті аналізу були визначені, по-перше, причини впливу стану об'єктів системи водопостачання на рівень енергоспоживання (який виявився дуже високим), і по-друге, впливу енергоефективності (яка є дуже низькою) на стан системи водопостачання.

У підсумку, до основних причин високого рівня споживання електроенергії у сфері централізованого водопостачання й водовідведення, було, зокрема, віднесено [83]:

- незадовільний технічний стан систем водопостачання та водовідведення, їх технологічна відсталість;
- недонавантаження виробничих потужностей та обладнання, обумовлене невідповідністю їх планових характеристик фактичним потребам і показникам;
- розбалансування, застарілість та зношеність інженерно-технічних мереж;
- необліковані втрати питної води під час її вироблення, транспортування й постачання споживачеві [83].

У свою чергу, низька енергетична ефективність у галузі водопостачання та водовідведення обумовлена, зокрема, відсутністю «необхідної інформації про стан енергоефективності об'єктів системи водопостачання; загальнодержавної системи моніторингу енергоспоживання і питомих показників енергоємності та технологічних операцій кожного підприємства – надавача послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення» [83].

Також до причин низької енергоефективності слід віднести відсутність «мотивації розпорядників бюджетних коштів та керівників підприємств до заощадження енергоресурсів; організаційних та фінансових механізмів для здійснення енергетичної модернізації систем водопостачання; інноваційних технологій з використання відновлюваних джерел енергії та споживання енергії з найменшими втратами» [83].

Для розв'язання проблеми надмірного споживання енергоресурсів у сфері водопостачання та водовідведення, концепцією передбачено необхідність розроблення на національному рівні стратегій і програм на довгостроковий період, з чітко визначеним бюджетом, збалансованим розподілом ресурсів та ефективним інструментарієм їх реалізації [83], а

також забезпечення органу управління в галузі якомога повною інформацією про стан і режими роботи об'єктів систем водопостачання (зокрема, тривалість робочого тижня, кількість змін на добу, тривалість зміни, потребу у кваліфікованому персоналі тощо), на основі чого можна здійснити комплексне обґрунтування цілей, показників і пріоритетів фінансування у сфері енергозбереження, а також облік обсягу споживання води кожним з її споживачів [83].

Отже, бачимо, що незадовільний стан певної групи об'єктів комунальної інфраструктури має тяжкі наслідки для функціонування інших її об'єктів, і навпаки. Можна сказати, що складові інфраструктури, які, згідно із Законом України «Про критичну інфраструктуру» [75], ми відносимо до критичних, тісно взаємопов'язані між собою, і виведення з ладу хоча б однієї з них буде мати негативний вплив на забезпечення стабільної, безперебійної роботи іншої галузі, зокрема, у сфері енерго-, тепло-, газо-, водо- постачання.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що для забезпечення стійкого розвитку комунальної інфраструктури, зокрема, у галузі водопостачання та водовідведення, стає не тільки доцільним, а й необхідним використання програмно-цільових підходів та інструментів, які надають можливість формувати стратегічні й операційні цілі та завдання крізь призму реальних результатів з проєкцією на визначені показники часу, вартості та якості отриманого продукту. І для виконання цих завдань нами пропонується використовувати проєктний підхід, який, у свою чергу, є найефективнішим інструментом реалізації будь-якої стратегії розвитку [37; 38; 89; 96; 99; 100], і який, як зазначалося вище, вже довів свою популярність у світі. Саме під час розроблення детальної проєктної документації щодо планування та структуризації проєкту формується перелік робіт (заходів), які необхідно виконати для досягнення мети проєкту та отримання його продукту; плануються терміни їх реалізації та виконання проєкту в цілому; визначаються необхідні ресурси (фінансові, технічні, матеріальні, трудові

тощо); узгоджується та затверджується відповідальність (як за виконання кожної роботи, так і за проєкт в цілому) [37; 38; 38; 86; 89; 100].

В аналітичній записці [92], розробленій М. Савісько та В. Гацко (науковцями Київської школи економіки – KSE) у межах проєкту «Доказова політика для спроможності територіальних громад», також приділено увагу питанням запровадження програмно-цільових підходів до публічного управління, і зазначається, що саме розроблення та реалізація стратегій, програм та проєктів є ключовими вимогами до відновлення та розвитку на місцевому рівні [92]. Разом із тим, автори дослідження відмічають недостатню увагу органів публічного управління до проєктного підходу як дієвого інструменту розвитку територій і громад, і наводять невтішну статистику: у 2021 р. 20 % територіальних громад разом із місцевими радами взагалі не розглядали діяльність по проєктах як ефективний засіб місцевого розвитку. У свою чергу, у 62 % територіальних громад діяльність по проєктах покладена безпосередньо на ініціативних співробітників місцевих рад, до того ж керівництво органів місцевого самоврядування не приділяє належної уваги запровадженню проєктного підходу, що призводить до недооцінювання власних переваг і втрачених можливостей розвитку [92].

У праці Є. Бондарець [7] визначено особливості проєктів у сфері публічного управління. Авторка вважає, що такі проєкти завжди мають бути частиною певної цільової (регіональної, міської) програми, яка, у свою чергу, може реалізовуватися у рамках відповідної стратегії розвитку. Сфера реалізації проєктів публічного сектору релевантна змісту та цілям цієї програми, а основна мета проєкту має бути узгоджена з цілями як самої програми, так і зі стратегічними цілями, задекларованими відповідною стратегією розвитку. Авторка підкреслює, що такі проєкти реалізуються з метою задоволення колективних потреб населення території в продуктах / технологіях / послугах та / або забезпечення розвитку певної сфери (галузі) діяльності. Основною підставою для розроблення та реалізації проєктів у публічному секторі є наявність певної проблеми, яка вимагає розв’язання [7].

Важливим є те, що на основі результатів реалізації проектів завжди можна оцінити ефективність і якість діяльності як організацій, задіяних у процесах виробництва та постачання певної послуги споживачеві, так і самого органу публічного управління – у частині задоволення ним певної потреби / групи потреб мешканців конкретної території.

Слід зазначити, що в ієрархії реалізації будь-яких програм після загальнодержавної (національної) програми йде обласна (регіональна), яка має розширити положення загальнодержавної програми, визначити особливості (унікальність та конкурентні переваги) території регіону і надати так званого «адміністративного поштовху» розробленню інших (за рівнями) програм (районів, міст, селищ, сіл), з акцентом на формування системи моніторингу і контролю їх подальшої реалізації. У свою чергу, регіональні програми мають спиратися на розроблені районні й міські програми, що охоплюють конкретні стратегії розвитку і реформування галузей і галузевих підприємств. Самі ж стратегії є інтегральною системою заходів технічного і організаційно-фінансового характеру, які спрямовані у майбутнє.

Так, одним із варіантів розв'язання проблем водопостачальної галузі у мирний час була реалізація розробленої на державному рівні Загальнодержавної цільової програми «Питна вода України» на 2011-2020 роки» [65]. На її підставі у Дніпропетровській області була прийнята Регіональна програма «Питна вода Дніпропетровщини» на аналогічний період. Але її виконання було визначено малоефективним, тому що протягом зазначеного періоду профінансовано лише 24,5% від запланованого обсягу витрат, у тому числі 13% за рахунок державного бюджету та 60% з місцевого.

Ураховуючи, що не вирішеними залишились проблеми галузі централізованого водопостачання та водовідведення, які, насамперед, пов'язані з незадовільним технічним станом та зношеністю обладнання, застарілістю технологій водопідготовки та очищення стоків, у лютому 2022 року Верховною радою України було ухвалено урядову цільову

соціальну програму «Питна вода України» на новий термін дії (до 2026 року) [66]. Ця Програма передбачала реалізацію 1700 регіональних інфраструктурних проєктів, а саме: будівництво нових водозабірних споруд, станцій очищення води, водопровідних мереж, лабораторій з контролю якості питної води, на загальну суму понад 28,5 млрд. грн за рахунок бюджетних коштів. Але першочерговим на той момент стало забезпечення територіальної оборони країни від військової агресії РФ, тому документ так і не набрав чинності.

Також слід згадати про те, що станом на 2022 рік у Дніпропетровській області діяла бюджетна програма «Будівництво об'єктів житлово-комунального господарства» з обсягом фінансування у 2022 році у сумі 354,5 млн. грн [23]. До пріоритетних інвестиційних проєктів на той час було віднесено реконструкцію ділянки магістрального водоводу ДМП ВКГ «Дніпро-Західний Донбас», а також водогону від м. Дніпра до м. Новомосковськ (наразі – м. Самар), що у майбутньому мало дозволити місцевим територіальним громадам планувати заходи з покращення питного водопостачання на території, на якій вони мешкають [23].

Втім, як зазначалося вище, сьогодні в Дніпропетровській області комунальні підприємства сфери централізованого водопостачання та водовідведення, будучи природними монополістами, і маючи постійний попит на свої послуги, є збитковими. Слід зазначити, що механізми фінансування інвестиційних потреб житлово-комунального господарства крім державних і регіональних цільових програм, передбачають регіональні угоди щодо соціально-економічного розвитку, кредити та гранти міжнародних фінансових організацій, гуманітарну допомогу від «донорів» та стейкхолдерів. Але, на жаль, у період правового режиму воєнного стану дію деяких з них також було обмежено або призупинено.

За всією різноманітністю наведених джерел фінансування реальним залишаються кошти, залучені від споживачів, тобто тариф, який, на жаль, багато років не передбачає у своїй структурі інвестиційну складову та

рентабельність надання послуг, що обумовлює неспроможність підприємств модернізуватися, технічно та технологічно оновитися і тим самим підвищити якість надання комунальних послуг.

Підсумовуючи все вище наведене, систематизуємо інструментарій (методи, засоби) державного регулювання водопостачальної галузі, використання яких дозволить підвищити якість надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення, зокрема, на регіональному рівні (рис. 2.1).

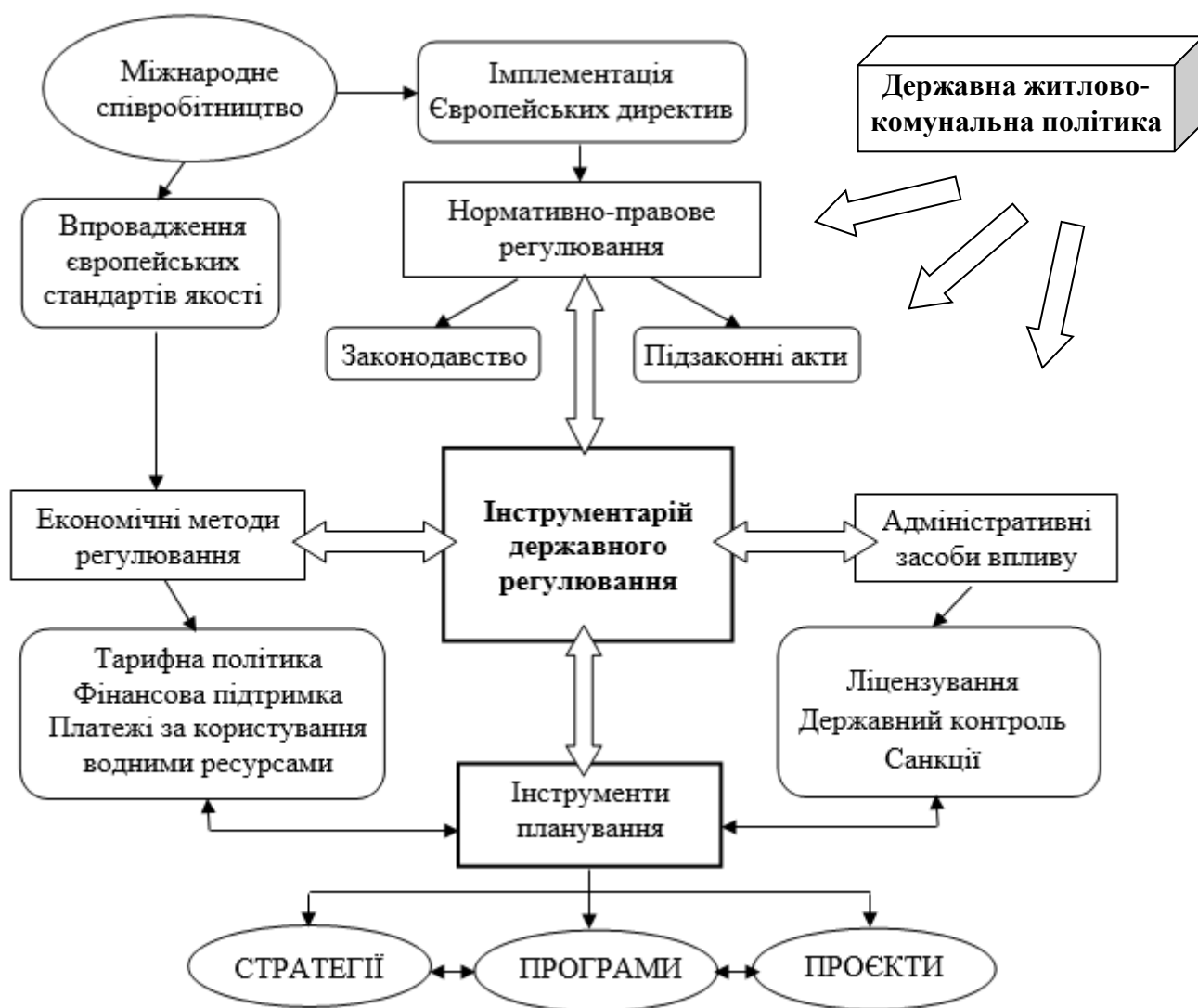

Рис. 2.1. Інструменти державного регулювання водопостачальної галузі

З наведеної схеми бачимо, що саме стратегії, програми та проєкти розвитку систем водопостачання та водовідведення є так званим «базовим ланцюгом» у реалізації ключових напрямів державної політики у житлово-

комунальній сфері, а так звана «спадкоємність» зазначених планових документів, різних за змістом, спрямованістю, термінами розроблення та виконання забезпечує досягнення визначених стратегічних та операційних цілей і завдань, що в цілому сприяє успішності її реалізації та модернізації комунальної інфраструктури в цілому.

Разом із тим, специфіка функціонування комунальної інфраструктури на регіональному рівні та системи житлово-комунального господарства в цілому полягає в обов'язковому врахуванні місцевих умов та реалій під час розроблення таких програмно-цільових документів. Зазначене відіграє важливу роль у проектуванні, будівництві і експлуатації більшості комунальних об'єктів – потужність комунальних підприємств планується із врахуванням потреб конкретного населеного пункту, який має свої територіально-планувальні та природно-ландшафтні особливості, а також чисельність місцевого населення [42]. Тому під час розроблення стратегій, програм та проєктів у сфері розвитку комунальної інфраструктури на регіональному рівні, до якої, зокрема, віднесено об'єкти централізованого водопостачання та водовідведення, найголовнішу увагу слід приділяти оцінюванню так званих «стартових умов» (тобто оцінювання того, що є в наявності, а що потрібно будувати, модернізувати або вдосконалювати), а також здійсненню розгорнутого стратегічного аналізу та синтезу як майже єдиного системному способу визначення цільових орієнтирів руху територіальних громад регіону разом із місцевою (регіональною) владою у бік задоволення своїх потреб щодо забезпечення якісного та безперебійного водопостачання та розвитку водогосподарського комплексу регіону в цілому.

Висновки до розділу 2

Показано, що забезпечення стійкого функціонування галузі водопостачання та водовідведення належить до проблемних питань у більшості країн світу. Рівень готовності країн до відсутності питної води або взагалі – посухи, впливи на політичну стабільність, відповідні дії та рішення урядів, ступінь співпраці органів державного управління та органів місцевого самоврядування, зокрема зі стейкхолдерами, регуляторне забезпечення, соціально-економічні втрати та наслідки для бюджетів усіх рівнів – значно відрізняються в різних країнах, тому надзвичайно важливим у міжнародному контексті є вивчення зарубіжного досвіду, обмін інформацією, знаннями, практиками, ідеями та технологіями, тим більш, у такій складній галузі, як водопостачальна.

Результати аналізу зарубіжного досвіду свідчать, що в країнах ЄС публічне управління водним господарством є найбільш досконалим, тому за основу дослідження взято досвід європейських країн. Проаналізовано найбільш поширені в ЄС моделі публічного управління водним господарством (англо-саксонську, французьку, німецьку). Показано, що основне завдання публічного управління галуззю в цих країнах полягає у задоволенні потреб населення, бізнесу, а також галузей економіки у якісному та достатньому за своїм обсягом водопостачанні; регулюванні, відтворенні та охороні всіх видів водних ресурсів, моніторингу та контролі їх раціонального використання; розробленні та реалізації стратегій, програм, проєктів, заходів щодо використання поверхневих і підземних вод для різних галузей економіки. Визначено особливості управління водопостачальною галуззю в інших європейських країнах (Швейцарія, Ірландія, Австрія, Фінляндія, Норвегія, Німеччина, Нідерланди, Греція, Бельгія).

Показано, що послуги у водному секторі країн ЄС на 80 % забезпечуються державним (муніципальним) сектором. Зважаючи на життєву потребу та невід’ємність людини від водних ресурсів, зосередження

повноважень щодо надання зазначених послуг знаходиться у компетенції державних та муніципальних органів, що яскраво підкреслює особливу цінність життя та здоров'я громадян у європейських країнах.

Здійснено інтерпретацію результатів аналізу європейського досвіду публічного управління водопостачальною галуззю, що дозволило виокремити чотири найбільш популярні в країнах ЄС форми управління в галузі (державної власності, приватного володіння, державно-приватного партнерства, самоврядування) та систематизувати їх за критеріями «основні ознаки», «переваги» та «недоліки». Показано, що для вітчизняних умов і реалій найбільш прийнятним є досвід Німеччини та Польщі.

Проаналізовано нормативне поле, що регламентує діяльність у водопостачальній галузі в ЄС. Здійснено аналіз відповідності вітчизняної нормативної бази у галузі управління водними ресурсами європейським вимогам. Показано, що Україна як член міжнародного співтовариства дотримується міжнародних стандартів і рекомендацій щодо розвитку комунальної інфраструктури, у тому числі водопостачальної (зокрема, Конвенції ООН, що стосується охорони довкілля, забезпечення доступу до питної води та санітарії тощо та Директив ЄС, які визначають стандарти якості комунальних послуг, управління відходами та інші аспекти).

Досліджено особливості публічного управління водопостачальною галуззю України в умовах правового режиму воєнного стану, яке розглянуто в антикризовому контексті.

Показано, що з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну значно підвищилась ймовірність виникнення ризиків та загроз для водних об'єктів країни, найбільш критичними з яких є погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень, зниження якості води не лише в східній частині країни, а й в Запорізькій, Дніпропетровській, Харківській, Сумській, Київській, Миколаївській та Одеській областях. Тому пріоритетним завданням органів публічного управління є впровадження заходів запобіжного характеру щодо охорони

джерел і систем централізованого (питного) водопостачання та водовідведення, наближення технологій виробництва питної води та нормативів щодо очищення стічних вод до прийнятих у ЄС.

Визначено ключові проблеми у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, до яких, зокрема, віднесено суттєву зношеність основних фондів внаслідок постійного недофінансування галузі; невідповідність тарифів реальній собівартості послуг; якість продукту (питної води) не завжди відповідає встановленим нормативним вимогам.

Проаналізовано релевантні нормативно-правові акти, які на початку повномасштабного вторгнення РФ зазнали певних змін, зокрема ті, що регулюють податкову та митну діяльність, а також діяльність у сфері надання комунальних послуг, у тому числі щодо централізованого водопостачання та централізованого водовідведення. Ці зміни носили антикризовий характер та мали зіграти важливу роль як для стабілізації економіки, так і для задоволення потреб споживачів комунальних послуг.

Розглянуто (на прикладі Дніпропетровської обласної ради) підхід до економічного обґрунтування тарифів на послуги централізованого водопостачання та централізованого водовідведення. Ураховуючи, що доля населення у загальному обсязі реалізації послуг складає понад 80%, і вартість послуг для населення залишилась без змін, поточне зростання тарифів майже не змінило кризовий фінансово-економічний стан комунальних підприємств – постачальників послуг в регіоні. Тому, зроблено висновок, що єдиним дієвим на сьогодні механізмом підтримки водопостачальної галузі є дофінансування з бюджету та / або співпраця з донорами.

Для підприємств критичної інфраструктури на законодавчому рівні запропоновано визначити такі базові поняття та вимоги, як: стійкість системи централізованого водопостачання та водовідведення, її надійність, ризики та загрози функціонування галузі, обов'язкове розроблення та затвердження систем управління ризиками, формування планів реагування на виникнення надзвичайних ситуацій; обов'язкова підтримка в актуальному стані

альтернативних джерел питного водопостачання в територіальних громадах. У свою чергу, на виконавчому рівні мають бути впроваджені, зокрема, механізми швидкого забезпечення постраждалих територіальних громад питною водою; оцінювання активів підприємств із відшкодуванням шкоди, завданої унаслідок бойових дій; компенсації та державної допомоги підприємствам, які зазнали економічних втрат внаслідок війни тощо.

Визначено проблеми, з якими через війну вже стикнулися або потенційно можуть стикнутися надавачі послуг в галузі, зокрема знищення джерела водопостачання (руйнування насосної станції, втрата контролю над джерелом через окупацію тощо); відсутність електроживлення протягом тривалого періоду часу; руйнування трубопроводних мереж; нерегулярне (або відсутність) постачання паливно-мастильних матеріалів, необхідного обладнання, матеріалів для експлуатації та ремонту; недостатність та / або неможливість фінансування закупівлі обладнання, матеріалів, виконання пакетів робіт; втрата можливості керування системою та реагування на аварійні ситуації; нестача кваліфікованих кадрів, втрата можливості залучення сторонніх профільних організацій.

У якості антикризових заходів та адаптації до умов воєнного стану фінансово-економічного механізму державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення запропоновано дотримуватися таких організаційно-управлінських вимог, норм та правил, як покриття збитків, що вже існують унаслідок невідповідності тарифів реальній собівартості послуг за рахунок бюджетних коштів; підтримка першочергових заходів щодо зменшення втрат питної води та підвищення енергоефективності замість фінансування за остаточним принципом; тарифоутворення зі збереженням цільового спрямування інвестиційної складової; захист соціально вразливих верств населення в умовах підвищення тарифів. Зазначене дозволить підвищити ефективність діяльності органів публічного управління з організації процесів надання послуг централізованого водопостачання та

водовідведення на регіональному та місцевому рівнях, а також буде сприяти створенню доступних та безпечних умов їх отримання споживачами.

Досліджено підходи й інструменти публічного управління розвитком комунальної інфраструктури, зокрема, у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, які вже частково застосовуються у галузі, і які доцільно поширити на регіональний рівень (або переглянути та доопрацювати) з метою підвищення якості надання відповідних послуг територіальним громадам.

Обґрунтовано провідну роль програмно-цільового інструментарію в управлінні водопостачальною галуззю, проаналізовано відповідні програмно-цільові документи (Водна стратегія, державні цільові програми, загальнодержавна цільова соціальна програма, регіональні програми, зокрема, Регіональна програма «Питна вода Дніпропетровщини» тощо). Показано, що виконання цих програм було малоефективним, що було обумовлено майже регулярним недофінансуванням запланованого обсягу витрат з державного та місцевих бюджетів. Разом із тим, зроблено висновок, що для забезпечення стійкого розвитку комунальної інфраструктури, зокрема, у галузі водопостачання та водовідведення, використання програмно-цільових підходів та інструментів, що надають можливість розглянути стратегічні й операційні цілі та завдання крізь призму реальних результатів з проєкцією на визначені показники часу, вартості та якості отриманого продукту, стає не тільки доцільним, а й необхідним.

Для виконання цих завдань та покращення фінансування галузі запропоновано використовувати проєктний підхід, реалізація якого дозволяє оцінити ефективність та якість діяльності як організацій, задіяних у процесах виробництва та надання послуг з централізованого водопостачання й водовідведення, так і органів публічного управління (у частині задоволення потреб споживачів послуг), а також залучити додаткові кошти, що стає можливим на основі використання інших інструментів, зокрема, міжнародного співробітництва, грантової діяльності, налагодження

ефективної взаємодії державної влади з органами місцевого самоврядування та іншими стейкхолдерами щодо вирішення проблемних питань у водопостачальній галузі.

Здійснено систематизацію публічноуправлінського інструментарію, який доцільно застосовувати для підвищення якості надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення на регіональному рівні. Зроблено висновок, що саме стратегії, програми та проєкти розвитку водопостачальної галузі є базовим ланцюгом у реалізації ключових напрямів державної політики у житлово-комунальній сфері, а так звана спадкоємність зазначених планових документів, різних за змістом, спрямованістю, термінами розроблення та виконання забезпечує досягнення визначених стратегічних та операційних цілей і завдань, що в цілому сприяє успішності їх реалізації, а також модернізації та розвитку регіональної комунальної інфраструктури в цілому.

Основні результати, отримані в розділі 2, опубліковані в працях [3; 5; 8-10; 12; 13].

Список використаних джерел до розділу 2

1. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо законодавства ЄС у сфері якості води, водної політики та відновлення навколишнього природного середовища : *Дослідницька служба Верховної Ради України*. 2025. 29 с. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32859.pdf>.

2. Безус В.О., Чикаренко І.А. Управління житлово-комунальним господарством: програмно-цільові підходи та інструменти. *Modern Transformation in Economics and Management: III International Scientific Conference*, March 29th, 2019. pp. 19–22. Klaipeda, Lithuania: Baltija Publishing. URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/Publ_postgrad/Безус_Клайпеда_Березень_2019.pdf.

3. Бізонич Д.В. Досвід Канади, Франції та Польщі в організації державного управління у сфері ЖКГ: вирішення проблем водозабезпечення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 7. С. 49–565. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2021/10.pdf.

4. Бізонич Д.В. Проблеми державного регулювання житлово-комунальних послуг в сфері водопостачання та водовідведення в ОТГ. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2021. № 11. С. 77 – 96. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/234/193>.

5. Бобровська О. Ю., Бондаренко Д. М. (2021) Публічне управління економічним розвитком регіонів: галузевий аспект. *Аспекти публічного управління: науковий журнал*. Дніпро: Грані. Том 9. № 3. 22–35. <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/874>).

6. Бондар О.І. Закорчевна Н.Б., Крилова І.І. Фінансування сталого розвитку сфери водопостачання та водовідведення в Україні. *Екологічні науки : наук.-практ. журнал*. 2021. № 6 (39). С. 31–36.

7. Бондарець Є.М. (2020). Нові підходи до вдосконалення системи управління проектами регіонального розвитку. *Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад*: наук.-практ.конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 27 листоп. 2020 р. / за заг. ред. І.А.Чикаренко. Дніпро: ДРІДУ НАДУ С. 57–59.

8. Борщевський В.В., Василиця О.Б., Матвеев Є.Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони. (Серія: Публічне управління і адміністрування)*, 2022. № 2 (76). С. 30–35. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/5.pdf.

9. Бриль П.О. Дослідження зарубіжного досвіду публічного управління житлово-комунальним господарством. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 4. С. 142–146. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2018/28.pdf.

10. Бровдій А.М. Правові аспекти державної політики у сфері житлово-комунальних послуг Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2019. 4 с. URL: <https://is.gd/QpdJuT>.

11. Бубенко П.Т., Димченко О.В. Принципи аналізу якості житлово-комунального господарства як системи. *Харківська нац. академія міського господарства*. 2019. 3 с. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/32019/1/10.pdf>.

12. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. Редакція від 01.10.2023, підстава – 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#n570>.

13. Водопостачання та водовідведення: тези з ознайомчого візиту DESPRO в Польщу. *Децентралізація*. 13.03.2019. URL: <https://decentralization.ua/news/10743>.

14. Гончарук Н. Т. Удосконалення управління розвитком житлово-комунального господарства українських міст в умовах децентралізації. *Актуальні питання у сучасній науці. (Серія «Державне управління»): наук. журнал*. 2023. № 3(9). С. 194–207.

15. Григорович А. В. Програмне управління розвитком житлово-комунального господарства міста : автореф. дис... к-та екон. наук : 08.10.01 ; *Науково-дослідний економічний ін-т (НДЕІ) Міністерства економіки України*. Київ, 2005. 22 с.

16. Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2022 № 206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206-2022-%D0%BF#Text>.

17. Деякі питання регулювання діяльності у сфері комунальних послуг у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 № 502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502-2022-%D0%BF#Text>.

18. Діденко В.С. Реалізація цілі 6 сталого розвитку «чиста вода та належні санітарні умови» як фактор реформування галузі водопостачання в Україні. *Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку*

: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., Маріуполь, 9 жовтня 2020 р. Маріуполь, 2020. С. 38–41. URL: <https://is.gd/3IrFMY>.

19. Діденко В.С. Якість послуг водопостачання як об'єкт державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 21. С.102-105. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2010/29.pdf.

20. Директива Європейського Парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23.10.2000 р. «Про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики» (ОВ L 327, 22.12.2000, с. 1). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text.

21. Директива Ради 91/271/ЄЕС від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_911#Text.

22. Директива Ради 98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною (ОВ L 330, 5.12.1998, С. 32). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_963#Text.

23. Дніпропетровська обласна рада : офіційний сайт. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/про-обласний-бюджет-на-2022-рік-2/>.

24. До уваги споживачів: встановлено мораторій на підвищення тарифів на комунальні послуги. *Держпродспоживслужба України*. 27.09.2022. URL: <https://dpss.gov.ua/news/do-uvahy-spozhyvachiv-vstanovleno-moratorii-na-pidvyshchennia-taryfiv-na-komunalni-posluhy>

25. Єсіна В.О., Славута О.І., Матвєєва Н.М. Сфера водопостачання та водовідведення як складова якості життя населення: економічні та соціальні аспекти розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2020. № 53. С. 69 – 74. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/53_2020/12.pdf.

26. Загірняк Д. М. Діяльність комунальних підприємств і їх фінансове забезпечення в умовах децентралізації. *Ефективна економіка : електронне наук. фахове видання*. 2021. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8528>.

27. Зелінський С. Е Водопостачання та водна безпека у контексті російської агресії : *Міжнародний фонд «Відродження»*. Кропивницький,

2022. 44 с. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2022/05/vodopostachannya-ta-vodna-bezpeka-u-konteksti-rosijskoyi-agresiyi.pdf>.

28. Карелін С. Стійкі системи водопостачання. Готовність до надзвичайних ситуацій та умов воєнного стану. Рекомендації для територіальних громад. Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE), 2022. 19 с. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/824/Water-Supply-Resilience.pdf>.

29. Качан Н.С. Оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України. Дис... к.е.н. 08.00.03. *Вісн. нац. ун-ту водного госп-ва та прородокористування*. 2015. 224 с. URL: <https://is.gd/dYFR6f>.

30. Козак В.І., Козлюк О.О. Розробка галузевих стратегій та програм водопостачання, водовідведення та санітарії в об'єднаних територіальних громадах : метод. посіб. Київ : DESPRO, 2019. 62 с.

31. Крилова І.І. Регулювання у сфері водопостачання та водовідведення в різних країнах світу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. (Серія: Державне управління)*. Том 30 (69) № 1. 2019. С. 66–74. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/14.pdf

32. Крилова І.І. Сфера водопостачання та водовідведення як об'єкт державного регулювання *Аспекти публічного правління*, 2018. Том 6. № 9. С. 5–15. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/download/440/434/>.

33. Крилова І.І. Управління у сфері водопостачання та водовідведення: світовий досвід. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. № 9. 2019. с. 44–52. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2019/9-2019/10.pdf>.

34. Крилова І.І. Забезпечення стійкості та безпеки систем водопостачання та водовідведення в рамках державного регулювання критичної інфраструктури. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. (Серія: Державне управління)*. Том 30 (69) № 3. 2019. С. 100–108. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/3_2019/20.pdf.

35. Кузнецов В.О. Закордонний досвід публічного управління системою державних закупівель у сфері житлово-комунальних послуг. *Публічне управління та митне адміністрування*, № 4 (35), 2022. С. 59-65. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/4/9.pdf>.

36. Кузьмак О.І. Механізм підвищення якості надання комунальних послуг у контексті європейських вимог. *Сталий розвиток економіки : міжнар. наук.-виробничий журнал*. 2016. №1 (30). С. 150–155. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/121325>.

37. Маматова Т.В., Молоканова В.М., Чикаренко І.А., Чикаренко О.О. Управління проектами : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 128 с.

38. Маматова Т.В., Чикаренко І.А. Проекти розвитку в публічному секторі: характерні особливості та основи розроблення. *Ділове та державне адміністрування : перша міжнар. наук.-практ. конф.*, 27 – 29 квіт. 2011 р., Луганськ – Слов'янск. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. С. 411–414.

39. Монастирська Е. Програмно-цільові підходи у реалізації природоохоронної діяльності підприємства як інструмент удосконалення інвестиційного механізму забезпечення такої діяльності. *Галицький економічний вісник*. 2012. №1(34). С. 56-66. URL: [https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/2126/1/GEB_2012_v34_No1-E_Monastyrskaya-Software-targeted approaches in the implementation 56.pdf](https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/2126/1/GEB_2012_v34_No1-E_Monastyrskaya-Software-targeted%20approaches%20in%20the%20implementation%2056.pdf).

40. НКРЕКП скасувала рішення від 29 червня 2023 року щодо коригування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг*. 03.07.2023. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/nkrekp-skasuvala-rishennya-vid-29-chervnya-2023-roku-shchodo-koriguvannya-tarifiv-na-centralizovane-vodopostachannya-ta-vodovidvedennya>.

41. Обіюх Н.М. Забезпечення права людини на питну воду в міжнародно-правовій доктрині. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 571–575. URL: http://lsej.org.ua/8_2022/130.pdf.

42. Оболенський О.Ю., Базарна О.В. Організаційно-економічний механізм регіонального публічного управління житлово-комунальним господарством. *Institutional Repository of Vadym Hetman Kyiv National Economic University*. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/35465>.

43. Пархоменко-Куцевіл О.І. (2024). Запровадження цифровізації у процес забезпечення якості публічних послуг. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування»)*. №2(30). 235-245. <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/8998>.

44. Пархоменко-Куцевіл О.І. (2024). Теоретичне осмислення проблем публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування»)*. № 9(9). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/16849>.

45. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року : *Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 70/1*, 2015. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030-UA.pdf>.

46. Підвищення акцизів: на ринку пального прогнозують, що споживачі не відчують суттєвих змін. *Укрінформ*. 18.07.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3886528-pidvisenna-akciziv-na-rinku-palnogo-prognozuut-so-spozivaci-ne-vidcuut-suttevih-zmin.html>.

47. Полуянов В.П., Попович Н.С. Питання підвищення якості житлово-комунальних послуг як резерву врегулювання обсягів дебіторської заборгованості галузі. *Вісн. Хмельницького нац. ун-ту*, 2011. № 2. Т. 1. С. 227 – 234. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_1/227-234.pdf.

48. Права громадян щодо сплати за житлово-комунальні послуги в умовах воєнного стану. *Омбудсман України*. 20.10.2022. URL: https://ombudsman.gov.ua/index.php/uk/news_details/prava-gromadyan-shchodo-splati-za-zhitlovo-komunalni-poslugi-v-umovah-voyennogo-stanu.

49. Приватизація води. Дата звернення: 12.12.2024. URL: <https://is.gd/vC3WOK>.

50. Проведення досліджень з підвищення ефективності управління водними ресурсами і системами водопостачання/водовідведення та розробка аналітичної записки для Уряду України : *Звіт Інституту водних проблем та меліорації НААН*. Київ, 2023. 104 с. URL: https://ukrainian-water-association.org/wp-content/uploads/2023/07/UWA_Water_Management_Report.pdf

51. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управління водними ресурсами за басейновим принципом : закон України від 04.10.2016 № 1641-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1641-19#Text>.

52. Про внесення змін до деяких законів України щодо ввезення, обліку, розподілу гуманітарної допомоги, особливостей оподаткування відповідних операцій та подання звітності : закон України від 08.11.2023 № 3448-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3448-20#top>.

53. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо оплати житлово-комунальних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2023 № 1405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1405-2023-%D0%BF#Text>.

54. Про внесення зміни до Методики розподілу між споживачами обсягів спожитих у будівлі комунальних послуг під час дії воєнного стану в Україні : наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 26.03.2022 № 61. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0360-22#Text>.

55. Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану : закон України від 21.09.2022 № 2618-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2618-20#Text>.

56. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо користування водними ресурсами

протягом дії воєнного стану в Україні : проєкт закону України від 07.06.2022 № 7440. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39706>.

57. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування : закон України від 21.06.2022 № 2325-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-20#Text>.

58. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації положень актів права Європейського Союзу щодо акцизного податку : закон України від 18.07.2024 № 3878-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3878-20#Text>.

59. Про внесення змін до Порядку визначення та застосування граничних величин споживання електричної потужності : постанова Кабінету міністрів України від 25.07.2024 № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2024-%D0%BF#Text>.

60. Про врегулювання питань щодо постачання електричної енергії споживачам та розрахунків між учасниками роздрібного ринку електричної енергії у період дії в Україні воєнного стану : наказ Міністерства енергетики України 13.04.2022 № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0441-22#Text>. (втрата чинності на підставі наказу Міністерства енергетики від 10.10.2023 № 307).

61. Про гуманітарну допомогу : закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV. Редакція від 18.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>.

62. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III. Редакція від 02.12.201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>.

63. Про деякі питання управління майном, що належить до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Дніпропетровської області : рішення Дніпропетровської обласної ради від 13.03.2024 № 379-19/VIII. URL: <https://is.gd/SGlCGQ>.

64. Про житлово-комунальні послуги : закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII. Редакція від 09.07.2023, підстава – 2320-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 1. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text>.

65. Про Загальнодержавну цільову програму «Питна вода України» на 2011-2020 роки» : закон України від 03 березня 2005 року № 2455-IV. Редакція від 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-15#top>.

66. Про Загальнодержавну цільову соціальну програму «Питна вода України» на 2022 - 2026 роки» : проєкт Закону України від 02.07.2021 № 5723. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=5723&conv=9>.

67. Про затвердження Гігієнічних нормативів якості води водних об'єктів для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення : наказ МОН України від 02.05.2022 № 721. Редакція від 21.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0524-22#top>.

68. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4-171-10) : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 № 400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10#Text>.

69. Про затвердження Державних санітарних норм і правил «Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру» : наказ МОЗ України від 22.04.2022 № 683. URL: <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-22042022--683-pro-zatverdzhennja-derzhavnih-sanitarnih-norm-i-pravil-pokazniki-bezpechnosti-ta-okremi-pokazniki-jakosti-pitnoi-vodi-v-umovah-voennogo-stanu-ta-nadzvichajnih-situacijah-inshogo-harakteru>.

70. Про затвердження Порядку визначення та застосування граничних величин споживання електричної потужності : постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2024 № 600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2024-%D0%BF#Text>.

71. Про затвердження Порядку здійснення відбору проб та проведення їх дослідження щодо послуг з централізованого водопостачання, постачання гарячої води та послуг з постачання та розподілу природного газу : постанова Кабінету міністрів України від 04.10.2022 № 1114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1114-2022-%D0%BF#Text>.

72. Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод : постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 758. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758-2018-%D0%BF#Text>.

73. Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном : постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2017 № 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-2017-%D0%BF#Text>

74. Про затвердження Правил надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2019 № 690. Редакція від 30.12.2023, підстава – 1405-2023-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2019-%D0%BF>.

75. Про критичну інфраструктуру : закон України від 16.11.2021 №1882-IX (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2684-IX від 18.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>.

76. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII. Редакція від 07.08.2023, підстава – 2887-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text>.

77. Про питну воду та питне водопостачання : закон України від 10.01.2002 № 2918-III. Редакція від 01.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>.

78. Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого

відновлення їх функціонування : закон України від 19.08.2022 № 2479-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-20#Text>.

79. Про ратифікацію Протоколу про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року : закон України від 09.07.2003 № 1066-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1066-15#Text>.

80. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету : постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003. № 621. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

81. Про стан водних ресурсів України : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0049525-21#Text> (дата звернення 03.05.2023).

82. Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 № 1134-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text>.

83. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.11.2023 № 1082-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-2023-%D1%80#Text>.

84. Підрив Каховської ГЕС. Дата звернення: 26.12.2024. URL: <https://is.gd/zgSJyI>.

85. Подія 2023 року: підрив Каховської ГЕС та його наслідки для Херсонщини. *Суспільне:* Херсон. 01.01.2024. URL: <https://suspilne.media/kherson/647518-podia-2023-roku-pidriv-kahovskoi-ges-ta-jogo-naslidki-dla-hersonsini/>.

86. Проектний менеджмент у публічному управлінні : підручник. кол. авт. ; за наук. ред. Ю. П. Шарова. Київ : НАДУ, 2017. 344 с.

87. Протокол про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_030#Text.

88. Публічний звіт про результати діяльності Держводагентства у 2022 році. *Державне агентство водних ресурсів України*. 2022. 17 с. URL: https://davr.gov.ua/fls18/Zvit_2022.pdf.

89. Рач В.А., Россюанська О.В., Медведєва О.М. Управління проектами: практичні аспекти реалізації стратегій регіонального розвитку : навч. посіб. / за ред. В.А. Рача. Київ : К.І.С., 2010. 276 с.

90. Рибачук В. Л. Зарубіжний досвід формування та управління ринком житлово-комунальних послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : Електр. наук. фахове видання. Київ : АМУ. 2012. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=484>.

91. Рябець К.А. Зарубіжний політико-правовий досвід публічного управління у галузі водного господарства (на прикладі окремих країн Європейського Союзу). *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 2. С. 114-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2018_2_19.

92. Савісько М., Гацко В. Проектний менеджмент на рівні територіальних громад: проблеми та можливі рішення : *Аналітична записка*. Київ : Київська школа економіки (KSE). 2023. 17 с. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/Zapiska.-Proektnii---menedzhment-v-gromadah.pdf>

93. Синяк Д. Управління водою. Експертна дискусія. *Децентралізація*. 12.04.2024. <https://decentralization.ua/news/13408>.

94. Танасів Д.О., Кириша Р.О., Ткачук М.М. Управління водними ресурсами у Франції. *Вісн. нац. ун-ту водного госп-ва та прородокористування*. 2014. № 1(65). URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/1385/1/Vt652.pdf>.

95. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано із заявою Законом

№ 1678-VII від 16.09.2014 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2277.

96. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. 278 с.

97. Уряд опублікував Концепцію створення державної системи захисту критичної інфраструктури України. *Міністерство економіки України*. 11.01.2018. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=36e2cf07-f12b-4a55-86d0-71454cfa8aca&title=UriadOpublicuvavKontseptsiiuStvorenniaDerzhavnoiSistemiZakhistuKritichnoiInfrastrukturiUkraini>.

98. Хожило І. І. Житлова політика як пріоритет розвитку територіальних громад України в умовах війни та післявоєнної відбудови. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 1. С. 52–57.

99. Чикаренко І. А. Формування системи управління інноваційним розвитком територіальних громад : монографія. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. 338 с.

100. Шаров Ю. П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2001. 302 с.

101. Шадура В.О., Кравченко Н.В. Водопостачання та водовідведення: навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2018. 343 с.

102. Шевська О. І. Досвід зарубіжних країн в сфері державного регулювання житлово-комунального господарства. *Децентралізація державного управління та розвиток місцевого самоврядування в контексті європейської практики* : міжнародна науково-практична конференція (м. Луцьк, 10 жовтня 2008 р.). Луцьк, 2008. С. 144–145.

103. Шкільняк М., Васіна А., Монастирський Г., Августин Р., Дудкіна О. Управління комунальною власністю об'єднаних територіальних громад в умовах нових викликів реформування місцевого самоврядування : аналітична

записка. *Вісн. Тернопільського нац. економічного ун-ту*, 2020. № 4. С. 210–215. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/download/1196/1301>.

104. Якісні характеристики послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг*. 05.04.2016. Оновлено: 02.04.2024. URL: <https://www.nerc.gov.ua/sferi-diialnosti/holodna-voda/spozhivachi/centralizovane-vodopostachannya-ta-vodovidvedennya/yakisni-harakteristiki-poslug-z-centralizovanogo-vodopostachannya-ta-centralizovanogo-vodovidvedennya>.

105. Яремак З. К. Державне управління водними ресурсами України та Польщі: порівняльний аналіз. *Юридичний вісник Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника*. PolUkr польсько – український портал. Дата звернення: 12.12.2024. URL: <https://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/derzavne-upravlinja-vodnymi-resursami-ukraini-ta-polszczi/>.

106. Bashtannyk O., Bobrovska O., Yefimenko Y, Fimyar S., Brazhko O. & Oliinyk N. (2024). Public management of economic development under the conditions of martial law and the post-war period as a factor of economic security and sustainable development of Ukraine. *Edelweiss Applied Science and Technology*, Vol. 8 № 6. 1411–1420. <https://learning-gate.com/index.php/2576-8484/article/view/2257/877>.

107. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law : *UN General Assembly Resolution 60/147*, adopted on 16 December 2005. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/BASICP~1.PDF>.

108. Bizonych D. European experience of housing reform and development: lessons for modern. *Public Administration and Aspects of State*

Security. National University of Civil Defense of Ukraine. 2021. № 1. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13753/1/BizonichPASSA.pdf>.

109. Directive (EU) 2020/2184 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2020 on the quality of water intended for human consumption (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020L2184>

110. Global Water Partnership Embarks on Water Investment Transformation. 18.02.2025. URL: <https://www.gwp.org/en/About/more/news/2025/global-water-partnership-embarks-on-global-investment-transformation/>.

111. Goncharuk N.T., Prokopenko L.L., Krushelnytska T.A., Rubchak O.B., Taraban S.V. The capability of amalgamated territorial communities as a key factor in the socio-economic development of territories. *Studies of Applied Economics*. 2021. Vol. 39. № 6. Special Issue: Innovative Development and Economic Growth in the CIS Countries.

112. Gunjan Gautam, Khet Raj Dahal. Issues and Problems of Community Water Supply Schemes with Special Reference to Nepal. *Journal of Civil Construction and Environmental Engineering*. 2020. Vol. 5. pp. 114-125.

113. Khozhylo I., Lipovska, N. et al. Implementation of smart-city tools as a response to challenges in socio-humanitarian field in Ukrainian metropolises. *Acta logistica*, 2022. Vol. 9. Issue: 1. P.23–30. URL: https://actalogistica.eu/issues/2022/I_2022_03_Khozhylo_Lipovska_Chernysh_Antonova_Diegtiar_Dmytriieva.pdf.

114. Molokanova, V.M., Borodin, Ye.I., Tarasenko, T.M. (2020). Implementation of innovation management achievements in regional public governance practice. *International Journal of Management (IJM)*, 11(9). 623-636. https://iaeme.com/MasterAdmin/Journal_uploads/IJM/VOLUME_11_ISSUE_9/IJM_11_09_058.pdf

115. Rout Satyapriya. Rural Water Supply and Sanitation in South Asia: Problems, prospects and policy changes. In Saifuddin Soz and R. N. Srivastava (Ed.) *SAARC: Emerging Challenges*, New Delhi: Foundation for Peace and

Sustainable Development. 2010. 26 p. URL: https://www.academia.edu/2545990/Rural_Water_Supply_and_Sanitation_in_South_Asia_Problems_Prospects_and_Policy_Changes.

116. Shkilnyak M., Melnyk A., Monastyrskyi G., Vasina A., Ivanova O. & Dudkina O. Management of life activities of territorial communities under martial law conditions: challenges and response mechanisms. *Herald of Economics*, 2022. P. 197–206.

117. The human right to water and sanitation: UN General Assembly Resolution 64/292, adopted on 28 July 2010. URL: <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/479/35/PDF/N0947935.pdf?OpenElement>

118. Water Services Regulation Authority: Ofwat. Access date: 08.12.2024. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ofwat>.

119. Working towards a water secure world. Access date: 08.12.2024. URL: <https://www.gwp.org/>.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГАЛУЗІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

3.1. Моделювання простору проблем водопостачання та водовідведення як основа ефективного стратегічного управління галуззю на регіональному рівні

Вище нами було окреслено коло проблем, які існують у сфері водопостачання та водовідведення, зокрема, на регіональному рівні. Результати проведеного аналізу дозволили зробити висновок, що зазначена сфера, як і вся комунальна інфраструктура в цілому, є дуже проблемною, і такою, що вимагає невідкладного прийняття рішень стратегічного характеру для покращення ситуації в галузі та забезпечення її стійкості у воєнний та повоєнний період (див. пп. 1.3, 2.2).

Для структуризації проблем та подальшого моделювання на її основі простору проблем з метою забезпечення ефективного стратегічного управління розвитком галузі та створення необхідного організаційно-управлінського забезпечення систематизуємо отриманий перелік та виокремимо ті проблеми, які виникли ще до початку повномасштабної збройної агресії рф, а також ті, що безпосередньо пов'язані з наслідками бойових дій. Так, до проблем, що існували ще за мирних часів, віднесено, зокрема, такі:

- недостатність адаптаційних можливостей водопостачальної галузі до негативних процесів зміни клімату;
- загальне погіршення екологічного стану водних басейнів, значне забруднення й виснаженість водних об'єктів, загострення проблеми транскордонних забруднень;

- зниження якості питної води майже в усіх регіонах країни, а в окремих випадках – невідповідність показників якості встановленим нормативним вимогам;
- незадовільний технічний стан, розбалансованість та суттєва зношеність інфраструктури централізованого водопостачання та водовідведення внаслідок постійного недофінансування галузі;
- низька енергоефективність та енергомісткість використовуваного обладнання;
- надмірна монополізація, яка заважає розвитку конкуренції на ринку надання послуг з водопостачання та водовідведення;
- низький рівень цифровізації управління водними ресурсами та впровадження систем дистанційного зчитування показників;
- невідповідність тарифів реальній собівартості послуг, що призводить до зниження рівня оплати споживачами за надані послуги, а це у свою чергу впливає на зменшення інвестицій в цю галузь тощо.

Унаслідок повномасштабної агресії РФ до перелічених вище проблем у сфері водопостачання та водовідведення додалися ще такі критичні проблеми, як:

- додаткове забруднення води залишками військової техніки, вибухівки, боєприпасами, витокami паливно-мастильних матеріалів тощо, унаслідок чого спостерігається перевищення концентрації окремих металів, ртуті, нафтопродуктів та інших синтетичних речовин;
- знищення джерел водопостачання та / або втрата контролю над ними через окупацію (руйнування трубопровідних мереж, станцій очищення води, насосних станцій тощо);
- відсутність енергоживлення протягом тривалих періодів часу;
- нерегулярне (або взагалі відсутнє) постачання паливно-мастильних матеріалів, необхідного обладнання, матеріалів для експлуатації та ремонту систем водопостачання й водовідведення;

- недостатність (або неможливість) фінансування закупівлі обладнання, матеріалів, виконання пакетів робіт в умовах зміни фінансових пріоритетів на користь Силам Оборони України, що обумовлює втрату можливості керування системою та вчасного реагування на аварійні ситуації;
- ускладнення доступу населення до надійних водних джерел, засобів гігієни та санітарії;
- отримання дозвільних документів на спеціальне водокористування з артезіанських свердловин та на користування надрами (підземними водами) відбувається протягом досить тривалого часу й іноді є взагалі неможливим;
- нестача кваліфікованих інженерно-технічних кадрів, зокрема через мобілізацію до лав Збройних сил України;
- втрата можливості залучення сторонніх профільних організацій;
- відсутність (через динамічні зміни зовнішнього середовища та непередбачувані загрози) чіткого стратегічного бачення про те, коли та як саме має розвиватися водопостачальна галузь.

Слід зазначити, що цей перелік проблем не є вичерпним.

Для розв'язання вищевказаного комплексу взаємопов'язаних проблем у сфері водопостачання й водовідведення, забезпечення стійкості системи у воєнний період та успішного керованого розвитку у повоєнний, нами запропоновано використовувати програмно-цільовий інструментарій (див. п. 2.3), а саме, стратегічний та проєктний підходи. Ці інструменти, як свідчить світовий досвід, є найбільш дієвими та ефективними в динамічних умовах виходу з критичних ситуацій. Вони базуються на результатах аналізу поточної ситуації в галузі; виявленні її сильних та слабких сторін, конкурентних переваг, можливостей та загроз [27; 34]. Від того, наскільки якісно проведено аналіз, залежить успішність подальшої стратегічної діяльності органів публічного управління з розроблення та затвердження відповідної стратегії розвитку комунальної інфраструктури. При цьому характерними та обов'язковими особливостями даних управлінських

інструментів є широке залучення громадськості, починаючи з попередніх кроків та закінчуючи оприлюдненням результатів.

На наступних етапах, під час впровадження стратегічних рішень, не менш важливу роль відіграє ефективне та професійне управління процесами стратегічного розвитку галузі протягом усього управлінського циклу, починаючи з процесів стратегічного планування, і далі (безпосередньо в ході реалізації завдань), завершуючи етапом контролю та оцінювання результатів стратегічної діяльності.

Отже, завданням першого етапу стратегічного управління сферою водопостачання та водовідведення має бути проведення стратегічного аналізу, оскільки без розуміння сутності проблем, що призводять до незадовільного стану галузі, неможливо знайти правильні рішення для виправлення існуючої ситуації. Акцентуємо, що основні зусилля необхідно концентрувати на пошуку першопричин проблем, а не на їх зовнішніх симптомах. Тому порушене питання вимагає пошуку та подальшого наукового обґрунтування підходу до аналізу визначених вище проблем в галузі водопостачання та водовідведення, що стає можливим на основі структуризації цих проблем і подальшого моделювання так званого «простору проблем» у галузі.

У цьому контексті ще раз підкреслимо, що якість надання комунальних послуг, зокрема у сфері водопостачання та водовідведення, залежить насамперед від стану усього комунального господарського комплексу в цілому, тому його аналіз необхідно проводити комплексно, починаючи з технічних питань і завершуючи ефективністю організації бізнес-процесів у галузі.

На регіональному рівні формування простору проблем водопостачання та водовідведення доцільно починати з проведення аналізу поточної ситуації по всіх територіальних громадах, розташованих на території області, для чого потрібно залучити органи місцевого самоврядування, а також, як було зазначено вище, представників громадськості й бізнесу як ключових

стейкхолдерів процесів формування та реалізації стратегії. Важливу роль у формуванні простору проблем водопостачання та водовідведення на регіональному рівні відіграє проведення соціологічних досліджень (наприклад, у вигляді опитування або анкетування, зокрема в онлайн режимі). Це обумовлено тим, що живе усне, письмове або онлайн спілкування з представниками громадськості, які безпосередньо на собі відчувають проблеми неякісного або взагалі відсутнього централізованого водопостачання на території, де вони мешкають, надає більш реальну картину, яка доповнюється статистичними даними та іншою інформацією, наданою комунальними підприємствами (зокрема водоканалами), органами державної виконавчої влади на території та органами місцевого самоврядування. У ході проведення аналізу ситуації та подальшого синтезу отриманих результатів визначається коло проблем в регіоні, кожна з яких характеризується рівнем гостроти, а також масштабом впливу на якість життя населення та діяльності суб'єктів підприємництва на його території. Результатом першого етапу стратегічного аналізу має бути сформований перелік негативних факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх, які є першопричинами проблем сучасного стану галузі та стримування її подальшого розвитку.

Науковцями-практиками в галузі стратегічного планування та управління пропонується проводити стратегічний аналіз у декілька кроків [27; 34]:

- якісний аналіз всіх факторів впливу;
- кількісний аналіз цих факторів впливу;
- ранжування факторів за силою їх впливу, масштабністю й гостротою викликаних ними проблем;
- поглиблений аналіз найбільш важливих факторів впливу з розробкою сценаріїв та прогнозуванням наслідків щодо невирішення проблем у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Розглянемо детальніше покроковий процес моделювання пропонованого нами «простору проблем» у галузі водопостачання та водовідведення.

На першому кроці (у процесі проведення якісного аналізу) можуть застосовуватися такі інструменти, як:

- опитування, офлайн або онлайн анкетування населення і підприємців регіону з подальшим статистичним обробленням отриманих результатів;
- експертне оцінювання, зокрема за методом Делфі;
- проведення мозкового штурму;
- здійснення SWOT-аналізу;
- проведення ABC-аналізу та інші.

Результатом виконання даного кроку є формування повного переліку проблем з обґрунтуванням факторів, що на них впливають. Оскільки дослідження проводиться на якісному рівні, класифікація / ранжування проблем та відповідних факторів впливу – ризиків, загроз та викликів – може проводитися за декількома критеріями, такими як:

- джерела виникнення – негативні фактори впливу можуть бути внутрішніми та зовнішніми. Відповідно вирішення таких проблем може бути в межах компетенції органів публічного управління регіону / територіальної громади тощо, а може знаходитися поза межами, тобто такі проблеми можуть бути вирішені в процесі стратегічного управління цією галуззю на більш високому рівні управління – національному, транснаціональному;

- зона впливу – не всі ризики та виклики створюють однакові проблеми для різних об'єктів галузі водопостачання та водовідведення. Наприклад, проблеми з якістю питної води можуть мати різну гостроту і взагалі бути присутніми лише в певних територіальних громадах, а не по всьому регіону;

- характер виникнення факторів ризику – технічні проблеми, фінансові, нормативно-правові, організаційні, вплив людського фактору тощо.

Для подальшої інтерпретації отриманих результатів з метою моделювання простору проблем побудуємо структуру проблеми з урахуванням визначених вище їх ознак (рис. 3.1).

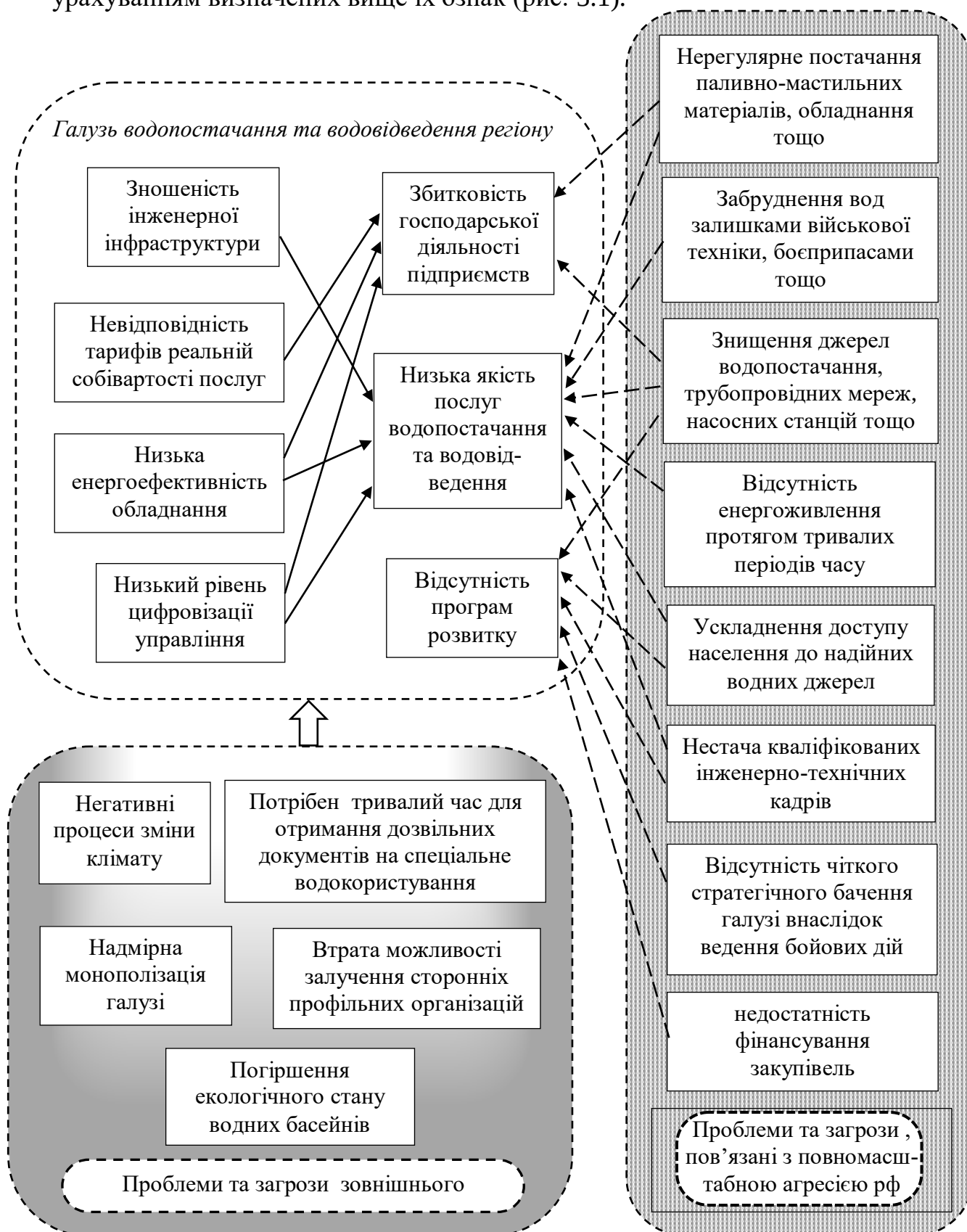

Рис. 3.1. Структура проблем галузі водопостачання та водовідведення

З огляду на предметну сферу дослідження, слід акцентувати на доцільності застосування інструменту SWOT-аналізу [27; 34], оскільки останній дозволяє оцінити не тільки негативні, але й позитивні фактори, що можуть забезпечити стратегічні перспективи розвитку цієї галузі, а також дає можливість проаналізувати взаємний вплив різних категорій факторів впливу.

Виходячи з вищевказаного, робимо висновок, що дослідження проблем водопостачання та водовідведення в процесі проведення стратегічного аналізу на рівні регіону повинне проводитися як на якісному, так і на кількісному рівні. Якщо метою першого (якісного) рівня дослідження є визначення та опис основних проблем галузі, то результатом кількісних досліджень має бути кількісна оцінка впливу кожної групи факторів на гостроту та масштабність проблем як в окремій територіальній громаді, так і в регіоні, або по всій галузі комунального господарства в цілому. Отже, завданням другого кроку стратегічного аналізу є отримання кількісної оцінки впливу факторів ризиків та викликів, а також гостроти та важливості поточного стану проблем цієї сфери.

Слід зазначити, що на рівень гостроти певної проблеми сфери водопостачання та водовідведення може водночас впливати значна кількість різноманітних факторів, при цьому не завжди очевидним є внесок того чи іншого фактору на виникнення та динаміку кожної з проблем. В ідеалі було б проведення так званого «діалогу з проблемою» для визначення причинно-наслідкових зав'язків появи та розвитку тієї чи іншої проблеми [27]. Нажаль, вітчизняний та світовий досвід стратегічного управління розвитком житлово-комунальної сфери свідчить, що не завжди вдається побудувати повну схему причинно-наслідкових зав'язків та дослідити витoki кожної проблеми. До того ж, більшість проблем виникають унаслідок впливу не одного якогось ризику, а під впливом цілого комплексу різноманітних факторів. Тому, на нашу думку, прийнятним можна вважати результат кількісної оцінки тільки поточного стану проблематики сфери водопостачання та водовідведення, за

яким є можливість проранжувати проблеми за напрямками та тяжкістю наслідків їх впливу на населення й підприємницькі кола регіону.

Для проведення кількісного аналізу стану водогосподарського комплексу та обґрунтування (за допомогою нескладних математичних методів) простору проблем водопостачання та водовідведення виникає питання щодо вибору вісей, за якими буде вимірюватися проблемне поле зазначеної сфери. Складність даного питання полягає у тому, що комунальна сфера є достатньо широкою і розгалуженою, об'єднує підприємства різних форм власності та різних профілів діяльності, втім шкала вимірювання має бути універсальною, що потрібно для отримання якомога більш точної оцінки проблематики поточного стану всього виробничо-господарського комплексу.

Узагальнюючи вище наведені результати дослідження галузі комунального господарства в Україні, зокрема сфери водопостачання та водовідведення (див. розділ 1), дійшли висновку, що проблематику її поточного стану краще описувати за наступними ознаками:

- техніко-технологічними;
- фінансовими;
- організаційно-інституціональними.

Отже, запропоновані ознаки є підставою для класифікації як проблем, так і їх впливів на стан системи водопостачання та водовідведення. Для визначення їх впливу на стан водогосподарської галузі пропонуємо сформувати систему індикаторів, дотичних до кожної конкретної проблемної ситуації, і які будуть являти собою так звані «стандартизовані» показники, на основі яких можна оцінити прогрес у досягненні не стільки стратегічних, а скоріше операційних (проблемно-орієнтованих) цілей та завдань.

Оцінювання ситуації за першою ознакою буде здійснюватися через технічні показники, за другою – через фінансові, за третьою – взагалі більш підходять статистичні дані. Для отримання цілісної моделі актуального стану комунальної сфери пропонуємо кількісну оцінку проводити із застосуванням

універсальних відносних показників, а саме: за 100-бальною шкалою, яка показує відсоток наближення / відставання реального стану справ від бажаного (або планованого). Крім того, застосування 100-бальної шкали хоча і робить чисельні оцінки більш громіздкими, але вона є більш звичною та зрозумілою для експертів – осіб, що пропонують управлінські рішення, та інших стейкхолдерів, оскільки кореспондується з відсотковою оцінкою впливу кожного з факторів.

Акцентуємо, що кожний зовнішній або внутрішній фактор характеризується не тільки силою впливу, але й широким колом різноманітних наслідків, тобто кожний з факторів необхідно описувати не тільки силою, але й напрямом впливу, а відповідно – тенденціями змін об'єкту управління (сфери водопостачання та водовідведення комунального господарства). Тому для належної інтерпретації результатів під час проведення стратегічного аналізу перелічені вище фактори впливу доцільно розглядати не як скалярні, а як векторні величини, що описуються двома характеристиками:

- модулем, який відповідає силі впливу даного фактору;
- напрямом, який визначає, на які саме аспекти діяльності впливає даний фактор, і які тенденції змін він передбачає.

Для візуалізації простору проблем сфери комунального господарства, зокрема галузі водопостачання та водовідведення, основний тренд пропонуємо представити у вигляді вектору Р (від англ. problem) в базисі (системі координат) TFM (від англ. technology – finance – management), а саме:

Вісь Т – техніко-технологічні фактори, такі як застарілість обладнання, вихід з ладу насосів, пориви трубопроводів та інше. В умовах повномасштабної агресії рф техніко-технологічні ризики посилюються через руйнування водопостачальної комунальної інфраструктури внаслідок обстрілів рф ракетами та дронами (найбільш характерним прикладом є

м. Миколаїв, яке на тривалий час залишилося зовсім без мережі водопостачання), руйнування греблі (Каховська ГЕС) тощо.

Вісь F – фінансові фактори, такі як: прибутковість / збитковість діяльності комунальних підприємств з водопостачання та водовідведення, невідповідність тарифів на водопостачання собівартості послуг, обмеженість джерел фінансування галузі та інше.

Вісь M – фактори, пов'язані з неефективним управлінням комунальною сферою. Причому, ця група факторів може мати суттєвий вплив на всіх рівнях управління – від комунального господарства окремої територіальної громади до галузі комунального господарства країни в цілому, якою опікується Міністерство розвитку громад та територій України – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [8].

Інша проблема стратегічного аналізу полягає в тому, що сфера комунального господарства, зокрема водопостачання та водовідведення, є складною розгалуженою системою, що має велику кількість об'єктів управління, пов'язаних між собою технологічними, фінансовими, організаційними та іншими типами зв'язків. У загальному випадку, кожен об'єкт даної системи характеризується унікальним станом і характерними проблемами розвитку. Тому для опису актуального стану проблем сфери комунального господарства необхідно розглядати не окремий вектор, а сімейство векторів у базисі TFM. Сукупність цих векторів окреслює (у кількісному вимірі) проблемне поле сфери послуг водопостачання та водовідведення певного об'єкту публічного управління (рис. 3.2).

Розшифруємо прийняті на рис. 3.2 позначки:

– $P_n \dots P_{n-1}$ – вектори проблем водопостачання та водовідведення адміністративно-територіальних одиниць регіону – територіальних громад, міст, окремих об'єктів галузі регіонального та національного значення (водогони, водосховища тощо);

– WSD (від англ. Water Supply and Drainage – водопостачання та водовідведення) – проблемне поле водопостачання та водовідведення на регіональному рівні.

У кількісному вимірі, проблемне поле галузі водопостачання та водовідведення у регіоні дорівнює векторній сумі проблем кожного з об'єктів цієї сфери управління $P_1 \dots P_{n-1}$ (3.1).

$$\overline{WSD} = \sum \overline{P_i} \quad (3.1)$$

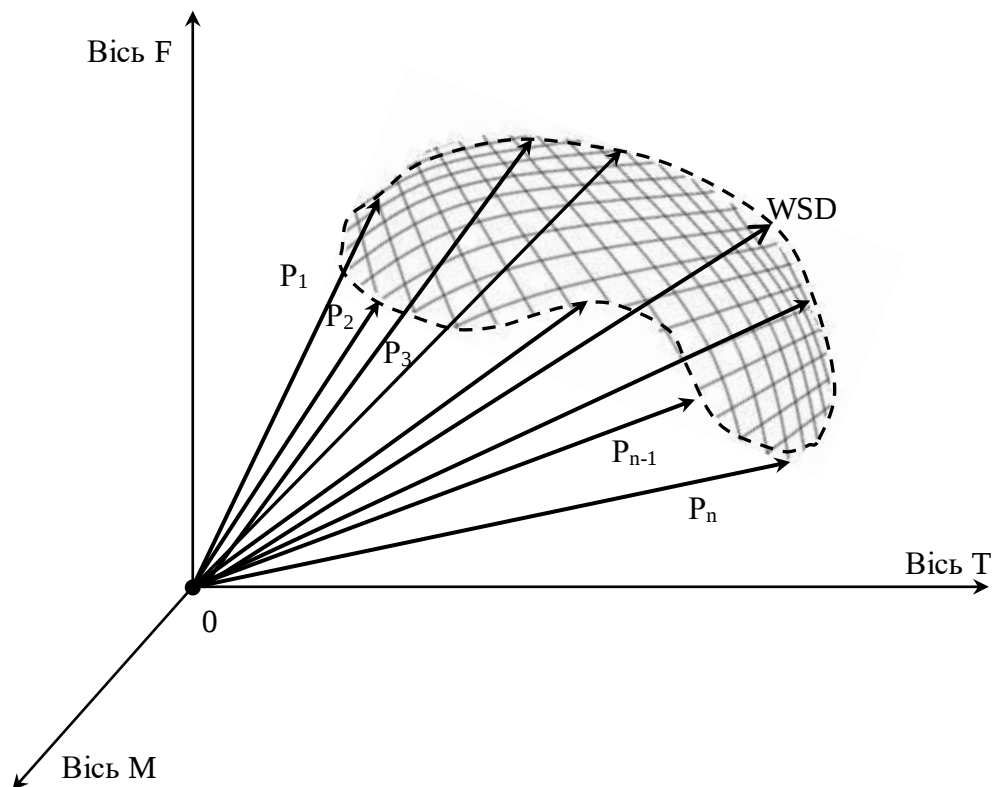

Рис. 3.2. Простір проблем водопостачання та водовідведення на регіональному рівні

Для обґрунтування дескриптивної моделі стратегічної діяльності в галузі зазначимо, що ефективне управління розвитком сфери комунального господарства можливе за умов чіткої відповідності управлінського впливу найбільш гострим проблемам цієї сфери. Тому розрахунки проблемного поля галузі створює умови для обґрунтованого та чіткого цілепокладання на етапі стратегічного синтезу, визначення пріоритетів розв'язання проблем, а відповідно – для планування програм і проектів розвитку цієї галузі, розподілу ресурсів тощо.

Для комплексного обґрунтування потреб у матеріальних, фінансових, людських, адміністративних та інших видах ресурсів на етапі розроблення програм розвитку галузі водопостачання та водовідведення регіону необхідно сформулювати пакет управлінських рішень (запланованих проектів та інших заходів), який може бути представлений у вигляді математичної моделі у тій самій системі координат (базисі) TFM. При цьому потрібні ресурси можуть бути візуалізовані проекціями векторів:

- матеріальні та технічні – на вісь T;
- фінансові ресурси – проекції векторів на вісь F;
- людські, адміністративні, інтелектуальні ресурси – на вісь M.

У результаті, найбільш ефективною моделлю стратегічної діяльності органів публічного управління з розвитку галузі водопостачання та водовідведення регіону буде така, в якій сумарному вектору проблем WSD буде відповідати загальний вектор програми стратегічного розвитку SPD (від англ. Strategic Program of Development – програма стратегічного розвитку) (3.2):

$$\overline{WSD} = -\lambda \overline{SPD} \quad (3.2), \text{ де:}$$

- λ – коефіцієнт пропорційності стратегічної діяльності проблемам галузі;
- знак «—» вказує на те, що вектори управлінських рішень мають бути колінеарними та проти спрямованими в базисі TFM векторам проблем $\overline{P}$.

Якщо враховувати, що програма стратегічного розвитку галузі складається з сукупності взаємопов'язаних проектів та заходів, формула моделі управлінських рішень (3.2) перетворюється на формулу (3.3):

$$\sum \overline{P_i} = \sum \overline{Pr_i} \quad (3.3),$$

де $\overline{Pr_i}$ – проекти та заходи програми стратегічного розвитку галузі водопостачання та водовідведення регіону.

Отже, можна зробити висновок, що у сформованій на основі дескриптивної моделі стратегічної діяльності програмі стратегічного розвитку водопостачальної галузі регіону кожен проект має відповідати за

напрямами та силою впливу найбільш гострим і масштабним проблемам цієї галузі. Побудована за таким принципом система програмно-цільового управління дозволить зробити стратегічну діяльність органів публічного управління максимально ефективною.

3.2. Інструменти публічноуправлінської взаємодії і міжнародного співробітництва та їх роль у підвищенні результативності стратегічної діяльності з розвитку водопостачальної галузі регіону

У попередньому розділі (див. п. 3.1) досліджено процеси, що мають відбуватися на першій фазі управлінського циклу стратегічного розвитку комунальної інфраструктури, зокрема, її водопостачальної галузі, для чого було обґрунтовано підхід до визначення та структуризації проблем у сфері водопостачання та водовідведення, а також запропоновано дескриптивну модель стратегічної діяльності органів публічного управління з розвитку водопостачальної галузі, яка базується на відповідній моделі управлінських рішень (запланованих проектів та інших заходів), і має забезпечити ефективність і результативність публічноуправлінської діяльності у цій сфері.

З метою подальшого пошуку й обґрунтування адекватних ситуації підходів та інструментів розвитку комунальної інфраструктури регіону (у частині водопостачання та водовідведення) розглянемо, як формується організаційно-управлінське забезпечення стратегічної діяльності органів публічного управління на наступній фазі управлінського циклу – фазі реалізації стратегії, і на чому воно базується.

Найбільш важливими питаннями другої фази управлінського циклу (тобто такими, що вимагають системного підходу до їх вирішення), є наступні.

По-перше, це – організація ефективної взаємодії між всіма учасниками процесів розвитку житлово-комунального господарства регіону. Для

вирішення цього питання (тобто, забезпечення ефективної взаємодії) проаналізуємо систему взаємовідносин органів публічного управління різного рівня між собою та з іншими стейкхолдерами галузі. Складність завдання полягає у тому, що склад учасників не є однорідним – у розвитку цієї галузі беруть активну участь як центральні та місцеві органи виконавчої влади, так і органи місцевого самоврядування, комунальні та приватні підприємства, іноземні партнери. Кожний учасник має свої власні інтереси та завдання, втім задача стратегічного менеджменту галузі полягає не тільки у реалізації діяльності згідно з чинною нормативно-правовою базою та принципами публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні, які нами було визначено вище (див. п. 1.1), а й у тому, щоб узгодити дії всіх учасників між собою, надати кожному з них такі можливості, щоб досягнення ними власних інтересів створювало синергетичний ефект у досягненні основної стратегічної мети – забезпечення споживачів якісними житлово-комунальними послугами, у тому числі з водопостачання та водовідведення.

Друге важливе питання – це залучення інвестицій у розвиток комунальної інфраструктури та житлово-комунального господарства регіону в цілому. До початку повномасштабної війни з РФ основними джерелами фінансування підприємств комунальної власності були кошти державного та місцевих бюджетів, гранти, кредити банків, кошти міжнародних організацій, власні фінансові ресурси, які створюються за рахунок прибутку від надання послуг населенню та іншим споживачам, амортизаційних відрахувань тощо [4]. Як зазначалося вище, з 24 лютого 2022 року основні кошти бюджетів всіх рівнів спрямовані на підтримку Збройних Сил України, термінове відновлення зруйнованих агресором житлових та промислових будинків, а також критичної інфраструктури. Так, станом на початок 2024 року (за даними Державного агентства водних ресурсів України) РФ захопила 337 об'єктів нерухомого майна в галузі водного господарства, знищила 84 об'єкти, пошкодила 339 об'єктів. Також постраждали об'єкти рухомого майна:

215 752 одиниць захоплено, 7 895 одиниць знищено, 415 одиниць пошкоджено. Загальна вартість знищених активів склала 511,8 млн грн, захоплених ворогом – 178,7 млн грн [35].

Значний дефіцит бюджетних коштів призводить до катастрофічного недофінансування галузі житлово-комунального господарства, а затвердження тарифів за політичним принципом замість чіткого економічного обґрунтування – до збитковості господарської діяльності суб'єктів надання житлово-комунальних послуг. Отже, формування дієвих механізмів фінансового забезпечення функціонування й розвитку житлово-комунального господарства є другою ключовою проблемою стратегічного розвитку цієї галузі.

Розглянемо детальніше сутність та шляхи розв'язання зазначених питань.

З метою організації ефективної взаємодії між всіма учасниками процесів розвитку комунальної інфраструктури зазначимо, що система управління житлово-комунальним господарством, як і загалом система публічного управління в Україні, представлена наступними трьома рівнями:

- державний (або центральний);
- регіональний (обласний);
- муніципальний (базовий рівень місцевого самоврядування – територіальні громади сіл, селищ, міст).

При цьому, як стверджує Д. Бізонич [1], кожний з цих рівнів представляє собою певну систему, яка складається з суб'єктів та об'єктів управління, і для кожної з них характерним є конкретний перелік впливових зацікавлених сторін – стейкхолдерів, склад яких може змінюватися залежно від цілей та завдань, які потребують розв'язання.

Основним принципом взаємодії виконавчих органів різного рівня є те, що «органи державної виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією

України та іншими законодавчими актами до повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, крім випадків виконання делегованих їм радами повноважень, та в інших випадках, передбачених законом» (ст. 71 [6]). Разом із тим, Конституція України допускає делегування повноважень місцевих державних адміністрацій виконкомам сільських, селищних і міських рад, а також обласних і районних рад – обласним і районним державним адміністраціям. Законодавство України встановлює «рамки» такого делегування, а також визначає інші форми взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що фактично законодавець, розмежовуючи функції і повноваження державної виконавчої влади та місцевого самоврядування (зокрема на місцевому рівні), мав на увазі забезпечити умови для їх «розподіленого» функціонування. Але нажаль, наявність великої кількості суміжних (або пересічних) компетенцій робить цей задум недостатньо ефективним. Накладки та дублювання, а відповідно і втручання одних органів публічного управління у діяльність інших, на жаль залишається і досі. При цьому питання організації взаємовідносин органів місцевого самоврядування з місцевими державними адміністраціями залежить від політичних тенденцій. Очевидно, що місцеві державні адміністрації є провідниками внутрішньої політики держави на місцях та вживають заходи щодо її впровадження у діяльність органів місцевого самоврядування. Тому на практиці реалізація функцій та повноважень призводить не тільки до непогоджених дій, але нерідко породжує різні проблемні ситуації щодо встановлення меж та способів вирішення компетенційних спорів.

З цього приводу О. Євтушенко у своїй науковій праці [3] зазначає, що незважаючи на те, що у Конституції України вже задекларовано принципи централізації та децентралізації, втім доцільно було б додати європейський принцип субсидіарності, зміст якого полягає у передачі владі вищого рівня

тільки тих повноважень, які територіальна громада не може здійснювати самостійно для задоволення потреб та інтересів своїх мешканців. Взагалі, за принципом субсидіарності (як ключовим принципом організації діяльності органів влади й управління) визначається процедура розподілу й перерозподілу повноважень між рівнями публічного управління, тому, згідно із зазначеним принципом, «втручання держави припустиме лише в тому випадку, коли без її допомоги неможливо досягти поставлених цілей» [3]. Разом із тим, як зазначалося вище, реформа децентралізації, яка вже близько 10 років реалізовується в Україні, на цей час визнана однією із найуспішніших реформ, і питання ефективного розподілу повноважень, зокрема, у житлово-комунальній сфері, також поступово вирішуються, що є необхідною умовою прийняття найбільш раціональних публічноуправлінських рішень щодо розвитку галузі в цілому.

На сайті Державного агентства водних ресурсів України зазначається, що взаємодія органів публічного управління є важливим аспектом синергії спільних дій під час виникнення надзвичайних ситуацій, криз та ризиків, зокрема, у водному секторі [7]. Налагодження такої конструктивної взаємодії є особливо актуальним для східної та південної частини України, де має місце не тільки велике промислово-виробниче навантаження територій та зростання негативного впливу кліматичних змін, а й, насамперед, інші потенційно-можливі загрозливі фактори, пов'язані із тим, що головна водна артерія України – річка Дніпро, її притоки та інші водні ресурси сходу – знаходяться в зоні бойових дій та / або на окупованих територіях України. В умовах існування таких загроз та викликів, управління водними ресурсами, зокрема, на сході та півдні України, потребує злагоджених дій та консолідації зусиль з боку усіх стейкхолдерів – зацікавлених та впливових сторін водопостачальної галузі [7]. Саме тому, залишається актуальним питання організації ефективної взаємодії всіх учасників процесу стратегічного розвитку комунальної інфраструктури та її підгалузей на регіональному

рівні, для вирішення якого необхідно провести аналіз впливових стейкхолдерів, визначити цілі та роль кожного з них у цій діяльності.

Відштовхуючись від предмету даного дисертаційного дослідження (удосконалення публічного управління розвитком регіональної комунальної інфраструктури, зокрема її критичної складової – водопостачання та водовідведення), вважаємо за доцільне під час проведення аналізу зацікавлених сторін розглядати всіх ключових стейкхолдерів кожного рівня управління (від державного до муніципального) з акцентом на ступінь їх впливу на процеси управління цією галуззю, оскільки всі вони мають особисті інтереси, цілі та можуть по-різному впливати на розвиток житлово-комунальної сфери регіону в цілому. Такий багаторівневий підхід дозволить більш чітко окреслити систему взаємозв'язків між всіма стейкхолдерами та визначити оптимальну стратегію поведінки з кожним з них.

Кінцевою метою аналізу стейкхолдерів є розробка та застосування принципу індивідуального підходу до кожного з них, що дозволить, з одного боку, максимально задовольнити їх потреби та очікування; з іншого – максимально використати потенціал та можливості кожного на користь досягнення мети щодо розвитку як галузі водопостачання та водовідведення, так і загалом всієї комунальної інфраструктури регіону (ключові стейкхолдери галузі водопостачання та водовідведення на регіональному рівні, їх інтереси, стратегічна позиція та принципи взаємодії з ними зведені у табл. 3.1).

Виокремлення саме таких груп ключових стейкхолдерів галузі водопостачання та водовідведення пояснюються наступними міркуваннями.

За висновком В. Клочана [5] функції і повноваження місцевих державних адміністрацій та органів самоврядування базуються на принципах «галузевої компетенції», зокрема, у сфері житлово-комунального господарства, вони якщо не ідентичні, то, принаймні, мають значну схожість.

Таблиця 3.1

Ключові стейкхолдери галузі водопостачання та водовідведення *

Стейкхолдер	Власні задачі та інтереси	Роль та функції у розвитку галузі ЖКГ	SWOT-фактор стратегічного розвитку	Стратегія взаємодії зі стейкхолдером
Споживачі послуг – домогосподарства	Отримання якісних послуг з водопостачання та водовідведення всіма домогосподарствами по всіх населених пунктах області	Є основним реципієнтом та джерелом доходу комунальних підприємств галузі	Може бути сильною або слабкою стороною в залежності від ступеню охопту та рівня сплати населенням громад послуг з водопостачання та водовідведення	Ретельне вивчення та максимальне задоволення потреб споживачів. Інформування про цілі та задачі стратегічного розвитку галузі в області та громадах
Споживачі послуг – суб'єкти господарювання	Отримання якісних послуг з водопостачання та водовідведення у необхідних обсягах	Є другим за обсягами реципієнтом та джерелом доходу комунальних та інших підприємств галузі	Може бути сильною або слабкою стороною в залежності від рівня сплати суб'єктами господарювання послуг з водопостачання та водовідведення	Ретельне вивчення та максимальне задоволення потреб споживачів. Інформування про цілі та задачі стратегічного розвитку галузі
Органи законодавчої влади	Нормативно-правове забезпечення розвитку галузі та її адаптації до вимог Європейського Союзу	Визначає законодавче поле, у якому мають діяти всі учасники процесу розвитку комунальної інфраструктури	Можуть бути джерелом як нових можливостей, так і загроз в залежності від співпадіння вектору розвитку ЖКГ області із національними та європейськими тенденціями	Ретельне вивчення державної політики, новин та нюансів нормативно-законодавчого поля. Чітке виконання вимог
Органи державної виконавчої влади (Уряд, міністерства, відомства, органи державного управління на	Державне регулювання розвитку галузі водопостачання та водовідведення. Розробка відповідної	Формують організаційно-управлінське забезпечення розвитку галузі. Справляють права власності на об'єкти галузі державного значення	Можливості в контексті залучення іноземних партнерів, передачі прав власності та управління об'єктами галузі ЖКГ на	Встановлення (по можливості) партнерських відносин. Ретельне виконання вимог центральних

місцях)	державної політики у галузі, контроль за її реалізацією	та / або передають їх під керування органів самоврядування.	регіональний рівень	органів влади
Органи самоврядування регіонального рівня (обласна рада, комісії, виконавчий апарат облради) та обласні державні адміністрації	Забезпечення потреб мешканців та підприємців області якісними послугами водопостачання та водовідведення. Підвищення авторитету обласних рад серед електорату	Управління об'єктами комунальної інфраструктури регіонального рівня. Залучення інвестицій для її розвитку	В залежності від активності, компетентності й вмотивованості керівництва й працівників, вони можуть бути сильними або слабкими сторонами	Максимальна активізація діяльності, підвищення кваліфікації персоналу, впровадження програмно-цільового управління.
Органи місцевого самоврядування базового рівня (село, селище, місто)	Забезпечення потреб мешканців та підприємців територіальної громади якісними послугами водопостачання та водовідведення. Підвищення авторитету місцевої влади серед електорату	Управління об'єктами комунальної інфраструктури регіонального рівня. Залучення інвестицій для їх розвитку	В залежності від активності, компетентності й вмотивованості керівництва можуть бути сильними або слабкими сторонами, проте їх вплив обмежений територією громади	Максимальна активізація діяльності, підвищення кваліфікації персоналу, впровадження програмно-цільового управління.
Комунальні підприємства	Беззбиткове функціонування підприємства. Створення якісних робочих місць	Безпосередньо надання комунальних послуг споживачам	Сильні або слабкі сторони в залежності від якості надання послуг та фінансових результатів діяльності	Посилення слабких сторін. Впровадження інженерних, технологічних організаційних інновацій
Приватні підприємства	Прибутковість бізнес-діяльності. Створення якісних робочих місць	Безпосередньо надання комунальних послуг. Забезпечення діяльності комунальних підприємств	Переважно сильні сторони, оскільки дозволяють розширити перелік та кількість наданих послуг, але за певних умов можуть бути й слабкими сторонами	Встановлення партнерських відносин між бізнесом і органами самоврядування регіонального та місцевого рівнів

Банки, інші фінансово-кредитні установи	Отримання прибутку від фінансової діяльності	Фінансування поточної діяльності. Інвестиції у розвиток комунальної інфраструктури	Можливості щодо залучення фінансування для розвитку галузі ЖКГ в регіоні	Використання як додаткового джерела фінансування поточної діяльності та проєктів розвитку
Благодійні фонди, у т.ч. іноземні	Виконання місії існування фонду. Популяризація фонду	Інвестиції у розвиток комунальної інфраструктури за певними категоріями витрат. Впровадження інновацій	Можливості щодо залучення фінансування для розвитку галузі ЖКГ в регіоні	Встановлення партнерських, точне виконання їх вимог для залучення інвестицій
Громадські організації	Забезпечення прозорості діяльності органів публічного управління	Громадський контроль, висвітлення діяльності органів місцевого самоврядування, державних установ та організацій	Можливості щодо покращення якості й прозорості діяльності. Загрози політичного впливу	Мінімальна увага та співробітництво у межах місії громадських організацій
Інжинірингові, конструкторські компанії	Розробка й апробація власних інноваційних рішень. Отримання прибутку	Підготовка технічної та технологічної документації. Впровадження та апробація інновацій	Сильні сторони, якщо ці компанії підзвітні органам самоврядування, можливості з точки зору залучення передового досвіду та технологій	Встановлення партнерських відносин між бізнесом і органами публічного управління регіонального та місцевого рівнів

* Складено авторкою

Тому, на наш погляд, доцільно об'єднати органи публічного управління регіонального рівня (обласна рада, спеціальні комісії облради, виконавчий апарат облради) та обласні державні (в умовах правового режиму військового стану – військово-державні) адміністрації в одну (ключову) групу стейкхолдерів житлово-комунальної сфери регіону на основі принципової близькості їх інтересів, очікувань та ролей, що вони «відіграють» у розвитку галузі водопостачання та водовідведення.

На регіональному рівні повноваження у сфері надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення, в основному, передано комунальним підприємствам, які були спеціально для цього створені органом місцевого самоврядування на регіональному рівні як представником спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст області. Отже, комунальні підприємства галузі водопостачання та водовідведення стали активними суб'єктами управління на місцях, тому вважаємо, що їх необхідно розглядати не тільки як виконавців робіт, а як ще одну з основних категорій ключових стейкхолдерів управління цією галуззю в регіоні.

Сфера компетенцій органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій є спільною у таких двох основних напрямках, як: підготовка програм соціально-економічного й культурного розвитку громад і територій, а також складання, схвалення й виконання бюджетних програм, зокрема стосовно розвитку житлово-комунального сектору, що безумовно вимагає пошуку різних джерел фінансування [9]. Тому, на нашу думку, суб'єкти, місія яких пов'язана з фінансовою підтримкою діяльності галузі, а також фінансуванням проєктів з розвитку зазначеної сфери, також мають розглядатися в якості основних стейкхолдерів. Це – банки, інші фінансово-кредитні установи; благодійні фонди та організації, у тому числі програми міжнародної технічної допомоги тощо.

Останнім часом, в умовах повномасштабної війни з рф, все більшого значення набуває волонтерський рух, тому волонтерські організації також можуть бути потенційними стейкхолдерами галузі. Але на цей час їх зусилля

спрямовані переважно на допомогу Збройним Силам України та певним соціально незахищеним верствам населення (зокрема, внутрішньо-переміщеним особам), тому станом на цей час волонтерські організації не включені до переліку основних стейкхолдерів галузі водопостачання та водовідведення.

Узагальнена модель розподілу стейкхолдерів за рівнями управління та їх цілями (соціально спрямовані, комерційні) відображена на рис. 3.3.

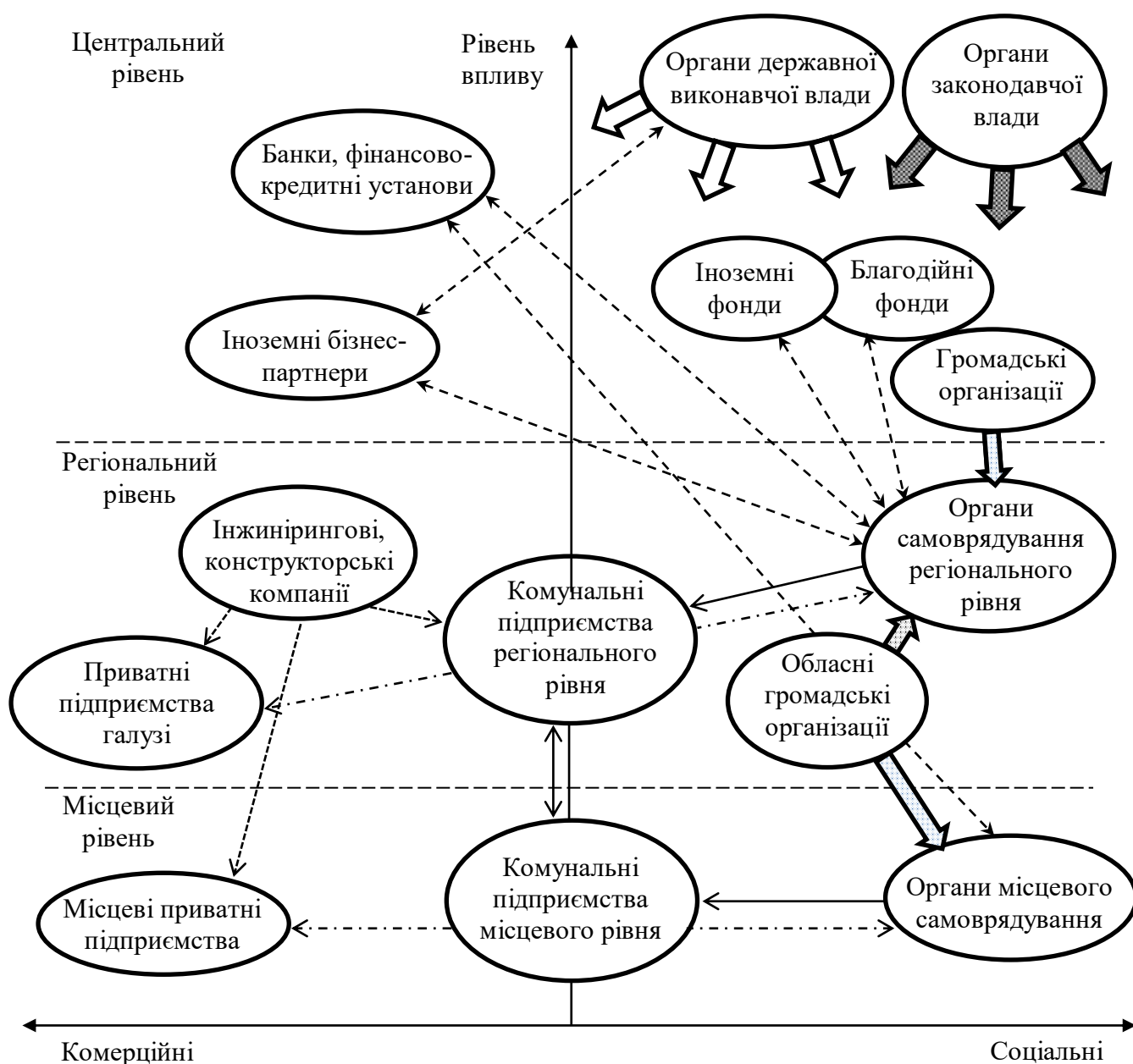

Рис. 3.3. Стейкхолдери галузі водопостачання та водовідведення*

* Складено авторкою

На цій моделі вказані зв'язки між стейкхолдерами:

- ← зв'язки прямого підпорядкування
- ←----- партнерські зв'язки між діяльності
- ←---- партнерські зв'язки між суб'єктами господарювання та органами публічного управління
- ←--> фінансові угоди, інвестування
- ⇐ Впровадження державної політики
- ⇐ нормативно-законодавче регулювання діяльності
- ⇐ соціальне партнерство

Розглянемо детальніше друге питання – формування дієвих механізмів фінансового забезпечення функціонування й розвитку житлово-комунального господарства регіону.

По-перше, акцентуємо, що ідеальним був би такий стан галузі, коли у кожній територіальній громаді водогосподарський комплекс працює безбитково та повністю утримує себе сам. При цьому з місцевого бюджету буде знято фінансове навантаження стосовно реконструкції та капітальних ремонтів мереж або навіть будівництва нових водопровідно-каналізаційних комунікацій у разі, якщо комунальне підприємство працює рентабельно, на засадах самоокупності. Тоді реальними стають завдання не тільки підвищення якості питної води та очищення стоків, а й отримання прибутку від надання цих комунальних послуг, що позитивно відображається на доходах місцевих бюджетів, оскільки підприємства, які надають послуги централізованого водопостачання та водовідведення, стають бюджетоутворюючими, і територіальна громада може спрямовувати їх прибутки на подальший розвиток.

Але сучасні реалії є іншими – аналіз тенденцій щодо формування доходної частини обласного бюджету Дніпропетровської області свідчить про негативні тенденції надходжень від суб'єктів господарювання, які здійснюють забір води зі штучних, природних водойм або з підземних вод, використовуючи її потім для власних потреб або передачі вторинним

водокористувачам, та плати за видачу ліцензії з централізованого водопостачання та водовідведення ліцензіатами, що не підпадають під критерії регулювання Національної комісії П, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), визначені у п. 1.4 Ліцензійних умов (Постанова НКРЕКП від 22.03.2017 № 307). Так, Дніпропетровська обласна рада (далі – ДОР) змушена в рамках регіональної міжгалузевої Програми [12] компенсувати збитки комунальних підприємств (установ), що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст області шляхом надання фінансової підтримки на залучення додаткових обігових коштів для здійснення поточної діяльності (рис. 3.4).

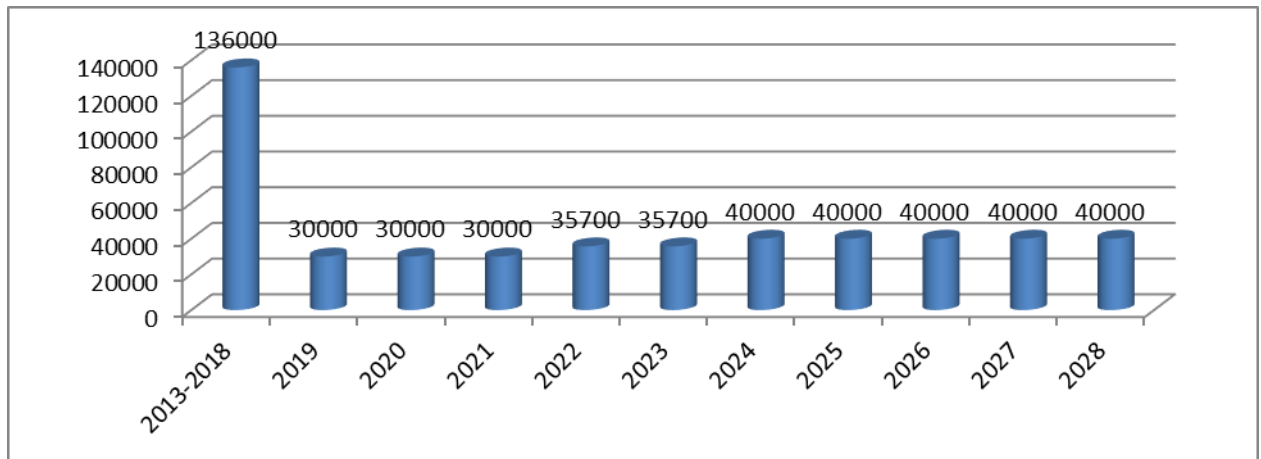

Рис. 3.4. Фінансова підтримка комунальним підприємствам Дніпропетровської області, на залучення додаткових обігових коштів для здійснення поточної діяльності (за матеріалами [12])

Необхідно також констатувати, що під впливом ризиків, пов'язаних з повномасштабною війною, ці тенденції тільки погіршуються. Зменшення надходжень відбулось через скорочення обсягів піднятої та поданої споживачам води, від яких залежить нарахування рентної плати за спеціальне використання води. При цьому на ситуацію в цілому майже не вплинуло проживання на території області майже 400 тисяч внутрішньо переміщених осіб та діяльність десятків релокованих бізнес-структур. Про це свідчать обсяги фінансової допомоги з боку ДОР комунальним підприємствам водопостачальної галузі Дніпропетровської області у 2024 році в рамках

«Регіональної міжгалузевої Програми щодо надання фінансової підтримки комунальним підприємствам (установам), що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст Дніпропетровської області, на 2013 – 2028 роки» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Підтримка з обласного бюджету комунальних підприємств ДОР
водопостачальної галузі Дніпропетровської області, 2024 р. [12]**

Назва КП	Цільове використання	Разом, грн:
КП «Жовтоводський водоканал» ДОР»	Усього:	91917970
	заробітна плата	20677896,62
	податки	4452421,33
	електроенергія	43343843,22
	реагенти	5288834,21
	пальне	367896
	матеріали	9437112,62
	спецтехніка	8349966
КП «Солонянське ЖКУ» ДОР»	Усього:	30636474,99
	заробітна плата	1821297,57
	податки	381229,04
	електроенергія	21684396,64
	реагенти	6749551,74
КП «Аульський водовід» ДОР»	Усього:	502941257,6
	заробітна плата	
	Усього податки	9845775,53
	реструктуризація боргу за електроенергію	11106820,01
	електроенергія	448781629,4
	Санація	33207032,67
КП «Синельниківський міський водоканал» ДОР»	Усього:	38150393,91
	покупна вода	38150393,91
КП «Верхньодніпровське ВУВКГ» ДОР»	Усього:	16341066,74
	заробітна плата	8729771,42
	податки	1829562,03
	електроенергія	3076409,91
	паливо	2425493,38
	банкрутство (судовий збір)	128780
	реагенти	151050
	РАЗОМ:	814 029 824,16

По-друге, джерелом фінансування матеріально-технічного оснащення водопровідно-каналізаційного господарства є кошти спеціального фонду обласного бюджету, проте ця стаття видатків, як і раніше, формувалася за остаточним принципом, та протягом останніх років вона постійно зменшувалось. Рішенням Дніпропетровської обласної ради від 13 грудня 2024 року № 471-23/VIII «Про обласний бюджет на 2025 рік» передбачено 600 млн. грн. за розвиток водопостачальної галузі регіону [19] у рамках регіональної міжгалузевої Програми щодо надання фінансової підтримки комунальним підприємствам (установам), що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст Дніпропетровської області, на 2013 – 2028 роки (рішення ДОР від 08.12.2023 № 346-18/VIII) [12].

Слід зазначити, що головним розпорядником коштів місцевого бюджету у 2021-2024 роках, який керує видатками зі спеціального фонду обласного бюджету, є Департамент житлово-комунального господарства та будівництва Дніпропетровської обласної державної адміністрації. Втім, розробка пропозицій стосовно включення, зокрема, першочергових заходів щодо модернізації об'єктів централізованого водопостачання та водовідведення, проходила в рамках діяльності спеціально створеної робочої групи, до складу якої увійшли представники відповідних структурних підрозділів облдержадміністрації та виконавчого апарату обласної ради, депутатського корпусу та громадськості, що дозволило урахувати інтереси усіх суб'єктів управління: споживачів та виробників житлово-комунальних послуг, а також органів влади.

Однією з проблем даного джерела фінансування є те, що не зважаючи на багаточисельні заклики уряду щодо впровадження стимулюючих тарифів, діючі протягом десятиліть тарифи не містять інвестиційної складової, а реалізація власних планів розвитку регіональної комунальної інфраструктури здійснюється обласною радою лише за рахунок амортизаційних відрахувань комунальних підприємств. Для прикладу наведемо структуру формування кошторису регіональної міжгалузевої Програми щодо надання фінансової

підтримки комунальним підприємствам (установам), що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Дніпропетровської області, на 2013 – 2028 роки [12] (рис. 3.5).

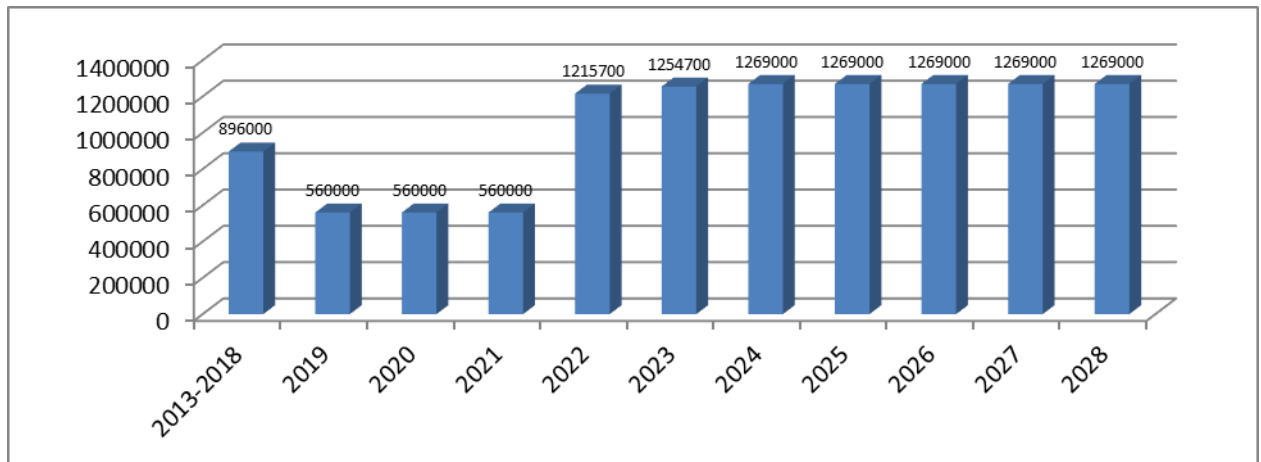

Рис. 3.5. Обсяги регіональної міжгалузевої Програми щодо надання фінансової підтримки комунальним підприємствам (установам), що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст Дніпропетровської області, 2013 – 2023 рр. (за матеріалами [12])

Слід зауважити, що діяльність підприємств водопровідно-каналізаційного комплексу (як природних монополій) піддається жорсткому нормативному регулюванню в частині тарифоутворення. Але, як зазначалось вище, в Україні питання встановлення тарифів зазвичай перебуває не в економічній, а у політичній площині. І, як зазначалося вище, саме через невідповідність тарифів реальній собівартості послуг та відсутності можливості фінансування розвитку систем водопостачання та водовідведення, їх стан характеризується високою аварійністю, низькою ефективністю використання матеріальних та енергоресурсів, застарілістю технологій, обладнання тощо.

В умовах війни «замороження» тарифів наряду зі зменшенням обсягів реалізації та зниженням рівня оплати за спожиті послуги – ще більше погіршило фінансовий стан водоканалів. Загалом споживачі втратили довіру до водопровідної води, унаслідок чого готові витратити на закупівлю бутильованої води або придбання систем побутового доочищення набагато більше, ніж сплачують за централізоване водопостачання. Але це зовсім не

береться до уваги тарифореґулюючими органами (зокрема, Національною комісією, що здійснює державне реґулювання у сферах енергетики та комунальних послуг та місцевими органами самоврядування), які штучне стримування тарифів, насамперед, пояснюють необхідністю соціальної підтримки населення, яка в реаліях стала несправедливою.

Проте політика децентралізації підштовхує до передачі повноважень щодо встановлення тарифів на послуги органам місцевого самоврядування, тим самим завершивши процес передачі повноважень у цій сфері, який було розпочато у 2017 році, уніфікувавши реґулювання у галузі централізованого водопостачання та водовідведення.

Не зважаючи на обмеженість фінансових ресурсів, як власних так і бюджетних, кожного року плануються заходи регіональної Програми соціально-економічного та культурного розвитку, зокрема і на 2025 рік [17]. У частині «Житлово-комунальне господарство» передбачається модернізація устаткування та інженерної мережі централізованого постачання питної води, відведення та очищення стоків завдяки співпраці з комунальними підприємствами територіальних громад. Такі програми доволі успішно виконуються, зокрема, за результатами аналізу – ефективність бюджетних програм щодо забезпечення діяльності водопровідно-каналізаційного господарства області за підсумками 2023 року склала 245 балів [28].

По-третє, іншим джерелом фінансування розвитку житлово-комунального господарства є забезпечення на рівні закону права органів місцевого самоврядування на безоплатне отримання з державної у комунальну власність підприємств, установ та організацій, їх структурних підрозділів та інших об'єктів, що належать до державної форми власності, якщо вони мають важливе значення для забезпечення комунально-побутових і соціально-культурних потреб територіальних громад, відповідно до частини 4 та 9 статті 60 Закону України «Про місцеве самоврядування» [18], зокрема, щодо цілісних майнових комплексів підприємств водопровідно-каналізаційного господарства.

До цього існуючі норми щодо передачі державного майна значно звужували можливості органів місцевого самоврядування, визначаючи коло безоплатної передачі виключно окремими об'єктами інженерної інфраструктури водопостачальної галузі (включаючи мережі, споруди, устаткування).

З урахуванням цього було отримано підтримку народних депутатів України, і Президент підписав внесення змін до статті 7 Закону України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» щодо передачі з державної у комунальну власність цілісних майнових комплексів підприємств галузі водопостачання та водовідведення [20].

Слід зазначити, що ця законодавча ініціатива була спрямована на вдосконалення системи управління та розширення можливостей органів місцевого самоврядування щодо забезпечення модернізації систем централізованого водопостачання та централізованого водовідведення і стабілізацію фінансово-господарського стану водоканалів. Тобто реформа децентралізації, у свою чергу, сприяла органам місцевого самоврядування більш успішно реалізовувати програми та проєкти розвитку і модернізації комунальних підприємств, але не дозволяла надавати фінансову підтримку об'єктам, які перебувають у державній власності.

Відповідно до розпорядження Антимонопольного комітету України від 19.02.2002 № 33-р [15] регламент передачі з державної у комунальну власність цілісних майнових комплексів підприємств водопостачальної галузі зобов'язує проведення процедури схвалення Антимонопольного комітету України на концентрацію суб'єктів господарювання.

Прикладом застосування такого інструменту можна вважати переведення до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Дніпропетровської області Державного міжрайонного підприємства водопровідно-каналізаційного господарства «Дніпро – Західний Донбас». Питання щодо останнього підприємства державної форми власності ДПП «Кривбаспромводопостачання» наразі залишається і досі недоопрацьованим.

Втім, на нашу думку, у застосуванні цього інструменту не все так однозначно. В основі техніко-економічного обґрунтування здійснення передачі цілісного майнового комплексу ДМП ВКГ «Дніпро-Західний Донбас», затвердженого рішенням ДОР від 08.12.2023 № 333-18/VII, та розпорядженням Голови Дніпропетровської облдержадміністрації від 26.09.2023 № Р-379/0/3-23, визначено, що погашення кредиторської заборгованості підприємства та його подальше фінансування відбуватиметься за рахунок коштів обласного бюджету Дніпропетровській області. Отже, крім набуття територіальною громадою в особі представницького органу місцевого самоврядування – Дніпропетровської обласної ради – прав власності на оптове водопостачальне підприємство, яке є оператором об'єктів критичної інфраструктури сектору системи життєзабезпечення області, вона взяла на себе зобов'язання щодо погашення перед кредиторами боргів, які накопичувались роками, та на 01 листопада 2024 року сягають 542,1 млн грн. Тобто, замість державного бюджету – обласний бюджет «відшкодує» кредиторську заборгованість, яка виникла через невідповідність встановлених НКРЕКП тарифів економічному обґрунтуванню. Іншими словами держава, в особі Дніпропетровської облдержадміністрації, не здійснивши заходів щодо поліпшення фінансового стану водоканалу, видатки з державного бюджету на його утримання перекладає на обласний бюджет.

По-четверте, слід звернути увагу на необхідність застосування інструментів фінансової взаємодії органів публічного управління місцевого та регіонального рівнів. Так, з метою забезпечення безперебійного постачання питної води та відведення стоків Дніпропетровською обласною радою прийнято рішення планувати показники бюджетного фінансування критичної інфраструктури регіону в рамках регіональної міжгалузевої Програми щодо надання підтримки комунальним підприємствам (установам), що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст Дніпропетровської області, затвердженої рішенням обласної ради від 21

червня 2013 року № 438-19/VI (зі змінами терміну дії до 2028 року відповідно до рішення обласної ради від 08 грудня 2023 року № 346-18/VIII) [12].

Так, протягом останніх трьох років з обласного бюджету за рахунок внесків до статутного капіталу комунальних підприємств, які надають послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, надано підтримку на загальну суму 2 224 290 тис. грн.

Прикладом такого співробітництва може бути проєкт будівництва водогону, який має забезпечити наповнення Південного водосховища м. Кривого Рогу, який реалізується коштом місцевих бюджетів. Зокрема, з обласного бюджету було виділено 100 млн грн, з міського бюджету м. Кривого Рогу – 80 млн грн [2].

Як приклад ефективного партнерства центральних, обласних та місцевих органів публічної влади можна розглядати ліквідацію наслідків підриву російськими окупаційними військами Каховської дамби, унаслідок чого відбулося зневоднення джерела водозабору – Каховського водосховища, яке живило частину Дніпропетровської області. Нагальною стала проблема відсутності централізованого постачання питної води. Дніпропетровською обласною військовою адміністрацією, Дніпропетровською обласною радою та головами міських, сільських та селищних рад, постраждалих населених пунктів, тимчасово було вирішено проблему завдяки резервним можливостям: бурінню артезіанських свердловин та організації привізної питної води, у тому числі бутильованої. Також задіяно обмеження споживання води на одну особу. Додатковим джерелом води для технічного використання стали колодязі.

Для швидкого відновлення централізованого водопостачання у постраждалі громади Дніпропетровської області центральний орган виконавчої влади спростив процедурні вимоги та 06 червня 2023 року Постановою Кабінету Міністрів України № 566 [11] виділив з державного бюджету 16,7 млрд. грн на будівництво нових магістральних водогонів:

– р. Інгулець – Південне водосховище для забезпечення водою м. Кривий Ріг;

– Марганець – Нікополь – Покров;

– Хортиця (ДВС2) – Томаківка – Марганець.

По-п'яте, дієвим інструментом має бути партнерство влади і бізнесу. У Дніпропетровській області є приклади консолідованого прийняття рішень органами влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання різних форм власності.

Так, в межах підтримки Державного агентства з відновлення та розвитку інфраструктури України (Агентство відновлення) підрядник Проєкту USAID «Економічна підтримка України» (Проєкт USAID) – ТОВ «СДМ Інжиніринг Україна» провів комплексну техніко-економічну експертизу розробленої проєктно-кошторисної документації для будівництва зазначених вище магістральних водогонів [10].

Іншим прикладом є проєкт, який реалізується коштом ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Проєктом передбачено реверсне перекидання води через власні мережі водопостачання підприємства та новозбудований трубопровід для наповнення Південного водосховища з річки Інгулець.

Ще один проєкт виконує ДП «Кривбаспромводопостачання». Він передбачає виконання аварійно-відновлювальних робіт на Каховському водопровідному комплексі (подовження забору води на три км), щоб забезпечити водопостачання у Зеленодольську, Апостолівську, Грушівську, Софіївську та Вакулівську громади Криворізького району [2].

Усі вищезазначені проєкти реалізуються відповідно до порядку використання коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії РФ [16] при взаємодії з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України та Дніпропетровської обласної державної адміністрації.

По-шосте, залучення іноземних інвесторів, партнерів, благодійних фондів для вирішення найбільш гострих проблем та забезпечення подальшого розвитку житлово-комунального господарства регіону.

Коли влітку 2023 року оперативним завданням стало забезпечення питною водою частини Криворіжжя та територіальних громад Нікопольського району, які повністю залишились без централізованого водопостачання, Дніпропетровською обласною радою разом з іншими місцевими органами самоврядування було терміново проведено роботу з метою організації георозвідки видобутку води зі свердловин. Але добута вода не відповідала встановленим санітарно-гігієнічним показникам, тобто була непридатною для споживання людиною. Тоді Дніпропетровська обласна рада звернулась за допомогою до міжнародних партнерів. Було встановлено декілька станцій доочищення води, які разом із підвізною водою, запасами бутильованої води, на той момент змогли запобігти соціальній катастрофі – повної відсутності доступу постраждалих в наслідок обміління Каховського водосховища територіальних громад до питної води. Цей антикризовий захід перейняли інші громади з метою попередження виникнення подібної ситуації, здійснюючи дооснащення свердловин станціями очистки води.

Також в межах підтримки Державного агентства з відновлення та розвитку інфраструктури України (Агентство відновлення) підрядник Проєкту USAID «Економічна підтримка України» (Проєкт USAID) – ТОВ «СДМ Інжиніринг Україна» провів комплексну техніко-економічну експертизу розробленої проєктно-кошторисної документації для будівництва зазначених вище магістральних водогонів [10].

У травні 2024 року до Дніпропетровської обласної ради як засновника комунальних підприємств водопостачальної галузі регіону звернулось представництво Агентства США з міжнародного розвитку USAID з пропозицією впровадження енергоефективних технологій. Вільна територія громад та великі комплекси комунальної інфраструктури області можуть бути задіяні для швидкої розбудови розподіленої децентралізованої (розподіленої) генерації. Наприклад, КП ДОР «Аульський водовід» має в користуванні земельні ділянки від 4 га, які можливо використати для монтажу сонячних панелей. Такий масштабний за мегаватами проєкт здатен не тільки

забезпечити підприємство достатньою кількістю електричної енергії, а й додати до об'єднаної енергетичної системи значну кількість альтернативної якісної потужності. Дніпропетровська обласна державна адміністрація підтримала цю ініціативу та мала забезпечити його прозору реалізацію, з дотриманням вимог підзвітності, зокрема перед громадськістю. Це співробітництво мало відбутися в рамках Концепції Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 листопада 2023 року № 1082-р [26], і тільки у лютому 2025 року стало відомо, що співпраця з USAID призупинена.

Узагальнюючи роль та вплив кожної групи основних стейкхолдерів, а також інструменти фінансового забезпечення функціонування та розвитку галузі водопостачання та водовідведення на регіональному рівні, побудовано модель їх взаємодії та управлінських впливів на галузь водопостачання та водовідведення на обласному та місцевому рівнях (рис. 3.6).

На основі запропонованої моделі сформулюємо основні принципи взаємодії суб'єктів публічноуправлінської діяльності з питань розвитку галузі водопостачання та водовідведення.

1. Забезпечення раціонального управління водними ресурсами та організації послуг централізованого водопостачання та централізованого водовідведення з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін.

2. Використання інноваційних підходів до вирішення проблем:

- відновлення водних природних ресурсів;
- модернізації устаткування та інженерної мережі;
- підвищення енергоефективності та енергозабезпеченості;
- фінансової стійкості;
- клієнтоорієнтованості процесів надання послуг.

3. Розширення партнерства з усіма зацікавленими сторонами – приватними бізнес-структурами, іноземними партнерами, інвесторами,

громадськими організаціями тощо на основі індивідуального підходу до взаємодії з кожним стейкхолдером.

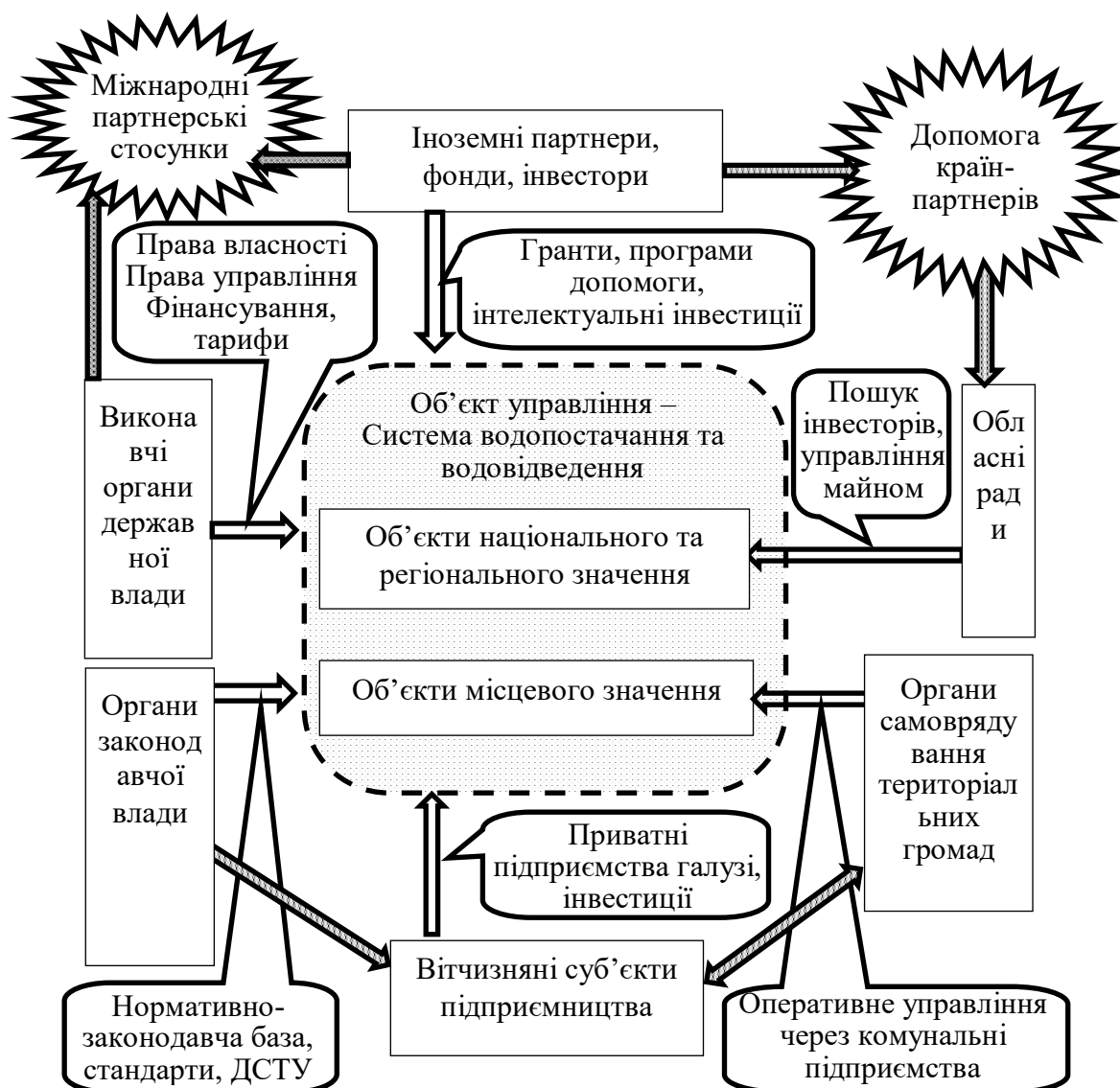

Рис. 3.6. Модель взаємодії та впливів суб'єктів управління на галузь водопостачання та водовідведення*

* Розроблено авторкою

4. Створення єдиного інформаційно-комунікаційного простору для взаємодії всіх стейкхолдерів на основі цифровізації процесів управління стратегічним розвитком галузі водопостачання та водовідведення регіону.

Отже, організація публічноуправлінської діяльності на основі запропонованої моделі, а також дотримання вище визначених принципів

всіма суб'єктами управління в галузі водопостачання та водовідведення дозволить підвищити ефективність їх взаємодії, сприяє залученню інвестицій (у тому числі, іноземних) у галузь та поліпшенню якості надання відповідних комунальних послуг.

3.3. Формування портфелю регіональних проєктів розвитку водопостачальної галузі на основі цифровізації процесів управління

Для успішного розвитку водопостачальної галузі на регіональному рівні із активним залученням підприємств різних форм власності, актуальним завданням, що стоїть перед органами публічного управління є, як зазначалося вище, забезпечення чіткої взаємодії між всіма учасниками (стейкхолдерами) цієї діяльності, а також створення прозорого та ефективного інформаційного простору, який би задовольнив інтереси й потреби як виробників, так і споживачів послуг.

У світових тенденціях розвитку як бізнес-структур, так і публічної сфери, за останні десятиріччя чітко простежується все зростаюча роль інформаційної складової. Інформаційно-комунікаційні системи стають не менш значущим ресурсом для виробництва та розвитку, ніж сировина, робоча сила, фінанси тощо. У сучасну епоху інформаційного суспільства основним трендом розвитку інформаційно-комунікаційної сфери є тотальна цифровізація всіх сторін суспільного, економічного і політичного життя в країні. І це чітко відстежується останніми роками в Україні. Навіть в умовах повномасштабної війни з РФ діяльність Міністерства цифрової трансформації України є не тільки успішною, але й такою, що забезпечує незалежність та стійкість нашої держави [33; 36]. Успішність діяльності з цифрової трансформації в Україні визнана одним із найуспішніших прикладів цифровізації держави у світі. Так, за даними міжнародного дослідження E-Government Development Index, що оцінює 193 країни та розробляється ООН, Україна у 2024 році посіла 5-те місце за рівнем розвитку цифрових

державних послуг та 1-ше місце за показником E-Participation – готовністю громадян долучатися до державних процесів через онлайн-платформи [31].

Цифровізація суспільно-політичного життя в Україні впроваджується як на національному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Так, на національному рівні в останні роки прийнято низку нормативних документів, що визначають пріоритетні напрями цифрового розвитку держави, зокрема в умовах воєнного стану:

- Державна стратегія регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 695 [13];

- Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року „Про Стратегію кібербезпеки України”» [24];

- завдання Національної програми інформатизації на 2022 – 2024 роки, затверджені постановою Верховної Ради України від 08 липня 2022 року № 2360-IX [14].

Процеси цифровізації на регіональному рівні просуваються в цілому відповідно до загально-національних тенденцій, проте у кожному регіоні вони мають свої особливості, які, залежно від місцевих умов, визначаються територіальними органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Розглянемо цілі та задачі регіональної цифровізації на прикладі Дніпропетровської області.

Так, у довоєнний період, стратегічні завдання зі цифровізації Дніпропетровщини були формалізовані у затвердженій Дніпропетровською обласною радою рішенням від 25 жовтня 2019 року № 506-18/VII регіональній програмі інформатизації «Електронна Дніпропетровщина» на 2020 – 2022 роки [22].

Цей програмно-цільовий документ був розроблений Департаментом інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Дніпропетровської облдержадміністрації разом із комунальним підприємством «Головний

інформаційно-комунікаційний і науково-виробний центр» Дніпропетровської обласної ради» (далі – КП ГІКНВЦ ДОР). Цілі та завдання, визначені зазначеною програмою інформатизації області, відповідають наведеним вище стратегічним документам національного рівня [13; 14; 24], а також чинному на той час основному стратегічному документу регіонального рівня – «Стратегії регіонального розвитку Дніпропетровської області до 2027 року», затвердженому 07 серпня 2020 року рішенням № 624-24/VII Дніпропетровської обласної ради [25]. Вони стосуються розвитку всіх сторін суспільно-політичного життя, зокрема й системи публічного управління в області, а саме: «забезпечення безперешкодного доступу до високошвидкісного інтернету населених пунктів області (насамперед, сільських) і закладів соціальної інфраструктури; забезпечення розвитку мереж 3G/4G/5G; здійснення заходів, що спрямовані на забезпечення кібербезпеки в інформаційному просторі області; модернізація, розвиток та забезпечення функціонування системи електронного документообігу; забезпечення електронної взаємодії між національними реєстрами, реєстрами органів місцевого самоврядування; переведення публічних послуг в електронну форму; реалізація регіональними органами влади політики відкритих даних; підвищення рівня цифрової грамотності населення; розвиток інструментів електронної демократії» [22].

Проте повномасштабна агресія РФ кардинально змінила умови виконання зазначеної програми та задачі, які постали перед суспільством та органами публічного управління регіону. Тому 14 жовтня 2022 року, після завершення строку дії вищевказаної регіональної Програми [22], Дніпропетровська обласна рада рішенням № 216-13/VIII затвердила нову регіональну стратегію розвитку цифровізації: «Дніпропетровщина: цифрова трансформація» на 2023 – 2025 роки [23], в якій ураховано рішення державної виконавчої влади у Дніпропетровській області у зв'язку з введенням в Україні правового режиму воєнного стану, а саме:

– розпорядження голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 19 вересня 2022 року № Р-152/0/3-22 «Про погодження проєкту регіональної програми інформатизації „Дніпропетровщина: цифрова трансформація” на 2023 – 2025 роки”» [21];

– звернення Дніпропетровської обласної військової адміністрації від 19 вересня 2022 року № ВХ-3850/0/1-22.

Втім, результати аналізу визначених останньою регіональною стратегією цілей і завдань цифровізації у Дніпропетровській області свідчать, що вони також стосуються питань організації взаємодії органів публічного управління (у нашому випадку – це обласна державна адміністрація, обласна рада та місцеві органи самоврядування) з громадськістю, зокрема таких, як: підвищення якості електронних сервісів і надання адміністративних послуг у режимі онлайн; забезпечення мешканців області якісним доступом до фіксованого та мобільного інтернету; забезпечення цифровими навичками й компетентностями публічних службовців і громадян; упровадження й застосування технологій е-урядування та е-демократії; реалізація на регіональному рівні державної політики у сфері кібербезпеки; технічна підтримка та модернізація наявних автоматизованих електронно-комунікаційних систем, що використовуються органами публічного управління області тощо.

Слід зазначити, що безумовно, досягнення встановлених цілей цифровізації в області буде сприяти, зокрема, і розвитку галузі водопостачання та водовідведення, оскільки вона теж є складовою суспільно-економічних відносин. У цій галузі також надаються публічні послуги, у якості та своєчасності надання яких зацікавлені їх споживачі; публічноуправлінську діяльність при цьому здійснюють територіальні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, апарат яких використовує цифровізацію управлінських та технологічних процесів з метою підвищення ефективності та прозорості діяльності, а комунальні

підприємства водопостачання та водовідведення (як об'єкти критичної інфраструктури) потребують кіберзахисту та інше.

Разом із тим, окрім загальних для всього публічного сектору нашої країни ключових напрямів цифровізації, успішний розвиток сфери централізованого водопостачання та водовідведення потребує, на наш погляд, застосування специфічних інструментів цифровізації, які б забезпечували такі ж самі специфічні потреби цієї галузі. Без впровадження цифрових інструментів дуже ускладняється (або взагалі унеможлиблюється) процес вирішення таких задач розвитку водопостачальної галузі регіону, як:

- облік, прогнозування та оптимізація використання водних ресурсів регіону;
- технологічне управління виробничими процесами водорозподілу й транспортування питної води;
- точний персоніфікований облік спожитих послуг;
- зменшення витрат робочого часу на облік споживання води, обробку платежів, оптимізація бухгалтерського обліку;
- ефективний електронний документообіг як в межах кожного окремого підприємства, так і в межах водопостачального комплексу області в цілому;
- аналіз та прогнозувати загрози кліматичних змін та техногенного впливу на галузь водопостачання, що є можливим на основі формування бази даних щодо динаміки змін (моніторингу) водних ресурсів регіону;
- фінансове планування й бюджетування розвитку цієї галузі на основі комбінації можливостей обласного бюджету та місцевих бюджетів територіальних громад;
- ресурсне планування та проєктно-орієнтоване управління розвитком як окремих підприємств, так і водопостачального комплексу регіону в цілому.

Отже, як зазначалося вище, вирішення цих завдань вимагає застосування спеціалізованих інструментів цифровізації, які для сучасних вітчизняних умов і реалій можна вважати відносно інноваційними (у світі

вже давно використовуються подібні інструменти, але для розвитку галузі водопостачання та водовідведення в Україні вони повною мірою ще не застосовуються).

Так, прикладом інноваційного підходу до управління водними ресурсами може бути успішно впроваджений Бразильськими водопостачальними компаніями Saneamento та WND проект з дистанційного управління витратами води [32]. Ці компанії встановили 120 000 розумних лічильників води, підключених до інтернет-мережі 0G, що дало можливість трансформувати діяльність водоканалів, забезпечити відчутні переваги з точки зору ефективності й сталості використання водних ресурсів [32].

Іншим успішним прикладом раціонального управління природними ресурсами може бути проект іспанської виробничої компанії Conthidra S.L., яка встановила тисячі лічильників води в кількох містах такими водопостачальними компаніями, як Агуас-де-Сеута, Аюнтамієнто-де-Артейшо та Агуас-де-Кадіс [32]. Показники лічильників зчитуються по годинно у дистанційному режимі та постійно аналізуються, що дозволяє щоденно отримувати актуальну інформацію, візуалізувати дані за допомогою графіків, діаграм тощо, з прив'язкою до географічного розташування приладів обліку. Основні результати цих проєктів – ефективне управління енергоспоживанням, локалізація витоків води, покращення управління водними ресурсами, надійність обслуговування інженерних мереж, зменшення помилок та шахрайства при знятті показань з лічильників тощо [32].

При цьому необхідно зауважити, що бразильські та іспанські компанії не є так званими «новаторами» у цій сфері. Найбільш масштабним є приклад впровадження технологій дистанційного зчитування з мережею 0G у Південній Африці, де кількість встановлених розумних лічильників води вже перевищує 15 млн пристроїв [32].

Отже, можна стверджувати, що цифровізація та можливість оперативної передачі даних призведе до більш структурованої та

автоматизованої роботи мережі. Цифрові рішення можуть використовуватися для зменшення втрат води, зниження енергоспоживання та операційних видатків. Цифровізація дає багато переваг не тільки на місцевому рівні, але й сприяє вирішенню глобальних проблем, пов'язаних зі захистом навколишнього природного середовища.

В умовах глобального тиску розвиток цифрової водної економіки стане трансформуючим та дозволить водному сектору України перейти до нової парадигми управління централізованим водопостачанням.

Сьогодні прикладів масштабного застосування «розумних» лічильників води ані на Дніпропетровщині, ані в інших регіонах України поки ще не спостерігається. Комунальні підприємства з централізованого водопостачання та водовідведення у разі поривів водогонів та інших аварійних витоків води дізнаються про це, насамперед, від небайдужих громадян. Як наслідок, ліквідація аварій здійснюється протягом достатньо тривалого часу, а це, у свою чергу, призводить до зайвих втрат води, і, відповідно, до збитковості діяльності цих комунальних підприємств.

Іншим завданням, виконання якого є неможливим без застосування інструментів цифровізації, є облік, оптимізація використання та прогнозування відновлення водних ресурсів регіону. Геоінформаційні системи вже давно впроваджуються в Україні, але досвід свідчить, що переважна більшість територіальних громад Дніпропетровщини досі не мають мапи наявних на їх територіях водних ресурсів, забруднення ґрунтових вод та водоймищ тощо. Спонтанне споживання водних ресурсів та відсутність систем водовідведення на сільських територіях області призводить до виснаження цих природних ресурсів в одних місцях і псування ґрунтових та поверхневих вод – в інших. Крім того, великої шкоди водному господарству області нанесено (та продовжує наноситися) унаслідок бойових дій.

Так, як зазначалося вище, після підриву окупантами греблі Каховської ГЕС, усі територіальні громади, що раніше знаходилися на узбережжі

Каховського водосховища, залишилися фактично без водних ресурсів. Нагальним завданням стало забезпечити питною водою частини Криворіжжя та територіальних громад Нікопольського району, які повністю залишилися без централізованого водопостачання. Але розвіданих ресурсів ґрунтових вод на цих територіях недостатньо для покриття всіх потреб місцевих мешканців та виробників. Дніпропетровською обласною радою разом із іншими органами місцевого самоврядування було терміново проведено роботу з метою організації георозвідки видобутку води зі свердловин. Але добута вода не відповідала встановленим санітарно-гігієнічним показникам, тобто була не придатною для споживання людиною. За допомогою міжнародних партнерів було встановлено декілька станцій доочищення води, які разом із підвізною водою та запасами бутильованої води на той момент змогли запобігти соціальній катастрофі – повній відсутності доступу постраждалих унаслідок обміління Каховського водосховища територіальних громад до питної води. Але проблема і досі не вирішена повністю. Наприклад, у Томаківській територіальній громаді Дніпропетровщини вже майже рік місцеві мешканці споживають привозну питну воду й змушені економити кожную її краплю.

Оцінюючи ступень автоматизації технологічних процесів, а також застосування систем взаємодії з клієнтами, так званих CRM-систем (від англ. Customer Relationship Management – управління взаємовідносинами з клієнтами) необхідно відзначити, що підприємства галузі централізованого водопостачання та водовідведення поки ще відстають не тільки від передових країн світу, але й від інших галузей економіки України. Наприклад, підприємства енергетичної галузі вже давно впровадили електронні кабінети для юридичних та фізичних споживачів, цифровізували майже всі етапи технологічних процесів надання послуг, що не реалізовано повною мірою у досліджуваній сфері.

Не кращим чином складається ситуація в галузі із застосуванням спеціалізованих інформаційних інструментів для управління проєктами

розвитку галузі, проведення фінансового та інших видів аналізу. Ці інструменти використовуються і надають значні переваги під час виконання певних управлінських процедур, втім, з іншого боку, їх застосування потребує спеціальної підготовки персоналу, наявності відповідної інформаційної інфраструктури. А такий світовий тренд розвитку цифровізації, як інструменти штучного інтелекту, поки не ще зовсім використовуються комунальними підприємствами та центрами прийняття рішень в галузі централізованого водопостачання та водовідведення.

Підводячи підсумки, визначимо коло завдань розвитку водопостачальної галузі Дніпропетровського регіону, для вирішення яких необхідно впроваджувати спеціалізовані інструменти цифровізації (рис. 3.7).

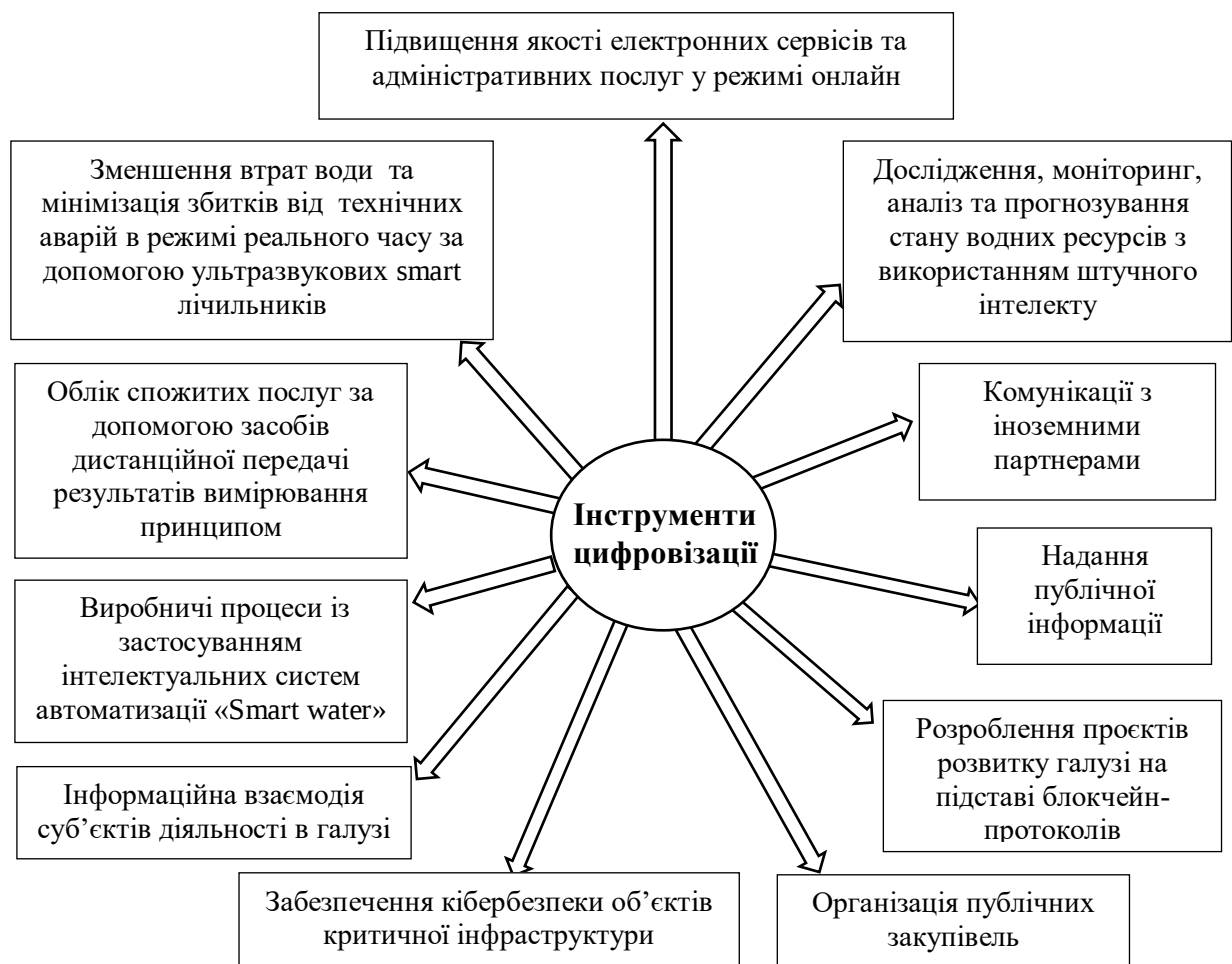

Рис. 3.7. Напрями запровадження інструментів цифровізації публічноуправлінської діяльності в галузі централізованого водопостачання та водовідведення на регіональному рівні

Упровадження інструментів цифровізації доцільно інституціоналізувати в організаційній формі проєктів розвитку, оскільки вони будуть призводити до суттєвих якісних змін [29; 30].

Продуктами проєктів цифровізації водопостачальної галузі будуть: спеціалізовані інженерні рішення, апаратно-програмні інформаційні комплекси тощо, впроваджені у діяльність як комунальних підприємств, так і відповідних органів публічного управління, що відповідають за розвиток регіону. У результаті реалізації таких проєктів буде проведено реінжиніринг бізнес-процесів на комунальних підприємствах та центрах прийняття рішень у галузі централізованого водопостачання та водовідведення регіону.

Вплив проєктів цифровізації на розвиток водопостачальної галузі буде достатньо вагомим, оскільки дозволить:

- підвищити ефективність праці та фінансові показники діяльності підприємств галузі;
- підвищити якість надання послуг населенню та іншим споживачам водних ресурсів регіону;
- підвищити якість дослідження та прогнозування тенденцій та наслідків розвитку водогосподарського комплексу регіону;
- забезпечити процеси стратегічного розвитку галузі в цілому.

Пріоритетними завданнями в контексті стратегічного розвитку водопостачальної галузі регіону, а також його комунальної інфраструктури в цілому, на нашу думку, є розробка та впровадження у найближчий плановий період портфелю проєктів з цифровізації публічноуправлінської діяльності в цій сфері.

Пропонуємо включити до складу такого портфелю наступні проєкти, для чого визначимо їх мету, завдання та продукт, отриманий у результатів їх реалізації (табл. 3.3).

Таблиця 3.2

**Портфель проєктів цифровізації публічноуправлінської діяльності
з розвитку водопостачальної галузі регіону
2025-2027 роки**

Напрями застосування інструментів цифровізації	Проєкти	Мета, завдання, продукт
Підвищення якості електронних сервісів та адміністративних послуг у режимі онлайн	Впровадження електронного кабінету споживача водних ресурсів на водопостачальних підприємствах області	Створити інформаційно-комунікаційну систему, яка дозволяє кожному споживачеві водних ресурсів (фізичним та юридичним особам) в онлайн режимі отримати повну інформацію щодо обсягів спожитих водних ресурсів, взаємних розрахунків із постачальником тощо
Зменшення втрат води та мінімізація збитків від технічних аварій	Створення системи дистанційного контролю обсягів проходження води: 1 етап.	Створити інформаційно-комунікаційну систему з метою контролю в онлайн режимі 24 / 7 обсягів використання водних ресурсів на об'єктах водопостачання регіонального рівня (водосховищах, водогонах, відстійниках тощо)
	Розробка інформаційно-аналітичної моделі постачання та споживання водних ресурсів на регіональному рівні	Створити базу даних щодо руху водних ресурсів по об'єктах водопостачання та розробити на її основі моделі використання та відновлення водних ресурсів регіону. Створення такої інформаційно-аналітичної моделі надасть можливість прогнозувати зміни стану водного господарства та водних ресурсів регіону, запобігати викликам та загрозам кліматичних змін, прорахувати можливі збитки внаслідок повномасштабної агресії рф
Облік спожитих послуг	Створення єдиної бази споживачів послуг з централізованого водопостачання та водовідведення	Розробити та впровадити на регіональному рівні базу даних споживачів послуг з централізованого водопостачання та водовідведення. Застосування такої бази дозволить створити єдине інформаційне поле для всіх суб'єктів господарювання та суб'єктів прийняття рішень у водопостачальній галузі
Автоматизація виробничих процесів	Створення автоматизованої системи обліку робочого часу	Розробити на обласному рівні систему автоматизації обліку робочого часу на підприємствах водопостачальної галузі. Безкоштовна передача, впровадження та технічний супровід системи на комунальних підприємствах галузі дозволить значно підвищити продуктивність діяльності та ефективність використання трудових ресурсів

	Створення автоматизованої системи обліку виробничих ресурсів	Розробити на обласному рівні систему автоматизованого обліку матеріальних цінностей та виробничих запасів на підприємствах водопостачальної галузі. Безкоштовна передача, впровадження та технічний супровід системи на комунальних підприємствах галузі дозволить підвищити їх фінансові показники, прозоро управляти виробничими активами, товарно-матеріальними запасами, обіговими коштами
	Реінжиніринг технологічних процесів надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення	Застосування новітніх інформаційних технологій буде вимагати відповідної перебудови та налаштування технологічних процесів на комунальних підприємствах. У межах даного проєкту буде створений на обласному рівні інформаційно-консультаційний центр, який буде надавати суб'єктам господарювання, зокрема приватним фірмам, послуги аутсорсингу та реінжинірингу
Інформаційна взаємодія суб'єктів діяльності в галузі	Створення корпоративної інформаційно-комунікаційної мережі підприємств водопостачальної галузі області	Продуктом проєкту буде створена інформаційно-комунікаційна система, яка об'єднає підприємства водопостачальної галузі незалежно від форми власності та розташування (зокрема в сільських або міських територіальних громадах), а також органи місцевого самоврядування та державної влади, та завдяки якій вони будуть отримувати актуальну інформацію, зокрема щодо нормативних та організаційно-розпорядчих документів, мати доступ до єдиної бази даних та бази знань та можливість оперативного збору контрольної інформації
Забезпечення кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури, зокрема водопостачання та водовідведення	Впровадження систем кіберзахисту на підприємствах водопостачальної галузі	Водопостачання та водовідведення є складовою критичної інфраструктури та життєзабезпечувальною галуззю. В умовах повномасштабної війни з РФ об'єкти комунальної інфраструктури постійно піддаються атакам з боку агресора, у тому числі і кібератакам. Підприємства водопостачальної галузі мають різний ступень захищеності у кіберпросторі, тому метою проєкту є впровадження на них належного рівня захисту від кіберзагроз
Дослідження, аналіз та прогнозування стану водних ресурсів	Розробка прогнозних показників стану водних ресурсів області	У результаті дослідження (у тому числі в динаміці) показників забезпеченості водними ресурсами територіальних громад області буде створена геоінформаційна система, завдяки якій буде можливість отримувати актуальну інформацію і

		прогнозувати запаси водних ресурсів, рівень забруднення ґрунтових вод, водоймищ, річок у населених пунктах області. Реалізація цього проєкту дозволить приймати більш точні і обґрунтовані управлінські рішення стосовно стратегії розвитку водного господарства регіону, у тому числі з урахуванням загроз зміни клімату, впливу техногенних факторів, ведення бойових дій
Комунікації з іноземними партнерами	Створення інформаційних ресурсів для залучення іноземних інвестицій в галузь водопостачання та водовідведення області	Потенційні іноземні інвестори не достатньо поінформовані про проблеми та можливості розвитку сфери водопостачання та водовідведення області. Метою проєкту є довести інформацію до потенційних інвесторів, як іноземних так і вітчизняних, про інвестиційну привабливість цієї галузі, важливість та перспективність запропонованих об'єктів для інвестування
Надання публічної інформації	Підвищення якості надання публічної інформації у галузі водопостачання та водовідведення органами місцевого самоврядування	Публічна інформація оприлюднюється органами місцевого самоврядування відповідно чинному законодавству. Але не всі територіальні громади своєчасно оновлюють публічну інформацію, тому подекуди вона є неактуальною, неповною, недостатньою. Метою проєкту є підвищення якості надання публічної інформації щодо діяльності комунальних підприємств, які надають послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, зокрема органами місцевого самоврядування області
Розроблення проєктів розвитку галузі водопостачання та водовідведення	Впровадження спеціалізованих інструментів цифровізації для програмного та проєктного управління	Ефективне управління як реалізацією тактичних завдань, так і ходом реалізації стратегії розвитку водопостачальної галузі в цілому по регіону є можливим за умови використання спеціалізованих програмно-прикладних продуктів у сфері планування та управління проєктами. Складність завдання полягає у значній кількості різноманітних суб'єктів господарювання, діяльність яких необхідно планувати й координувати, а також у територіальній розкиданості об'єктів управління
Організація публічних закупівель	Формування бюджету участі для розвитку галузі водопостачання та водовідведення області	Складність формування бюджету розвитку галузі водопостачання та водовідведення області полягає у наявності великої кількості центрів прийняття рішень (по кожній з територіальних громад).

		Формувати обласний бюджет розвитку необхідно з урахуванням особливих потреб та можливостей кожної територіальної громади. Тому метою проекту є розробка та опрацювання інформаційної взаємодії зі всіма суб'єктами управління в цій галузі при розробці середньо- та довгострокових планів розвитку
--	--	---

Отже, реалізація запропонованого портфелю проектів з цифровізації публічноуправлінської діяльності у водопостачальній галузі дозволить створити технологічний базис для стратегічного розвитку сфери водопостачання та водовідведення області, зробить водогосподарський комплекс регіону більш конкурентоспроможним та привабливим для інвестицій, забезпечить переваги для сталої діяльності комунальних підприємств, що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Дніпропетровської області під час повоєнного відновлення економіки України.

Висновки до розділу 3

Для розроблення методико-технологічного та організаційно-управлінського забезпечення розвитку сфери водопостачання та водовідведення на регіональному рівні здійснено структурування проблем, притаманних галузі, з подальшим моделюванням «простору проблем», який має стати основою для формування відповідних стратегій, програм і проектів. Для цього окремо було виділено проблеми, які були актуальними ще за мирних часів, а також ті проблеми, що безпосередньо пов'язані з наслідками повномасштабної збройної агресії РФ.

Для оцінювання зазначених проблем за ознаками їх впливу на якість надання послуг з водопостачання та водовідведення (рівень гостроти, масштаб охоплення тощо), запропоновано використовувати кількісні та якісні показники, які відображають ефективність та результативність стратегічної діяльності в галузі.

Першим етапом такого моделювання є здійснення стратегічного аналізу (на якісному рівні), за результатами якого розроблюється структура проблем у галузі. Результатом наступного етапу моделювання має бути кількісна оцінка впливу кожної групи факторів на гостроту та масштабність проблем як в окремій територіальній громаді, так і в регіоні в цілому, а також по всій галузі комунального господарства країни.

Для формування моделі простору проблем використано математичний апарат (елементи векторної алгебри), у результаті чого обґрунтовано вибір системи координат, за якою вимірюється проблемне поле зазначеної сфери. Складність питання полягає у тому, що комунальна сфера є достатньо широкою і розгалуженою, об'єднує підприємства різних форм власності та різних профілів діяльності, втім для якомога більш точного оцінювання проблематики поточного стану всього виробничо-господарського комплексу шкала вимірювання має бути універсальною.

Запропоновано аналізувати проблематику поточного стану водопостачальної галузі за наступними ознаками: техніко-технологічними; фінансовими; організаційно-інституційними. Відповідно, інтерпретацію результатів проведеного стратегічного аналізу доцільно виконати у формі векторів в системі координат TFM (від англ. technology – finance – management), де проєкція вектору проблем Р на вісь Т характеризує силу впливу техніко-технологічних факторів; на вісь F – проблематику фінансових показників діяльності суб'єктів господарювання в галузі, на вісь М – недосконалість та неефективність системи управління цією сферою.

Ураховуючи, що галузь водопостачання та водовідведення регіону представляє собою розгалужену систему, що складається з господарських комплексів територіальних громад області, а також об'єктів водозабірної / водовідвідної інфраструктури обласного та центрального підпорядкування, сума векторів Р, що характеризує стан кожного з цих об'єктів, визначає у кількісному вимірі проблемне поле галузі водопостачання та водовідведення регіону в цілому.

На основі розробленої нами моделі простору проблем запропоновано дескриптивну модель стратегічної діяльності з розвитку водопостачальної галузі. Для обґрунтування моделі здійснено подальший стратегічний синтез, кінцевою метою якого є розроблення регіонального портфелю програм та проєктів розвитку галузі з визначенням потреби у матеріальних, фінансових, людських, адміністративних та інших видах ресурсів, яку представлено у вигляді векторної моделі управлінських рішень у тому ж базисі TFM. Показником якості стратегічної діяльності органів публічного управління буде відповідність двох сумарних векторів: сумарного вектору програми стратегічного розвитку (SPD) – сумарному векторові проблем (WSD). Таким чином, побудована на основі запропонованої моделі система програмно-цільового управління галуззю дозволить зробити стратегічну діяльність органів публічного управління на рівні регіону максимально ефективною.

У свою чергу, для підвищення результативності цієї діяльності обґрунтовано доцільність використання інструментів публічноуправлінської взаємодії і міжнародного співробітництва, для чого проаналізовано їх роль та вплив на результати прийняття управлінських рішень в галузі.

Показано, що провідну роль у забезпеченні результативного стратегічного розвитку галузі відіграє чітка координація діяльності впливових зацікавлених сторін (стейкхолдерів) водопостачальної галузі, а також ефективне управління фінансовим забезпеченням портфелів програм та проєктів стратегічного розвитку. Перше передбачає створення такої системи взаємодії між ключовими стейкхолдерами (суб'єктами управління галуззю), яка б, з одного боку, дозволила максимально задовольнити їх потреби та очікування, а з іншого боку – повною мірою використати потенціал та можливості кожного на користь досягнення головної мети – розвитку водопостачальної галузі регіону.

Визначено основних стейкхолдерів галузі на різних рівнях публічного управління (від державного до муніципального). Проаналізовано їх цілі, інтереси та роль, яку вони відіграють у забезпеченні розвитку

водопостачальної галузі регіону, а також їх впливи на управління галуззю. Визначено їх стратегічну позицію (за методом SWOT-аналізу), запропоновано стратегію взаємодії з ними. За результатами проведеного аналізу здійснено структурування основних груп стейкхолдерів та побудовано модель їх взаємодії та впливів на галузь водопостачання та водовідведення з урахуванням потреб у фінансовому забезпеченні її розвитку.

Проаналізовано широке коло інструментів фінансування програм та проєктів розвитку галузі, зокрема розглянуто особливості залучення таких джерел фінансування як: доходи від господарської діяльності суб'єктів водно-господарського комплексу області; формування спеціального фонду обласного бюджету на основі впровадження стимулюючих тарифів на послуги з водопостачання; передачу активів із загальнодержавного на регіональний рівень управління; застосування інструментів фінансової взаємодії органів публічного управління місцевого, регіонального та центрального рівнів; розширення партнерства публічної влади і бізнес-структур; зміцнення міжнародного співробітництва; залучення іноземних інвесторів, партнерів, благодійних фондів для вирішення найбільш гострих проблем та розвитку житлово-комунального господарства та комунальної інфраструктури регіону.

Сформульовано основні принципи взаємодії суб'єктів управління розвитком галузі водопостачання та водовідведення, зокрема: забезпечення раціонального управління водними ресурсами та організації послуг централізованого водопостачання та централізованого водовідведення з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін; впровадження інноваційних підходів до вирішення проблем; розширення та поглиблення партнерства з усіма зацікавленими сторонами; створення єдиного інформаційно-комунікаційного простору для взаємодії всіх стейкхолдерів на основі цифровізації процесів управління.

Обґрунтовано роль цифровізації у підвищенні ефективності управлінської діяльності в галузі водопостачання та водовідведення. Доведено, що провідна роль цифровізації у підвищенні ефективності управлінської діяльності в галузі полягає у тому, щоб забезпечити ефективну взаємодію і координацію значної кількості різноманітних стейкхолдерів, виконавців, підприємств різних типів виробництва та форм власності тощо, що вкрай складно зробити без створення прозорого та доступного всім учасникам інформаційного простору.

Проаналізовано процеси впровадження цифровізації в Україні на різних рівнях публічноуправлінської діяльності. Визначено, що крім загальних для всього публічного сектору країни напрямків цифровізації, успішний розвиток регіональної галузі водопостачання та водовідведення потребує впровадження специфічних цифрових інструментів. Сформульовано перелік задач, які доцільно вирішувати з їх використанням.

Показано, що пріоритетним завданням в контексті стратегічного розвитку галузі водопостачання та водовідведення регіону є розробка та впровадження у найближчий плановий період портфелю проєктів з цифровізації процесів управління галуззю. Запропоновано склад портфелю проєктів з цифровізації публічноуправлінської діяльності, реалізація якого дозволить створити технологічний базис для стратегічного розвитку, зробити водогосподарський комплекс конкурентоспроможним та отримати переваги для залучення інвестицій у повоєнному відновленні економіки України. Підготовлено (на прикладі Дніпропетровської області) рекомендації щодо практичного впровадження цифрових інструментів в управління галуззю централізованого водопостачання та водовідведення.

Основні результати, отримані в розділі 3, опубліковані в працях [1; 2; 9; 11].

Список використаних джерел до розділу 3

1. Бізони́ч Д.В. Механізми державного управління розвитком житлово-комунального господарства в контексті децентралізації влади в Україні : автореф. дисертації д-ра наук держ. упр., 25.00.02. *Чорноморський національний університет імені Петра Могили*. Миколаїв, 2021. 42 с. URL: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/na_sajt__aref.docx.pdf.
2. Вілкул О.Ю. У Південне водосховище завдяки реалізації двох проєктів почала надходити вода. *TEXTY.org.ua*. 25.07.2023. <https://texty.org.ua/fragments/110238/u-pivdenne-vodoshovyshe-zavdyaky-realizaciyi-dvoh-proyektiv-pochala-nadhodyty-voda/>.
3. Євтушенко О.Н. Державна влада і місцеве самоврядування в Україні: можливі моделі взаємовідносин. *Наукові праці Чорноморського держ. Ун-ту ім. Петра Могили*. Сер. : Політологія. 2010. Т. 149, Вип. 137. С. 83–87.
4. Загірняк Д.М., Глухова В.І., Кравченко Х.В. Діяльність комунальних підприємств і їх фінансове забезпечення в умовах децентралізації. *Ефективна економіка : електронне наук. фахове видання*. 2021. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/14.pdf.
5. Ключан В. Органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації: взаємодія і проблеми розмежування повноважень. *Таврійський науковий вісник*. Сер. : Економічні науки. 2015. № 90. С. 229–235. URL: http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/90_2015/43.pdf.
6. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Міжвідомча взаємодія – важливий аспект синергії дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій у водному секторі. *Державне агентство водних ресурсів України*. Київ. 28.10.2021. URL: <https://davr.gov.ua/news/>

mizhvidomcha-vzayemodiya--vazhlivij-aspekt-sinergii-dij-u-razi-viniknennya-nadzvichajnih-situacij-u-vodnomu-sektori.

8. Міністерство розвитку громад та територій України : офіційний сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/>.

9. Міщук І.В. Взаємодія органів місцевого самоврядування з органами державної влади. *Наук. вісник Міжнар. гуманітарного ун-ту. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 61. С. 18–21. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc61/4.pdf>.

10. Підрядник Проєкту USAID проводить комплексний техніко-економічний аналіз для будівництва нових водогонів. *Проєкт USAID*. 17.04.2024. URL: <https://era-ukraine.org.ua/pidriadnyk-proiektu-usaid-provodyt-kompleksnyy-tekhniko-ekonomichnyy-analiz-dlia-budivnytstva-novykh-vodohoniv/>.

11. Про виділення коштів з фонду ліквідації наслідків збройної агресії для реалізації експериментального проєкту з будівництва магістральних водогонів у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції : постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2023 № 566. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/566-2023-%D0%BF#Text>.

12. Про внесення змін до рішення обласної ради від 21.06.2013 № 438-19/VI «Про регіональну міжгалузеву Програму щодо надання фінансової підтримки комунальним підприємствам (установам), що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст Дніпропетровської області, на 2013 – 2023 роки» (зі змінами) : рішення Дніпропетровської обласної ради від 08.12.2023 № 346-18/VIII. URL : <https://is.gd/w3xxig>.

13. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>.

14. Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022 – 2024 роки : постанова Верховної Ради України від 08.07.2022 № 2360-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-IX#Text>.

15. Про затвердження Положення про порядок розгляду заяв та справ про концентрацію суб'єктів господарювання : розпорядження Антимонопольного комітету України від 19.02.2002 № 33-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02#Text>.

16. Про затвердження Порядку використання коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії : постанова Кабінету Міністрів України від 10.02.2023 № 118. Редакція від 27.02.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2023-%D0%BF#Text>.

17. Про Програму соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2025 рік : рішення Дніпропетровської обласної ради від 13.12.2024 № 469-23/VIII. URL : <https://is.gd/FK3VoU>.

18. Про місцеве самоврядування : закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Редакція від 08.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

19. Про обласний бюджет на 2025 рік : рішення Дніпропетровської обласної ради від 13.12.2024 № 471-23/VIII. URL: <https://is.gd/DlEDoR>.

20. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» щодо передачі з державної у комунальну власність цілісних майнових комплексів підприємств водопровідно-каналізаційного господарства : закон України від 29.07.2022 № 2493-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-20#Text>.

21. Про погодження проекту регіональної програми інформатизації «Дніпропетровщина: цифрова трансформація» на 2023 – 2025 роки : розпорядження голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 19.09.2022 № Р-152/0/3-22. URL : <https://adm.dp.gov.ua/>.

22. Про регіональну програму інформатизації «Електронна Дніпропетровщина» на 2020 – 2022 роки : рішення Дніпропетровської

обласної ради від 25.10.2019 № 506-18/VII. URL : <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/sklikannia-7/xviii-sesiya/%E2%84%96-506-18vi%D1%96-25-10-2019-%D1%80/>.

23. Про регіональну стратегію розвитку цифровізації: «Дніпропетровщина: цифрова трансформація» на 2023 – 2025 роки : рішення Дніпропетровської обласної ради від 14.10.2022 № 216-13/VIII. URL : <https://is.gd/lnKBia>.

24. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>.

25. Про Стратегію розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р. : рішення Дніпропетровської обласної ради від 07.08.2020 № 624-24/VII. URL : <https://is.gd/2Ao2Ce>.

26. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.11.2023 № 1082-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-2023-%D1%80#Text>

27. Стратегічне управління та управління змінами в публічній сфері: навч. наоч. посіб. / І. А. Чикаренко, Т. В. Маматова, Т. В. Кравцова ; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2023. URL : <https://palsg.nmu.org.ua/ua/literature/stratupr2023.pdf>.

28. Узагальнені результати аналізу ефективності бюджетних програм за 2023 рік. *Департамент житлово-комунального господарства та будівництва Дніпропетровської обласної державної адміністрації*. URL: <http://surl.li/tevwkr>.

29. Управління проектами та програмами : підручник / С. Д. Бушуєв, Н. С. Бушуєва, А. Я. Казарезов, К. В. Кошкін, С. С. Рижков, М. В. Фатєєв, С. К. Чернов, О. С. Яцунський. Миколаїв : вид-во Торубари О. С., 2010. 352 с.

30. Управління проектами: навч. посібник / за ред. О.В Ульянченка та П.Ф. Цигікала. Харків : ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2010. 522 с.

31. Хронологія цифровізації України: як «Держава у смартфоні» підкорює світові рейтинги. *SPEKA*. 14.10.2024. URL : <https://speka.media/xronologiya-cifrovizaciyi-ukrayini-yak-derzava-u-smartfoni-pidkoryuje-svitovi-reitingi-9xr37d>.

32. Цифровізація водного циклу – Sigfox. *Environment Industry*. 08.08.2024. URL: <https://sigfox.ua/2024/08/22/water-cycle-digit/>.

33. Чава О.С. Діяльність Міністерства цифрової трансформації України в умовах повномасштабної війни (2022–2023). *Молодий вчений*. 2024. № 4 (128). URL : <https://is.gd/LeUsM8>.

34. Шаров Ю. П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2001. 302 с.

35. Янчук М. Публічний звіт про результати діяльності Держводагентства у 2023 році. *Державне агентство водних ресурсів України*. 2024. <https://davr.gov.ua/fls18/publicreport2023.pdf>.

36. Matveieva O., Mamatova T., Borodin Y., Gustafsson M. S., Wihlborg E., Kvitka S. Digital Government in Conditions of War: Governance Challenges and Revitalized Collaboration between Local Authorities and Civil Society in Provision of Public Services in Ukraine. *Proceedings of the 57th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS-57)*. 2024.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено наукове обґрунтування комплексу наукових положень, підходів, інструментів і моделей публічного управління розвитком комунальної інфраструктури (у частині водопостачання та водовідведення) та розроблено методико-технологічне забезпечення її стійкого функціонування на регіональному рівні.

Досліджено теоретичні, нормативно-правові та організаційні засади публічного управління розвитком комунальної інфраструктури як частини житлово-комунального господарства. Показано, що окрім проблем, які існували у житлово-комунальній сфері ще до введення в дію правового режиму воєнного стану в Україні, з'явилася значна кількість нових проблем, які стосуються саме комунальної інфраструктури, виникнення яких безпосередньо пов'язано із початком повномасштабної збройної агресії РФ, зокрема: руйнування критичної інфраструктури та інших найважливіших інфраструктурних об'єктів унаслідок бойових дій, масованих ракетних й артилерійських обстрілів та бомбардувань; пошкодження адміністративних, виробничих та інших будівель і споруд; знищення транспортних та логістичних маршрутів, обладнання й техніки; втрата людьми житла та роботи, і, водночас, потреба у кваліфікованих працівниках комунальних підприємств на заміну мобілізованих або тих, що загинули або покинули країну; інші негативні та вкрай небезпечні чинники, які тягне за собою війна, і які стосуються не тільки тимчасово окупованих та прифронтових територій і прикордонних регіонів, а й усієї країни загалом.

Зазначені проблеми мають негативний вплив на організацію процесів виробництва, постачання й споживання електроенергії, питної води, газу, тепла, що, у свою чергу, вимагає відбудови й забезпечення стабільної роботи об'єктів комунальної інфраструктури, а також відповідних комунальних служб як таких, що забезпечують виконання важливих для населення функцій, зокрема з надання комунальних послуг по всій території країни.

Проаналізовано понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, що дозволило здійснити обґрунтування й розмежування сутності понять «міська інфраструктура» й «комунальна інфраструктура» та надати авторську дефініцію терміну «регіональна комунальна інфраструктура» (системоутворююча інтегрована складова житлово-комунального господарства регіону, яка представлена сукупністю галузевих комунальних об'єктів та служб, розташованих на його території, що забезпечують реалізацію організаційно-управлінських функцій та інженерно-технічних рішень щодо створення умов для підтримки належного рівня життєзабезпечення населення і реалізації соціальних, виробничих та інших процесів у регіоні шляхом стабільного надання якісних комунальних послуг).

Здійснено формалізацію принципів публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні, до яких, зокрема, віднесено: наскрізний та, водночас, багатогалузевий характер регіонального управління комунальною інфраструктурою; забезпечення керованості та спільної відповідальності органів публічного управління на території за стійкий (резильєнтний) розвиток галузі; запровадження інноваційних рішень та новітніх технологій з урахуванням їх екологічної безпеки й економічної доцільності тощо.

Проаналізовано еволюцію розвитку нормативно-правової бази в житлово-комунальній сфері, у результаті чого конкретизовано, які документи регламентують діяльність з розвитку комунальної інфраструктури та її підгалузей на цей час, як відбувається державне регулювання в житлово-комунальній сфері в цілому, як ураховуються європейські норми та правила під час створення нових нормативних документів та / або внесення певних змін до чинного законодавчого акту із затвердженням його нової редакції. На основі проведеного аналізу джерельної та нормативно-правової бази та спираючись на надане у Законі України «Про житлово-комунальні послуги» визначення поняття «комунальні послуги», зроблено висновок, що від ступеня розвитку комунальної інфраструктури та якості надання

комунальних послуг залежить не тільки рівень задоволення населення комфортністю свого проживання, довкілля та професійною діяльністю, а й рівень зростання економіки як окремого регіону, так і країни в цілому. Також зроблено висновок, що чинне нормативно-правове поле у житлово-комунальній сфері не задовольняє повною мірою потреби розв'язання завдань реформування та розвитку галузі в цілому, що обумовлено відсутністю належного законодавчого закріплення щодо фінансового та організаційно-управлінського забезпечення цих процесів. Наразі не вистачає чітко визначеного стратегічного курсу розвитку комунальної інфраструктури та житлово-комунальної сфери України в цілому, фактично залишаються невизначеними механізми та самі процедури реформування і розвитку житлово-комунальної сфери в майбутньому, про що свідчить і вимушене відкладання рішення про затвердження Стратегії розвитку житлово-комунальної сфери на 2022 – 2027 роки, яка була розроблена за декілька місяців до війни, і яку, на наш погляд слід переглянути, суттєво доопрацювати, оприлюднити громадськості, і після проходження процедури затвердження – виконувати. Нагальною потребою залишається створення належних умов для здійснення громадського контролю за діяльністю органів публічного управління регіонального та місцевого рівнів щодо забезпечення належного функціонування житлово-комунального господарства та його комунальної інфраструктури, зокрема у частині централізованого водопостачання та водовідведення.

Проаналізовано сучасний стан та особливості державного регулювання водопостачальної галузі як критичної складової комунальної інфраструктури, унаслідок чого узагальнено принципи формування та реалізації державної політики у зазначеній сфері, а також додано ще такі принципи, як: забезпечення стійкості регіональних систем водопостачання і водовідведення до зовнішніх загроз і викликів; сприяння налагодженню конструктивної взаємодії з інноваційно-орієнтованим технологічним бізнесом з питань цифровізації діяльності комунальних підприємств щодо контролю,

запобігання та попередження аварійних ситуацій; раціональна централізація та децентралізація діяльності у галузі водопостачання та водовідведення тощо.

Показано, що забезпечення стійкого функціонування галузі водопостачання та водовідведення належить до проблемних питань у більшості країн світу. Результати аналізу зарубіжного досвіду свідчать, що в країнах ЄС публічне управління водним господарством є найбільш досконалим, тому за основу дослідження взято досвід європейських країн. Проаналізовано найбільш поширені в ЄС моделі публічного управління водним господарством (англо-саксонську, французьку, німецьку). Показано, що основне завдання публічного управління галуззю в цих країнах полягає у задоволенні потреб населення, бізнесу, а також галузей економіки у якісному та достатньому за своїм обсягом водопостачанні; регулюванні, відтворенні та охороні всіх видів водних ресурсів, моніторингу та контролі їх раціонального використання; розробленні та реалізації стратегій, програм, проєктів, заходів щодо використання поверхневих і підземних вод для різних галузей економіки.

Визначено особливості управління водопостачальною галуззю в інших європейських країнах (Швейцарія, Ірландія, Австрія, Фінляндія, Норвегія, Німеччина, Нідерланди, Греція, Бельгія). Показано, що послуги у водному секторі країн ЄС на 80 % забезпечуються державним (муніципальним) сектором. Здійснено інтерпретацію результатів аналізу європейського досвіду публічного управління водопостачальною галуззю, що дозволило виокремити чотири найбільш популярні в країнах ЄС форми управління в галузі (державної власності, приватного володіння, державно-приватного партнерства, самоврядування) та систематизувати їх за критеріями «основні ознаки», «переваги» та «недоліки». Показано, що для вітчизняних умов і реалій найбільш прийнятним є досвід Німеччини та Польщі.

Проаналізовано нормативне поле, що регламентує діяльність у водопостачальній галузі в ЄС. Здійснено аналіз відповідності вітчизняної

нормативної бази у галузі управління водними ресурсами європейським вимогам. Показано, що Україна як член міжнародного співтовариства дотримується міжнародних стандартів і рекомендацій щодо розвитку комунальної інфраструктури, у тому числі водопостачальної (зокрема, Конвенції ООН, що стосується охорони довкілля, забезпечення доступу до питної води та санітарії тощо та Директив ЄС, які визначають стандарти якості комунальних послуг, управління відходами та інші аспекти).

Досліджено особливості публічного управління водопостачальною галуззю України в умовах правового режиму воєнного стану, яке розглянуто в антикризовому контексті. Показано, що з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну значно підвищилась ймовірність виникнення ризиків та загроз для водних об'єктів країни, найбільш критичними з яких є погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень, зниження якості води не лише в східній частині країни, а й в Запорізькій, Дніпропетровській, Харківській, Сумській, Київській, Миколаївській та Одеській областях. Тому пріоритетним завданням органів публічного управління є впровадження заходів антикризового характеру щодо охорони джерел і систем централізованого водопостачання та водовідведення, наближення технологій виробництва питної води та нормативів щодо очищення стічних вод до прийнятих у ЄС.

Визначено ключові проблеми у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, до яких, зокрема, віднесено суттєву зношеність основних фондів внаслідок постійного недофінансування водопостачальної галузі; невідповідність тарифів реальній собівартості послуг; якість продукту (питної води) не завжди відповідає встановленим нормативним вимогам. Проаналізовано релевантні нормативно-правові акти, які на початку повномасштабного вторгнення РФ зазнали певних змін, зокрема ті, що регулюють податкову та митну діяльність, а також діяльність у сфері надання комунальних послуг, у тому числі щодо централізованого водопостачання та централізованого водовідведення. Ці зміни носили антикризовий характер та

мали зіграти важливу роль як для стабілізації економіки, так і для задоволення потреб споживачів комунальних послуг.

Розглянуто (на прикладі Дніпропетровської обласної ради) підхід до економічного обґрунтування тарифів на послуги централізованого водопостачання та централізованого водовідведення. Ураховуючи, що доля населення у загальному обсязі реалізації послуг складає понад 80%, і вартість послуг для населення залишилась без змін, поточне зростання тарифів майже не змінило кризовий фінансово-економічний стан комунальних підприємств – постачальників послуг в регіоні. Тому, зроблено висновок, що єдиним дієвим на сьогодні механізмом підтримки водопостачальної галузі є дофінансування з бюджету та / або співпраця з донорами.

Окреслено коло проблеми, з якими через війну вже стикнулися або потенційно можуть стикнутися надавачі послуг в галузі, зокрема знищення джерела водопостачання (руйнування насосної станції, втрата контролю над джерелом через окупацію тощо); відсутність електроживлення протягом тривалого періоду часу; руйнування трубопровідних мереж; нерегулярне постачання паливно-мастильних матеріалів, необхідного обладнання, матеріалів для експлуатації та ремонту; неможливість фінансування процесів закупівель обладнання, матеріалів, виконання пакетів робіт тощо.

У якості антикризових заходів та адаптації до умов воєнного стану фінансово-економічного механізму державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення запропоновано дотримуватися таких вимог, норм та правил, як покриття збитків, що вже існують унаслідок невідповідності тарифів реальній собівартості послуг за рахунок бюджетних коштів; підтримка першочергових заходів щодо зменшення втрат питної води та підвищення енергоефективності замість фінансування за остаточним принципом; тарифоутворення зі збереженням цільового спрямування інвестиційної складової; захист соціально вразливих верств населення в умовах підвищення тарифів. Зазначене дозволить підвищити ефективність діяльності органів публічного управління з організації процесів надання

послуг централізованого водопостачання та водовідведення на регіональному та місцевому рівнях, а також буде сприяти створенню доступних та безпечних умов їх отримання споживачами.

Досліджено підходи й інструменти публічного управління розвитком комунальної інфраструктури, зокрема, у сфері централізованого водопостачання та водовідведення. Обґрунтовано провідну роль програмно-цільового інструментарію в управлінні водопостачальною галуззю, проаналізовано відповідні програмно-цільові документи (Водна стратегія, державні цільові програми, загальнодержавна цільова соціальна програма, регіональні програми, зокрема, Регіональна програма «Питна вода Дніпропетровщини» тощо). Показано, що виконання цих програм було малоефективним, що обумовлено майже регулярним недофінансуванням запланованого обсягу витрат з державного та місцевих бюджетів. Разом із тим, зроблено висновок, що для забезпечення стійкого розвитку комунальної інфраструктури, зокрема, у галузі водопостачання та водовідведення, використання програмно-цільових підходів та інструментів, що надають можливість розглянути стратегічні й операційні цілі та завдання крізь призму реальних результатів з проєкцією на визначені показники часу, вартості та якості отриманого продукту, стає не тільки доцільним, а й необхідним.

Для виконання цих завдань та покращення фінансування галузі запропоновано використовувати проєктний підхід, реалізація якого дозволяє оцінити ефективність та якість діяльності як організацій, задіяних у процесах виробництва та надання послуг з централізованого водопостачання й водовідведення, так і органів публічного управління (у частині задоволення потреб споживачів послуг), а також залучити додаткові кошти, що стає можливим на основі використання інших інструментів, зокрема, міжнародного співробітництва, грантової діяльності, налагодження ефективної взаємодії державної влади з органами місцевого самоврядування та іншими стейкхолдерами щодо вирішення проблемних питань у водопостачальній галузі.

Здійснено систематизацію публічноуправлінського інструментарію, який доцільно застосовувати для підвищення якості надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення на регіональному рівні. Зроблено висновок, що саме стратегії, програми та проєкти розвитку водопостачальної галузі є базовим ланцюгом у реалізації ключових напрямів державної політики у житлово-комунальній сфері, а так звана спадкоємність зазначених планових документів, різних за змістом, спрямованістю, термінами розроблення та виконання забезпечує досягнення визначених стратегічних та операційних цілей і завдань, що в цілому сприяє успішності їх реалізації, а також модернізації та розвитку регіональної комунальної інфраструктури в цілому.

Для розроблення методико-технологічного та організаційно-управлінського забезпечення розвитку сфери водопостачання та водовідведення на регіональному рівні здійснено структурування проблем, притаманних галузі, з подальшим моделюванням «простору проблем», який має стати основою для формування відповідних стратегій, програм і проєктів. Для оцінювання зазначених проблем за ознаками їх впливу на якість надання послуг з водопостачання та водовідведення (рівень гостроти, масштаб охоплення тощо), запропоновано використовувати кількісні та якісні показники, які відображають ефективність та результативність стратегічної діяльності в галузі.

Для формування моделі простору проблем використано математичний апарат (елементи векторної алгебри), у результаті чого обґрунтовано вибір системи координат, за якою вимірюється проблемне поле зазначеної сфери. Комунальна сфера є достатньо широкою і розгалуженою, об'єднує підприємства різних форм власності та різних профілів діяльності, тому для якомога більш точного оцінювання проблематики поточного стану в галузі обрано універсальну шкалу вимірювання, і запропоновано аналізувати проблематику поточного стану водопостачальної галузі за наступними ознаками: техніко-технологічними; фінансовими; організаційно-

інституційними. Відповідно, інтерпретацію результатів проведеного стратегічного аналізу доцільно виконати у формі векторів в системі координат TFM (від англ. technology – finance – management), де проєкція вектору проблем Р на вісь Т характеризує силу впливу техніко-технологічних факторів; на вісь F – проблематику фінансових показників діяльності суб'єктів господарювання в галузі, на вісь М – недосконалість та неефективність системи управління цією сферою.

На основі розробленої моделі простору проблем запропоновано дескриптивну модель стратегічної діяльності з розвитку водопостачальної галузі. Для її обґрунтування здійснено подальший стратегічний синтез, кінцевою метою якого є розроблення регіонального портфелю програм та проєктів розвитку галузі з визначенням потреби у матеріальних, фінансових, людських, адміністративних та інших видах ресурсів, яку представлено у вигляді векторної моделі управлінських рішень у тому ж базисі TFM. Показником якості стратегічної діяльності органів публічного управління буде відповідність двох сумарних векторів: сумарного вектору програми стратегічного розвитку (SPD) – сумарному векторові проблем (WSD). Таким чином, побудована на основі пропонованої моделі система програмно-цільового управління галуззю дозволить зробити стратегічну діяльність органів публічного управління на рівні регіону максимально ефективною.

У свою чергу, для підвищення результативності цієї діяльності обґрунтовано доцільність використання інструментів публічноуправлінської взаємодії і міжнародного співробітництва, для чого проаналізовано їх роль та впливи на результати прийняття управлінських рішень в галузі.

Показано, що провідну роль у забезпеченні результативного стратегічного розвитку галузі відіграє чітка координація діяльності впливових зацікавлених сторін (стейкхолдерів) водопостачальної галузі, а також ефективне управління фінансовим забезпеченням портфелів програм та проєктів стратегічного розвитку. Перше передбачає створення такої системи взаємодії між ключовими стейкхолдерами (суб'єктами управління

галуззю), яка б, з одного боку, дозволила максимально задовольнити їх потреби та очікування, а з іншого боку – повною мірою використати потенціал та можливості кожного на користь досягнення головної мети – розвитку водопостачальної галузі регіону.

Визначено основних стейкхолдерів галузі на різних рівнях публічного управління. Проаналізовано їх цілі, інтереси та роль, яку вони відіграють у забезпеченні розвитку водопостачальної галузі регіону, а також їх впливи на управління галуззю. Визначено їх стратегічну позицію (за методом SWOT-аналізу), запропоновано стратегію взаємодії з ними. За результатами проведеного аналізу здійснено структурування основних груп стейкхолдерів та побудовано модель їх взаємодії та впливів на галузь водопостачання та водовідведення з урахуванням потреб у фінансовому забезпеченні її розвитку.

Проаналізовано широке коло інструментів фінансування програм та проєктів розвитку галузі. Розглянуто особливості залучення таких джерел фінансування як: доходи від господарської діяльності суб'єктів водно-господарського комплексу області; формування спеціального фонду обласного бюджету на основі впровадження стимулюючих тарифів на послуги з водопостачання; передачу активів із загальнодержавного на регіональний рівень управління; застосування інструментів фінансової взаємодії органів публічного управління місцевого, регіонального та центрального рівнів; розширення партнерства публічної влади і бізнес-структур; зміцнення міжнародного співробітництва; залучення іноземних інвесторів, партнерів, благодійних фондів для вирішення найбільш гострих проблем та розвитку житлово-комунального господарства та комунальної інфраструктури регіону.

Сформульовано основні принципи взаємодії суб'єктів управління розвитком галузі водопостачання та водовідведення, зокрема: забезпечення раціонального управління водними ресурсами та організації послуг централізованого водопостачання та централізованого водовідведення з

урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін; впровадження інноваційних підходів до вирішення проблем; розширення та поглиблення партнерства з усіма зацікавленими сторонами; створення єдиного інформаційно-комунікаційного простору для взаємодії всіх стейкхолдерів на основі цифровізації процесів управління.

Обґрунтовано роль цифровізації у підвищенні ефективності управлінської діяльності в галузі водопостачання та водовідведення. Доведено, що провідна роль цифровізації у підвищенні ефективності управлінської діяльності в галузі полягає у тому, щоб забезпечити ефективну взаємодію і координацію значної кількості різноманітних стейкхолдерів, виконавців, підприємств різних типів виробництва та форм власності тощо, що вкрай складно зробити без створення прозорого та доступного всім учасникам інформаційного простору.

Проаналізовано процеси впровадження цифровізації в Україні на різних рівнях публічноуправлінської діяльності. Доведено, що успішний розвиток регіональної галузі водопостачання та водовідведення потребує впровадження специфічних цифрових інструментів. Сформульовано перелік задач, які доцільно вирішувати з їх використанням.

Показано, що пріоритетним завданням в контексті стратегічного розвитку галузі водопостачання та водовідведення регіону є розробка та впровадження у найближчий плановий період портфелю проєктів з цифровізації процесів управління галуззю. Запропоновано склад портфелю проєктів з цифровізації публічноуправлінської діяльності, реалізація якого дозволить створити технологічний базис для стратегічного розвитку, зробити водогосподарський комплекс конкурентоспроможним та отримати переваги для залучення інвестицій у повоєнному відновленні економіки України. Підготовлено (на прикладі Дніпропетровської області) рекомендації щодо практичного впровадження цифрових інструментів в управління галуззю централізованого водопостачання та водовідведення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо законодавства ЄС у сфері якості води, водної політики та відновлення навколишнього природного середовища : *Дослідницька служба Верховної Ради України*. 2025. 29 с. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32859.pdf>.
2. Антонова С. Є. Організаційно-правове забезпечення в сфері державного управління водозабезпечення населення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=718>.
3. Бабаєв В. М. Якісний розвиток системи ЖКГ: системний підхід. *Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 26–28 трав. 2015 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. С. 3–4. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/40157/>.
4. Бабаніна І. Зруйнована інфраструктура водопостачання та водовідведення на Сході та Півдні України : Аналітична записка. *Екологія. Право. Людина* / за наук. ред. О. Кравченко. Львів : Компанія «Манускрипт», 2023. 68 с. URL: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/EPL_Ruined_water_UA.pdf.
5. Базарна О. В. Житлово-комунальне господарство регіону як об'єкт публічного управління. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 97–105. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4311&i=17>.
6. Безус В.О. Енергетичний менеджмент як інструмент підвищення ефективності функціонування господарського комплексу міста. *Стратегія сучасного розвитку України: синтез правових, освітніх та економічних механізмів* : колективна монографія / за заг. ред. професора Старченка Г. В. Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних

трансформацій», 2022. С. 50–66. URL: <https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-12-2022-01-04/monograph-12-2022-01-04>.

7. Безус В.О. Кластерний підхід як інструмент управління розвитком житлово-комунальної сфери міста. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 6. С. 33–42. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/318/278>.

8. Безус В.О. Оцінювання ефективності діяльності з управління стратегічним розвитком житлово-комунального господарства міста. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 1. С. 35–41. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/issue/view/15/16>.

9. Безус В.О., Чикаренко І.А. Розвиток житлово-комунального господарства та інфраструктури міста: теоретико-концептуальний аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 2. С. 137–141. URL: file:///Users/admin/Downloads/dums_2018_2_21.pdf

10. Безус В.О., Чикаренко І.А. Управління житлово-комунальним господарством: програмно-цільові підходи та інструменти. *Modern Transformation in Economics and Management: III International Scientific Conference, March 29th, 2019*. Klaipeda, Lithuania: Baltija Publishing, 2019. Р. 19–22. URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/Publ_postgrad/Безус_Клайпеда_Березень_2019.pdf.

11. Бережна Г.В., Китайгора І.О. Забезпечення розвитку житлово-комунального господарства в територіальній громаді. *Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф.* 2021. С. 398-401. URL: <https://philarchive.org/archive/МАК-14>.

12. Бізониц Д. В. Інституції державного управління розвитком житлово-комунального господарства сучасної України: сутнісні та нормативно-правові засади. *Державне управління: удосконалення та*

розвиток : електронне наук. фах. видання. 2021. № 3. 8 с. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/38.pdf.

13. Бізони́ч Д.В. Досвід Канади, Франції та Польщі в організації державного управління у сфері ЖКГ: вирішення проблем водозабезпечення. *Інвестиції: практика та досвід.* 2021. № 7. С. 49–565. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2021/10.pdf.

14. Бізони́ч Д.В. Механізми державного управління розвитком житлово-комунального господарства в контексті децентралізації влади в Україні : автореф. дисертації д-ра наук держ. упр., 25.00.02. *Чорноморський національний університет імені Петра Могили.* Миколаїв, 2021. 42 с. URL: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/na_sajt__aref.docx.pdf.

15. Бізони́ч Д.В. Проблеми державного регулювання житлово-комунальних послуг в сфері водопостачання та водовідведення в ОТГ. *Публічне управління та регіональний розвиток.* 2021. № 11. С. 77 – 96. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/234/193>.

16. Бізони́ч Д.В. Результативність реформ у сфері енергоефективності та енергозбереження у межах галузі житлово-комунального господарства сучасної України. *Інвестиції: практика та досвід.* 2021. № 6. С. 85-92.

17. Бізони́ч Д.В. Фінансові ресурси підприємств житлово-комунального господарства в умовах децентралізації сучасної України. *Інвестиції: практика та досвід.* 2021. № 11. С. 90-97. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2021/17.pdf.

18. Бобровська О. Ю., Бондаренко Д. М. Публічне управління економічним розвитком регіонів: галузевий аспект. *Аспекти публічного управління: науковий журнал.* Дніпро: Грані, 2021. Том 9. № 3. С. 22–35. <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/874>).

19. Бондар О.І. Закорчевна Н.Б., Крилова І.І. Фінансування сталого розвитку сфери водопостачання та водовідведення в Україні. *Екологічні науки : наук.-практ. журнал.* 2021. № 6 (39). С. 31–36.

20. Бондарець Є.М. Нові підходи до вдосконалення системи управління проєктами регіонального розвитку. *Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад*: наук.-практ.конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 27 листоп. 2020 р. / за заг. ред. І.А.Чикаренко. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 57–59.

21. Борщевський В.В., Василиця О.Б., Матвеев Є.Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони. (Серія: Публічне управління і адміністрування)*, 2022. № 2 (76). С. 30–35. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/5.pdf.

22. Бриль П.О. Дослідження зарубіжного досвіду публічного управління житлово-комунальним господарством. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 4. С. 142–146. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2018/28.pdf.

23. Бровдій А.М. Правові аспекти державної політики у сфері житлово-комунальних послуг. *Інтернет-конференція ХНУМГ ім. О. М. Бекетова*, 31 берез. 2019. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 4 с. URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2199/2083>.

24. Бровдій А.М., Дружнікова Л.О. Основні проблеми житлово-комунального господарства та шляхи їх вирішення. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2016. 4 с. URL: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/download/1146/1078/2218>.

25. Брунець Б.Р. Сутність означення поняття інфраструктура. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.5. С. 372-377. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2012_22.5_65.

26. Бубенко П.Т., Димченко О.В. Принципи аналізу якості житлово-комунального господарства як системи. *Харківська нац. академія міського господарства*. 2019. 3 с. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/32019/1/10.pdf>.

27. Буханевич О.М. Адміністративно-правове забезпечення житлово-комунального господарства в Україні: автореф. дис. канд. юридичних наук: 12.00.07. Київ, 2009. 25 с. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=o_EzFGYAAAAAJ&citation_for_view=o_EzFGYAAAAAJ:u5HHmVD_uO8C.

28. Відбудова зруйнованого: Пріоритети Уряду. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/priorytety-uriadu/vidbudova-zruinovano>.

29. Вілкул О.Ю. У Південне водосховище завдяки реалізації двох проєктів почала надходити вода. *TEXTY.org.ua*. 25.07.2023. <https://texty.org.ua/fragments/110238/u-pivdenne-vodoshovyshe-zavdyaky-realizaciyi-dvoh-proyektiv-pochala-nadhodyty-voda/>.

30. Водний кодекс України: закон України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. Редакція від 01.10.2023. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

31. Водний кодекс України. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. Дата звернення: 21.08.2024. URL: <https://is.gd/BjvzF5>.

32. Водопостачання та водовідведення: тези з ознайомчого візиту DESPRO в Польщу. *Децентралізація*. 13.03.2019. URL: <https://decentralization.ua/news/10743>.

33. Гавриличенко Є.В. Кластеризація регіонів України за рівнем розвитку житлово-комунального комплексу. *Науково-технічний збірник*. 2013. №108. С. 18-25. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/32112/1/18-25%20%D0%93%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%84%D0%92.pdf>.

34. Голішевська А. Що таке інфраструктура: чим цивільна відрізняється від критичної. *Факти*. 01.11.2022. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20221101-shho-take-infrastruktura-chym-cyvilna-vidriznyayetsya-vid-krytychnoyi/>.

35. Головне управління статистики у Дніпропетровській області. URL: <http://www.dneprstat.gov.ua/>.
36. Голодник Ю.А. Адміністративно-правові засади функціонування сфери житлово-комунального господарства в Україні : дис... к-та юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2020. 182 с.
37. Гончарук Н. Т. Удосконалення управління розвитком житлово-комунального господарства українських міст в умовах децентралізації. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Державне управління»*: наук. журнал. 2023. № 3(9). С. 194–207.
38. Григорович А. В. Програмне управління розвитком житлово-комунального господарства міста : автореф. дис... к-та екон. наук : 08.10.01 ; *Науково-дослідний економічний ін-т (НДЕІ) Міністерства економіки України*. Київ, 2005. 22 с.
39. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, М. М. Білинська, О. С. Ігнатенко, М. М. Іжа, В. І. Луговий, В. С. Загорський, В. А. Ландсман, А. А. Попок, О. О. Рафальський, С. М. Серьогін, І. В. Валентюк. Київ ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
40. Деякі питання здійснення перерахунку вартості комунальних послуг за період їх ненадання, надання не в повному обсязі або невідповідної якості: постанова Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2024 року № 127 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2024-%D0%BF#Text>.
41. Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2022 № 206. Редакція від 30.12.2023, підстава - [1405-2023-п](#) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206-2022-%D0%BF#Text>.

42. Деякі питання професійної атестації за професією «менеджер (управитель) житлового будинку (групи будинків)»: постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2018 № 1010. Редакція від 27.11.2024, підстава – 1336-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1010-2018-%D0%BF#Text>.

43. Деякі питання регулювання діяльності у сфері комунальних послуг у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 № 502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502-2022-%D0%BF#Text>.

44. Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2024 № 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2024-%D0%BF#Text>.

45. Директива Європейського Парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23.10.2000 р. «Про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики» (ОВ L 327, 22.12.2000, с. 1). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text.

46. Директива Ради 91/271/ЄЕС «Про очистку міських стічних вод» від 21.05.1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_911#Text.

47. Директива Ради 98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною (ОВ L 330, 5.12.1998, С. 32). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_963#Text.

48. Діденко В.С. Реалізація цілі 6 сталого розвитку «чиста вода та належні санітарні умови» як фактор реформування галузі водопостачання в Україні. *Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., Маріуполь, 9 жовтня 2020 р. Маріуполь, 2020. С. 38–41. URL: <https://is.gd/3IrFMY>.

49. Діденко В.С. Якість послуг водопостачання як об'єкт державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 21. С.102-105. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2010/29.pdf.

50. Дніпропетровська обласна рада : офіційний сайт. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/pro-oblasний-бюджет-на-2022-рік-2/>.

51. До уваги споживачів: встановлено мораторій на підвищення тарифів на комунальні послуги. *Держпродспоживслужба України*. 27.09.2022. URL: <https://dpss.gov.ua/news/do-uvahy-spozhyvachiv-vstanovleno-moratorii-na-pidvyshchennia-taryfiv-na-komunalni-posluhy>.

52. Євтушенко О.Н. Державна влада і місцеве самоврядування в Україні: можливі моделі взаємовідносин. *Наукові праці Чорноморського держ. Ун-ту ім. Петра Могили*. Сер. : Політологія. 2010. Т. 149, Вип. 137. С. 83–87.

53. Єсіна В.О., Славута О.І., Матвеєва Н.М. Сфера водопостачання та водовідведення як складова якості життя населення: економічні та соціальні аспекти розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2020. № 53. С. 69 – 74. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/53_2020/12.pdf.

54. Житловий Кодекс України. Редакція від 19.11.2022; підстава – 2010-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10/print>.

55. Загірняк Д.М., Глухова В.І., Кравченко Х.В. Діяльність комунальних підприємств і їх фінансове забезпечення в умовах децентралізації. *Ефективна економіка : електронне наук. фахове видання*. 2021. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/14.pdf.

56. Зануда А. Закон про ринок газу: що змінить і коли. *BBC Україна*. 10.04.2015. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2015/04/150410_gas_market_law_az

57. Зелінський С. Е Водопостачання та водна безпека у контексті російської агресії : *Міжнародний фонд «Відродження»*. Кропивницький, 2022. 44 с. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2022/05/vodopostachannya-ta-vodna-bezpeka-u-konteksti-rosijskoyi-agresiyi.pdf>.

58. Інфраструктура – це комплекс взаємопов’язаних обслуговуючих структур чи об’єктів. *Преса*. URL: <https://presa.com.ua/aktualne/infrastruktura-tse-kompleks-vzaemopov-yazanikh-obslugovuyuchikh-struktur-abo-ob-ektiv.html>.

59. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації: Аналітичне дослідження. ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд ім. Фрідріха Еберта. Київ, 2017. 108 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/13246.pdf>.

60. Карелін С. Стійкі системи водопостачання. Готовність до надзвичайних ситуацій та умов воєнного стану. Рекомендації для територіальних громад. Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE), 2022. 19 с. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/824/Water-Supply-Resilience.pdf>.

61. Качан Н.С. Оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України. Дис... к.е.н. 08.00.03. *Вісн. нац. ун-ту водного госп-ва та прородокористування*. 2015. 224 с. URL: <https://is.gd/dYFR6f>.

62. Квасовський О., Перевознюк В.. Підприємства водопостачання та водовідведення: теорії природних монополій: політекономічний та фінансовий аспекти. *Світ фінансів*. 2010. № 4. С. 168 URL: <https://is.gd/nKMEVD>.

63. Килимник І.І., Коляда Т.А., Домбровська А.В. та ін. Правове регулювання державно-приватного партнерства в галузі житлово-комунального господарства України: монографія. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2015. 131 с. URL: <https://is.gd/HbWmEr>.

64. Ключан В. Органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації: взаємодія і проблеми розмежування повноважень. *Таврійський науковий вісник. Сер. : Економічні науки*. 2015. № 90. С. 229–235. URL: http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/90_2015/43.pdf.

65. Козак В.І., Козлюк О.О. Розробка галузевих стратегій та програм водопостачання, водовідведення та санітарії в об'єднаних територіальних громадах : метод. посіб. Київ : DESPRO, 2019. 62 с.

66. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

67. Кордиш Д.Є. Проблеми функціонування правового й організаційного механізмів публічного управління якістю послуг водопостачання та водовідведення міста в Україні. *Вісник ХНТУ*. 2022. № 3. С. 133. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/81/76

68. Котелевець Д.О. Інфраструктура цифрової економіки: теоретико-методологічні та прикладні аспекти державного регулювання : монографія / Д. О. Котелевець; МНТУ ім. академіка Юрія Бугая. Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. 204 с. URL: <https://reicst.com.ua/asp/issue/view/monograph-03-2023-kotelevets/monograph-04-2023>.

69. Котелевець Д.О. Роль інфраструктури у розвитку економічних систем. *Socially competent management of corporations in a behavioral economy. Collection of scientific papers at the International Scientific and Practical Conference* (Podhájska, November 24-25, 2021). Chapter I. European institute of further education, Podhájska, 2021. С. 66-67.

70. Котелевець Д.О. Сутність інфраструктури та її вплив на розвиток економічних систем. *Трансформаційні процеси в умовах війни та післявоєнного періоду: збірн. матер. Всеукр. міждисциплінарної наук.-практ. конф.*, м. Чернігів, 10 черв. 2022 р. Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. С. 35-37. URL: <https://reicst.com.ua/asp/article/view/205/180>.

71. Крилова І.І. Аналіз сучасного стану сфери водопостачання та водовідведення в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23 С. 123-124. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2018/23.pdf

72. Крилова І.І. Ефективність управління у сфері водопостачання та водовідведення. Основні принципи. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 8. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2019/26.pdf

73. Крилова І.І. Забезпечення стійкості та безпеки систем водопостачання та водовідведення в рамках державного регулювання критичної інфраструктури. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. (Серія: Державне управління)*. Том 30 (69) № 3. 2019. С. 100–108. https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/3_2019/20.pdf.

74. Крилова І.І. Регулювання у сфері водопостачання та водовідведення в різних країнах світу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. (Серія: Державне управління)*. Том 30 (69) № 1. 2019. С. 66–74. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/14.pdf

75. Крилова І.І. Система нормативно-правових актів у сфері водопостачання та водовідведення. Ефективність та реалізація. *Аспекти публічного управління*. 2019. Том 7 № 1-2 .URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/912177>

76. Крилова І.І. Соціально-економічні аспекти становлення державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2019/12.pdf

77. Крилова І.І. Сфера водопостачання та водовідведення як об'єкт державного регулювання *Аспекти публічного управління*, 2018. Том 6. № 9. С. 5–15. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/download/440/434/>.

78. Крилова І.І. Управління у сфері водопостачання та водовідведення: світовий досвід. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. № 9. 2019. с. 44–52. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2019/9-2019/10.pdf>.

79. Кузнецов В.О. Закордонний досвід публічного управління системою державних закупівель у сфері житлово-комунальних послуг. *Публічне управління та митне адміністрування*, № 4 (35), 2022. С. 59-65. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/4/9.pdf>.

80. Кузьмак О.І. Механізм підвищення якості надання комунальних послуг у контексті європейських вимог. *Сталий розвиток економіки : міжнар. наук.-виробничий журнал*. 2016. №1 (30). С. 150–155. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/121325>.

81. Куш О.Є. Державна політика в сфері житлово-комунального господарства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С.210. URL: http://lsej.org.ua/6_2017/62.pdf.

82. Лазар А. Інфраструктура – це комплекс взаємопов’язаних обслуговуючих структур чи об’єктів. *Порадимо: сайт консультацій*. 26.05.15. URL: <http://poradumo.com.ua/50365-infrastryktyra-ce-kompleks-vzayemopoviazanih-obslygovyuchih-stryktyr-chi-obyektiv>.

83. Максименко О.С. Реформування житлово-комунального господарства України: орієнтація на енергозбереження. *Економіка і регіон*. 2015. №1. С. 43–49. URL: <https://is.gd/MuqJOx>

84. Маматова Т.В., Молоканова В.М., Чикаренко І.А., Чикаренко О.О. Управління проектами : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 128 с.

85. Маматова Т.В., Чикаренко І.А. Проекти розвитку в публічному секторі: характерні особливості та основи розроблення. *Ділове та державне адміністрування : перша міжнар. наук.-практ. конф.*, 27 – 29 квіт. 2011 р., Луганськ – Слов’янск. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. С. 411–414.

86. Мармаза О.І. Основи теорії менеджменту : навч.-метод. посіб. Харків: ТОВ «Планета-принт», 2015. С. 59-60. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/88574e53-7a10-4c8d-8176-d5058330d512/content>.

87. Мельник А.Ф. 6.2. Інституціональне середовище розвитку економіки. *Національна економіка: підручники для студентів WESTUDENTS.ед*. URL: https://westudents.com.ua/glavy/22133-62-institutsonalne-seredovische-rozvitku-ekonomki.html#google_vignette

88. Міжвідомча взаємодія – важливий аспект синергії дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій у водному секторі. *Державне агентство*

водних ресурсів України. Київ. 28.10.2021. URL: <https://davr.gov.ua/news/mizhvidomcha-vzayemodiya--vazhlivij-aspekt-sinergii-dij-u-razi-viniknennya-nadzvichajnih-situacij-u-vodnomu-sektori>.

89. Міністерство розвитку громад та територій України : офіційний сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/>.

90. Міщук І.В. Взаємодія органів місцевого самоврядування з органами державної влади. *Наук. вісник Міжнар. гуманітарного ун-ту*. Сер.: Юриспруденція. 2023. № 61. С. 18–21. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc61/4.pdf>.

91. Монастирська Е. Програмно-цільові підходи у реалізації природоохоронної діяльності підприємства як інструмент удосконалення інвестиційного механізму забезпечення такої діяльності. *Галицький економічний вісник*. 2012. №1(34). С. 56-66. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/2126/1/GEB_2012_v34_No1-E_Monastyrskaja-Software-targeted_approaches_in_the_implementation_56.pdf.

92. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання та водовідведення в Україні у 2023 році. *Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України*. URL: <https://is.gd/501WJD>.

93. НКРЕКП скасувала рішення від 29 червня 2023 року щодо коригування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг*. 03.07.2023. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/nkrekp-skasuvala-rishennya-vid-29-chervnya-2023-roku-shchodo-koriguvannya-tarifiv-na-centralizovane-vodopostachannya-ta-vodovidvedennya>.

94. Обіюх Н.М. Забезпечення права людини на питну воду в міжнародно-правовій доктрині. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 571–575. URL: http://lsei.org.ua/8_2022/130.pdf.

95. Обіюх Н.М. Право людини на питну воду: тенденції розвитку та гарантії реалізації. *Вчені записки Творчого національного університету ім. В.І. Вернадського Серія «Юридичні науки»*. Том 26(65). 2013. № 2-2. С. 174-179. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/2-2_2013/27.pdf

96. Оболенський О.Ю., Базарна О.В. Організаційно-економічний механізм регіонального публічного управління житлово-комунальним господарством. *Institutional Repository of Vadym Hetman Kyiv National Economic University*. 2020. С. 126–139. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/efd0625a-3836-42ea-8292-01ce8d6bc125/content>.

97. Осипчук М. Чи може управитель багатоквартирника бути призначеним в результаті конкурсу? *Управбуд. Професійне управління будинком*. 2019. URL: <https://upravbud.info/upravlinnya-zhytlom/yurydychni-pytannya/chy-mozhe-upravytel-bagatokvartyrnyka-but-y-pryznacheny-m-v-rezultati-konkursu/>

98. Пархоменко-Куцевіл О.І. Запровадження цифровізації у процес забезпечення якості публічних послуг. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Управління та адміністрування»*. 2024. №2(30). С. 235-245. <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/8998>.

99. Пархоменко-Куцевіл О.І. Теоретичне осмислення проблем публічного управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Управління та адміністрування»*. 2024. № 9(9). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/16849>.

100. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року : *Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 70/1*, 2015. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030-UA.pdf>.

101. Питна вода в Україні не відповідає стандартам Євросоюзу: з кранів тече «технічна». *Економічні новини*. 03.12.2024. URL:

https://enovosty.com/uk/news-ukr/news_economy-ukr/full/pitna-voda-v-ukraini-ne-vidpovidaye-standartam-yevrosoyuzu-z-kraniv-teche-texnichna.

102. Підвищення акцизів: на ринку пального прогнозують, що споживачі не відчують суттєвих змін. *Укрінформ*. 18.07.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3886528-pidvisenna-akciziv-na-rinku-palnogo-prognozuut-so-spozivaci-ne-vidcuut-suttevih-zmin.html>.

103. Підрив Каховської ГЕС. Дата звернення: 26.12.2024. URL: <https://is.gd/zgSJyI>.

104. Підрядник Проєкту USAID проводить комплексний техніко-економічний аналіз для будівництва нових водогонів. *Проєкт USAID*. 17.04.2024. URL: <https://era-ukraine.org.ua/pidriadnyk-proiektu-usaid-provodyt-kompleksnyy-tekhniko-ekonomichnyy-analiz-dlia-budivnytstva-novykh-vodohoniv/>.

105. Подія 2023 року: підрив Каховської ГЕС та його наслідки для Херсонщини. *Суспільне: Херсон*. 01.01.2024. URL: <https://suspilne.media/kherson/647518-podia-2023-roku-pidriv-kahovskoi-ges-ta-jogo-naslidki-dla-hersonsini/>.

106. Полуянов В.П., Попович Н.С. Питання підвищення якості житлово-комунальних послуг як резерву врегулювання обсягів дебіторської заборгованості галузі. *Вісн. Хмельницького нац. ун-ту*, 2011. № 2. Т. 1. С. 227 – 234. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_1/227-234.pdf.

107. Польова В.І. Публічне управління розвитком житлово-комунальної інфраструктури. *Інновації в управлінні публічним сектором економіки: Науковий інтернет портал*. URL: <https://conferencekneu.wordpress.com/2018/04/22/польова-в-публічне-управління-розвит/>.

108. Права громадян щодо сплати за житлово-комунальні послуги в умовах воєнного стану. *Омбудсман України*. 20.10.2022. URL: https://ombudsman.gov.ua/index.php/uk/news_details/prava-gromadyan-shchodo-splati-za-zhitlovo-komunalni-poslugi-v-umovah-voyennogo-stanu.

109. Приватизація води. Дата звернення: 12.12.2024. URL: <https://is.gd/vC3WOK>.

110. Про Антимонопольний комітет України: закон України від 26.11.1993 № 3659-XII. Редакція від 15.11.2024, підстава – 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>

111. Про виділення коштів з фонду ліквідації наслідків збройної агресії для реалізації експериментального проекту з будівництва магістральних водогонів у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції : постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2023 № 566. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/566-2023-%D0%BF#Text>.

112. Про відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності за несвоєчасне внесення плати за спожиті комунальні послуги та утримання прибудинкових територій: закон України від 20 травня 1999 року № 686-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/686-14#Text>.

113. Про внесення змін до деяких законів України у сфері комунальних послуг: закон України від 16.07.2015 №626-VIII. Редакція від 10.06.2018, підстава – 2189-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/626-19#Text>.

114. Про внесення змін до деяких законів України щодо ввезення, обліку, розподілу гуманітарної допомоги, особливостей оподаткування відповідних операцій та подання звітності : закон України від 08.11.2023 № 3448-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3448-20#top>.

115. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження інтегрованих підходів в управління водними ресурсами за басейновим принципом : закон України від 04.10.2016 № 1641-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1641-19#Text>.

116. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо оплати житлово-комунальних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2023 № 1405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1405-2023-%D0%BF#Text>.

117. Про внесення змін до Закону України «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки» : закон України від 11.06.2009 № 1511-VI. *Відом. Верховної Ради України*. 2009. № 47-48. ст. 720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1511-17#Text>.

118. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо користування водними ресурсами протягом дії воєнного стану в Україні : проект закону України від 07.06.2022 № 7440. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39706>.

119. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування : закон України від 21.06.2022 № 2325-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-20#Text>.

120. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації положень актів права Європейського Союзу щодо акцизного податку : закон України від 18.07.2024 № 3878-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3878-20#Text>.

121. Про внесення змін до Порядку визначення та застосування граничних величин споживання електричної потужності : постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2024 № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2024-%D0%BF#Text>.

122. Про внесення змін до Порядку проведення електронних аукціонів з продажу електричної енергії за двосторонніми договорами: постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2021 № 791. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791-2021-%D0%BF#Text>.

123. Про внесення змін до рішення обласної ради від 21.06.2013 № 438-19/VI «Про регіональну міжгалузеву Програму щодо надання фінансової підтримки комунальним підприємствам (установам), що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст Дніпропетровської області, на 2013 – 2023 роки» (зі змінами) : рішення

Дніпропетровської обласної ради від 08.12.2023 № 346-18/VIII. URL : <https://is.gd/w3xxig>.

124. Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану : закон України від 21.09.2022 № 2618-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2618-20#Text>.

125. Про внесення зміни до Методики розподілу між споживачами обсягів спожитих у будівлі комунальних послуг під час дії воєнного стану в Україні : наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 26.03.2022 № 61. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0360-22#Text>.

126. Про водовідведення та очищення стічних вод: закон України від 12.01.2023 № 2887-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2887-20#Text>.

127. Про врегулювання питань щодо постачання електричної енергії споживачам та розрахунків між учасниками роздрібного ринку електричної енергії у період дії в Україні воєнного стану : наказ Міністерства енергетики України 13.04.2022 № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0441-22#Text>. (втрата чинності на підставі наказу Міністерства енергетики від 10.10.2023 № 307).

128. Про гуманітарну допомогу : закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV. Редакція від 18.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>.

129. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : закон України від 23.03.2000 № 1602-III. Редакція від 02.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>.

130. Про державне регулювання у сфері комунальних послуг: закон України від 9 липня 2010 №2479-VI. Редакція від 31.03.2023, підстава – 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-17#Text>.

131. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: закон України від 01 липня 2004 року № 1952-IV. Редакція від

15.04.2024, підстава 3588-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>.

132. Про деякі питання управління майном, що належить до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Дніпропетровської області : рішення Дніпропетровської обласної ради від 13.03.2024 № 379-19/VIII. URL: <https://is.gd/SGlCGQ>.

133. Про енергетичну ефективність: закон України від 21.10.2021 № 1818-IX. Редакція від 01.01.2023, підстава – 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#n436>.

134. Про житлово-комунальні послуги : закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII. Редакція від 09.07.2023, підстава – 2320-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 1. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text>.

135. Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на комунальні послуги: постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011р. № 869. Редакція від 03.10.2023, підстава – 1031-2023-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF#Text>.

136. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: закон України від 24.02.1994 № 4004-XII. Втрата чинності від 01.10.2023, підстава – 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#top>.

137. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки: закон України від 24.06.2004 № 1869-IV. Редакція від 17.11.2012, підстава – 5469 – VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1869-15#Text>.

138. Про Загальнодержавну цільову програму «Питна вода України» на 2011-2020 роки» : закон України від 03 березня 2005 року № 2455-IV. Редакція від 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-15#top>.

139. Про Загальнодержавну цільову соціальну програму «Питна вода України» на 2022 – 2026 роки» : проєкт Закону України від 02.07.2021 № 5723. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=5723&conv=9>.

140. Про затвердження Гігієнічних нормативів якості води водних об'єктів для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення : наказ МОН України від 02.05.2022 № 721. Редакція від 21.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0524-22#top>.

141. Про затвердження Державних санітарних норм і правил «Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру» : наказ МОЗ України від 22.04.2022 № 683. URL: <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-22042022--683-pro-zatverdzhennja-derzhavnih-sanitarnih-norm-i-pravil-pokazniki-bezpechnosti-ta-okremi-pokazniki-jakosti-pitnoi-vodi-v-umovah-voennogo-stanu-ta-nadzvichajnih-situacijah-inshogo-harakteru>.

142. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 № 400. Редакція від 17.01.2025, підстава – z1916-24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10#Text>.

143. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. Редакція від 22.08.2024, підстава – 940-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

144. Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022 – 2024 роки : постанова Верховної Ради України від 08.07.2022 № 2360-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-IX#Text>.

145. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення: постанова Національної комісії, що здійснює державне

регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 22.03.2017 № 307. Редакція від 28.02.2025, підстава – v2385874-24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0307874-17#Text>.

146. Про затвердження Положення про порядок розгляду заяв та справ про концентрацію суб'єктів господарювання : розпорядження Антимонопольного комітету України від 19.02.2002 № 33-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02#Text>.

147. Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459: постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 321. Редакція від 02.04.2024, підстава – 344-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-%D0%BF#Text>

148. Про затвердження Порядку визначення та застосування граничних величин споживання електричної потужності : постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2024 № 600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2024-%D0%BF#Text>.

149. Про затвердження Порядку використання коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії : постанова Кабінету Міністрів України від 10.02.2023 № 118. Редакція від 27.02.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2023-%D0%BF#Text>.

150. Про затвердження Порядку державного обліку артезіанських свердловин, облаштування їх засобами вимірювальної техніки об'єму видобутих підземних вод: постанова Кабінету міністрів України від 08 жовтня 2012 року № 963. Редакція від 13.07.2023, підстава – 703-2023-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2012-%D0%BF#Text>

151. Про затвердження Порядку здійснення відбору проб та проведення їх дослідження щодо послуг з централізованого водопостачання, постачання гарячої води та послуг з постачання та розподілу природного газу : постанова Кабінету міністрів України від 04.10.2022 № 1114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1114-2022-%D0%BF#Text>.

152. Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод : постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 758. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758-2018-%D0%BF#Text>.

153. Про затвердження Порядку здійснення перерахунку вартості послуги з управління багатоквартирним будинком за період її ненадання, надання невідповідної якості: постанова Кабінету Міністрів України від 05 червня 2019 року № 482. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2019-%D0%BF#Text>.

154. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 2023 року № 333 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text>.

155. Про затвердження Порядку ліцензування видів господарської діяльності, державне регулювання яких здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 03.03.2020 № 548. Редакція від 07.11.2024, підстава – v1872874-24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0548874-20#Text>.

156. Про затвердження Порядку обмеження питного водопостачання до рівня екологічної броні: постанова Кабінету Міністрів України від 08 лютого 2006 року № 119. Редакція від 24.12.2019, підстава – 1065-2019-п / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2006-%D0%BF#Text>

157. Про затвердження Порядку обмеження питного водопостачання до рівня екологічної броні: постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.2006 № 119. Редакція від 24.12.2019, підстава – 1065-2019-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2006-%D0%BF#Text>.

158. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з надання житлово-комунальних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 21

липня 2005 року № 631. Редакція від 21 липня 2023 року, підстава – 733-2023-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-2005-%D0%BF#Text>.

159. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з призначення управителя багатоквартирного будинку: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 13.06.2016 № 150. Редакція від 19.10.2021, підстава - z1285-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-16#Text>

160. Про затвердження Порядку проведення перевірки відповідності якості надання деяких комунальних послуг та послуг з управління багатоквартирним будинком параметрам, передбаченим договором про надання відповідних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 року № 1145. Редакція від 10.09.2024, підстава - 1039-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145-2018-%D0%BF#Text>.

161. Про затвердження Порядку проведення перерахунків розміру плати за надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення в разі ненадання їх або надання не в повному обсязі, зниження якості: постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 року № 151. Втрата чинності від 10.02.2024, підстава – 127-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/151-2010-%D0%BF#Text>.

162. Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном : постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2017 № 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-2017-%D0%BF#Text>.

163. Про затвердження Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 10.03.2016 № 302. Редакція від 17.08.2023, підстава – v1496874-23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0593-16#Text>.

164. Про затвердження Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення на принципах стимулюючого регулювання: постанова Національної комісії, що здійснює державне

регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 14.09.2017 № 1132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1132874-17#Text>.

165. Про затвердження Правил користування системами централізованого комунального водопостачання та водовідведення в населених пунктах України: наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 27.06.2009р. № 190. Редакція від 13.07.2021, підстава – z0839-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-08#Text>.

166. Про затвердження Правил надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення і типових договорів про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення: постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2019 № 690. Редакція від 10.09.2024, підстава 1039-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2019-%D0%BF#Text>.

167. Про затвердження Правил надання послуги з управління багатоквартирним будинком та Типового договору про надання послуги з управління багатоквартирним будинком: постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2018 року № 712. Редакція від 27 листопада 2024 року, підстава – 1336-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-2018-%D0%BF#Text>.

168. Про затвердження Правил приймання стічних вод до систем централізованого водовідведення та Порядку визначення розміру плати, що справляється за понаднормативні скиди стічних вод до систем централізованого водовідведення : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 01.12.2017 № 316. Редакція від 23.02.2024, підстава – z0169-24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0056-18#Text>.

169. Про затвердження Правил технічної експлуатації систем водопостачання населених пунктів України : наказ Державного комітету України по житлово-комунальному господарству від 05.07.1995 № 30.

Редакція від 22.03.2016, підстава – z0162-16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-95#Text>.

170. Про затвердження Програми державного моніторингу вод : наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України МІНІСТЕРСТВО від 05.01.2022 №1. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/1n.pdf>.

171. Про затвердження Програми державного моніторингу вод : наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.01.2022 № 1. URL: <https://mepr.gov.ua/nakaz-mindovkillya-1-vid-05-01-2020>.

172. Про затвердження Процедури встановлення тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення на принципах стимулюючого регулювання: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.09.2017р. № 1133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1133874-17#Text>.

173. Про захист прав споживачів: закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. Редакція від 24.12.2024, підстава – 3484- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

174. Про Концепцію розвитку житлово-комунального господарства в Україні: постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1995, № 150. Редакція від 30.11.2004, підстава – 1607-2004-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-95-%D0%BF#Text>.

175. Про критичну інфраструктуру : закон України від 16.11.2021 №1882-IX. Редакція від 21.09.2024, підстава – 3931-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення).

176. Про ліцензування видів господарської діяльності : закон України від 02 березня 2015 р. № 222-VIII. Редакція від 15.11.2024, підстава – 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#top>.

177. Про місцеве самоврядування : закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Редакція від 08.01.2025, підстава – 3599-IX, 3703-IX.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

178. Про надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу та твердого палива : постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.1995 № 89. Втрата чинності від 25.08:2004, підстава – 1109-2004-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/89-95-%D0%BF#Text>.

179. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : закон України від 22.09.2016 р. № 1540-VIII. Редакція від 07.08.2023, підстава – 2887-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#top>.

180. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : закон України від 29 листопада 2001 року № 2866-III. Редакція від 10.11.2023, підстава -3270-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text>.

181. Про обласний бюджет на 2025 рік : рішення Дніпропетровської обласної ради від 13.12.2024 № 471-23/VIII. URL: <https://is.gd/DlEDoR>.

182. Про оплату житлово-комунальних послуг населенням України: постанова Верховної Ради України від 18.03.1999 № 512-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512-XIV#Text>.

183. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : закон України від 14.05.2015 № 417-VIII. Редакція від 10.11.2023, підстава – 3270-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text>.

184. Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування : закон України від 19.08.2022 № 2479-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-20#Text>.

185. Про охорону навколишнього природного середовища: закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. Редакція від 15.11.2024, підстава – 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

186. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» щодо передачі з державної у комунальну власність цілісних майнових комплексів підприємств водопровідно-каналізаційного господарства : закон України від 29.07.2022 № 2493-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-20#Text>.

187. Про питну воду та питне водопостачання : закон України від 10.01.2002 № 2918-III. Редакція від 01.10.2023, підстава – 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>.

188. Про погодження проекту регіональної програми інформатизації «Дніпропетровщина: цифрова трансформація» на 2023 – 2025 роки : розпорядження голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 19.09.2022 № Р-152/0/3-22. URL : <https://adm.dp.gov.ua/>.

189. Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення: постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.1992 № 459. Редакція від 14.11.2019, підстава – 916-2019-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-92-%D0%BF#Text>.

190. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Редакція від 21.09.2024, підстава – 3931-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

191. Про приватизацію державного житлового фонду: закон України від 19.06.1992 № 2482-XII (із змінами, внесеними згідно із Законом 2443-VIII від 25.07.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12#Text>.

192. Про природні монополії: закон України від 20.04.2000 № 1682-III. Редакція від 31.03.2023, підстава – 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14#Text>.

193. Про Програму соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2025 рік : рішення Дніпропетровської обласної ради від 13.12.2024 № 469-23/VIII. URL : <https://is.gd/FK3VoU>.

194. Про ратифікацію Протоколу про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року : закон України від 09.07.2003 № 1066-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1066-15#Text>.

195. Про регіональну програму інформатизації «Електронна Дніпропетровщина» на 2020 – 2022 роки : рішення Дніпропетровської обласної ради від 25.10.2019 № 506-18/VII. URL : <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/sklikannia-7/xviii-sesiya/%E2%84%96-506-18vi%D1%96-25-10-2019-%D1%80/>.

196. Про регіональну стратегію розвитку цифровізації: «Дніпропетровщина: цифрова трансформація» на 2023 – 2025 роки : рішення Дніпропетровської обласної ради від 14.10.2022 № 216-13/VIII. URL : <https://is.gd/lHKVBia>.

197. Про ринок електричної енергії: закон України від 13 квітня 2017р. № 2019-VIII. Редакція від 15.11.2024, підстава – 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#top>.

198. Про ринок природного газу: закон України від 9 квітня 2015р. № 329-VIII. Редакція від 15.11.2020, підстава – 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>.

199. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>.

200. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету : постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003. № 621. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

201. Про систему громадського здоров'я: закон України від 06.09.2022 № 2573-IX. Редакція від 15.11.2024, підстава – 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#top>.

202. Про стан водних ресурсів України : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0049525-21#Text>.

203. Про Стратегію розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р. : рішення Дніпропетровської обласної ради від 07.08.2020 № 624-24/VII. URL : <https://is.gd/2Ao2Ce>.

204. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>.

205. Про схвалення Водної стратегії України на період до 2050 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 № 1134-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text>.

206. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.11.2023 № 1082-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-2023-%D1%80#Text>.

207. Про схвалення Програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002-2005 роки та на період до 2010 року: постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2002 №139 втратила чинності від 07.02.2007, підстава – 158-2007-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139-2002-%D0%BF#Text>.

208. Про теплопостачання: закон України від 2 червня 2005р. № 2633-IV. Редакція від 30.06.2024, підстава – 3764-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2633-15#Text>.

209. Про тимчасову заборону підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги громадського транспорту, що надаються громадянам України: закон України від 23.07.1998 № 51-XIV (Про втрату чинності Закону, як такого що не відповідає Конституції України (є неконституційним). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51-14#Text>.

210. Про тимчасову заборону стягнення з громадян України пені за несвоєчасне внесення плати за житлово-комунальні послуги: закон України від 13.11.1996 № 486/96-ВР (втрата чинності 24.12.2010, підстава – 2795-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

211. Про управління відходами: закон України від 20 червня 2022р. № 2320-IX. Редакція від 15.11.2024, підстава – 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.

212. Про Фонд енергоефективності : закон України від 08.06.2017 № 2095-VIII. Редакція від 03.08.2022, підстава – 2392-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2095-19#Text>.

213. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

214. Про ціни та ціноутворення: закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. Редакція від 01.07.2024, підстава – 3706-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>.

215. Проведення досліджень з підвищення ефективності управління водними ресурсами і системами водопостачання/водовідведення та розробка аналітичної записки для Уряду України : *Звіт Інституту водних проблем та меліорації НААН*. Київ, 2023. 104 с. URL: https://ukrainian-water-association.org/wp-content/uploads/2023/07/UWA_Water_Management_Report.pdf

216. Програма підтримки енергомодернізації багатоквартирних будинків «ЕНЕРГОДІМ» (версія №1/2019 в редакції від 01 листопада 2024 року). Фонд енергоефективності. URL: <https://eefund.org.ua/documents/>

programa-pidtrymky-energomodernizacziyi-bagatokvartyrnyh-budynkiv-energodim-versiya-%e2%84%961-2019-vid-1-lystopada-2024-roku/

217. Проектний менеджмент у публічному управлінні : підручник. кол. авт. ; за наук. ред. Ю. П. Шарова. Київ : НАДУ, 2017. 344 с.

218. Протокол про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_030#Text.

219. Публічний звіт про результати діяльності Держводагентства у 2022 році. *Державне агентство водних ресурсів України*. 2022. 17 с. URL: https://davr.gov.ua/fls18/Zvit_2022.pdf.

220. Публічний звіт про результати діяльності Держводагентства у 2023 році. *Державне агентство водних ресурсів України*. 2023. 18 с. URL: <https://davr.gov.ua/fls18/publicreport2023.pdf>.

221. Рач В.А., Россошанська О.В., Медведєва О.М. Управління проектами: практичні аспекти реалізації стратегій регіонального розвитку : навч. посіб. / за ред. В.А. Рача. Київ : К.І.С., 2010. 276 с.

222. Рибачук В. Л. Зарубіжний досвід формування та управління ринком житлово-комунальних послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : Електр. наук. фахове видання. Київ : АМУ. 2012. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=484>.

223. Рибачук В.Л. Принципи стійкого розвитку механізмів державного управління сферою житлово-комунальних послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=485>

224. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасову заборону підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги громадського транспорту, що надаються громадянам України»

(справа про комунальні послуги) від 02.03.1999 справа № 1-18/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-99#Text>.

225. Романюк О. Стратегія розвитку сфери життєзабезпечення. *Профспілка працівників житлово-комунального господарства, місцевої промисловості, побутового обслуговування населення України: офіційний сайт*. 09.08.2021. URL: <https://zhkgprof.com.ua/novyny/2910-oleksij-romanyuk-strategiya-rozvitku-sferi-zhittezabezpechennya.html>.

226. Рябець К.А. Зарубіжний політико-правовий досвід публічного управління у галузі водного господарства (на прикладі окремих країн Європейського Союзу). *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 2. С. 114-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2018_2_19.

227. Савісько М., Гацко В. Проєктний менеджмент на рівні територіальних громад: проблеми та можливі рішення : *Аналітична записка*. Київ : Київська школа економіки (KSE). 2023. 17 с. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/Zapiska.-Proektnii---menedzhment-v-gromadah.pdf>

228. Самойлик Ю.В. Організаційно-економічні передумови реформування житлово-комунального господарства: *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ*: збірник тез IV Всеукр. наук.-практ. конференції, 25 берез. 2020 р. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2020. С. 159 – 161. URL: <https://is.gd/tNSwMo>.

229. Сергієнко В. І., Торкатюк В. І., Шутенко Л.М., Олещенко О. М. Законодавчі аспекти регулювання відносин в житлово-комунальному господарстві. Харків: ХНАМГ, 2007. 262 с. С. 44–45. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/5774/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%B5%D0%93%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE.pdf>

230. Синяк Д. Управління водою. Експертна дискусія. Децентралізація. 12.04.2024. URL: <https://decentralization.ua/news/13408>.

231. Стасюк В.М. Комунальна інфраструктура: техногенна безпека в нових умовах господарювання. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 497–501. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/85.pdf.

232. Стратегічне управління та управління змінами в публічній сфері: навч. наоч. посіб. / І. А. Чикаренко, Т. В. Маматова, Т. В. Кравцова ; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2023. URL : <https://palsg.nmu.org.ua/ua/literature/stratupr2023.pdf>.

233. Сусак М. С. Визначення сутності поняття, критеріїв класифікації та механізмів модернізації міської інфраструктури. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 184-189. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/3/29.pdf>

234. Танасів Д.О., Кириша Р.О., Ткачук М.М. Управління водними ресурсами у Франції. *Вісн. нац. ун-ту водного госп-ва та природокористування*. 2014. № 1(65). URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/1385/1/Vt652.pdf>.

235. Терехов А. У Мінрегіоні нагадали, які існують форми управління багатоквартирним будинком. *DIM.RIA*. 20.03.2020. URL: <https://dom.ria.com/uk/news/v-minregione-napomnili-kakie-suschestvuyut-formy-upravleniya-mnogokva-249580.html>.

236. Тульчинська С.О. Підходи до визначення поняття «регіон» в сучасних умовах. *Ефективна економіка*, 2012. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1201>

237. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2277.

238. Узагальнені результати аналізу ефективності бюджетних програм за 2023 рік. *Департамент житлово-комунального господарства та*

будівництва Дніпропетровської обласної державної адміністрації. URL: <http://surl.li/tevwkr>.

239. Узагальнення результатів дослідження оцінки ефективності застосування положень закону України «Про ринок природного газу»: *Вестмінстерська фундація за демократію*. Київ. 2024. URL: <https://kompek.rada.gov.ua/uploads/documents/31251.pdf>

240. Управління проектами та програмами : підручник / С. Д. Бушуєв, Н. С. Бушуєва, А. Я. Казарезов, К. В. Кошкін, С. С. Рижков, М. В. Фатєєв, С. К. Чернов, О. С. Яцунський. Миколаїв : вид-во Торубари О. С., 2010. 352 с.

241. Управління проектами: навч. посібник / за ред. О.В Ульянченка та П.Ф. Цигікала. Харків : ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2010. 522 с.

242. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. 278 с.

243. Управління сферою житлово-комунального господарства. *Мего-Інфо – Юридичний портал №1*. Дата звернення: 22.10.2024. URL: <https://is.gd/eGHWcH>.

244. Уряд обрав найкращий варіант захисту населення під час переходу до нового ринку електроенергії, - Плачков : інтернет видання LB.ua. URL: https://lb.ua/economics/2019/05/27/427963_pravitelstvo_vibralo_luchshiy.html.

245. Уряд опублікував Концепцію створення державної системи захисту критичної інфраструктури України. *Міністерство економіки України*. 11.01.2018. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=36e2cf07-f12b-4a55-86d0-71454cfa8aca&title=UriadOpublikuvavKontseptsiuuStvorenniaDerzhavnoiSistemiZakhistuKritichnoiInfrastrukturiUkraini>.

246. Хожило І. І. Житлова політика як пріоритет розвитку територіальних громад України в умовах війни та післявоєнної відбудови. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 1. С. 52–57.

247. Хронологія цифровізації України: як «Держава у смартфоні» підкорює світові рейтинги. *SPEKA*. 14.10.2024. URL : <https://speka.media/xronologiya-cifrovizaciyi-ukrayini-yak-derzava-u-smartfoni-pidkoryuje-svitovi-reitingi-9xr37d>.

248. Цивільний Кодекс України. Редакція від 10.01.2025, підстава – 4174-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

249. Цифровізація водного циклу – Sigfox. *Environment Industry*. 08.08.2024. URL: <https://sigfox.ua/2024/08/22/water-cycle-digit/>.

250. Чава О.С. Діяльність Міністерства цифрової трансформації України в умовах повномасштабної війни (2022–2023). *Молодий вчений*. 2024. № 4 (128). URL : <https://is.gd/LeUsM8>.

251. Чикаренко І. А. Формування системи управління інноваційним розвитком територіальних громад : монографія. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. 338 с.

252. Шадура В.О., Кравченко Н.В. Водопостачання та водовідведення: навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2018. 343 с.

253. Шаров Ю. П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2001. 302 с.

254. Шевська О. І. Особливості регіонального управління житлово-комунальним господарством. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С. 109-111.

255. Шевська О. І. Удосконалення механізмів державного регулювання житлово-комунального господарства. *Теорія та практика державного управління*. 2008. № 4. С. 1: URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Tpdu_2008_4_53

256. Шевська О. І. Досвід зарубіжних країн в сфері державного регулювання житлово-комунального господарства. *Децентралізація державного управління та розвиток місцевого самоврядування в контексті*

європейської практики : міжнародна науково-практична конференція (м. Луцьк, 10 жовтня 2008 р.). Луцьк, 2008. С. 144–145.

257. Шкільняк М., Васіна А., Монастирський Г., Августин Р., Дудкіна О. Управління комунальною власністю об'єднаних територіальних громад в умовах нових викликів реформування місцевого самоврядування : аналітична записка. *Вісн. Тернопільського нац. економічного ун-ту*, 2020. № 4. С. 210–215. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/download/1196/1301>.

258. Якісні характеристики послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг*. 05.04.2016. Оновлено: 02.04.2024. URL: <https://www.nerc.gov.ua/sferi-diyalnosti/holodna-voda/spozhivachi/centralizovane-vodopostachannya-ta-vodovidvedennya/yakisni-harakteristiki-poslug-z-centralizovanogo-vodopostachannya-ta-centralizovanogo-vodovidvedennya>.

259. Янчук М. Публічний звіт про результати діяльності Держводагентства у 2023 році. *Державне агентство водних ресурсів України*. 2024. <https://davr.gov.ua/fls18/publicreport2023.pdf>.

260. Яремак З. К. Державне управління водними ресурсами України та Польщі: порівняльний аналіз. *Юридичний вісник Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника*. PolUkr польсько – український портал. Дата звернення: 12.12.2024. URL: <https://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/derzavne-upravlinja-vodnymi-resursami-ukraini-ta-polszczi/>.

261. Bashtannyk O., Bobrovska O., Yefimenko Y, Fimyar S., Brazhko O. & Oliinyk N. (2024). Public management of economic development under the conditions of martial law and the post-war period as a factor of economic security and sustainable development of Ukraine. *Edelweiss Applied Science and Technology*, Vol. 8 № 6. 1411–1420. <https://learning-gate.com/index.php/2576-8484/article/view/2257/877>.

262. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law : *UN General Assembly Resolution 60/147*, adopted on 16 December 2005. URL: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/BASICP~1.PDF>.

263. Bizonych D. European experience of housing reform and development: lessons for modern. *Public Administration and Aspects of State Security*. National University of Civil Defense of Ukraine. 2021. № 1. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13753/1/BizonichPASSA.pdf>.

264. Directive (EU) 2020/2184 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2020 on the quality of water intended for human consumption (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020L2184>

265. Global Water Partnership Embarks on Water Investment Transformation. 18.02.2025. URL: <https://www.gwp.org/en/About/more/news/2025/global-water-partnership-embarks-on-global-investment-transformation/>.

266. Goncharuk N.T., Prokopenko L.L., Krushelnytska T.A., Rubchak O.B., Taraban S.V. The capability of amalgamated territorial communities as a key factor in the socio-economic development of territories. *Studies of Applied Economics*. 2021. Vol. 39. № 6. Special Issue: Innovative Development and Economic Growth in the CIS Countries.

267. Gunjan Gautam, Khet Raj Dahal. Issues and Problems of Community Water Supply Schemes with Special Reference to Nepal. *Journal of Civil Construction and Environmental Engineering*. 2020. Vol. 5. pp. 114-125.

268. Khozhylo I., Lipovska, N. et al. Implementation of smart-city tools as a response to challenges in socio-humanitarian field in Ukrainian metropolises. *Acta logistica*, 2022. Vol. 9. Issue: 1. P.23–30. URL: https://actalogistica.eu/issues/2022/I_2022_03_Khozhylo_Lipovska_Chernysh_Antonova_Diegtiar_Dmytriieva.pdf.

269. Matveieva O., Mamatova T., Borodin Y., Gustafsson M. S., Wihlborg E., Kvitka S. Digital Government in Conditions of War: Governance Challenges and Revitalized Collaboration between Local Authorities and Civil Society in Provision of Public Services in Ukraine. *Proceedings of the 57th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS-57)*. 2024.

270. Molokanova, V.M., Borodin, Ye.I., Tarasenko, T.M. (2020). Implementation of innovation management achievements in regional public governance practice. *International Journal of Management (IJM)*, 11(9). 623-636. https://iaeme.com/MasterAdmin/Journal_uploads/IJM/VOLUME_11_ISSUE_9/IJM_11_09_058.pdf

271. Rout Satyapriya. Rural Water Supply and Sanitation in South Asia: Problems, prospects and policy changes. In Saifuddin Soz and R. N. Srivastava (Ed.) *SAARC: Emerging Challenges*, New Delhi: Foundation for Peace and Sustainable Development. 2010. 26 p. URL: https://www.academia.edu/2545990/Rural_Water_Supply_and_Sanitation_in_South_Asia_Problems_Prospects_and_Policy_Changes.

272. Shkilnyak M., Melnyk A., Monastyrskyi G., Vasina A., Ivanova O. & Dudkina O. Management of life activities of territorial communities under martial law conditions: challenges and response mechanisms. *Herald of Economics*, 2022. P. 197–206.

273. The human right to water and sanitation: UN General Assembly Resolution 64/292, adopted on 28 July 2010. URL: <https://documentsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/479/35/PDF/N0947935.pdf?OpenElement>

274. Water Services Regulation Authority: Ofwat. Access date: 08.12.2024. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ofwat>.

275. Working towards a water secure world. Access date: 08.12.2024. URL: <https://www.gwp.org/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Довідка про участь в науково-дослідній роботі

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут
державного управління

MINISTRY OF EDUCATION
AND SCIENCE OF UKRAINE
Dnipro University of Technology
Educational and Research
Institute of Public Administration

01.11.2024 № 12-34/162

ДОВІДКА про участь у науково-дослідних роботах

Видана **Фроловій Ганні Олександрівні** про те, що вона дійсно брала участь у виконанні науково-дослідних робіт (далі – НДР) кафедри державного управління і місцевого самоврядування Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», а саме:

– з 01.03.2022 по 01.09.2024 – виконавець теми НДР «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні», номер державної реєстрації 0122U002375 (рішення кафедри державного управління і місцевого самоврядування ННІ державного управління НТУ «Дніпровська політехніка», протокол № 8 від 21.01.2022; затверджена Вченою радою університету 12.05.2022 р., протокол № 5);

– з 01.03.2022 по 01.09.2024 – виконавець теми НДР «Цифрова трансформація публічного управління», номер державної реєстрації 0122U002236 (рішення кафедри державного управління і місцевого самоврядування ННІ державного управління НТУ «Дніпровська політехніка», протокол № 8 від 21.01.2022; затверджена Вченою радою університету 12.05.2022 р., протокол № 5);

– з 01.03.2023 по 30.04.2023 – виконавець теми НДР «Дослідження стану та динаміки соціально-економічного розвитку Губиниської територіальної громади Дніпропетровської області: стратегічний аналіз» (за договором № 110101-23 від 01.03.2023) Згідно класифікатора ДК 021:2015 код 72220000-3 Консультаційні послуги з питань систем та з технічних питань. Акт здачі-приймання надання послуг № 1 від 30.04.2023.

Особистий внесок: дослідження наукових підходів до управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні та розроблення практичних рекомендацій органам публічного управління щодо застосування запропонованих підходів, інструментів та технологій у публічноуправлінській діяльності, зокрема, щодо структуризації ключових проблем у галузі водопостачання та водовідведення, здійснення стратегічного аналізу та обґрунтування доцільності цифровізації діяльності для забезпечення розвитку житлово-комунального господарства та комунальної інфраструктури як на місцевому, так і на регіональному рівні.

Директор
навчально-наукового інституту
державного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

 Свєнїї БОРОДІН

Додаток Б
Довідки про впровадження результатів дослідження

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ,
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ТА ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

пр. Олександра Поля, 1, м. Дніпро, 49101 тел. 742-70-20, 742-70-23,
e-mail: info@egov.dp.gov.ua, <https://www.egov.dp.gov.ua>, код ЄДРПОУ 33668779

Довідка

про впровадження результатів наукового дослідження на тему:
«Публічне управління розвитком комунальної інфраструктури на
регіональному рівні» здобувачки наукового ступеню доктора філософії
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»
Фролової Ганни Олександрівни

Даною довідкою підтверджується, що департаментом цифрової трансформації, інформаційних технологій та електронного урядування Дніпропетровської обласної державної адміністрації враховано пропозиції наукового дослідження Фролової Г.О., зокрема, стосовно відбору пріоритетних проєктів для розгляду щодо включення їх до Плану реалізації заходів на 2024-2027 роки (другий етап дії Стратегії розвитку Дніпропетровської області до 2027 року). Так, з огляду на ситуацію в регіоні, авторкою дисертації Фроловою Г.О. обґрунтовано важливість запровадження цифрових інструментів в управління галуззю централізованого водопостачання та водовідведення і запропоновано напрями цифровізації цих процесів, які стають основою розроблення окремих проєктів розвитку комунальної інфраструктури на регіональному рівні.

У цілому, наукове дослідження Фролової Г.О. представляє значний практичний інтерес для працівників департаменту цифрової трансформації, інформаційних технологій та електронного урядування та департаменту житлово-комунального господарства та будівництва облдержадміністрації, які безпосередньо беруть участь у підготовці програмно-цільових документів в області.

Директор департаменту цифрової
трансформації, інформаційних
технологій та електронного урядування
Дніпропетровської облдержадміністрації

Дніпропетровська обласна державна адміністрація
Департамент цифрової трансформації, ІТ та е-урядування
Вих. № 107/146-24 від 26.01.2024

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

просп. Олександра Поля, 2, м. Дніпро, 49004, тел./факс 742-75-89,
e-mail: info@oblrada.dp.gov.ua, <http://www.oblrada.dp.gov.ua>, код ЄДРПОУ 23928934

12.12.2024 № ВИХ-2983/0/2-24 ДОВІДКА

**про впровадження результатів наукового дослідження на тему:
„Публічне управління розвитком комунальної інфраструктури
на регіональному рівні” здобувачки наукового ступеню доктора філософії
Національного технічного університету „Дніпровська політехніка”
Фролової Ганни Олександрівни**

Цією Довідкою засвідчується, що авторкою дисертації Фроловою Г.О. запропоновано підхід до структуризації та моделювання „простору проблем” у галузі централізованого водопостачання й водовідведення на регіональному рівні, а також надано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності стратегічної діяльності управління стратегічного планування та комунальної власності виконавчого апарату Дніпропетровської обласної ради стосовно забезпечення стійкого функціонування підприємств, які належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст регіону і надають послуги з централізованого водопостачання та водовідведення.

Пропозиції авторки дисертації Фролової Г.О. щодо необхідності проведення дослідження проблем у сфері централізованого водопостачання та водовідведення як на якісному рівні (визначення та опис основних проблем галузі), так і на кількісному (оцінювання впливу факторів ризиків, які можуть підвищити рівень гостроти проблем та викликати негативну динаміку зміни поточного галузевого стану) були враховані з метою забезпечення безперебійного постачання питної води та відведення стоків під час розробки планових показників бюджетного фінансування критичної інфраструктури регіону на 2025 рік у рамках регіональної міжгалузевої Програми щодо надання підтримки комунальним підприємствам (установам), що належать до спільної власності територіальних громад сіл, селищ та міст Дніпропетровської області, затвердженої рішенням обласної ради від 21 червня 2013 року № 438-19/VI (зі змінами терміну дії до 2028 року відповідно до рішення обласної ради від 08 грудня 2023 року № 346-18/VIII).

Керуючий справами
виконавчого апарату
обласної ради

В.Ю. ТЮРІН

0095387

ГУБИНИСЬКА СЕЛИЩНА РАДА

вул. Шевченка 16, смт Губиниха, Новомосковський район, Дніпропетровська область, 51250
тел. 0951941883 E-mail: gubinscl@ukr.net код ЄДРПОУ 04338457

№ 349 «12» грудня 2024 року на № _____ від _____

Довідка

**про впровадження результатів наукового дослідження на тему:
«Публічне управління розвитком комунальної інфраструктури
на регіональному рівні» здобувачки наукового ступеню доктора філософії
за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування»
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»
Фролової Ганни Олександрівни**

Довідка надана автору дисертації *Фроловій Ганні Олександрівні* про те, що підготовлені нею пропозиції щодо здійснення стратегічного аналізу на основі діагностики та оцінювання проблем в житлово-комунальній сфері за якісними та кількісними показниками були враховані під час розробки окремих проєктів у межах реалізації Стратегії розвитку Губиниської територіальної громади на період 2023 – 2027 роки, затвердженої рішенням Губиниської селищної ради від 24 жовтня 2023 року № 15-27/VIII.

Вважаємо, що дані пропозиції є слушними та актуальними, зокрема у сучасних умовах повномасштабної війни, нав'язаної рф Україні. Саме в цей час важливо враховувати антикризовий контекст забезпечення стійкості функціонування комунальної інфраструктури, що обумовлено небезпекою виникнення ризиків та загроз внаслідок бойових дій. Тому пропозиції Фролової Г.О. щодо удосконалення процесів проведення стратегічного аналізу можуть бути впроваджені у практику як на рівні окремих територіальних громад (сільських та селищних рад Дніпропетровської області), так і на рівні регіону в цілому.

Доктор філософії з права
в.о.селищного голови

Антон БОРИСЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут
державного управління

MINISTRY OF EDUCATION
AND SCIENCE OF UKRAINE

Dnipro University of Technology

Educational and Research
Institute of Public Administration

11.12.2024 № *12-34/173*

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Фролової Ганни Олександрівни за темою: «Публічне управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні», поданої на здобуття освітньо-кваліфікаційного ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Надана аспірантці кафедри державного управління і місцевого самоврядування Фроловій Г.О. про те, що результати її дисертаційного дослідження були використані під час вдосконалення навчально-методичного забезпечення дисциплін освітніх програм, що реалізуються в навчально-науковому інституті державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», а саме:

– до робочої програми дисципліни «Стратегічне управління та управління змінами в публічній сфері» освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» (спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування», другий (магістерський) рівень) додано тему «Антикризові інструменти підвищення якості надання комунальних послуг на регіональному рівні»;

– до робочої програми дисципліни «Управління проектами місцевого та регіонального розвитку» освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» (спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування», другий (магістерський) рівень) додано тему: «Формування портфелю проектів розвитку комунальної інфраструктури на основі структуризації проблем»;

– до робочої програми дисципліни «Менеджмент в публічному управлінні: парадигми та технології» освітньо-наукової програми «Публічне управління та адміністрування» (спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування», третій (освітньо-науковий) рівень) додано теми: «Інструменти взаємодії органів публічного управління зі стейкхолдерами (на прикладі діяльності з управління розвитком водопостачальної галузі на регіональному рівні)».

Фролова Г.О. також брала активну участь у розробленні науково-методичних матеріалів до проведення лекцій, круглих столів та тренінгів за програмами підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема, за тематикою розвитку житлово-комунального господарства на основі зарубіжного досвіду та кращих практик та цифровізації публічноуправлінської діяльності.

Директор
навчально-наукового інституту
державного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Начальник відділу підвищення
кваліфікації з державного управління
навчально-наукового інституту
державного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

С.Бородин Євгеній БОРОДІН

Юрій Яворський

Юрій ЯВОРСЬКИЙ

Додаток В
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Фролова Г.О., Чикаренко І.А. (2023). Забезпечення водопостачання територій та громад як пріоритетний напрям взаємодії державної влади та місцевого самоврядування. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, № 2. 91–98.

URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/320>

DOI: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-2-12>

Особистий внесок здобувача: запропоновано підхід до організації ефективної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час реалізації антикризових заходів щодо забезпечення водопостачання населення в умовах мирного часу та правового режиму воєнного стану.

2. Фролова Г.О. (2023). Дослідження релевантності міжнародної співпраці у відновленні водопостачальної галузі. *Публічне управління та адміністрування в Україні*, № 38. 139-143.

URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/38-2023/25.pdf>.

DOI: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.38.25>

3. Фролова Г.О., Чикаренко І.А. (2024). Європейський досвід публічного управління розвитком об'єктів житлово-комунального господарства. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, № 1. 75–79.

URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/569/517>

DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.1.12>

Особистий внесок здобувача: проаналізовано досвід європейських країн щодо публічного управління розвитком житлово-комунального господарства та об'єктів його інфраструктури, зокрема в галузі водопостачання та

водовідведення, визначено напрями імплементації досвіду ФРН та Польщі до вітчизняних умов та реалій.

4. Фролова Г.О. (2024). Публічне управління розвитком комунальної інфраструктури на регіональному рівні: теоретичні та організаційно-правові засади. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, № 2. 70–76.

URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/594/542>

DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.2.12>

5. Фролова Г.О. (2024). Підходи та інструменти підвищення якості надання послуг з водопостачання та водовідведення на регіональному рівні. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, № 8. 136 –147.

URL: <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/147>

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-8-136-147>

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації (у зарубіжних наукових журналах):

6. Frolova H. (2022). Features of public administration of water supply enterprises under martial law. *Zeszyty Naukowe*. Tom 21, rocznik XI. Sucha Beskidzka, Wyższa Szkoła Turystyki i Ekologii, № 1/2022. 43–50. (Indeksacja w bazach czasopism naukowych: IC Journals Master List).

URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/Publ_postgrad/ZN21.pdf

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації (у вітчизняних виданнях):

7. Фролова Г.О. (2022). Житлово-комунальне господарство як об'єкт публічного управління. *Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку територій та громад: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 4 березня 2022 р. /*

за заг. ред. І.А. Чикаренко., Т.В. Маматової. Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка». 196–199. URL: <https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165113>.

8. Фролова Г.О. (2022). Особливості водозабезпечення населення в умовах воєнного стану в Україні. *Міжнародні економічні відносини. Сталий розвиток України в умовах глобалізації та європейської економічної інтеграції: проблеми, перспективи, ефективність. Фенікс-2022: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 31 травня 2022 р. / за заг. ред. І.М. Посохова, Н.С. Краснокутської, П.Г. Перерви, С.М. Ілляшенко, В.Г. Дюжева. Харків: НТУ «Харківський політехнічний інститут». 150-152. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/d26ab396-9521-40ef-ac62-252b5c8fb53c/content>.*

9. Фролова Г.О. (2023). Забезпечення фінансової стабільності водоканалів (на прикладі Дніпропетровської області). *«Наукова весна» 2023 : матеріали XIII Міжнар. наук.-техн. конференції аспірантів та молодих вчених, 1–3 берез. 2023 року, м. Дніпро. Дніпро, НТУ «Дніпровська політехніка». 341–343. URL: https://rmv.nmu.org.ua/ua/arkhiv-zbirok-konferentsiy/naukova-vesna-2023/Scientific_Spring_2023.pdf.*

10. Фролова Г.О, Чикаренко І.А. (2023). Особливості публічного управління водопостачальною галуззю в умовах правового режиму воєнного стану: антикризовий контекст. *Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні: наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 4 трав. 2023 р. Дніпро. Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка». 215–221. URL: <https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/konf/ConfDUMS-040523-270623.pdf>.*

Особистий внесок здобувача: на основі визначених особливостей публічного управління водопостачальною галуззю в умовах правового режиму воєнного стану запропоновано антикризові заходи зі стабілізації ситуації в цій сфері.

11. Фролова Г.О. (2023). Дослідження релевантності міжнародної співпраці напрямом розвитку водопостачальної галузі. *Молодь: наука та інновації : XI Міжнар. наук.-техн. конф. студентів, аспірантів та молодих*

вчених, 22–24 лист. 2023 р., Дніпро. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. Т. 2. С. 221–222. URL: <https://is.gd/Cg0mOB>.

12. Фролова Г.О. (2024). Зарубіжний досвід публічного управління житлово-комунальним господарством: ключові аспекти розвитку. *«Наукова весна» 2024: XIV міжнар. наук.-техн. конф. аспірантів та молодих вчених*, 27–29 берез. 2024 р., Дніпро. Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка». 340–341. URL: https://rmv.nmu.org.ua/ua/arkhiv-zbirok-konferentsiy/naukova-vesna-2024/Scientific_Spring_2024.pdf.

13. Фролова Г.О. (2024). Публічне управління водним господарством у країнах Європейського Союзу. *Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : XXI наук.-практ. конф.*, 9 трав. 2024 р., м. Дніпро / за заг. ред. О. М. Рудіка. Дніпро: НТУ ДП, 2024. 26 – 27. URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/konf/Збірник_Євроінтеграц_09_05_2024.pdf.